បាលីវេយ្យាករណ៍

សម្រាប់

សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា

ថ្នាក់ដំបូង

ភ្នំពេញ

ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ

ព.ស ២៥៣៨

២២៥.
២៧

LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ស្នាដៃនេះ

កើតឡើងពីកិច្ចសហការគ្នា រវាង
ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ និង **បណ្ណាល័យអេឡិចត្រូនិចខ្មែរ**
ក្នុងគោលបំណងយ៉ាងមុតមាំដើម្បីថែរក្សា ការពារ កុំឲ្យបាត់បង់តទៅទៀត
ព្រមទាំងផ្សព្វផ្សាយស្នាដៃ-ឯកសារទាំងនេះ
សម្រាប់សាធារណជនប្រើប្រាស់ដោយមិនគិតកម្រៃ។

សូមថ្លែងអំណរគុណដល់
អង្គការរីស្ស៊ូ កូសី-កៃ វិទ្យាស្ថានបើកទូលាយ
ករុណាខ្មែរ និង មូលនិធិខ្មែរសម្រាប់ការសិក្សា
ដែលបានគាំទ្រគម្រោងការស្នាដៃនេះ សម្រាប់ទុកក្នុងបណ្ណាល័យអេឡិចត្រូនិច។

Buddhist Institute of Ministry of Cult and Religion and eLibrary of Cambodia have made a cooperative effort to digitalize books and manuscripts in order to preserve our Cambodian literary heritage. This will promote and provide easy, instant access, free of charge to the public and future generations to come.

A sincere thank you to our generous supporters: Rissho Kosei-Kai, Open Institute, Karuna Cambodia and Cambodian Education Excellence Foundation, who made this endeavor possible.

www.budinst.gov.kh **www.elibraryofcambodia.org**

២២៥.២៧

បាលីវេយ្យាករណ៍

ព្រះពុទ្ធវង្ស **សេខ នាង**
សាស្ត្រាចារ្យពុទ្ធិកមហាវិទ្យាល័យព្រះសីហនុរាជ
រៀបរៀង

សម្រាប់

សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា
ថ្នាក់ដំបូង

បោះពុម្ពលើកទី ៧ ចំនួន ២៥០០ ច្បាប់

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស ២៥៣៨ គ.ស ១៩៩៥

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
បណ្ណាល័យ
LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE
១៦៧០/៩៥
05.12

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សេចក្ដីបញ្ជាក់
ចំពោះការបោះពុម្ពឡើងវិញ

សៀវភៅ " បាលីវេយ្យាករណ៍ " សម្រាប់សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា ថ្នាក់ដំបូង ត្រូវបានបោះពុម្ពឡើងវិញ ដោយមានការឧបត្ថម្ភពីអង្គការជំនួយសូតូស៊ូជប៉ុន (Japan Sotoshu Relief Committee " JSRC ") និងពីមូលនិធិនៃអង្គការ រិស្សូ កូសី-កៃ (Rissho Kosei-Kai "RKK") ។

គោលបំណងនៃការបោះពុម្ពឡើងវិញ គឺសំដៅ :

- ផ្ដល់ឧបករណ៍សិក្សាដល់សមណសិស្ស ដែលរៀនភាសាបាលី ។
- រក្សាមរតកវប្បធម៌ អក្សរសាស្ត្រសាសនា អោយគង់វង្សឡើងវិញ និងរីកចំរើន ។
- ពង្រីកចំណេះចេះដឹងទូទៅខាងភាសាបាលី ដែលជាចំណែកមួយជួយទ្រទ្រង់ភាសា អក្សរសាស្ត្រជាតិ និង ការប្រតិបត្តិពុទ្ធសាសនាក្នុងភាពបរិសុទ្ធត្រឹមត្រូវ ក្នុងចំណោមព្រះសង្ឃ និងពុទ្ធមាមកជន ទាំងនៅទីក្រុង ទាំងនៅជនបទ ។

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ នឹងខិតខំចាត់ការបោះពុម្ពឯកសារល្អៗបែបនេះផ្សេងទៀត ដើម្បីបំរើសំណូមពរចង់ចេះដឹងភាសាបាលីរបស់សាធារណជនទាំងព្រះសង្ឃទាំងគ្រហស្ថផង និងដើម្បីរក្សាមរតកវប្បធម៌ អក្សរសាស្ត្រ អោយគង់វង្ស និងរីកចំរើនផង ។

សូមថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅបំផុត ចំពោះអង្គការជំនួយសូតូស៊ូជប៉ុន និងអង្គការរិស្សូ កូសី-កៃ ដែលបានជួយឧបត្ថម្ភយ៉ាងឧត្តុង្គឧត្តមដល់ការបោះពុម្ពសៀវភៅនេះ ។

ភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ២៥ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៩៥

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ごあいさつ

この本は、立正佼成会と曹洞宗国際ボランティア会との共同プロジェクトとして印刷されました。

この本が、日本の仏教徒とカンボジアの人々との友情のきずなとなり、カンボジアの文化発展に貢献できれば幸いです。

និវេទនកថា

សៀវភៅនេះ ត្រូវបានបោះពុម្ពឡើងវិញ ដោយគណៈកម្មាធិការជំនួយសូតូស៊ូជប៉ុន (JSRC) នៅភ្នំពេញ ដោយមានការឧបត្ថម្ភពី

អង្គការ រិស្សូ កូសី-កៃ

យើងខ្ញុំអធិដ្ឋាន សូមអោយសៀវភៅនេះ បានជាវិភាគទានរក្សាមិត្តភាពជាមួយប្រជាជនកម្ពុជា និងថែរក្សាសម្បត្តិសាសនា និងសម្បត្តិវប្បធម៌របស់ប្រជា-ជនកម្ពុជា ។

ACKNOWLEDGEMENT

This book has been printed by Japan Sotoshu Relief Committee (JSRC) with the contribution from

RISSHO KOSEI-KAI (RKK)

We pray that this book would contribute to the friendship with Cambodian people and their religious and cultural preservation.

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អារម្ភបទ

សៀវភៅនេះ ខ្ញុំបានរៀបរៀងឡើងក្នុងឆ្នាំ ១៩៣៨ ហើយបានបង្រៀនសិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា (សាលាបាលីរង) តាំងពីត្រឹមកាលនោះរហូតដល់មកឥឡូវនេះ ឲ្យឈ្មោះថា បាលីវេយ្យាករណ៍ ជាបែបសង្ខេប សម្រាប់អ្នកសិក្សាបាលីភាសាថ្នាក់ដំបូង ទន្ទេញចាំមាត់ ហើយទើបអាចស្តាប់សេចក្តីពន្យល់អំពីគ្រូបានដោយងាយផង ជាបែបស្របតាមកម្មវិធីនៃពុទ្ធិកបឋមសិក្សាផង ។

បាលីវេយ្យាករណ៍នេះចែកចេញជា ៤ និទ្ទេសគឺ និទ្ទេសមាលា ១, សម្ពន្ធមាលា ១, វាក្យវិលាសិនី ១, គាថាលក្ខណវិធី ១ ។

និទ្ទេសមាលា « របៀបនៃការសំដែង » មាន ៧ យ៉ាងគឺ :

១– **អក្ខរវិធិនិទ្ទេស** = សំដែងអំពីវិធីនិយាយរៀបរាប់ក្នុងអក្ខរៈចែកចេញជាពីរយ៉ាងគឺ សមញ្ញាភិធាន សំដែងអំពីអក្ខរៈដែលជាស្រៈនិងព្យញ្ជនៈ ព្រមទាំងឋានករណៈ ១, សន្ធិបែបតអក្សរក្នុងបាលីភាសាដែលនៅក្នុងពាក្យដទៃឲ្យជាប់ជាមួយគ្នា ១ ។

២– **នាមនិទ្ទេស** = សំដែងអំពីនាមសព្ទព្រមទាំងលិង្គ វចនៈ, វិភត្តិ, ការក, សង្ខ្យាសព្ទ និង អព្យយសព្ទ ។

៣– **សមាសនិទ្ទេស** = សំដែងអំពីកិច្ចរបស់សមាសនិងឈ្មោះរបស់សមាសតាមលំដាប់ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤– តទ្ធិតនិទ្ទេស = សំដែងអំពីឈ្មោះរបស់តទ្ធិតព្រមទាំងបច្ច័យតាមលំដាប់ក្នុងកច្ចាយនព្យាករណ៍ ។

៥– អាខ្យាតនិទ្ទេស = សំដែងអំពីវិភត្តិ (អាខ្យាត), កាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ, ធាតុ, វាចកៈ, បច្ច័យ ។

៦– កិតកនិទ្ទេស = សំដែងអំពីនាមកិតកៈ និង កិរិយាកិតកៈ ព្រមទាំងសាធនៈ វិភត្តិ (នាម) វចនៈ និង បច្ច័យ ។

៧– ឧណាទិនិទ្ទេស = សំដែងអំពីបច្ចេកបច្ច័យ ដែលមានសេចក្ដីប្លែកគ្នាអំពីបច្ច័យកិតកនិទ្ទេសព្រមទាំងឧទាហរណ៍ ។

សម្ពន្ធមាលា = របៀបនិយាយពីបែបសម្ពន្ធគឺវិធីចងផ្គុំពាក្យ ដែលលោកបានតែងទុកជាប្រយោគរួចស្រេចនោះហើយ ដើម្បីឲ្យស្គាល់ថាពាក្យណាចូលនឹងពាក្យណាបាន ពាក្យណាចូលនឹងពាក្យណាមិនបានជាដើម ។

វាក្យវិលាសិនី = ដំណើរនិយាយពីវិធីតែងពាក្យ គឺចងផ្គុំពាក្យដែលលោកបាននិយាយពីក្នុងនិទ្ទេសទាំង ៧ នោះដោយសព្វគ្រប់ ហើយយកមកចងក្រងជាប្រយោគផ្គុំឲ្យកើតជាសេចក្ដីស្ដាប់បាន ។

គាថាលក្ខណវិធី = របៀបនិយាយពីវិធីតែងគាថា ដែលប្រកបដោយលក្ខណៈ ២ យ៉ាងគឺ ឆន្ទលក្ខណៈ និងវុត្តិលក្ខណៈជាភាសាបាលីដើម្បីឲ្យស្រួលដល់វិធីអានពោលឲ្យពីរោះដល់អ្នកស្ដាប់ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លុះដល់មកឆ្នាំ ១៩៥៥ គហបតី **គិម-សេង** បានចូលមក សុំបែបរៀនបាលី ដែលខ្ញុំធ្លាប់បានបង្រៀនកល់ៗឆ្នាំមកនោះ ដើម្បីបោះពុម្ពផ្សាយ, ខ្ញុំក៏បានប្រគល់សៀវភៅបាលីវេយ្យាករណ៍នេះ ឲ្យយកទៅ តាក់តែងបោះពុម្ពផ្សាយតាមសេចក្ដីត្រូវការ ។

ឯក្នុងផ្ទៃសៀវភៅនេះ និយាយតែអំពីនិទ្ទេសពីរយ៉ាងប៉ុណ្ណោះគឺ និទ្ទេសមាលា និង សម្ពន្ធមាលា ។ ដល់មកបោះពុម្ពគ្រាទី ៤ នេះ ខ្ញុំបាន យកសៀវភៅនេះមកពិនិត្យហើយមានកែសម្រួល ព្រមទាំងដាក់លេខ យោងប្រាប់ភាគគណ្ឋាននិងយោបល់របស់ខ្ញុំខ្លះថែមទៀត ដើម្បីឲ្យកាន់តែ មានពិសិដ្ឋភាពឡើង គួរដល់សេចក្ដីត្រូវការនៃសិក្ខាកាមកុលបុត្រ អ្នក ស្រឡាញ់ការចេះដឹងទូលំទូលាយ ។

ក្នុងការរៀបរៀង និង ពិនិត្យសៀវភៅនេះ ខ្ញុំបានមើលគម្ពីរៈ

១– កច្ចាយនៈ (គម្ពីរដើម)	៧– ពាលប្បពោធនៈ
២– មូលកច្ចាយនៈស្រុកខ្មែរ	៨– មុខមត្តទីបនី
៣– កច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ	៩– មោគ្គល្លាន
៤– រូបសិទ្ធិ	១០– មោគ្គល្លានបញ្ចិកា
៥– ដីការូបសិទ្ធិ	១១– កច្ចាយន**សារវិនិច្ឆ័យ**
៦– ពាលាវតារៈ	១២– បាលីព្រះត្រៃបិដក

។ ល ។ ល ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បណាមគាថា

សម្រាប់សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា សូត្រមុនរៀន

ពុទ្ធោ មហេសី អរហំ តថាគតោ
លោកុត្តមោ សព្វគរូហិ ជេដ្ឋកោ
លោកស្ស សត្ថា ជិនធម្មកោវិទោ
វន្ទាមហំ តំ នរបូជនេយ្យកំ ។

អរហន្តតថាគត　ជ្រាបគ្រប់បទស្វែងគុណធំ
ទ្រង់ជាលោកុត្តម　ច្បងជាងសព្វគ្រូលើសលន់ ។
ជាសាស្តានៃលោក　ចេះផុតស្មោកទូន្មានជន
ខ្ញុំវន្ទាបន្ទន់　ទ្រង់ដែលជនគួរបូជា ។

ធម្មោ បទីបោ វិយ តស្ស សត្ថុនោ
លោកានមន្ធស្ស វិនាសការកោ
សព្វញ្ញុពុទ្ធប្បដិក្ខិត សញ្ញតោ
វន្ទាមហំ តំ នរបូជនេយ្យកំ ។

ព្រះធម៌នៃសាស្តា　ឧបមាដូចពន្លឺ
តែងភ្លឺលោកឲ្យភ្លឺ　ចាកងងឹតឲ្យស្ងួតឲ្យផុត ។
ដែលប្រាជ្ញសំគាល់អាង　ជាតំណាងសព្វញ្ញុពុទ្ធ
ខ្ញុំវន្ទាលំអុត　ធម៌នោះសុទ្ធជនបូជា

www.budinst.gov.kh　www.elibraryofcambodia.org

ដោយអានុភាពនៃការព្យាយាមរបស់ខ្ញុំនេះ សូមឲ្យកេម្តាជិកជន និងសកលលោកទាំងមូលបានសន្តិសុខ ។ ៕

វត្តឧណ្ណាលោមថ្ងៃទី ៣១ ធ្នូ គ.ស. ១៩៦៨ ព.ស. ២៥១២

ព្រះពុទ្ធវង្ស សេខ - នាង

សារញ្ញណោ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដោយអំណាចអនុភាព   ដែលខ្ញុំក្រាបថ្វាយវន្ទា
សូមឲ្យការសិក្សា   របស់ខ្ញុំសម្រេចឆាប់ ។
ភោគា ចេវន្តភយា ច   ឧប្បជ្ជា ចេ ឧបទ្ទវា
ពុទ្ធាទិអានុភាវេន   វិនស្សន្តុ អសេសតោ ។
ដោយអំណាចត្រៃរ័ត្ន   មានពុទ្ធរ័ត្នជាប្រធាន
ប្រសិនបើកើតមាន   អន្តរធានចង្រៃភេទ
សូមឲ្យវិនាសខ្ចាត   កុំសល់កើតតិចតួចឡើយ ។

សុខាភិយាចនគាថា

សម្រាប់សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា សូត្រក្រោយរៀន

ពុទ្ធិំសុមាលី ធិបទុត្តមោ ឥមោ
ហត្វាន ពោធេសិន បញ្ញជិំ កាជិំ
មក្តក្តសេលម្ហិ សុវឌ្ឍិតោ ឋិតោ
សោ មំ ចិរំ ធាតុ សុខំ សទា សទា ។

ព្រះពុទ្ធដូចអាទិត្យ   ឧត្តមពិតជាធំពួកជន
កំចាត់នូវមោហន្ធ   ហើយចេញចាកសព្វកិលេស ។
ទ្រង់ឋិតនៅលើភ្នំ   ដ៏ឧត្តមមគ្គវិសេស
ដាស់សត្វជាប់កិលេស   ឲ្យភ្លឺថែសក្នុងលោក ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សង្ឃោ វិសុទ្ធោ សុគតស្ស សាវកោ
សិក្ខាសុ កាមោ វរធម្មសិក្ខកោ
និច្ចាបសំសាធិអធាធរេ វរេ
វន្ទាមហំ តំ ធរម្បជនេយ្យកំ ។

សាវ័កព្រះសុគត ស្អាតហ្មត់ចត់វិសេសថ្វា
ប្រាជ្ញាត្រៃសិក្ខា លោកសិក្សាធម៌ឧត្តម ។
ជាសង្ឃថ្នាក់ខាងលើ មិនអើពើលោកធម្ម
ខ្ញុំវន្ទាប្រណម្យ សង្ឃឧត្តមជនបូជា ។

ឥមញ្ញាភនុការេន វឌ្ឍតុ ពុទ្ធសាសនំ
សមគ្គោ ហោតុ សង្ឃោ ច សុខី ហោន្តុ ច សាធវោ

ដោយអំណាចវន្ទា ត្រៃរតនាជាអម្ចាស់
សូមឲ្យពុទ្ធសាសន៍ លូតលាស់ក្រាស់ចំរើនផង ។
សូមឲ្យសង្ឃព្រមព្រៀង កុំឲ្យឈ្លៀងខុសគន្លង
សូមសាធុជនផង កុំមានហ្មងបានសុខុម

រតនត្តយតេជេន សិក្ខា មេ ឃតុ វឌ្ឍនំ
តស្សាបិ អានុភាវេន សហសាយេវ សិជ្ឈតុ

ដោយតេជៈត្រៃរ័ត្ន ខ្ញុំប្រណិប័តន៍ដោយគោរព
សូមឲ្យការរៀនគ្រប់ របស់ខ្ញុំបានវឌ្ឍនា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សូមទ្រង់ប្រោសគ្រប់គ្រង យើងខ្ញុំផងកល់វេលា
ឲ្យបានសុខគ្រប់គ្នា អស់កាលយូរអង្វែងទៅ ។

ស្វាក្ខាតធម្មោ វិមលោ សុនិម្មលោ
សន្ទិដ្ឋិកោ សន្តិករោ ធុវត្ថិរោ
បូជារហោ មោក្ខនយោ សុខន្ធោ
សោ មំ ចិរំ បាតុ សុខំ សទា សទា ។

ស្វាក្ខាតធម៌ណា ផ្លូវផង់ថាគ្មានសៅហ្មង
ជាធម៌ដែលអ្នកផង ឃើញច្បាស់ពិតដោយខ្លួនឯង ។
ធ្វើឱ្យសន្តិភាព ធុវភាពដ៏ចិរញ្ចង
គួរបូជាយ៉ាងស្តែង ឲ្យនិព្វានឲ្យសុខា ។
សូមធម៌នោះគ្រប់គ្រង យើងខ្ញុំផងកល់វេលា
ឲ្យបានសុខគ្រប់គ្នា អស់កាលយូរអង្វែងទៅ ។

សង្ឃោ វិសុទ្ធោ សុភរោ សយម្ភរោ
ពុទ្ធស្ស បុត្តោ សុជហោ រណញ្ជហោ
ខេត្តញ្ញឆាធំ សវកោ សុសាវកោ
សោ មំ ចិរំ បាតុ សុខំ សទា សទា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វីព្រះអរិយសង្ឃ ជាបុត្រអង្គព្រះសម្ពុទ្ធ
លោកស្អាតបរិសុទ្ធ ឆាយចិញ្ចឹមរៀងរាល់ផ្ទះ ៗ
ចិញ្ចឹមដោយគាថា កិលេសាលះស្រឡះ
សង្គ្រោមគំលោកលះ ជ្រះស្រឡះបានក្សេមក្សាន្ត ៗ
ជាអ្នកស្ដាប់ទុកពិត ដែលលោកបានទ្រង់ទូន្មាន
ជាសាវ័កកល្យាណ ស្រែបុណ្យទាននៃជនា ៗ
សូមសង្ឃនោះគ្រប់គ្រង យើងខ្ញុំផងរាល់វេលា
ឲ្យបានសុខគ្រប់គ្នា អស់កាលយូរអង្វែងទៅ ។ ៗ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បាលីវេយ្យាករណ៍

និទ្ទេសមាលា

អក្ខរវិធិនិទ្ទេស ទី ១

សញ្ញាភិធាន[1]

អក្ខរៈ[2]

(១) អក្ខរៈក្នុងបាលីភាសាមាន ៤១ តួគឺ អ អា, ឥ ឦ, ឧ ឩ, ឯ ឱ ៨ តួនេះហៅថា សរៈ[3] (ស្រៈ) ក ខ គ ឃ ង, ច ឆ ជ

១– គម្ពីរសព្ទសាស្ត្រទាំងឡាយមានសទ្ទនីតិជាដើមឲ្យឈ្មោះថា សញ្ញាវិធាន ឬ សញ្ញាភិធាន ។ ២– អក្ខរ ប្រែថា "(ស្នាមតំណួស) មិនអស់គឺជាមិនដល់នូវការអស់" ឬថា "(ស្នាមតំណួស) មិនរលីង" វិគ្គហៈថា ន ខីយត្តិ: ខយំ ន ឆាបុណាតីតិ=អក្ខរ (វណ្ណ) ។ ន ខរតីតិ-វា=អក្ខរ (វណ្ណ) ។ ៣– សរៈ ប្រែថា "(អក្ខរៈ) ញុំាងព្យញ្ជនៈឲ្យរឭក, ឲ្យផ្សាយចេញ, ឲ្យលាន់ឮ" ឬថា "(អក្ខរៈ) រឭកនូវព្យញ្ជនៈ" វិគ្គហៈថា ព្យញ្ជនានិ សរាបេតីតិ=សរ (អក្ខរ) ។ ព្យញ្ជនានិ សរតីតិ-វា=សរ (អក្ខរ) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឈ ញ, ដ ឋ ឌ ឍ ណ, ត ថ ទ ធ ន, ប ផ ព ភ ម, យ រ ល វ ស ហ ឡ ំ ៣៣ តួនេះហៅថា ព្យញ្ជនៈ(១) ។

សរៈ (ស្រៈ)

(២) ស្រៈទាំង ៨ តួនុ៎ះហៅថា « និស្ស័យ » ចែកចេញជាពីរយ៉ាង គឺ អ ឥ ឧ ហៅថា រស្សៈ(២) ១, អា ឦ ឩ ឯ ឱ ហៅថា (៣) ទីឃៈ ១; ប៉ុន្តែស្រៈទីឃៈ ៣ តួគឺ អា ឯ ឱ បើមានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នាពីរតួនៅខាងចុង ក៏មាននិស្ស័យដូចជារស្សៈទៅវិញ ។ ឧ. អាត្តំ, ឯត្តកំ, ឱដ្ឋោ ។ ស្រៈបើចែកជាគូមាន ៣ គូគឺ អ អា ហៅថា អវណ្ណៈ

១– ព្យញ្ជនៈ ប្រែថា « (អក្ខរៈ) ញ៉ាំងសេចក្តីឲ្យប្រាកដ » ឬថា « (អក្ខរៈ) ជាគ្រឿងប្រាកដនៃសេចក្តី » វិគ្គហៈថា អត្ថំ ព្យញ្ជយន្តីតិ = ព្យញ្ជនា (អក្ខរា) ។ ព្យញ្ជយតិ អត្ថោ ឯតេហីតិ-វា = ព្យញ្ជនា (អក្ខរា) ។ ២– រស្សៈ ប្រែថា « (ស្រៈ) មានកាលខ្លី » ឬថា « (ស្រៈ) មានសំឡេងខ្លី » វិគ្គហៈថា រស្សកាលោ ឯតេស'មត្ថីតិ = រស្សា (សរា) ។ រស្សសទ្ទោ យេស'មត្ថីតិ-វា = រស្សា (សរា) ។ ៣– ទីឃៈ ប្រែថា « (ស្រៈ) មានកាលវែង » ឬថា « (ស្រៈ) មានសំឡេងវែង » វិគ្គហៈថា ទីឃកាលោ ឯតេស'មត្ថីតិ = ទីឃា (សរា) ។ ទីឃសទ្ទោ យេស'មត្ថីតិ-វា = ទីឃា (សរា) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជាគូ ១, ឥ ឦ ហៅថា ឥវណ្ណៈ ជាគូ ១, ឧ ឩ ហៅថា ឧវណ្ណៈ ជាគូ ១ ។ ឯស្រៈ ២ តួគឺ ឯ ឱ នេះហៅថា សំយុត្តៈ ។

ព្យញ្ជនៈ

(៣) ព្យញ្ជនៈ ៣៣ តួនុះហៅថា "និស្សិត" ចែកចេញជា ២ ពួកគឺ វគ្គៈ ១ ពួក, អវគ្គៈ ១ ពួក ។ វគ្គៈចែកចេញជា ៥ ពួកគឺ ក ខ គ ឃ ង ៥ តួនេះ ហៅថា កវគ្គៈ, ច ឆ ជ ឈ ញ ៥ តួនេះ ហៅថា ចវគ្គៈ, ដ ឋ ឌ ឍ ណ ៥ តួនេះហៅថា ដវគ្គៈ ត ថ ទ ធ ន ៥ តួនេះហៅថា តវគ្គៈ ប ផ ព ភ ម ៥ តួនេះហៅថា បវគ្គៈ, ព្យញ្ជនៈ ៨ តួគឺៈ យ រ ល វ ស ហ ឡ ំ នេះ ហៅថា អវគ្គៈ ឬហៅថា សេសវគ្គៈ ក៏បាន ។

និគ្គហិត

(៤) ព្យញ្ជនៈ គឺ ំ នេះហៅថា និគ្គហិត(១) ឬហៅថា អនុសារៈ ក៏បាន ។

១– និគ្គហិត ប្រែថា "(ព្យញ្ជនៈ) ស្ថិតនៅអាស្រ័យនូវស្រៈ" វិគ្គហៈថា សរំ និស្សាយ គណ្ហាតិៈ តិដ្ឋតីតិ=និគ្គហិតំ (ព្យញ្ជនំ) ។

ឋាន នៃ អក្ខរៈ

(៥) ទីតាំងដែលកើតសំឡេងនៃអក្ខរៈ ហៅថា « ឋាន » ៦ យ៉ាងគឺ៖

១) អ អា, ក ខ គ ឃ ង, ហ ៨ តួនេះកើតក្នុងក ហៅ កណ្ឋជៈ ។

២) ឥ ឦ, ច ឆ ជ ឈ ញ, យ ៨ តួនេះកើតក្នុងពិតាន ហៅថា តាលុជៈ ។

៣) ដ ឋ ឌ ឍ ណ, រ ឡ ៧ តួនេះកើតក្នុងក្បាល ហៅថា មុទ្ធជៈ

៤) ត ថ ទ ធ ន, ល ស ៧ តួនេះកើតត្រង់ប្រទល់ធ្មេញ ហៅថា ទន្តជៈ ។

៥) ឧ ឩ, ប ផ ព ភ ម ៧ តួនេះកើតត្រង់ប្រទល់បបូរមាត់ ហៅថា ឱដ្ឋជៈ ។

៦) និគ្គហិត កើតក្នុងច្រមុះ ហៅថា នាសិកជៈ ។

អក្ខរៈទាំងអស់សុទ្ធតែកើតក្នុងឋានមួយ ហៅថា ឯកដ្ឋានជៈ លើកតែអក្ខរៈ ៩ តួ គឺ ង ញ ណ ន ម, ឯ ឱ និង វ ហ នេះចេញ ។ ព្យញ្ជនៈជាវគ្គន្តៈ គឺ ង ញ ណ ន ម នេះជា ទ្វិដ្ឋានជៈ កើតតាមឋាន

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

របស់ខ្នង និងច្រមុះ ហៅថា សកដ្ឋាននាសិកជៈ ។ ស្រៈ ឯ កើតក្នុងក និងពិតាន ហៅថា កណ្ឋតាលុជៈ ។ ស្រៈ ឱ កើតក្នុងក និងប្រទល់បបូរមាត់ ហៅថា កណ្ឋោដ្ឋជៈ ។ វ កើតត្រង់ប្រទល់ធ្មេញ និងប្រទល់បបូរមាត់ហៅថា ទន្តោដ្ឋជៈ ។ ហ បើផ្សំចូលនឹងព្យញ្ជនៈ ៨ តួគឺ ញ, ណ, ន, ម យ, ល, វ, ឡ ដូច តញ្ហិ, តណ្ហា, តម្ហា, មយ្ហំ, វុល្ហិ, ជិវ្ហា, រុឡ្ហ នេះកើតក្នុងទ្រូងហៅថា ឱរជៈ, បើមិនបានផ្សំចូលទេ កើតនៅត្រង់ កណ្ឋជៈ ដូចដែល ។

ករណៈ នៃ អក្ខរៈ

(៦) ដំណើរប្រឹងបំពាំងដែលបង្កើតនូវសំឡេងនៃអក្ខរៈហៅថា «ករណៈ» មាន ៤ យ៉ាងគឺ :

១) ជិវ្ហាមជ្ឈំ ត្រង់ពាក់កណ្ដាលអណ្ដាតជាករណៈរបស់អក្ខរៈដែលជា តាលុជៈ ។

២) ជិវ្ហោបគ្គំ ឲ្យលោស់ចុងអណ្ដាតចូល ជាករណៈ របស់អក្ខរៈដែលជា មុទ្ធជៈ ។

៣) ជិវ្ហគ្គំ ត្រង់ចុងអណ្ដាតជាករណៈរបស់អក្ខរៈដែលជាទន្តជៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) សកាដ្ឋាធិ តាមឋានរបស់ខ្លួនស្រាប់ ជាករណៈរបស់អក្ខរៈឯទៀត ក្រៅពីអក្ខរៈដែលជា តាលុជៈ, មុទ្ធជៈ, ទន្តជៈ ។

ឃោសាឃោសៈ

(៧) ព្យញ្ជនៈ ទី ១ ទី ២ ក្នុងវគ្គទាំង ៥ គឺ កខ, ចឆ, ដឋ, តថ, បផ, និងអវគ្គៈ ១ តួគឺ ស ១១ តួនេះជា អឃោសៈ ។ ព្យញ្ជនៈ ទី ៣ ទី ៤ ទី ៥ ក្នុងវគ្គៈទាំង ៥ គឺ គឃង, ជឈញ, ឌឍណ, ទធន, ពភម, និងអវគ្គៈ ៦ តួគឺ យ រ ល វ ហ ឡ ២១ តួនេះ ជា ឃោសៈ ។

អក្ខរប្បភេទ

(៨) គូនៃអក្ខរៈដែលមានសូរជាទំនាស់នឹងគ្នាហៅថា «អក្ខរប្បភេទ» បើរាប់ជាគូមាន ៥ គូ, បើរាប់ពាក្យមាន ១០ យ៉ាង គឺ សិថិល, ធនិត, ទីឃៈ, រស្សៈ, គរុ, លហុ, និគ្គហិត វិមុត្ត, សម្ពន្ធៈ និងវវត្ថិតៈ ។

សិថិល និង ធនិត

(៩) ព្យញ្ជនៈទី ១ ទី ៣ ក្នុងវគ្គទាំង ៥ គឺ កគ, ចជ, ដឌ, តទ, បព ១០ តួនេះហៅថា សិថិល ។ ព្យញ្ជនៈទី ២ ទី ៤ ក្នុងវគ្គៈទាំង ៥ គឺ ខឃ, ឆឈ, ឋឍ, ថធ, ផភ ១០ តួនេះហៅថា ធនិត ។ សិថិលចែកចេញជា ២ យ៉ាង គឺ កចដតប ៥ តួនេះហៅថា សិថិល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អឃោសៈ គ ជ ឌ ទ ព ៥ តួនេះហៅថា សិថិល–ឃោសៈ ។ ធនិតចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ ខ ឆ ឋ ថ ផ ៥ តួនេះហៅថា ធនិត – អឃោសៈ, ឃ ឈ ឍ ធ ភ ៥ តួនេះហៅថា ធនិត – ឃោសៈ ។

គរុ និង លហុ

(១០) ស្រៈទីឃៈនិងរស្សៈ ដែលមានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នានៅខាងចុង ឬដែលមាននិគ្គហិតអាស្រ័យផង ឧ. អា កា ភោ, ពុទ្ធំ សម្មា-សម្ពុទ្ធោ, តស្សា យ៉ាងនេះហៅថា គរុ; ស្រៈរស្សៈដែលមិនមានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នានៅខាងចុង ឬដែលមិនមាននិគ្គហិតអាស្រ័យផងទេ ឧ. បរិសតុ ហៅថា លហុ ។

វិមុត្ត

(១១) អក្ខរៈដែលវេលាសូត្រ ត្រូវបង្ហើបមាត់ឲ្យហើបលើសជាងប្រក្រតីបន្តិច ឧ. ចាណា, ជេភោ, ឌិណោ, ឋសា, ញត្តិ យ៉ាងនេះហៅថា វិមុត្ត ។

សម្ពន្ធៈ និង វវត្ថិតៈ

(១២) បទសន្ធិ ដូចជា តត្រាយមាធិ យ៉ាងនេះ ហៅថា សម្ពន្ធ បទដែលកាត់ញែកចេញអំពីបទសន្ធិ ដូចជា តត្រ អយំ អាធិ យ៉ាងនេះហៅថា វវត្ថិតៈ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្យញ្ជនសំយោគ

(១៣) ព្យញ្ជនសំយោគនោះគឺព្យញ្ជនៈទី ១ ត្រូវតម្រួតលើខ្លួនឯង និងលើព្យញ្ជនៈទី ២, ព្យញ្ជនៈទី ៣ ត្រូវតម្រួតលើខ្លួនឯងនិងលើព្យញ្ជនៈទី ៤ តាមលំដាប់វគ្គៈរបស់ខ្លួនៗ, ព្យញ្ជនៈទី ៥ ត្រូវតម្រួតលើព្យញ្ជនៈទាំង ៤ តួ ក្នុងវគ្គៈរបស់ខ្លួនៗបាន, លើកតែ « ង » មួយចេញ តម្រួតលើខ្លួនឯងក៏ពុំបាន ។ ព្យញ្ជនៈក្នុងអវគ្គៈ ៣ តួ គឺ យ ល ស នេះតម្រួតលើខ្លួនឯងបាន ។

ព្យញ្ជនៈអវគ្គៈគឺ យ ល វ ស ឡ តម្រួតលើព្យញ្ជនៈអវគ្គៈតួផ្សេងគ្នាបាន ។

ព្យញ្ជនៈវគ្គៈគឺ ក ខ ច ញ ណ ត ជ ឆ ប ព ម តម្រួតលើព្យញ្ជនៈអវគ្គៈបាន ។

ព្យញ្ជនៈអវគ្គៈគឺ ស, ហ អាចតម្រួតលើព្យញ្ជនៈវគ្គៈបានខ្លះ ។

ចប់សមញ្ញាភិធានតែប៉ុណ្ណោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សន្ធិ

(១៤) វិធីតបទ តអក្ខរៈ ភ្ជាប់ជាមួយនឹងអក្ខរៈ ហៅថា សន្ធិ។ នោះ សំដែងដោយលក្ខណៈមាន ២ យ៉ាង គឺ:

១) តសព្ទដែលមានវិភត្តិភ្ជាប់ជាមួយនឹងសព្ទដែលមានវិភត្តិដូចគ្នា ឧ. ចត្តារោ+ឥមេ តភ្ជាប់ជា ចត្តារោមេ ។

២) តសព្ទដែលលុបវិភត្តិចេញ។ (តាមវិធីសមាស) ឧ. កត+ឧបការោ តភ្ជាប់ជា កតូបការោ ។

សន្ធិសំដែងដោយឈ្មោះដែលជាប្រធាននៃវិធីតមាន ៣ យ៉ាងគឺ:

១) សរសន្ធិ តដោយស្រៈ

២) ព្យញ្ជនសន្ធិ តដោយព្យញ្ជនៈ

៣) និគ្គហិតសន្ធិ តដោយនិគ្គហិត ។

សន្ធិកិរិយោបករណ៍

សន្ធិកិរិយោបករណ៍នោះ មាន ៨ យ៉ាងគឺ:

១) លោបោ លុប គឺបំបាត់តួអក្សរចេញ

២) អាទេសោ អាទេស គឺផ្លាស់តួអក្សរ

៣) អាគមោ ចុះអាគម គឺចុះតួអក្សរថែម

៤) វិការោ វិការៈ គឺផ្លាស់ស្រៈឲ្យប្លែកចាករូបដើម

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥) បកតិ ប្រក្រតី គឺធ្វើឲ្យគង់រូបនៅដូចដែល

៦) ទីឃោ ទីឃៈ គឺធ្វើស្រៈខ្លីឲ្យជាស្រៈវែង

៧) រស្សោ រស្សៈ គឺធ្វើស្រៈវែងឲ្យជាស្រៈខ្លី

៨) សំយោគោ សំយោគ គឺតម្រួតតួព្យញ្ជនៈ ។

សរសន្ធិ

ក្នុងសរសន្ធិ មានសន្ធិកិរិយោបករណ៍៧ លើកតែសំយោគោ១ចេញ ។

(១៤) លោបោ ហៅថា សរលោបសន្ធិ «តដោយលុបស្រៈ» មាន ២ យ៉ាង គឺ បុព្វសរលោបសន្ធិ តដោយលុបស្រៈខាងដើម (ភ្ជាប់នឹងស្រៈខាងចុង)១, បរសរលោបសន្ធិ តដោយលុបស្រៈខាងចុង (ភ្ជាប់នឹងស្រៈខាងដើម)១ ។

វិធីតបុព្វសរលោបសន្ធិ

១– ស្រៈខាងដើមជារស្សៈឬជាទីឃៈ ស្រៈខាងចុងនៅមុខព្យញ្ជនៈសំយោគ ឬជាទីឃៈនោះ ត្រូវលុបស្រៈខាងដើម ឧ. យស្ស+ឥន្ទ្រិយានិ ជា យស្សិន្ទ្រិយានិ, នោហិ+ឯតំ ជា នោហេតំ

២) បើស្រៈទាំងពីរជារស្សៈមានរូបស្មើគ្នាគឺ: អ នឹង អ, ឥ នឹង ឥ, ឧ នឹង ឧ, បើលុបស្រៈខាងដើមហើយ ត្រូវទីឃស្រៈខាងចុង ឧ. តត្រ+អយំ ជា តត្រាយំ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣) ស្រៈទាំងពីរជារស្សៈ តែមានរូបមិនស្មើគ្នាគឺ អ និង ឥ, អ និង ឧ, ឥ និង អ, ឥ និង ឧ, ឧ និង អ, ឧ និង ឥ, បើលុបស្រៈណាមួយហើយមិនបាច់ទីឃៈស្រៈដែលមិនបានលុបក៏បាន ។. ចតូហិ + អបាយេហិ ជា ចតូហាបាយេហិ ។

៤) ស្រៈខាងដើមជាទីឃៈ ស្រៈខាងចុងជារស្សៈ បើលុបស្រៈខាងដើមហើយត្រូវទីឃៈស្រៈខាងចុង ។. សទ្ធា + ឥធ ជា សទ្ធី'ធ ។

វិធីតបរសរលោបសន្ធិ

១) ស្រៈទាំង ២ មានរូបមិនស្មើគ្នា លុបស្រៈខាងចុងបានខ្លះ ។. កិន្នុ + ឥមា ជា កិន្នុ'មា ។

២) និគ្គហិតឬស្រៈទីឃៈនៅខាងដើម លុបស្រៈរស្សៈខាងចុងបាន ។. អភិនន្ទុំ + ឥតិ ជា អភិនន្ទុ'ន្តិ ចក្កំ + ឥវ ជា ចក្កំ'វ សោ + អហំ > សោហំ ។

(១៦) អាទេសោ ហៅថា សរាទេសសន្ធិ

„ តដោយផ្លាស់ស្រៈជាព្យញ្ជនៈ ” មាន ២ យ៉ាងគឺ បុព្វសរាទេសសន្ធិ តដោយផ្លាស់ស្រៈខាងដើមជាព្យញ្ជនៈ ១, បរសរាទេសសន្ធិ តដោយផ្លាស់ស្រៈខាងចុងជាព្យញ្ជនៈ ១ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីតបុព្វសរាទេសសន្ធិ

១) ស្រៈ ឥ ឬ ឯ នៅខាងដើម មានស្រៈណាមួយនៅខាងចុង, ត្រូវផ្លាស់ ឥ ឯ ខាងដើមនោះ ជា «យ៍»; បើព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នា ៣ តួ ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈមានរូបស្មើគ្នាមួយតួចេញ ឧ. បដិសន្ថារវុត្តិ + អស្ស ជា បដិសន្ថារវុត្យស្ស, មេ + អយំ ជា ម្យាយំ ។

២) ស្រៈ ឧ ឬ ឩ នៅខាងដើម មានស្រៈណាមួយនៅខាងចុង ត្រូវផ្លាស់ ឧ ឩ ខាងដើមនោះជា «វ៍» ឧ. ពហុ + អាពាធោ ជា ពហ្វាពាធោ, អជខោ + អស្ស ជា អជខ្វស្ស ។

វិធីតបរសរាទេសសន្ធិ

ស្រៈទីឃៈនៅខាងដើម មានឯវ-សព្ទនៅខាងចុង, ត្រូវផ្លាស់ ឯ (១) របស់ ឯវ សព្ទខាងចុងជា «រិ» ហើយរស្សៈ ស្រៈខាងដើម ឧ. យថា + ឯវ ជា យថរិវ ។

១_ ជាផ្លាស់ ឯជាឥ, ចុះរ៍-អាគម ហើយរស្សៈស្រៈខាងដើមក៏បាន ព្រោះសទ្ទនីតិសូត្រថា ឃាទេ សរាធំ អញ្ញសរត្តំ ផ្លាស់ស្រៈជាស្រៈដទៃ ក្នុងកន្លែងដែលគួរ គឺផ្លាស់ឯជាឥ, ជាតដូច (ឥហាគ្គុដំ) ឥហាគ្គុដំ, យថា + ឯវ) យថិរិវ ។

(១៧) អាគមោ ហៅថា សាគមសន្ធិ

« តដោយចុះស្រះថែម » ; វិធីចុះស្រះថែមនោះ ដូច្នេះ

១) ស្រះ ឱ នៅខាងដើម មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង ត្រូវលុប ស្រះ ឱ ហើយចុះ « អ » អាគមត្រង់កន្លែងស្រះ ឱ នោះ ឧ. សោ+ សីលវា ជា សសីលវា ។

២) ស្រះ អ នៅខាងដើម មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង, ត្រូវលុប ស្រះ អ ហើយចុះ « ឱ » អាគមត្រង់កន្លែងស្រះ អ នោះ ឧ. បរ+ សហស្សំ ជា បរោសហស្សំ ។

(១៨) វិការោ ហៅថា វិការសន្ធិ

« តដោយវិការៈស្រះ (ជាស្រះឲ្យប្លែកចាករូបដើម) » មាន ២ យ៉ាងគឺ: បុព្វវិការសន្ធិ តដោយវិការៈស្រះខាងដើម (ជាស្រះឲ្យប្លែកចាករូបដើម) ១, បរវិការសន្ធិ តដោយវិការៈស្រះខាងចុង (ជាស្រះឲ្យប្លែកចាករូបដើម) ១ ។

វិធីតបុព្វវិការសន្ធិ

ស្រះ ឥ ឬ ឧ នៅខាងដើម មានស្រះណាមួយនៅខាងចុង, ត្រូវលុបស្រះខាងចុង ហើយផ្លាស់ ឥ ជា « ឯ », ឧ ជា « ឱ » ឧ. មុនិ+ អាលយោ ជា មុនេ'លយោ, សុ+អត្ថិ ជា សោ'ត្ថិ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីតបរវិការសន្ធិ

ស្រះ អ ឬ ឧ នៅខាងចុងមានស្រះណាមួយនៅខាងដើម ត្រូវលុបស្រះខាងដើម ហើយផ្លាស់ អ ជា "ឯ", ឧ ជា "ឱ" ឧ. ពន្ធុស្ស+ឥវៈ ជា ពន្ធុស្សេវ, ឆ + ឧទាយោ ជា ឆោទាយោ ។

(១៩) បកតិ ហៅថា សរបកតិសន្ធិ "គឺដោយទុក-ស្រះឲ្យនៅតាមប្រក្រតីដើម" គឺស្រះរៀងគ្នា ២ តួ គួរនឹងធ្វើឲ្យជាសន្ធិណាមួយ ក៏មិនធ្វើ ឧ. កោ + ឥមំ ក៏នៅជា កោឥមំ ។

(២០) ទីឃោ ហៅថា ទីឃសន្ធិ "គឺដោយទីឃៈស្រះ (ធ្វើឲ្យជាស្រះវែង)" មាន ២ យ៉ាងគឺ បុព្វទីឃសន្ធិ គឺដោយទីឃៈស្រះខាងដើម ១, បរទីឃសន្ធិ គឺដោយទីឃៈស្រះខាងចុង ១ ។

វិធីតបុព្វទីឃសន្ធិ

១) ស្រះទាំងពីរជារស្សៈ មានរូបមិនស្មើគ្នា ត្រូវលុបស្រះខាងចុង ហើយទីឃៈស្រះខាងដើម ឧ. កឹសុ + អជ ជា កឹសូជ ។

២) មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង ទីឃៈស្រះខាងដើមបានខ្លះ ឧ. មុនិ + ចរេ ជា មុនីចរេ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីតបរធីយសន្ធិ

ស្រះពាំងពីរ មានរូបស្មើគ្នាក្តី មិនស្មើគ្នាក្តី, បើលុបស្រះខាងដើម ត្រូវទីឃៈស្រះខាងចុង ឧ. សទ្ធា+ឥធ ជា សទ្ធីធ ។

(២១) រស្សោ ហៅថា រស្សសន្ធិ

«គឺដោយធ្វើស្រះវែងឲ្យជាស្រះខ្លី» មាន២យ៉ាងគឺ សនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ គឺដោយវិធីមានផ្លាស់ស្រះសិន ហើយទើបរស្សៈ ១, អនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ គឺដោយវិធីគ្រាន់តែរស្សៈស្រះខាងដើម ឥតមានផ្លាស់ស្រះផងឡើយ ១ ។

វិធីតសនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ

១) ផ្លាស់ឯរបស់ ឯវ-សព្ទជា «រិ» ហើយរស្សៈស្រះខាងដើម ឧ. យថា+ឯវ ជា យថរិវ ។

២) ចុះ ក្តិ- អាគម ហើយរស្សៈស្រះខាងដើម ឧ. ចា+ឯវ ជា បគេវ ។

វិធីតអនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ

ព្យញ្ជនៈនៅខាងចុងត្រូវរស្សៈស្រះខាងដើម ឧ. ភោវាទី+នាម ជា ភោវាទិនាម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ព្យញ្ជនសន្ធិ

មានសន្ធិកិរិយោបករណ៍ ៥ គឺៈ លោបោ ១ អាទេសោ ១, អាគមោ ១, បកតិ ១ សំយោគោ ១ ។

(២២) លោបោ ហៅថា ព្យញ្ជនលោបសន្ធិ

“ គឺដោយលុបព្យញ្ជនៈ ” មានវិធីដូច្នេះគឺៈ

១) បើនិគ្គហិតនៅខាងដើម មានស្រៈនៅខាងចុង ត្រូវលុបស្រៈចេញ ព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នា ២ តួ ត្រូវលុប ១ តួចេញ ឧ. ឯវំ+អស្ស ជា ឯវំស ។

២) បើព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នា ៣ តួ ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈមានរូបស្មើគ្នា ១ តួចេញ ឧ. វុត្យ (> វុត្តិ) + អស្ស ជា វុត្យ'ស្ស ។

៣) បើព្យញ្ជនៈជាអសទិសសំយោគ ដូចជា ចក្ខ្វាបាថំ យ៉ាងនេះ ត្រូវទុកទាំង ៣ តួបាន ។

(២៣) អាទេសោ ហៅថា ព្យញ្ជនាទេសសន្ធិ

“ គឺដោយផ្លាស់ព្យញ្ជនៈ (ជាព្យញ្ជនៈផ្សេង) ” មានវិធីដូច្នេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១) តិ នៅខាងដើម មានស្រៈនៅខាងចុង, ផ្លាស់ តិ ជា "ត្យ" ហើយកម្រួត "ត្យ" ជា "ច្ច"(១) ។. ឥតិ+ឯវំ ជា ឥច្ចេវំ ។

២) ស្រៈនៅខាងចុងមាន ឯក-សព្ទ នៅខាងដើម ផ្លាស់ ំ ជា "ម" បាន ។. ឯកំ+ឥធ+អហំ ជា ឯកមិធាហំ

៣) ផ្លាស់មិនកំណត់ស្រៈ ឬ ព្យញ្ជនៈនៅខាងចុងគឺ :

ផ្លាស់ ធ ជា "ហ" ។. សាធុ+ទស្សនំ ជា សាហុទស្សនំ

" ធ	" "ត"	" សុគធោ	" សុគតោ
" ត	" "ដ"	" ទុក្កតំ	" ទុក្កដំ
" ត	" "ធ"	" គន្តព្វោ	" គន្ធព្វោ
" ត	" "ត្រ"	" អត្តជោ	" អត្រជោ
" គ	" "ក"	" កុលូបគោ	" កុលូបកោ
" រ	" "ល"	" មហាសារោ	" មហាសាលោ
" យ	" "ជ"	" គវយោ	" គវជោ

១– ផ្លាស់ ត របស់ ឥតិសព្ទ ឬ សព្ទដទៃជា យ ព្រោះកច្ចាយនសូត្រថា តវណ្ណោ យត្តំ បានរូបជា ត្យ ហើយផ្លាស់ជា ច្ច ដូចជា ឥតិ > ឥត្យ (ត្យ > ច្ច) > ឥច្ច+ឯវំ > ឥច្ចេវំ; អតិ > អត្យ (ត្យ > ច្ច) > អច្ច + អគ្គិ > អច្ចគ្គិ ។

LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្លាស់ រ ជា "ត" ឧ. កុរតោ ជា កុតតោ

" យ " "ក" " សយំ " សកំ

" ជ " "យ" " និជំ " និយំ

" ត " "ក" " និយតោ " និយកោ

" ត " "ច" " កតោ " កចោ

" ប " "វ" និប្បតិ " និព្វតិ

៦) ស្រះនៅខាងចុង ផ្លាស់ អតិ(១) ជា អត្ត ឧ. អតិ + ឧក្កដ្ឋតិ ជា អត្តុក្កដ្ឋតិ ផ្លាស់ អធិ (១) ជា អជ្ឈ ឧ. អធិ + ឱកាសោ ជា អជ្ឈោកាសោ; ។

៧) ព្យញ្ជនៈនៅខាងចុងផ្លាស់ អវ ជា ឱ ឧ. អវ + នទ្ធា ជា ឱនទ្ធា

(២៦) អាគមោ ហៅថា ព្យញ្ជនាគមសន្ធិ

"គឺដោយចុះព្យញ្ជនៈថែម", ព្យញ្ជនៈចុះថែមនោះ ហៅថា អាគម; មាន ១០ តួគឺ: យ៑, វ៑, ម៑, ទ៑, ន៑, ត៑, រ៑, ឡ៑, ហ៑, គ៑ ទាំង ១០ តួនេះ លុះតែមានស្រះនៅខាងចុងទើបចុះបាន ។

១– អតិ, អធិ ផ្លាស់ ឥ របស់ អតិ, អធិ ជា យ៑ បានរូបជា អត្យ៑, អធ្យ៑ (ត្យ៑ > ត្ត, ធ្យ៑ > ជ្ឈ) > អត្ត៑ + ឧក្កដ្ឋតិ > អត្តុក្កដ្ឋតិ, អជ្ឈ៑ + ឱកាសោ > អជ្ឈោកាសោ (តាមសូត្រថា ឥវណ្ណោ យន្នវា នេះសមណាស់ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

យ - អាគម ១. យថា + ឥទំ ជា យថយិទំ;

វ " " ភន្តា + ឧទិក្ខតិ " ភន្តាវុទិក្ខតិ;

ម " " លហុ + ឯស្សតិ " លហុមេស្សតិ;

ទ " " អត្ត + អត្ថំ " អត្តទត្ថំ;

ន " " ឥតោ + អាយតិ " ឥតោនាយតិ;

ត " " តស្មា + ឥហ " តស្មាតិហ;

រ " " សព្ភិ + ឯវ " សព្ភិរេវ;

ឡ " " ឆ + អភិញ្ញា " ឆឡភិញ្ញា;

ហ " " សុ + ឧជុ " សុហុជុ;

គ " អតិប្ប + ខោ " អតិប្បគោ ខោ ។

(៤៨) បកតិ ហៅថា ព្យញ្ជនបកតិសន្ធិ

« គឺដោយទុកព្យញ្ជនៈឲ្យនៅតាមប្រក្រតីដើម » គឺបើមានលក្ខណៈ គួរលុប, ផ្លាស់, ចុះអាគមឬកម្រួតព្យញ្ជនៈឯណានីមួយក៏មិនធ្វើ ទុកឲ្យគង់នៅដូចដែល ១. សាធុ + ទស្សនំ ជា សាធុទស្សនំ ។

---

១ បោះពុម្ពគ្រាមុន ៗ ថា យថាយិទំ; ក្នុងទីនេះ យើងបានកែតាមបាលីព្រះត្រៃបិដកថា យថយិទំ (ភិក្ខវេ ឥត្ថីសទ្ទោ) ដោយរស្សៈ អ ជា អ ថែមទៀត ។

(២៦) សំយោគោ ហៅថា សំយោគសន្ធិ

« កដោយកម្រួតព្យញ្ជនៈ » មាន ២ យ៉ាងគឺ សធិសសំយោគសន្ធិ កដោយកម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបស្មើគ្នា ១, អសធិសសំយោគសន្ធិ កដោយកម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបមិនស្មើគ្នា ១ ។

វិធីតសធិសសំយោគសន្ធិ

កម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបស្មើគ្នា (និយមតាមអក្ខរៈខាងចុងឬខាងដើម) ឧ. វចន + កាមោ ជា វចនក្កាមោ, ទុ + លកំ ជា ទុល្លកំ ។

វិធីតអសធិសសំយោគសន្ធិ

កម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបមិនស្មើគ្នា ប៉ុន្តែតាមលំដាប់វគ្គ (និយមតាមអក្ខរៈខាងចុងឬខាងដើម) ឧ. ឆ + ខមតិ ជា ឆក្ខមតិ, ឧ + ឈម្ភោ ជា ឧជ្ឈម្ភោ ។

និគ្គហិតសន្ធិ

មានសន្ធិកិរិយាបករណ៍ ៤ គឺៈ លោបោ ១, អាទេសោ ១, អាគមោ ១, បកតិ ១

(២៧) លោបោ ហៅថា និគ្គហិតលោបសន្ធិ

« ករដោយលុបនិគ្គហិត » នោះដូច្នេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១) បើមានស្រៈនៅខាងចុង, លុបនិគ្គហិតខាងដើមបានខ្លះ
ឧ. តាសំ + អហំ ជា តាសា'ហំ ។

២) មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង លុបនិគ្គហិតខាងដើមបានខ្លះ
ឧ. អរិយសច្ចានំ + ទស្សនំ ជា អរិយសច្ចាន'ទស្សនំ ។

(២៨) អាទេសោ ហៅថា និគ្គហិតាទេសសន្ធិ

«ការដោយផ្លាស់និគ្គហិត» នោះដូច្នេះ ៖

១) ស្រៈនៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជា «ម៑» ឬ «ទ៑» ឧ.
តំ + អហំ ជា តម'ហំ, ឯតំ + អវោច ជា ឯតទ'វោច ។

២) «ឯ» ឬ «ហ» នៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជា «ញ៑»
ឧ. បច្ចត្តំ + ឯវ ជា បច្ចត្ត'ញ្ញេវ (តម្រួត ញ ជា «ញ្ញ»)
ឯវំ+ហិ ជា ឯវ'ញ្ហិ ។

៣) «យ» នៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិត និង យ ជា «ញ៑»
(តម្រួត ញ ជា «ញ្ញ») ឧ. សំ+យោគោ ជា សញ្ញោគោ ។

៤) ព្យញ្ជនវគ្គៈនៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជាវគ្គន្តៈ (ព្យញ្ជនៈទី
បំផុតវគ្គ) តាំង ៤ គូដូច្នេះ ៖

ផ្លាស់និគ្គហិត ជា «ង៑» ឧ. តំ+ការុណំ ជា តង្ការុណំ
" " «ញ៑» " ជម្ពុំ + ចរេ " ជម្ពុញ្ចរេ;
" " «ណ៑» " សំ + ឋិតិ " សណ្ឋិតិ;

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្លាស់និគ្គហិតជា "ន៑" ឧ. សំសារំ+តរតិ ជា សំសារន្តរតិ;
" " "ម៑" " ចិរំ+បវសី " ចិរម្បវសី ។

៥) "អំ" នៅខាងចុងផ្លាស់និគ្គហិតជា "លិ" ក៏បាន ឧ. បុក្កំ+អំ ជា បុក្កលំ ។

៦) "ល" នៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជា "ល៑" ក៏បាន ឧ. បុំ+លិង្គំ ជា បុល្លិង្គំ ។

(២៩) អាគមោ ហៅថា និគ្គហិតាគមសន្ធិ

" កដោយចុះនិគ្គហិតថែម " ដូច្នេះ ៖

ស្រះបុព្វញ្ជនៈនៅខាងចុង ត្រូវចុះនិគ្គហិតអាគមថែម ឧ. ចក្ខុ+ឧទបាទិ ជា ចក្ខុំឧទបាទិ, អវ+សិរោ ជាអវំសិរោ ។

៣០) បកតិ ហៅថា និគ្គហិតបកតិសន្ធិ

" កដោយទុកនិគ្គហិតឲ្យនៅតាមប្រក្រតីដើម " គឺគួរនឹងលុប, ផ្លាស់ ឬចុះនិគ្គហិតថែមក៏មិនធ្វើ ឧ. សមជំ + គតោ ក៏នៅជា សមជំគតោ ។

ចប់សន្ធិ

* ចប់អក្ខរៈវិធីនិទ្ទេសទី ១ តែប៉ុណ្ណេះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នាមនិទ្ទេសទី ២

នាម

(៣១) អ្វីទាំងពួងដែលមានឈ្មោះហៅបានដូចពាក្យថា "មនុស្ស, សត្វ ដី ទឹក..." ជាដើម ហៅថា នាម ប្រែថា "ឈ្មោះ" ។

នាមសព្ទ

(៣២) សំដីដែលលាន់ចេញចំពោះនាម ដូចពាក្យថា "ប្រុស, ស្រី..." ជាដើមហៅថា នាមសព្ទ ប្រែថា "សំឡេងគឺសំដីសំដែងឈ្មោះ" មាន ៣ យ៉ាងគឺ: នាមនាម ១, គុណនាម ១, សព្វនាម ១ ។

នាមនាម

(៣៣) នាមដែលជាឈ្មោះអ្វីទាំងពួង ដូចពាក្យថា "មនុស្ស, សត្វ, ស្រែ, ស្រុក" ជាដើម ហៅថា នាមនាម មាន ២ យ៉ាងគឺ: សាធារណនាម ១, អសាធារណនាម ១ ។

សាធារណនាម

(៣៤) នាមដែលគ្រាន់តែសំដែងឈ្មោះនៅទូទៅទៀតបានដូចពាក្យថា "មនុស្ស, ដែន, ក្រុង" ជាដើម ហៅថា សាធារណនាម ។

អសាធារណនាម

(៣៥) នាមដែលសំដែងឈ្មោះប្រាកដ មិនទូទៅទៀតបាន ដូចពាក្យថា "ភិក្ខុ-ពុទ្ធរក្ខិត, ដែនកម្ពុជៈ, ក្រុងសាវត្ថី" ជាដើម ហៅថា អសាធារណនាម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

គុណនាម

(៣៦) នាមដែលសំដែងលក្ខណៈរបស់នាមនាមណាមួយឲ្យដឹងថាល្អ ឬ អាក្រក់ជាដើម ដូចពាក្យថា «ខ្មៅ, ស, វែង, ខ្លី» ជាដើម ហៅថា គុណនាម; មាន ៣ យ៉ាងគឺ បកតិគុណនាម ១, វិសេសគុណនាម ១, អតិវិសេសគុណនាម ១ ។

បកតិគុណនាម

(៣៧) គុណនាមដែលសំដែងលក្ខណៈ មិនមានវិសេសប្លែកជាធម្មតា ដូចពាក្យថា កាឡ «ខ្មៅ» ឱទាត «ស» ជាដើម ហៅថា បកតិគុណនាម ។

វិសេសគុណនាម

(៣៨) គុណនាមដែលសំដែងលក្ខណៈវិសេស ប្លែកជាធម្មតា ដូចពាក្យថា កាឡតរ «ខ្មៅប្លែក, ខ្មៅជាង» ឱទាតតរ «សប្លែក, សជាង» ជាដើម ហៅថា វិសេសគុណនាម

អតិវិសេសគុណនាម

(៣៩) គុណនាមដែលសំដែងលក្ខណៈប្លែកបំផុត ដូចពាក្យថា អតិកាឡ ឬ អតិវិយ កាឡ «ខ្មៅណាស់, ខ្មៅពេកណាស់»

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អប្បោជាតម្លៃជាគគម "សណាស់, សពេក, សបំផុត, សក្បុស, សស្កុស" ជាដើមហៅថា អតិវិសេសគុណនាម ។

លិង្គ

(៤០) ភេទសម្រាប់សំគាល់នាមសព្ទ ដែលមានអាការៈថ្ងែកពា្ន ហៅថា "លិង្គ" មាន ៣ យ៉ាងគឺ: បុំលិង្គ "ភេទប្រុស" ១, ឥត្ថីលិង្គ "ភេទស្រី" ១, នបុំសកលិង្គ "មិនមែនភេទប្រុស មិនមែនភេទស្រី" ១, បើកំណត់ដោយកំណើតនិងសទ្ទតិ មានពីរយ៉ាងគឺ: ជាតិលិង្គ ១ សម្មតិលិង្គ ១ ។

ជាតិលិង្គ

(៤១) លិង្គដែលកំណត់តាមកំណើតហៅថា ជាតិលិង្គ ដូចពាក្យថា បុរិសោ "ប្រុស" នេះជាបុំលិង្គ, ឥត្ថី "ស្រី" នេះជាឥត្ថីលិង្គ, វត្ថុ "សំពត់" នេះជានបុំសកលិង្គ ។

សម្មតិលិង្គ

(៤២) លិង្គដែលកំណត់ដោយសទ្ទតិ ខុសទំនងអំពីកំណើត ហៅថា សម្មតិលិង្គ ដូចពាក្យថា ទារោ "ប្រពន្ធ" ជាស្រី តែសទ្ទតថាជាបុំលិង្គទៅវិញ ជាដើម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

នាមសព្ទ

មានលិង្គផ្សេងគ្នា

(៤៣) នាមនាមក្នុងរូបសព្ទមួយៗ ប្រព្រឹត្តទៅបានតែលិង្គ ១ (គឺសព្ទ ១ ចែកបានតែ ១ លិង្គ) ហៅថា ឯកលិង្គិកៈ ក៏មានដូច អមរោ ទេវតា; អច្ឆរា ស្រីអប្សរ; អង្គំ "អង្គ, អវយវៈ, ហេតុ" ជាដើម ប្រព្រឹត្តទៅបានលិង្គ ២ តែម្តង (គឺសព្ទ ១ ចែកបាន ២ លិង្គ) ហៅថា ទ្វេលិង្គិកៈ ក៏មាន ក្នុងបុំ. និងនបុំ. ដូច អក្ខរោ អក្ខរំ "អក្សរ, និព្វាន" ជាដើម ឬ គ្រាន់តែផ្លាស់ស្រះចុងបំផុតឲ្យខុសគ្នាទៅជា ទ្វេលិង្គិកៈ ក៏មានក្នុងបុំ. និងឥត្ថី. ដូច អាជីវកោ, អាជីវិកា "អាជីវក, អាជីវិកា" ជាដើម; ឯគុណនាមនិងសព្វនាមប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ លិង្គ ហៅថា តេលិង្គិកៈ ឬ ត្រៃលិង្គ ដូច កម្មការោ កម្មការិនី, កម្មការំ "អ្នកធ្វើការ" យោ, យា, យំ "ឯណា" ជាដើម ។

វចនៈ

(៤៤) ពាក្យសម្រាប់ប្រាប់ចំនួនឲ្យដឹងថា តិចឬច្រើន ហៅថា វចនៈ មាន ២ យ៉ាងគឺ ឯកវចនៈ ១, ពហុវចនៈ ១; វចនៈ ដែលប្រាប់ចំនួនតិច ហៅថា ឯកវចនៈ ដូចពាក្យថា បុរិ-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សោ " ប្រុស ", វចនៈដែលប្រាប់ចំនួនច្រើន ហៅថា ពហុវចនៈ ដូចពាក្យថា បុរិសា " ប្រុសច្រើននាក់ " តែត្រូវថា " ទាំង–ឡាយ " ជំនួសពាក្យថាច្រើន ៗ

វិភត្តិ

(៤៥) ការចែកនាមសព្ទមួយ ៗ ឲ្យមានទីបំផុតខាងចុងផ្សេងគ្នា ហៅថា វិភត្តិ។ វិភត្តិនោះរាប់រៀងគូមាន ១៤ គូគឺ សិ, យោ; អំ, យោ; នា, ហិ; ស, នំ; ស្មា, ហិ; ស, នំ; ស្មិំ, សុ ៗ រាប់តាមពួកមាន ២ ពួកគឺ ឯកវចនៈ ១ ពួកមាន ៧ គឺ សិ, ឱ (អំ), នា, ស, ស្មា, ស, ស្មិំ; ពហុវចនៈ ១ ពួកមាន ៧ គូគឺ យោ, យោ, ហិ, នំ, ហិ, នំ, សុ ៗ រាប់តាមឈ្មោះមាន ៧ គឺ សិ, យោ, ឈ្មោះ បឋមា; អំ, យោ ឈ្មោះ ទុតិយា; នា, ហិ ឈ្មោះ តតិយា; ស, នំ ឈ្មោះ ចតុត្ថី; ស្មា, ហិ ឈ្មោះ បញ្ចមី; ស, នំ ឈ្មោះ ឆដ្ឋី; ស្មិំ, សុ ឈ្មោះ សត្តមី ៗ

អាយតនិបាត

(៤៦) សព្ទសម្រាប់តពាក្យ ឲ្យកើតជាសេចក្ដីស្ដាប់បានហៅថា អាយតនិបាត ក្នុងភាសាបាលី សំដៅត្រង់ទីបំផុតនាមសព្ទដែលសម្រេចដោយវិភត្តិស្រេច; ក្នុងភាសាខ្មែរ គឺពាក្យប្រែរបស់វិភត្តិ ៗ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពាក្យប្រែរបស់វិភត្តិ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ទី ១- បឋមា សិ ប្រែថា "វ៉-"	យោ ប្រែថា "វ៉-ទ."
ទី ២- ទុតិយា អំ ប្រែថា "នូវ-, កាន់-, ញុំាង-, អស់-, នឹង-, ចំពោះ-"	យោ ប្រែថា "នូវ-ទ., កាន់-ទ., ញុំាង-ទ., អស់-ទ., នឹង-ទ., ចំពោះ-ទ."
ទី ៣- តតិយា នា ប្រែថា "ដោយ-; ដោយនូវ-, តាម-, ខាង-, គឺ-, ដែល-, ត្រូវ-; ហេតុ-, ព្រោះ-, ព្រោះតែ-, មាន-"	ហិ ប្រែថា "ដោយ-ទ., ដោយនូវ-ទ., តាម-ទ., ខាង-ទ., គឺ-ទ., ដែល-ទ., ត្រូវ-ទ., ហេតុ-ទ., ព្រោះ-ទ., ព្រោះតែ-ទ., មាន ទ."
ទី ៤- ចតុត្ថី ស ប្រែថា "ដល់, ដើម្បី-, បំរុង-, នឹង-, ចំពោះ"	នំ ប្រែថា "ដល់-ទ., ដើម្បី-ទ., បំរុង-ទ., នឹង-ទ., ចំពោះ-ទ."
ទី ៥- បញ្ចមី ស្មា ប្រែថា "អំពី-; ចាក-; ជាង-; ហេតុ-, ព្រោះ-, ព្រោះតែ-"	ហិ ប្រែថា "អំពី-ទ., ចាក-ទ., ជាង-ទ., ហេតុ-ទ., ព្រោះ-ទ., ព្រោះតែ-ទ."
ទី ៦- ឆដ្ឋី ស ប្រែថា "នៃ-, របស់-; កាល-, កាលបើ-,	នំ ប្រែថា "នៃ-ទ., របស់-ទ., កាល-ទ., កាលបើ-ទ., កាល-

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
កាលដែល., ជំនុំ-, បណ្តា -"	ដែល-ទ., ជំនុំ-ទ., បណ្តា-ទ.,
ទី ៧– សត្តមី ស្មឹ ប្រែថា "ក្នុង-,	សុ ប្រែថា "ក្នុង-ទ., ឰដ៏.ទ, ក្រង់ទ."
ឰដ៏-, ក្រង់-, នា-, នាកាល-,	នា-ទ., នាកាល-ទ., កាលបើ-ទ;
កាលបើ-, កាលដែល-, និមិត្ត-,	កាលដែល-ទ., និមិត្ត.ទ., ជំនុំ-ទ.,
ជំនុំ-, បណ្តា-, លើ-, ទៀប, ជិត-"	បណ្តា-ទ., លើ ទ., ទៀប-ទ; ជិត-ទ."
ទី៨– អាលបនៈ សិ ប្រែថា	យោ ប្រែថា "បពិត្រ ទ.,
"បពិត្រ-, ម្នាល-, នែ-, ហៃ-"	ម្នាល-ទ., នែ-ទ., ហៃ- ទ.,"

ការន្ត

(៤៧) ស្រះទីបំផុតនៃនាមសព្ទ ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងលិង្គទាំង ៣ ហៅថា ការន្ត; ការន្តនោះក្នុងបុំលិង្គមាន៥គឺ អ ឥ ឦ ឧ ឩ; ក្នុងឥត្ថីលិង្គមាន ៥ គឺ អា ឥ ឦ ឧ ឩ; ក្នុងនបុំសកលិង្គមាន ៣គឺ អ ឥ ឧ រួមជា ១៣; បើរាប់ ឱ – ការន្តបញ្ចូលផងជា ១៤ ។

វិធីបំបែកនាមសព្ទ

(៤៨) នាមសព្ទសុទ្ធតែមានការន្តជាគ្រឿងសំគាល់; ប៉ុន្តែការន្តដែលប្រើចំពោះនាមសព្ទទាំងនោះ មានវិធីបំបែកផ្សំនឹងវិភត្តិត្រូវគ្នាខ្លះ

ផ្សេងគ្នាខ្លះ, នាមនាមនិងគុណនាម បើមានការន្តដូចគ្នាជាលិង្គណា ក៏មានវិធីបំបែកត្រូវគ្នាជាលិង្គនោះ, វៀរលែងតែសព្វដែលមានវិធីបំបែកផ្សេងដោយឡែកនោះចេញ, ឯសព្វនាមមានវិធីបំបែកប្លែកពីនាមនាម និងគុណនាម ដោយច្រើនដូចតទៅនេះ ៖

(៤៩) អ ការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាង បុរិស «ប្រុស» ដូច្នេះ :

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. បុរិសោ	បុរិសា
ទុ. បុរិសំ	បុរិសេ
ត. បុរិសេន	បុរិសេហិ, បុរិសេភិ
ច. បុរិសស្ស, បុរិសាយ, បុរិសត្ថំ	បុរិសានំ
បញ្ច. បុរិសស្មា, បុរិសម្ហា, បុរិសា	បុរិសេហិ, បុរិសេភិ
ឆ. បុរិសស្ស	បុរិសានំ
ស. បុរិសស្មឹ, បុរិសម្ហិ, បុរិសេ	បុរិសេសុ
អា. បុរិស	បុរិសា

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា ឱ, ផ្លាស់ យោ បឋមា និង យោ អាលបនៈ ជា អា ហើយលុប អ ចេញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ផ្លាស់ អំ ជានិគ្គហិតក្នុងទីតាំងពួន, ផ្លាស់ យោ ជា ឃ ហើយលុប អ ចេញ ។

៣) ផ្លាស់ នា ជា ឃង ហើយលុប អ ចេញ; ហិ និង សុ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា ឃ, ផ្លាស់ ហិ ជា ភិ បានក្នុងទីតាំងពួន ។

៤) ចុះ ស – អាគមផ្សើជា ស្ស; ស – បច្ច័យផ្លាស់ជា អាយ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្លាស់ ស ជា ន្និ បាន; នំ នៅខាងចុងទីឃៈ ស្រៈក្នុងទីតាំងពួន ។

៥) ផ្លាស់ ស្មា ជា ម្ហា, ជា អា; ផ្លាស់ ស្មឹ ជា ម្ហិ ជា ឃ បានក្នុង បុំ. និង នបុំ. ហើយលុប អ ចេញ ។

៦) អាលបនៈ ត្រូវតែលុប សិ ចេញ ។

(៤០) ឥការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាង មុនិ « អ្នកប្រាជ្ញ » ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	មុនិ	មុនយោ, មុនី
ទុ.	មុនឹ	មុនយោ, មុនី
ត.	មុនិនា	មុនីហិ, មុនីភិ
ច.	មុនិស្ស, មុនិនោ	មុនីនំ
បញ្ច.	មុនិស្មា, មុនិម្ហា, មុនិនា	មុនីហិ, មុនីភិ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ឆ.	មុនិស្ស, មុនិនោ	មុនីនំ
ស.	មុនិស្មឹ, មុនិម្ហិ	មុនីសុ
អា.	មុនិ	មុនយោ, មុនី

រូបសិទ្ធិ

១) ស្រៈដែលមិនមែនជា អ នៅខាងដើម ត្រូវលុប សិ ចេញ, យោ នៅខាងចុងផ្លាស់ ឥ បុំ. ជា អ, ឬលុប យោ ចេញ ហើយទីឃៈ ឥ ជា ឦ, ឧ ជា ឩ ក្នុងលិង្គទាំង ៣ ។

២) ឥ, ឦ, ឧ, ឩ ក្នុងបុំ. និង នបុំ. ត្រូវទុក នា ឲ្យនៅដូចដែល; ហិ, នំ, សុ នៅខាងចុង ត្រូវទីឃៈ ឥ ជា ឦ ឧ ជា ឩ ទាំង ៣ ។

៣) ចុះ ស-អាគមផ្សំនឹង ស-វិភត្តិ ក្នុង បុំ. និង នបុំ., ខាងដើមមិនមែនជាស្រៈ អ ផ្លាស់ ស ជា នោ បាន ក្នុងបុំ. និង នបុំ. ។

(៤១) ឦ ការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាង សេដ្ឋី "សេដ្ឋី" ដូច្នេះ:

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	សេដ្ឋី	សេដ្ឋិនោ, សេដ្ឋី
ទុ.	សេដ្ឋឹ, សេដ្ឋិនំ	សេដ្ឋិនោ, សេដ្ឋី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ត.	សេដ្ឋិនា	សេដ្ឋីហិ, សេដ្ឋីភិ
ច.	សេដ្ឋិស្ស, សេដ្ឋិនោ	សេដ្ឋីនំ
បញ្ច.	សេដ្ឋិស្មា, សេដ្ឋិម្ហា, សេដ្ឋិនា	សេដ្ឋីហិ, សេដ្ឋីភិ
ឆ.	សេដ្ឋិស្ស, សេដ្ឋិនោ	សេដ្ឋីនំ
ស.	សេដ្ឋិស្មឹ, សេដ្ឋិម្ហិ	សេដ្ឋីសុ
អា.	សេដ្ឋិ	សេដ្ឋិនោ, សេដ្ឋី

រូបសិទ្ធិ

១) រស្សៈ ឦ ជា ឥ ជុំនឹងនិគ្គហិត ឬ ផ្លាស់ អំ ជា នំ បានខ្លះ ។

២) ឦ, ឩ បុំ. នៅខាងដើម, ផ្លាស់ យោ ជា នោ ហើយរស្សៈ ស្រះខាងដើម, បើលុប យោ ចេញ មិនត្រូវរស្សៈស្រះខាងដើមឡើយ ។

៣) វិភត្តិឯកវចនៈតាំងអស់ លើកលែងបឋមាវិភត្តិ និង យោ នៅ ខាងចុងចេញ ត្រូវរស្សៈ ឦ ឩ ក្នុង បុំ. និង ឥត្ថី ។

៤២) ឧ ការន្តបុំលិង្គចំលែកយ៉ាង គរុ "គ្រូ" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	គរុ	គរវោ, គរូ
ទុ.	គរុំ	គរវោ, គរូ
ត.	គរុនា	គរូហិ, គរូភិ
ច.	គរុស្ស, គរុនោ	គរូនំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
បញ្ច. គុរុស្មា, គុរុម្ហា, គុរុនា	គរូហិ, គរូភិ
ឆ. គុរុស្ស, គុរុនោ	គរូនំ
ស. គុរុស្មឹ, គុរុម្ហិ	គរូសុ
អា. គុរុ	គរវេ, គរវោ

រូបសិទ្ធិ

ឩ បុំល្លិង្គនៅខាងដើម ផ្លាស់ យោបឋមា, ទុតិយា ជា វោ, អាលបនៈ ជា វេ, ជា វោ, ហើយផ្លាស់ ឩ ជា អ ៗ

(៤៣) ឩការន្តបុំល្លិង្គបំបែកយ៉ាង វិញ្ញូ " អ្នកប្រាជ្ញ " ដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. វិញ្ញូ	វិញ្ញុនោ, វិញ្ញូ
ទុ. វិញ្ញុំ	វិញ្ញុនោ, វិញ្ញូ
ក. វិញ្ញុនា	វិញ្ញូហិ, វិញ្ញូភិ
ច. វិញ្ញុស្ស, វិញ្ញុនោ	វិញ្ញូនំ
បញ្ច. វិញ្ញុស្មា, វិញ្ញុម្ហា, វិញ្ញុនា	វិញ្ញូហិ, វិញ្ញូភិ
ឆ. វិញ្ញុស្ស, វិញ្ញុនោ	វិញ្ញូនំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ស.	វិញ្ញូស្មឹ, វិញ្ញូម្ហិ	វិញ្ញូសុ
អា.	វិញ្ញូ	វិញ្ញូយោ, វិញ្ញូ

(៤៦) អាការន្តឥត្ថីលិង្គចំរែកយ៉ាង កញ្ញា “ស្រីក្រមុំ” ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	កញ្ញា	កញ្ញាយោ, កញ្ញា
ទុ.	កញ្ញំ	កញ្ញាយោ, កញ្ញា
ត.	កញ្ញាយ	កញ្ញាហិ, កញ្ញាភិ
ច.	កញ្ញាយ	កញ្ញានំ
បញ្ច.	កញ្ញាយ	កញ្ញាហិ, កញ្ញាភិ
ឆ.	កញ្ញាយ	កញ្ញានំ
ស.	កញ្ញាយ, កញ្ញាយំ	កញ្ញាសុ
អា.	កញ្ញេ	កញ្ញាយោ, កញ្ញា

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ អំ ជានិគ្គហិត ហើយរស្សៈ អា ជា អ ។

២) អា ទៅខាងដើម ផ្លាស់វិភត្តិឯកវចនៈគឺ ណា, ស, ស្មា, ស្មឹ ជា អាយ ហើយលុប អា ចេញ ។

៣) ផ្លាស់ ស្មឹ ជា យំ ខ្លះក៏បាន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) កាលបទៈឯកវចនៈ ផ្លាស់ សិ ជា ឃ ហើយលុប អា ចេញ ។

(៥៥) ឥ ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង រត្តិ "រាត្រី" ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	រត្តិ	រត្តិយោ, រត្តី
ទុ.	រត្តឹ	រត្តិយោ, រត្តី
ត.	រត្តិយា	រត្តីហិ, រត្តីភិ
ច.	រត្តិយា	រត្តីនំ
បញ្ច.	រត្តិយា, រត្យា	រត្តីហិ, រត្តីភិ
ឆ.	រត្តិយា	រត្តីនំ
ស.	រត្តិយា, រត្តិយំ, រត្យំ, (រត្តោ)	រត្តីសុ
អា.	រត្តិ	រត្តិយោ, រត្តី

រូបសិទ្ធិ

១) ឥ, ឦ, ឧ, ឩ ឥត្ថីលិង្គនៅខាងដើម ផ្លាស់វិភត្តិឯកវចនៈ គឺ នា, ស, ស្មា, ស្មឹ ជា យា ។

២) ឥ ឥត្ថីលិង្គនៅខាងដើម ផ្លាស់ ស្មា ជា អា, ស្មឹ ជា ទិត្តហ៊ិក ហើយផ្លាស់ ឥ ជា យ បានខ្លះ ផ្លាស់ ស្មឹ ជា ឱ ហើយលុប ឥ ក៏បានៗ

(៥៦) ឦ ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង នារី "ស្រី, នាង" ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	នារី	នារិយោ, នារី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ទុ.	នារឹ	នារិយោ, នារី
ត.	នារិយា	នារីហិ, នារីភិ
ច.	នារិយា	នារីនំ
បញ្ច.	នារិយា	នារីហិ, នារីភិ
ឆ.	នារិយា	នារីនំ
ស.	នារិយា, នារិយំ	នារីសុ
អា.	នារិ	នារិយោ, នារី

(៤៧) ឧការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាងនៃ រជ្ជុ "ខ្សែ" ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	រជ្ជុ	រជ្ជុយោ, រជ្ជូ
ទុ.	រជ្ជុំ	រជ្ជុយោ, រជ្ជូ
ត.	រជ្ជុយា	រជ្ជូហិ, រជ្ជូភិ
ច.	រជ្ជុយា	រជ្ជូនំ
បញ្ច.	រជ្ជុយា	រជ្ជូហិ, រជ្ជូភិ
ឆ.	រជ្ជុយា	រជ្ជូនំ
ស.	រជ្ជុយា, រជ្ជុយំ	រជ្ជូសុ
អា.	រជ្ជុ	រជ្ជុយោ, រជ្ជូ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៤៨) ឩការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង វធូ "ស្រីមានគូស្រករ, ប្រពន្ធក្រមុំ" ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	វធូ	វធុយោ, វធូ
ទុ.	វធុំ	វធុយោ, វធូ
ត.	វធុយា	វធូហិ, វធូភិ
ច.	វធុយា	វធូនំ
បញ្ច.	វធុយា	វធូហិ, វធូភិ
ឆ.	វធុយា	វធូនំ
ស.	វធុយា, វធុយំ	វធូសុ
អា.	វធុ	. វធុយោ, វធូ

(៤៩) អការន្តនបុំសកលិង្គបំបែកយ៉ាង កុល "ត្រកូល" ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	កុលំ	កុលានិ, កុលា
ទុ.	កុលំ	កុលានិ, កុលេ
ត.	កុលេន	កុលេហិ, កុលេភិ
ច	កុលស្ស, កុលាយ, កុលត្ថំ	កុលានំ
បញ្ច.	កុលស្មា, កុលម្ហា, កុលា	កុលេហិ, កុលេភិ
ឆ.	កុលស្ស	កុលានំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ស.	កុលស្មឹ, កុលម្ហិ, កុលេ	កុលេសុ
អា.	កុល	កុលានិ, កុលា

រូបសិទ្ធិ

១) អ នបុំសកលិង្គនៅខាងដើម, ផ្លាស់ សិ ជានិគ្គហិត ។

២) ផ្លាស់ យោ ជា និ ហើយទីឃៈ អ ជា អា, ជា ឃ ហើយលុប អ ចេញ ។

(៦០) ឥការន្តនបុំសកលិង្គបំបែកយ៉ាង អក្ខិ "ភ្នែក" ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	អក្ខិ	អក្ខីនិ, អក្ខី
ទុ.	អក្ខឹ	អក្ខីនិ, អក្ខី
ត.	អក្ខិនា	អក្ខីហិ, អក្ខីភិ
ច.	អក្ខិស្ស, អក្ខិនោ .	អក្ខីនំ
បញ្ច.	អក្ខិស្មា, អក្ខិម្ហា, អក្ខិនា	អក្ខីហិ, អក្ខីភិ
ឆ.	អក្ខិស្ស, អក្ខិនោ	អក្ខីនំ
ស.	អក្ខិស្មឹ, អក្ខិម្ហិ	អក្ខីសុ
អា.	អក្ខិ	អក្ខីនិ, អក្ខី

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៦១) ឧការន្តនបុំសកលិង្គចំបែកយ៉ាងនេះ វត្ថុ «វត្ថុ» ដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
ប.	វត្ថុ	វត្ថូនិ, វត្ថូ
ទុ.	វត្ថុំ	វត្ថូនិ, វត្ថូ
ត.	វត្ថុនា	វត្ថូហិ, វត្ថូភិ
ច.	វត្ថុស្ស, វត្ថុនោ	វត្ថូនំ
បញ្ច.	វត្ថុស្មា, វត្ថុម្ហា, វត្ថុនា	វត្ថូហិ, វត្ថូភិ
ឆ.	វត្ថុស្ស, វត្ថុនោ	វត្ថូនំ
ស.	វត្ថុស្មឹ, វត្ថុម្ហិ	វត្ថូសុ
អា.	វត្ថុ	វត្ថូនិ, វត្ថូ

បកិណ្ណកសព្ទ

(៦៦) សព្ទពាក្យហៅថា បកិណ្ណកសព្ទ គឺសព្ទមានវិធីចំបែកផ្សំនិងវិភត្តិផ្សេងៗដោយឡែក មិនសូវសាធារណៈទូទៅដល់សព្ទឯទៀតៗច្រើនឡើយ ។ បកិណ្ណកសព្ទនោះ យ៉ាងសង្ខេបមាន ១៣ គឺ: ព្រហ្ម, អត្ត, សខ, រាជ, ភគវន្តុ, អរហន្ត, ភវន្ត, សត្ថុ, បិតុ, មាតុ, មន, កម្ម, គោ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៦៤) ព្រហ្ម "ព្រហ្ម" អការន្តបុំល្លិង្គ ប្រែថាព្រហ្ម

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ព្រហ្មា	ព្រហ្មានោ
ទុ.	ព្រហ្មានំ, ព្រហ្មំ	ព្រហ្មានោ
ត.	ព្រហ្មុនា	ព្រហ្មេហិ, ព្រហ្មេភិ
ច.	ព្រហ្មុនោ (ព្រហ្មស្ស)	ព្រហ្មានំ
បញ្ច.	ព្រហ្មុនា	ព្រហ្មេហិ, ព្រហ្មេភិ
ឆ.	ព្រហ្មុនោ (ព្រហ្មស្ស)	ព្រហ្មានំ
ស.	ព្រហ្មនិ	ព្រហ្មេសុ
អា.	ព្រហ្មេ	ព្រហ្មានោ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ បឋមាជា អា, អាលបនៈជា ឯ, យោ ជា អានោ ហើយលុប អ ចេញ ។

ផ្លាស អំ ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ ។

៣) នា, ស, ស្មា នៅខាងចុង, ផ្លាស់ អ ជា ឧ ហើយផ្លាស់ ស ជា នោ, ស្មា ជា នា; បើមិនផ្លាស់ ស ជា នោ, មិនបាច់ ផ្លាស់ អ ជា ឧ ឡើយ ។

៤) ផ្លាស់ ស្មឹ ជានិ ។ សុ នៅខាងចុងផ្លាស់ អ ជា ឯ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៦៦) អត្ត "ខ្លួន, អាត្មា, ចិត្ត" ជាឯកវចនៈ បំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ		ឯកវចនៈ
ប.	អត្តា	បញ្ច.	អត្តនា
ទុ.	អត្តានំ (អត្តំ)	ឆ.	អត្តនោ
ត.	អត្តនា	ស.	អត្តនិ
ច.	អត្តនោ	អា.	អត្ត

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា អា, ផ្លាស់ អំ ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ

២) ផ្លាស់ ស ជា នោ, ផ្លាស់ ស្មា ជា នា, ផ្លាស់ ស្មឹ ជា និ

(៦៧) សខ "សំឡាញ់" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំលិង្គ និង ឥត្ថីលិង្គ

បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	សខា	សខានោ, (សខាយោ, សខិនោ)
ទុ.	សខានំ, សខារំ (សខំ)	សខានោ, (សខាយោ, សខិនោ)
ត.	សខិនា	សខារេហិ (សខេហិ)
ច.	សខិស្ស, សខិនោ	សខានំ (សខីនំ)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
បញ្ច.	សខិនា	សខារេហិ (សខេហិ)
ឆ.	សខិស្ស, សខិនោ	សខានំ (សខីនំ)
ស.	សខេ	សខារេសុ (សខេសុ)
អា.	សខ, (សខា, សខិ, សខី, សខេ)	សខានោ (សខាយោ, សខិនោ)

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា អា, ផ្លាស់ អំ ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្លាស់ អ ជា អារ ហើយផ្សំនឹងនិគ្គហិត ក៏បាន ។

២) ផ្លាស់ យោ ជា អានោ ជា អាយោ ហើយលុប អ ចេញ ឬ ផ្លាស់ អ ជា ឥ ហើយផ្លាស់ យោ ជា នោ ។

៣) នា, ស, ស្មា នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា ឥ ហើយផ្លាស់ ស ជា នោ, ស្មា ជា នា, ហិ សុ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា អារ ហើយផ្លាស់ អ របស់ រ ជា ឯ ឬផ្លាស់ អ ជា ឯ ក៏បាន ។

៤) នំ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា អារ ហើយទីឃៈ អ របស់ រ ជា អា ឬផ្លាស់ អ ជា ឥ ហើយទីឃៈជា ឦ ។

៥) ផ្លាស់ សិ អាលបនៈជា អ, ជា អា, ជា ឥ, ជា ឦ, ជា ឯ ហើយលុប អ ចេញ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឥត្ថីលិង្គចុះ ឦ – បច្ច័យជា សខី "ស្ត្រីជាសំឡាញ់" វិធីបំបែក ផ្សំនឹងវិភត្តិដូច „ នារី " ។

(៦៦) រាជ "ស្តេច" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំលិង្គនិងឥត្ថីលិង្គ,

បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	រាជា	រាជានោ
ទុ.	រាជានំ	រាជានោ
ត.	រញ្ញា	រាជូហិ, រាជូភិ
ច.	រញ្ញោ (រាជិនោ, រាជស្ស)	(រញ្ញំ) រាជូនំ
បញ្ច.	រញ្ញា	រាជូហិ, រាជូភិ
ឆ.	រញ្ញោ (រាជិនោ, រាជស្ស)	(រញ្ញំ) រាជូនំ
ស.	រញ្ញេ, រាជិនិ	រាជូសុ
អា.	រាជ	រាជានោ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា អា, អំ ជា អានំ, យោ ជា អានោ ហើយ លុប អ ចេញ ។

២) ផ្លាស់ រាជ នឹង នា, ស្មា ជា រញ្ញា; ហិ, នំ, សុ នៅ ខាងចុង ផ្លាស់ រាជ ជា រាជូ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣) ផ្លាស់ រាជ និង ស ជា រញ្ញោ, ជា រាជិនោ, និង នំ ជា រញ្ញំ ។

៤) ផ្លាស់ រាជ និង ស្មឹ ជា រញ្ញេ ជា រាជិនិ ។

ឥត្ថីលិង្គបុះ ឥនី – បច្ច័យជា រាជិនី "ស្ដេចស្រី" វិធីបំបែក ផ្សំនឹងវិភត្តិដូច "នារី" ។

(៦៧) សព្ទជាបទសមាសដែលមាន រាជ-សព្ទ នៅខាងចុង, ដូច មហារាជ "ស្ដេចធំ, ស្ដេចប្រសើរ" ជាដើម បំបែកដូច្នេះក៏បាន:

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	មហារាជា	មហារាជានោ
ទុ.	មហារាជំ	មហារាជានោ
ត.	មហារាជេន	មហារាជេហិ, មហារាជេភិ
ច.	មហារាជស្ស, មហារាជាយ, មហារាជត្ថំ	មហារាជានំ
បញ្ច.	មហារាជស្មា, មហារាជម្ហា, មហារាជា	មហារាជេហិ, មហារាជេភិ
ឆ.	មហារាជស្ស	មហារាជានំ
ស.	មហារាជស្មឹ, មហារាជម្ហិ, មហារាជេ	មហារាជេសុ
អា.	មហារាជ	មហារាជានោ

(២៨) ភគវន្តុ "ព្រះមានព្រះភាគ, ព្រះមានជោគ" ឧការន្ត បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ភគវា	ភគវន្តោ, ភគវន្តា
ទុ.	ភគវន្តំ	ភគវន្តេ, ភគវន្តា
ត.	ភគវតា, (ភគវន្តេន)	ភគវន្តេហិ, ភគវន្តេភិ
ច.	ភគវតោ, (ភគវន្តស្ស)	ភគវតំ, ភគវន្តានំ
បញ្ច.	ភគវតា	ភគវន្តេហិ, ភគវន្តេភិ
ឆ.	ភគវតោ, ភគវន្តស្ស	ភគវតំ, ភគវន្តានំ
ស.	ភគវតិ, ភគវន្តេ, (ភគវន្តស្មឹ, ភគវន្តម្ហិ)	ភគវន្តេសុ
អា.	ភគវ, ភគវា	ភគវន្តោ, ភគវន្តា

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ន្តុ នឹង សិ បឋមាជា អា, នឹង សិ អាលបនៈ ជា អ ជា អា ។

២) ផ្លាស់ ឧ របស់ ន្តុ ជា អ វៀរនឹង អំ; ផ្លាស់ យោ ជា អ, ជា ឃ, ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ; ឬផ្លាស់ ន្តុ នឹងយោ ជា ន្តោ ក៏បាន ។

៣) ផ្លាស់ ន្តុ នឹង នា, ស្មា ជា តា; នឹង ស ជា តោ, ជា ន្តស្ស; នឹង នំ ជា តំ, នឹង ស្មឹ ជា តិ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៦៩) អរហន្ត "ព្រះអរហន្ត" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំលិង្គ និងឥត្ថីលិង្គ បុំលិង្គត្រង់បឋមាឯកវចនៈជា អរហា, អរហំ; ផ្លាស់ ន្ត នឹង សិ ជា អា ជា អំ; ក្រៅពីនោះដូច គុណវន្តុ; ឥត្ថីលិង្គបុះ ឦ — បច្ច័យជា អរហន្តី; វិធីបំបែកដូចនឹងវិភត្តិដូច "នារី" ។

(៧០) ភវន្ត "អ្នកដ៏ចម្រើន" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំលិង្គ និង ឥត្ថីលិង្គ;

បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. ភវំ	ភវន្តោ, ភវន្តា
ទុ. ភវន្តំ	ភវន្តេ, ភវន្តោ
ត. ភវតា, (ភោតា, ភវន្តេន)	ភវន្តេហិ, ភវន្តេភិ
ច. ភវតោ, ភោតោ, (ភវន្តស្ស)	ភវតំ, ភវន្តានំ
បញ្ច. ភវតា, ភោតា (ភវន្តស្មា, ភវន្តម្ហា)	ភវន្តេហិ, ភវន្តេភិ
ឆ. ភវតោ ភោតោ (ភវន្តស្ស)	ភវតំ, ភវន្តានំ
ស. ភវន្តេ, ភវន្តស្មឹ, ភវន្តម្ហិ)	ភវន្តេសុ
អា. ភោ	ភវន្តោ, ភវន្តា, ភោន្តោ, ភោន្តា

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ន្ត នឹង សិ ជា អំ, នឹង យោ ជា អា, ជា ឯ, ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ឬផ្លាស់ ន្ត នឹង យោ ជា ន្តោ ក៏បាន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ផ្លាស់ ន្តុ នឹង នា, ស្មា ជា តា ឬផ្លាស់ កវន្តុ នឹង នា, ស្មា ជា កោតា, ផ្លាស់ ន្តុ នឹង ស ជា តោ ឬផ្លាស់ កវន្តុ នឹង ស ជា កោតោ ។

៣) អាលបនៈ ឯកវចនៈ ផ្លាស់ កវន្តុ ជា កោ ហើយលុប អ ចេញ; ពហុវចនៈ ផ្លាស់ វ របស់ កវន្តុ ជា ឱ ហើយផ្លាស់ យោ ជា អា; ផ្លាស់ កវន្តុ នឹង យោ ជា កោន្តោ ។

ឥត្ថីលិង្គចុះ ឦ-បច្ច័យ ហើយផ្លាស់ កវន្តុ ជា កោត បានរូប ជា កោតី, វិធីបំបែកផ្សេងនឹងវិភត្តិដូច “ នារី ” ។

(៧១) សត្ថុ “ សាស្តា, គ្រូ ” ឧការន្តបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. សត្ថា	សត្ថារោ
ទុ. សត្ថារំ	សត្ថារោ
ត. សត្ថារា, សត្ថុនា	សត្ថារេហិ, សត្ថារេភិ
ច. សត្ថុ, សត្ថុនោ (សត្ថុស្ស)	សត្ថារានំ (សត្ថានំ, សត្ថូនំ)
បញ្ច. សត្ថារា	សត្ថារេហិ, សត្ថារេភិ
ឆ. សត្ថុ, សត្ថុនោ (សត្ថុស្ស)	សត្ថារានំ (សត្ថានំ, សត្ថូនំ)
ស. សត្ថរិ	សត្ថារេសុ
អា. សត្ថា (សត្ថ)	សត្ថារោ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ឱ ជា អា ហើយលុប សិ ចេញ ។

២) វិភត្តិដទៃក្រៅពី សិ នឹង ស ផ្លាស់ ឱ ជា អារ ហើយ ផ្លាស់យោ ជា ឱ, ណា ជា អា, ស្មឹ ជា ឥ ។

៣) លុប ស ចោលខ្លះក៏បាន ។

៤) កាលបើផ្លាស់ ស្មឹ ជា ឥ ហើយ, ត្រូវរស្សៈ អារ ជា អរ ហើយលុប អ របស់ រ ចេញ ។

៥) អា. ឯក. ផ្លាស់ ឱ នឹង សិ ជា អា, ឬរស្សៈ អា ជា អ ក៏បាន ។

(៧២) បិតុ "បិតា" ឧការន្តបុំលិង្គបែកដូចនេះ

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
ប.	បិតា	បិតរោ
ទុ.	បិតរំ	បិតរោ
ត.	បិតរា, បិតុណា	បិតរេហិ, បិតរេភិ, បិតូហិ, បិតូភិ
ច.	បិតុ, បិតុនោ (បិតុស្ស)	បិតរានំ, បិតូនំ
បញ្.	បិតរា	បិតរេហិ, បិតរេភិ, បិតូហិ, បិតូភិ
ឆ.	បិតុ, បិតុនោ (បិតុស្ស)	បិតរានំ, បិតូនំ
ស.	បិតរិ	បិតរេសុ, បិតូសុ
អា	បិតា	បិតរោ

រូបសិទ្ធិមានវិធីដូច សត្ថុ ប្លែកតែរស្សៈ អារ ជា អរ ប៉ុណ្ណោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៧៣) មាតុ "មាតា" ឧការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	មាតា	មាតរោ
ទុ.	មាតរំ	មាតរោ
ត.	មាតរា, មាតុយា	មាតរាហិ, មាតរាភិ មាតូហិ, មាតូភិ
ច.	មាតុ, មាតុយា	មាតរានំ មាតូនំ
បញ្ច.	មាតរា, មាតុយា	មាតរាហិ, មាតរាភិ មាតូហិ, មាតូភិ
ឆ.	មាតុ, មាតុយា	មាតរានំ, មាតូនំ
ស.	មាតរិ	មាតរាសុ, មាតូសុ
អា.	មាតា	មាតរោ

រូបសិទ្ធិដូច បិតុ ប្លែកតែដំណើរលិង្គ ដោយហេតុសព្ទមួយជាបុំលិង្គ មួយជាឥត្ថីលិង្គ ។

(៧៤) មន "ចិត្ត" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំ. និង នបុំ. ។ បុំលិង្គបំបែកដូច បុរិស, នបុំសកលិង្គបំបែកដូច កុល; ដែលប្លែកគ្នានោះតែ ២ វិភត្តិត្រង់ឯក. ដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ឯកវចនៈ
ទុ. មនោ	បញ្ច. មនសា

ឯកវចនៈ:		ឯកវចនៈ:	
ត.	មនសា	ឆ.	មនសោ
ប.	មនសោ	ស.	មនសិ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ អំ ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ។

២) ផ្លាស់ ណា, ស្មា ជា អា, ស ជា ឱ, ស្មឹ ជា ឥ ហើយចុះ ស-អាគម ។

(៧៤) កម្ម "កម្ម (អំពើ)" អការន្តនបុំសកលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
ប.	កម្មំ	កម្មានិ
ទុ.	កម្មំ	កម្មានិ
ត.	កម្មុណា, កម្មេន, (កម្មុណា, កម្មាណា)	កម្មេហិ, កម្មេភិ
ច.	កម្មុណោ, កម្មស្ស	កម្មានំ
បញ្ច.	កម្មុណា, កម្មស្មា, កម្មម្ហា	កម្មេហិ, កម្មេភិ
ឆ.	កម្មុណោ, កម្មស្ស	កម្មានំ
ស.	កម្មនិ, កម្មស្មឹ, កម្មម្ហិ, កម្មេ	កម្មេសុ, កម្មាសុ
អា.	កម្ម	កម្មានិ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបសិទ្ធិ

១) ណា, ស, ស្មា នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា ឱ ហើយផ្លាស់ ស្មា ជា ណា, ស ជា នោ; ចំពោះ ណា វិភត្តិនៅខាងចុង ឲ្យផ្លាស់ អ ជា ឱ, ជា អា បានខ្លះ ។

២) ផ្លាស់ ស្មឹ ជា ធិ; (សុ នៅខាងចុងផ្លាស់ អ ជា អា បានខ្លះ) ។

(៧៦) គោ "គោ" ឱការន្តបុល្លិង្គ: គឺបុល្លិង្គ និង ឥត្ថីលិង្គ បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. គោ	គាវោ
ទុ. គាវំ, គាវុំ	គាវោ
ក. គាវេន	គោហិ, គោភិ, គាវេហិ, គាវេភិ
ច. គាវស្ស	គោនំ, គុន្នំ, គាវានំ (គវំ)
បញ្ច. គាវស្មា, គាវម្ហា, គាវា	គោហិ, គោភិ, គាវេហិ, គាវេភិ
ឆ. គាវស្ស	គោនំ, គុន្នំ, គាវានំ (គវំ)
ស. គាវស្មឹ, គាវម្ហិ, គាវេ	គោសុ, គាវេសុ
អា. គាវ	គាវោ

រូបសិទ្ធិ

១) វិភត្តិទាំងពួង លើកលែង សិ នៅខាងចុងចេញ ត្រូវផ្លាស់ ឱ របស់ គោ ជា អវ ជា អាវ បាន ។

២) អំ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ របស់វជា ឱ ចាខ្ទះ ។

៣) ផ្លាស់ យោ ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ។

៤) ធំ នៅខាងចុង ផ្លាស់ តោ ជា ត្ថុ ហើយចុះ ធ – អាគម ឬ ផ្លាស់ ធំ ជា អំ ខ្ទះក៏បាន ។

សង្ខ្យាសព្ទ

(៧៧) សព្ទសម្រាប់រាប់នាមនាមហៅថា សង្ខ្យា, មាន ២ យ៉ាងគឺ បកតិសង្ខ្យា ១, បូរណសង្ខ្យា ១ ។ សង្ខ្យាដែលរាប់តាមប្រក្រតីឲ្យដឹងចំនួនរបស់នាមនាមថាប៉ុណ្ណោះៗ គឺរាប់ថា "មួយ, ពីរ, បី, បួន, ប្រាំ" ជាដើម ហៅថា បកតិសង្ខ្យា; សង្ខ្យាដែលរាប់នាមនាមបង្គ្រប់ជាទ់ៗ តាមលំដាប់តាមថ្នាក់ គឺរាប់ថា "ទីមួយ, ទីពីរ, ទីបី, ទីបួន, ទីប្រាំ" ឬរាប់ថា "ជាដំបូង, គំរប់ពីរ, គំរប់បី, គំរប់បួន, គំរប់ប្រាំ" ជាដើម ហៅថា បូរណសង្ខ្យា ។

បកតិសង្ខ្យា

បែកចេញជា ៣ ពួក គឺតាំងពី ឯក "មួយ" រៀងដល់ ចតុ "បួន" ហៅថា សង្ខ្យាសព្វនាម, តាំងពី បញ្ច "ប្រាំ" រៀងដល់ អដ្ឋនវុតិ "កៅសិបប្រាំបី" ហៅថា សង្ខ្យាគុណនាម, តាំងពី ឯកូនសតំ ឬ ឩនសតំ "កៅសិបប្រាំបួន" រៀងដល់ អសង្ខ្យេយ្យំ "អស-ង្ខ្យេយ្យ" ជួនណា ហៅថា សង្ខ្យាគុណនាម, ជួនណា ហៅថា សង្ខ្យានាមនាម, ឯបូរណសង្ខ្យា ហៅថា សង្ខ្យាគុណនាម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីរាប់បកតិសង្ខ្យា

(៧៨) វិធីរាប់បកតិសង្ខ្យាចែកជា ៤ ផ្នែកដូច្នេះ

ផ្នែកទី ១ រាប់ពីត្រឹម ១ ដល់ ១០ៈ

ឯក	" ១ "	ឆ	" ៦ "
ទ្វិ	" ២ "	សត្ត	" ៧ "
តិ	" ៣ "	អដ្ឋ	" ៨ "
ចតុ	" ៤ "	នវ	" ៩ "
បញ្ច	" ៥ "	ទស	" ១០ "

ផ្នែកទី ២ រាប់ពីត្រឹម ១១ ដល់ ៩៩ៈ

ឯកាទស, ឯការស	" ១១ "	ឯកូនវីស, ឩនវីស, ឯកូនវីសតិ, ឩនវីសតិ	" ១៩ "
ទ្វាទស, ពារស	" ១២ "	វីស, វីសតិ	" ២០ "
តេរស	" ១៣ "	ឯកវីស, ឯកវីសតិ	" ២១ "
ចតុទ្ទស, ចុទ្ទស, ចោទ្ទស	" ១៤ "	ទ្វាវីស, ទ្វាវីសតិ, ពាវីស, ពាវីសតិ	" ២២ "
បញ្ចទស, បណ្ណរស	" ១៥ "	តេវីស, តេវីសតិ	" ២៣ "
សោឡស	" ១៦ "	ចតុព្វីស, ចតុព្វីសតិ	" ២៤ "
សត្តរស	" ១៧ "		
អដ្ឋារស	" ១៨ "		

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បញ្ចវីស, បញ្ចវីសតិ “២៥”
ឆព្វីស, ឆព្វីសតិ “២៦”
សត្តវីស, សត្តវីសតិ “២៧”
អដ្ឋវីស, អដ្ឋវីសតិ “២៨”
ឯកូនត្តឹស, ឯកូនត្តឹសតិ,
ឩនត្តឹស, ឩនត្តឹសតិ “២៩”
តឹស, តឹសតិ “៣០”
ឯកត្តឹស, ឯកត្តឹសតិ
“៣១”
ទ្វត្តឹស, ទ្វត្តឹសតិ,
ពត្តឹស, ពត្តឹសតិ “៣២”
តេត្តឹស, តេត្តឹសតិ “៣៣”
ចតុត្តឹស, ចតុត្តឹសតិ “៣៤”
បញ្ចត្តឹស, បញ្ចត្តឹសតិ
“៣៥”
ឆត្តឹស, ឆត្តឹសតិ “៣៦”
សត្តត្តឹស, សត្តត្តឹសតិ
“៣៧”
អដ្ឋត្តឹស, អដ្ឋត្តឹសតិ “៣៨”

ឯកូនចត្តាឡីស, ឩន-
ចត្តាឡីស, ឯកូនតាឡីស,
ឩនតាឡីស “៣៩”
ចត្តាឡីស, តាឡីស “៤០”
ឯកចត្តាឡីស, ឯកត្តា-
ឡីស “៤១”
ទ្វេចត្តាឡីស, ទ្វេតាឡីស
“៤២”
តេចត្តាឡីស, តេតាឡីស
“៤៣”
ចតុច្ចត្តាឡីស, ចតុត្តា-
ឡីស “៤៤”
បញ្ចចត្តាឡីស, បញ្ច-
តាឡីស “៤៥”
ឆចត្តាឡីស, ឆត្តាឡីស
“៤៦”
សត្តចត្តាឡីស, សត្តតា-
ឡីស “៤៧”

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អដ្ឋចត្តាឡីស, អដ្ឋតាឡីស "៤៨"
ឯកូនបញ្ញាស, ឩនបញ្ញាស, ឯកូនបណ្ណាស, ឩនបណ្ណាស "៤៩"
បញ្ញាស, បណ្ណាស "៥០"
ឯកបញ្ញាស, ឯកបណ្ណាស "៥១"
ទ្វេបញ្ញាស, ទ្វេបណ្ណាស "៥២"
តេបញ្ញាស, តេបណ្ណាស "៥៣"
ចតុប្បញ្ញាស, ចតុប្បណ្ណាស "៥៤"
បញ្ចបញ្ញាស, បញ្ចបណ្ណាស "៥៥"
ឆប្បញ្ញាស, ឆប្បណ្ណាស "៥៦"
សត្តបញ្ញាស, សត្តបណ្ណាស "៥៧"
អដ្ឋបញ្ញាស, អដ្ឋបណ្ណាស "៥៨"
ឯកូនសដ្ឋី ឩនសដ្ឋី "៥៩"
សដ្ឋី "៦០"
ឯកសដ្ឋី "៦១"
ទ្វេសដ្ឋី, ទ្វាសដ្ឋី "៦២"
តេសដ្ឋី "៦៣"
ចតុស្សដ្ឋី "៦៤"
បញ្ចសដ្ឋី "៦៥"
ឆស្សដ្ឋី "៦៦"
សត្តសដ្ឋី "៦៧"
អដ្ឋសដ្ឋី "៦៨"
ឯកូនសត្តតិ, ឩនសត្តតិ, ឯកូនសត្តរិ, ឩនសត្តរិ "៦៩"
សត្តតិ, សត្តរិ "៧០"
ឯកសត្តតិ, ឯកសត្តរិ "៧១"
ទ្វេសត្តតិ, ទ្វេសត្តរិ "៧២"

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តេសត្តតិ, តេសត្តរិ "៧៣"

ចតុស្សត្តតិ, ចតុស្សត្តរិ "៧៤"

បញ្ចសត្តតិ, បញ្ចសត្តរិ "៧៥"

ឆស្សត្តតិ, ឆស្សត្តរិ "៧៦"

សត្តសត្តតិ, សត្តសត្តរិ "៧៧"

អដ្ឋសត្តតិ, អដ្ឋសត្តរិ "៧៨"

ឯកូនអសីតិ, ឯកូនាសីតិ, ឩនអសីតិ, ឩនាសីតិ "៧៩"

អសីតិ "៨០"

ឯកអសីតិ, ឯកាសីតិ "៨១"

ទ្វេអសីតិ, ទ្វាសីតិ "៨២"

តេអសីតិ, ត្យាសីតិ "៨៣"

ចតុអសីតិ, ចតុរាសីតិ "៨៤"

បញ្ចអសីតិ, បញ្ចាសីតិ "៨៥"

ឆអសីតិ (ឆាសីតិ), ឆឡសីតិ, ឆឡ្យាសីតិ "៨៦"

សត្តអសីតិ, សត្តាសីតិ "៨៧"

អដ្ឋអសីតិ, អដ្ឋាសីតិ "៨៨"

ឯកូននវុតិ, ឩននវុតិ "៨៩"

នវុតិ "៩០"

ឯកនវុតិ "៩១"

ទ្វេនវុតិ "៩២"

តេនវុតិ "៩៣"

ចតុន្នវុតិ "៩៤"

បញ្ចនវុតិ "៩៥"

ឆន្នវុតិ "៩៦"

សត្តនវុតិ "៩៧"

អដ្ឋនវុតិ "៩៨"

ឯកូនសតំ; ឩនសតំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ផ្នែកទី ៣ រាប់ពីត្រឹមរយដល់កោដិ ៖

សតំ	"រយ"	សតសហស្សំ (លក្ខំ)	"សែន"
សហស្សំ	"ពាន់"	ទសសតសហស្សំ	"លាន"
ទសសហស្សំ	"ម៉ឺន"	កោដិ	"កោដិ"

ផ្នែកទី ៤ រាប់ពីត្រឹមបកោដិដល់អសង្ខេយ្យ

បកោដិ	"រយសែនកោដិ"	អដដំ	"រយសែនអពពៈ"
កោដិបកោដិ	"រយសែនបកោដិ"	សោគន្ធិកំ	"រយសែនអដដៈ"
ឯហុតំ	"រយសែនកោដិបកោដិ"	ឧប្បលំ	"រយសែនសោគន្ធិកៈ"
និន្នហុតំ	"រយសែននហុត"	កុមុទំ	"រយសែនឧប្បលៈ"
អក្ខោភិណី	"រយសែននិន្នហុត"	បុណ្ឌរីកំ	"រយសែនកុមុទៈ"
ពិន្ទុ	"រយសែនអក្ខោភិណី"	បទុមំ	"រយសែនបុណ្ឌរីកៈ"
អព្វុទំ	"រយសែនពិន្ទុ"	កថានំ	"រយសែនបទុមៈ"
និរព្វុទំ	"រយសែនអព្វុទៈ"	មហាកថានំ	"រយសែនកថានៈ"
អហហំ	"រយសែននិរព្វុទៈ"	អសង្ខេយ្យំ	"រយសែនមហាកថានៈ"
អពពំ	"រយសែនអហហៈ"		

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីបំបែកបកតិសង្ខ្យា

(៧៩) ឯក បើប្រើជាសង្ខ្យាសព្វនាម ជាឯកវចនៈតែម្យ៉ាង

បំបែកដូច្នេះ :

បុល្លិង្គ		ឥត្ថីលិង្គ		នបុំសកលិង្គ	
	ឯកវចនៈ		ឯកវចនៈ		ឯកវចនៈ
ប.	ឯកោ	ប.	ឯកា	ប.	ឯកំ
ទុ.	ឯកំ	ទុ.	ឯកំ	ទុ.	ឯកំ
ត.	ឯកេន	ត.	ឯកាយ	ត.	ឯកេន
ច.	ឯកស្ស	ច.	ឯកាយ	ច.	ឯកស្ស
បញ្ច.	ឯកស្មា	បញ្ច.	ឯកាយ	បញ្ច.	ឯកស្មា
ឆ.	ឯកស្ស	ឆ.	ឯកាយ	ឆ.	ឯកស្ស
ស.	ឯកស្មឹ	ស.	ឯកាយ	ស.	ឯកស្មឹ

វិធីប្រើឧត្តរ និង អធិក

វិធីប្រើ ឧត្តរ និង អធិក នេះ ត្រូវកំណត់ដូច្នេះ :

១) សង្ខ្យាគុណនាម គឺនឹងសង្ខ្យានាមនាម គឺចំនួនពី ១ ឡើងទៅ ដល់ ៩៨ គឺនឹងចំនួនតាំងពី ១០០ ឡើងទៅ ត្រូវប្រើ ឧត្តរ "លើស" ក៏ដូច ១០១, ១.០០៤, ។ល។ ៩០៩ ត្រូវផ្សំ ឯក-ឧត្តរ-សតំ, ឯកុត្តរសតំ ប្រែថា "១០០ លើសដោយ ១" ទ្វិ-ឧត្តរ-សតំ·

ស្សំ > ទ្វយុត្តរសហស្សំ ប្រែថា "១ ០០០ លើសដោយ ២" នវ-ឧត្តរ-នវសតំ > នវុត្តរនវសតំ ប្រែថា "៩០០ លើស ដោយ ៩" ។

២) សង្ខ្យានាមនាម គឺនឹងសង្ខ្យានាមនាមដូចគ្នា គឺចំនួនតាំងពី១០០ ឡើងទៅ គឺនឹងចំនួនតាំងពី ១.០០០ ឡើងទៅ ត្រូវប្រើ អធិក "ក្រៃលែង" ក៏បាន ដូច ១.១០០, ២.៣០០ ។ល។ ១២.៤០០ ត្រូវផ្សំ សត-អធិក-សហស្សំ > សតាធិកសហស្សំ ប្រែថា "១.០០០ ក្រៃលែងដោយ ១០០", តិសត អធិក-ទ្វិសហស្សំ > តិសតាធិកទ្វិសហស្សំ ប្រែថា "២.០០០ ក្រៃលែងដោយ ៣០០", ចតុស្សត-អធិក-ទ្វិសហស្ស-អធិក-ទសសហស្សំ > ចតុស្សតាធិកទ្វិសហស្សាធិកទសសហស្សំ ប្រែថា "១០.០០០ ក្រៃលែងដោយ ២.០០០ ក្រៃលែងដោយ ៤០០", ប៉ុន្តែ ដើម្បីកុំឲ្យប្រើ អធិក ច្រើនពេក, ត្រូវប្រើផ្សំគ្នាខ្លះ គឺខ្ទង់ពាន់ ក នឹងខ្ទង់ម៉ឺន, ខ្ទង់សែន ក នឹងខ្ទង់លាន ត្រូវប្រើផ្សំគ្នា មិនបាច់ប្រើ អធិក ក៏បាន ឡើយ ដូច ៣៣.៣០០, ៥.៥៥៥.៥០០, ៦.៦៦៦.៥១២ ។ល។ ២២.២២២.១៣០ ត្រូវផ្សំ តិសត-អធិក-តេត្តិំសសហស្សំ > តិសតាធិកតេត្តិំសសហស្សំ ប្រែថា "៣៣ ពាន់ (៣ ម៉ឺន ៣ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ៣០០", បញ្ចសត-អធិក-បញ្ចបញ្ញាសសហស្ស-អធិក-បញ្ចបញ្ញាសសតសហស្សំ >

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បញ្ចសតាធិកបញ្ចបញ្ញាសសហស្សាធិកបញ្ចបញ្ញា–សសតសហស្សំ ប្រែថា "៥៥ រយពាន់ (៥ លាន ៥ សែន) ក្រៃលែងដោយ ៥៥ ពាន់ (៥ ម៉ឺន ៥ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ៥០០",

ទ្វាទស - ឧត្តរ - បញ្ចសត - អធិក - ឆស្សដ្ឋីសហស្ស–អធិក - ឆស្សដ្ឋីសតសហស្សំ ▷ ទ្វាទសុត្តរបញ្ចសតាធិ-កឆស្សដ្ឋីសហស្សាធិកឆស្សដ្ឋីសតសហស្សំ ប្រែថា "៦៦ រយពាន់ (៦ លាន ៦ សែន) ក្រៃលែងដោយ ៦៦ ពាន់ (៦ ម៉ឺន ៦ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ៥០០ លើសដោយ ១២ ។ល។ តិស–ឧត្តរ - សត - អធិក - ពាវីសតិសហស្ស - អធិក - ពាវីសតិ-សតសហស្ស - អធិក - ទ្វិកោដិ ▷ តិសុត្តរសតាធិក-ពាវីសតិសហស្សាធិក ពាវីសតិសតសហស្សាធិកទ្វិ-កោដិ ប្រែថា "២ កោដិក្រៃលែងដោយ ២២ រយពាន់ (២ លាន ២ សែន) ក្រៃលែងដោយ ២២ ពាន់ (២ ម៉ឺន ២ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ១០០ លើសដោយ ៣០" ។

ឯក ប្រើជាវិសេសនសព្វនាម មានវិធីបំបែកតាំង ៣ លិង្គព្រមតាំងវចនៈតាំងពីដើម "យ" សព្វ ប្លែកតែ ប.ឥ.ឯក. ជា "ឯកស្មា" ស. ឯក. ជា "ឯកស្មិំ" ប៉ុណ្ណោះ ។

(៨០) ទ្វិ ចំរែកដូចគ្នាទាំង ៣ លិង្គដូច្នេះ

	ពហុវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	ទ្វេ, ទុវេ	បញ្ច.	ទ្វីហិ
ទុ.	ទ្វេ, ទុវេ	ឆ.	ទ្វិន្នំ, ទុវិន្នំ
ត.	ទ្វីហិ	ស.	ទ្វីសុ
ច.	ទ្វិន្នំ, ទុវិន្នំ		

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ទ្វិ នឹង យោ ជា ទ្វេ, ជា ទុវេ ។

២) ហិ, សុ នៅខាងចុង ទីឃៈ ឥ ជា ឦ ។

៣) នំ នៅខាងចុង ចុះ ន-អាគមថែម ឬផ្លាស់ ទ្វិ ជា ទុវិ ហើយចុះ ន-អាគម ។

(៨១) ឧភ "តាំងពីរ" ចំរែកដូច្នេះ

	ពហុវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	ឧភោ	បញ្ច.	ឧភោហិ
ទុ.	ឧភោ	ឆ.	ឧភិន្នំ
ត.	ឧភោហិ	ស.	ឧភោសុ
ច.	ឧភិន្នំ		

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ យោ ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ។

២) ហិ, សុ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា ឱ ។

៣) ផ្លាស់ នំ ជា ឥន្នំ ហើយលុប អ ចេញ ។

(៨៦) តិ ទាំង ៣ លិង្គ បំបែកផ្សេងគ្នាដោយអាទេសដូច្នេះ :

បុំលិង្គ	ឥត្ថីលិង្គ	នបុំសកលិង្គ
ពហុវចនៈ	ពហុវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. តយោ	ប. តិស្សោ	ប. តីណិ
ទុ. តយោ	ទុ. តិស្សោ	ទុ. តីណិ
ត. តីហិ	ត. តីហិ	ត. តីហិ
ច. តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ	ច. តិស្សន្នំ	ច. តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ
បញ្ច. តីហិ	បញ្ច. តីហិ	បញ្ច. តីហិ
ឆ. តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ	ឆ. តិស្សន្នំ	ឆ. តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ
ស. តីសុ	ស. តីសុ	ស. តីសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ តិ នឹង យោ ក្នុង បុំ. ជា តយោ, ឥ. ជា តិស្សោ, នបុំ. ជា តីណិ ។

២) ផ្លាស់ នំ ក្នុង បុំ. នឹង នបុំ. ជា ឥណ្ណំ, ជា ឥណ្ណន្នំ ហើយលុប ឥរបស់ តិ ចេញ, ក្នុង ឥ. ដុះ ស្ស — អាគម នឹង ន — អាគមថែម ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៨៣) ចតុ ទាំង ៣ លិង្គបំបែកផ្សេងគ្នាដោយអន្វើដូច្នេះ :

បុំលិង្គ	ឥត្ថីលិង្គ	នបុំសកលិង្គ
ពហុវចនៈ	ពហុវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. ចត្តារោ, ចតុរោ	ប. ចតស្សោ	ប. ចត្តារិ
ទុ. ចត្តារោ, ចតុរោ	ទុ. ចតស្សោ	ទុ. ចត្តារិ
ត. ចតូហិ	ត. ចតូហិ	ត. ចតូហិ
ច. ចតុន្នំ	ច. ចតស្សន្នំ	ច. ចតុន្នំ
បញ្ច. ចតូហិ	បញ្ច. ចតូហិ	បញ្ច. ចតូហិ
ឆ. ចតុន្នំ	ឆ. ចតស្សន្នំ	ឆ. ចតុន្នំ
ស. ចតូសុ	ស. ចតូសុ	ស. ចតូសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ចតុ ទឹង យោ ក្នុង បុំ. ជា ចត្តារោ, ឬផ្លាស់ ឧ របស់ ចតុ ជា ឧរ ហើយផ្លាស់ យោ ជា ឱ ជា ចតុរោ ក៏បាន; ឥ. ជា ចតស្សោ, នបុំ. ជា ចត្តារិ ។

២) បុំ. និង នបុំ. ចុះ ន - អាគមផ្សំទឹង នំ វិភត្តិ ។

៣) ឥត្ថីលិង្គចុះ ស្ស - អាគម ហើយចុះ ន - អាគមផ្សំទឹង នំ វិភត្តិ ហើយផ្លាស់ ឧ របស់ ចតុ ជា អ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៨៤) បញ្ច ចំបែកដូចគ្នាទាំង ៣ លិង្គដូច្នេះ ៖

ពហុវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. បញ្ច	បញ្ច. បញ្ចហិ
ទុ. បញ្ច	ឆ. បញ្ចន្នំ
ត. បញ្ចហិ	ស. បញ្ចសុ
ច. បញ្ចន្នំ	

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ អ ជា អ ហើយលុប យោ ចេញ ។

២) វិភត្តិដទៃក្រៅពី យោ ទុកឲ្យនៅដូចដែល; ច. ឆ. ចុះ ណ-អាគមជាមួយនឹង នំ វិភត្តិ ។

តាំងពី ឆ រៀងដល់ អដ្ឋារស មានវិធីបំបែកនិងរូបសិទ្ធិដូច បញ្ច ។

តាំងពី ឯកូនវីស "១៩" រៀងទៅដល់ អដ្ឋនវុតិ "៩៨" ដែលមាន "ស" នៅខាងចុងបំផុតដូចយ៉ាង ឯកូនវីស ជាដើម ត្រូវចុះ អា-បច្ច័យថែមគឺធ្វើ "ស" ឲ្យទៅជា "-សា" ត្រូវបំបែកដូច កញ្ញា (ខាងផ្នែកឯកវចនៈ), ប្លែកអំពី កញ្ញា តែត្រង់បឋមាវិភត្តិត្រូវរស្សៈ អា ជា អ ទុកឲ្យគង់នៅជា "ស" ប៉ុណ្ណោះក៏បាន ចុះនិគ្គហិតអាគមថែមមកទៀតឲ្យទៅជា "-សំ" ក៏បានខ្លះ ក្រៅពីនោះដូចកញ្ញាទាំងអស់ ។ ដែលមានស្រៈ "ិ" នៅខាងចុងបំផុតដូចយ៉ាង ឯកូនវីសតិ ជាដើម ត្រូវបំបែក

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដូច រត្តិ) ខាងផ្នែកឯកវចនៈ) ។ ដែលមានស្រៈ "ឦ" នៅខាងចុងបំផុត ដូចយ៉ាង ឃក្កុណសជ្ជី ជាដើម ត្រូវបំបែកដូច នារី ។ ត្រូវបំបែក ដូចគំរូខាងក្រោមនេះ :

(៨៥) ឃក្កុណរីស "១៩" បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ:	ឯកវចនៈ:
ប. ឃក្កុណរីស, ឃក្កុណរីសំ	បញ្ច. ឃក្កុណរីសាយ
ទុ. ឃក្កុណរីសំ (ឃក្កុណរីស)	ឆ. ឃក្កុណរីសាយ
ត. ឃក្កុណរីសាយ	ស. ឃក្កុណរីសាយ, ឃក្កុណរីសាយំ
ច. ឃក្កុណរីសាយ	

(៨៦) ឃក្កុណរីសតិ ១៩" បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ:	ឯកវចនៈ:
ប. ឃក្កុណរីសតិ	បញ្ច. ឃក្កុណរីសតិយា, ឃក្កុណរីសត្យា
ទុ. ឃក្កុណរីសតី (ឃក្កុណរីសតិំ)	ឆ. ឃក្កុណរីសតិយា
ត. ឃក្កុណរីសតិយា	ស. ឃក្កុណរីសតិយា, ឃក្កុណរីសតិយំ, ឃក្កុណរីសត្យំ
ច. ឃក្កុណរីសតិយា	

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៨៧) ឯកូនសដ្ឋី "៥៩" បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ:	ឯកវចនៈ:
ប. ឯកូនសដ្ឋី	បញ្ច. ឯកូនសដ្ឋិយា
ទុ. ឯកូនសដ្ឋឹ (ឯកូនសដ្ឋឹ)	ឆ. ឯកូនសដ្ឋិយា
ត. ឯកូនសដ្ឋិយា	ស. ឯកូនសដ្ឋិយា, ឯកូនសដ្ឋិយំ
ច. ឯកូនសដ្ឋិយា	

បូរណសង្ខ្យា

(៨៨) របៀបកប់បូរណសង្ខ្យាតាំង ៣ លិង្គដូច្នេះ

បុំលិង្គ	ឥត្ថីលិង្គ	នបុំសកលិង្គ	ពាក្យប្រែ
បឋមោ	បឋមា	បឋមំ	ទី ១
ទុតិយោ	ទុតិយា	ទុតិយំ	" ២
តតិយោ	តតិយា	តតិយំ	" ៣
ចតុត្ថោ	ចតុត្ថី, ចតុត្ថា	ចតុត្ថំ	" ៤
។ល។ អសង្ខ្យេយ្យោ	អសង្ខ្យេយ្យា	អសង្ខ្យេយ្យំ	ទី គំរប់ អសង្ខេយ្យ

វិធីបំបែកបូរណសង្ខ្យា

(៨៩) បូរណសង្ខ្យា បំបែកតាមដំណើរលិង្គទាំង ៣, សព្ទណាជាលិង្គណា, មានការន្តយ៉ាងណា, ត្រូវបំបែកតាមលិង្គនោះការន្តនោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សព្វនាម

(៩០) នាមដែលប្រើជំនួសវត្ថុជាជំនួយនាមនាម ដែលពោលចេញឈ្មោះរួចមកហើយ ឬដែលកំពុងនិយាយចំពោះដើម្បីមិនឲ្យថែមពាក្យដដែលៗ មិនឲ្យច្រឡំ ហៅថា សព្វនាម, មាន ២ យ៉ាងគឺ បុរិស-សព្វនាម១, វិសេសនសព្វនាម១ ។

បុរិសសព្វនាម

(៩១) សព្វនាមដែលប្រើជំនួសឈ្មោះមនុស្ស, សត្វឬវត្ថុ ដោយចំពោះរូប ប៉ុន្តែមិនចេញចំឈ្មោះនោះទេ យកពាក្យដទៃផ្សេងពីនោះមកជំនួសវិញ ហៅថា បុរិសសព្វនាម, មាន ៣ យ៉ាងគឺ "ត" ដែលប្រែថា "ព្រះអង្គ, លោក, នាង, គេ, គាត់, វា ...," ១ "តុម្ហ" ប្រែថា "ព្រះអង្គ, លោក, អ្នក, នាង, ឯង, អា, ហង..." ១, "អម្ហ" ប្រែថា "ខ្ញុំព្រះអង្គ, ខ្ញុំព្រះករុណា, ខ្ញុំបាទ, ខ្ញុំឯង, អញខ្ញុំ, ខ្ញុំម្ចាស់, ខ្ញុំ, អាត្មាភាព, អាត្មា, អញ, យើង, យើងខ្ញុំ ..." ១ ។

(៩២) "ត" សព្វនាមបុល្លិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	សោ	តេ
ទុ.	តំ, នំ	តេ, នេ
ត.	តេន	តេហិ, នេហិ
ច.	តស្ស, អស្ស	តេសំ, តេសានំ, នេសំ, នេសានំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បញ្ច.	តស្មា, អស្មា, តម្ហា	តេហិ, ណេហិ
ឆ.	តស្ស, អស្ស	តេសំ, តេសានំ, ណេសំ, ណេសានំ
ស.	តស្មឹ, អស្មឹ, តម្ហិ, ណម្ហិ	តេសុ, ណេសុ

រូបសិទ្ធិ

១) សិ នៅខាងចុងផ្ទាល់ ត ដែលមិនមែនជានបុំ. ជា ស; អ នៅខាងដើមផ្ទាល់ យោ ទាំង៦ជា ឯ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្ទាល់ ត ជា ណ បានខ្លះ ។

២) ស, ស្មា, ស្មឹ នៅខាងចុងផ្ទាល់ ត ជា អ បានខ្លះក្នុងលិង្គទាំង៣; ផ្ទាល់ នំ ជា សំ, ជា សានំ ហើយផ្ទាល់ អ ខាងដើមជា ឯ ។

៣) ផ្ទាល់ ត ជា អ ហើយហាមមិនឲ្យផ្ទាល់ ស្មា ជា ម្ហា, ស្មឹ ជា ម្ហិ ឡើយ ។

"ត" សព្វនាមឥត្ថីលិង្គបំបែកជាវចនៈ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	សា	តា
ទុ.	តំ, នំ	តា
ត.	តាយ, (ណាយ)	តាហិ, (ណាហិ)
ច.	តស្សា, អស្សា, តិស្សា, តិស្សាយ	តាសំ, (តាសានំ)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
បញ្ច. តាយ, (ជាយ)	តាហិ, (ជាហិ)
ឆ. តស្សា, អស្សា, តិស្សា, តិស្សាយ	តាសំ, តាសានំ
ស តស្សំ, អស្សំ, តិស្សំ (តាយំ, ជាយំ)	តាសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ត សព្វនាមឥត្ថីលិង្គ ត្រូវបុះ អា-បច្ច័យគ្រប់បទ ។

២) លុប អ របស់ ត ហើយលុប យោ ទាំងពីរបទ ។

៣) ផ្លាស់ ស វិភត្តិជា សា ហើយបុះ ស-អាគមថែម, ឬផ្លាស់ស វិភត្តិជា ស្សាយ ហើយរស្សៈ អា ជា អ ខ្លះ, ផ្លាស់ អា ជា ឥ ខ្លះ ។

៤) ផ្លាស់ ស្មឹ ជា សំ ហើយបុះ ស-អាគមថែម, ហើយរស្សៈ អា ជា អ ខ្លះ, ផ្លាស់ អា ជា ឥ ខ្លះ ។

«ត» ក្នុងនបុំសកលិង្គបំបែកដូច ត សព្វនាមបុំលិង្គ, ប្លែកតែ ប. ឯក. ជា «តំ», ប. ទុ. ពហុ. ជា «តានិ» ប៉ុណ្ណោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៩៣) ''តុម្ហ'' សព្ទជាតេលិង្គិកៈ គឺ បុំ. ឥ. និង នបុំ. បំបែកតែបែបមួយដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. ត្វំ, តុវំ	តុម្ហេ, (តុម្ហំ, តុម្ហានំ) វោ
ទុ. តំ, តវំ, តុវំ, (ត្វំ)	តុម្ហេ (តុម្ហាកំ, តុម្ហំ, តុម្ហានំ) វោ
ត. តយា (ត្វយា) តេ	តុម្ហេហិ, វោ
ច. តុយ្ហំ, (តុម្ហំ), តវ, តេ	តុម្ហាកំ, វោ
បញ្. តយា	តុម្ហេហិ
ឆ. តុយ្ហំ, (តុម្ហំ), តវ, តេ	តុម្ហាកំ, វោ
ស. តយិ, (ត្វយិ)	តុម្ហេសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ យោ ជា ឯ, ជា អាកំ, ជា អំ, ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្លាស់ តុម្ហ និងយោ ជា វោ ។

២) ផ្លាស់ ស ជា អំ បានខ្លះ, ផ្លាស់ នំ ជា អាកំ ហើយលុប អ ចេញ ។

៣) បទដទៃក្រៅពីនេះ ផ្លាស់ តុម្ហ - អម្ហ - សព្ទនឹងវិភត្តិនោះៗ ជារូបនោះៗ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(៩៤) "អម្ហ" សព្ទជាតេលិង្គិក: គឺបុំ. ឥ. និង នបុំ. បំបែកតែបែបមួយដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. អហំ	មយំ, (អម្ហេ, អម្ហំ) អម្ហាធំ), នោ
ទុ. មំ, មមំ	អម្ហេ, (អម្ហាកំ, អម្ហំ, អម្ហាធំ) នោ
ត. មយា, មេ	អម្ហេហិ, នោ
ច. មយ្ហំ, (អម្ហំ), មម, (មមំ), មេ	អម្ហាកំ, នោ
បញ្ច. មយា	អម្ហេហិ
ឆ. មយ្ហំ, (អម្ហំ), មម, (មមំ), មេ	អម្ហាកំ, នោ
ស. មយិ	អម្ហេសុ

វិសេសនសព្ទនាម

(៩៥) សព្ទសម្រាប់ប្រើជាជំនួយនាមនាម មានលំនាំជាបទវិសេសនៈ ដើម្បីមិនឲ្យប្រើចុះសេចក្ដីកងសង្កាត់ប្រយោគមួយៗ ហៅថា វិសេសនសព្ទនាម, មាន ៦ យ៉ាងគឺ និយម ១, អនិយម ១ ,

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

និយម

(៩៦) វិសេសនសព្ទនាម ដែលសំដែងសេចក្ដីទៀងទាត់ដាច់ស្រេច ហៅថា និយម មាន៥សព្ទគឺ

ត "នោះ"; ឯត "នុះ, នុះហ្ន, ហ្នឹង, នេះ"; ឥម "នេះ"; ឥតរ "ម្នាក់ទៀត, មួយទៀត, ក្រៅនេះ"; អមុ "ឯនោះ (ឯណោះ)" ។

អនិយម

(៩៧) វិសេសនសព្ទនាម ដែលសំដែងសេចក្ដីមិនទៀងទាត់មិនដាច់ស្រេច ហៅថា អនិយម មាន១៦សព្ទគឺ :

យ "ឯណា, ណា, ដែល"; អញ្ញ "ដទៃ, ឯទៀត"; អញ្ញតរ, អញ្ញតម "ណាមួយ, ម្នាក់"; បរ "ដទៃ, ឯទៀត..."; អបរ "ដទៃទៀត, ផ្សេងទៀត..."; កតរ, កតម "ណា, ណាមួយ, ណាខ្លះ, អ្វី, ដូចម្ដេច..."; ឯក "ពួកមួយ"; ឯកច្ច "អ្នកខ្លះ, ពួកខ្លះ, ខ្លះ"; សព្ព "ទាំងពួង, ទាំងអស់, ទាំងមូល, ទាំងស្រុង..."; កឹ "ណា, អ្នកណា, ដូចម្ដេច, អ្វី..." ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីបំបែកវិសេសនសព្វនាម

បំបែកខាងអនិយមមុន

(៩៨) “យ” សព្ទ ក្នុងបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	យោ	យេ
ទុ.	យំ	យេ
ត.	យេន	យេហិ
ច.	យស្ស	យេសំ, យេសានំ
បញ្ច.	យស្មា, យម្ហា	យេហិ
ឆ.	យស្ស	យេសំ, យេសានំ
ស.	យស្មឹ, យម្ហិ	យេសុ

“យ” សព្ទ ក្នុងឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	យា	យា
ទុ.	យំ	យា
ត.	យាយ	យាហិ
ច.	យស្សា	យាសំ, យាសានំ
បញ្ច.	យាយ	យាហិ
ឆ.	យស្សា	យាសំ, យាសានំ
ស.	យស្សំ (យាយំ)	យាសុ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

"យ" សព្វនាមនបុំសកលិង្គ បំបែកដូច "យ" សព្វនាមបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ឯក. ជា "យំ" ទុ. ពហុ. ជា "យានិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

វិសេសនសព្វនាម-អនិយម ១០ សព្ទគឺ អញ្ញ, អញ្ញតរ, អញ្ញតម, បរ, អបរ, កតរ, កតម, ឯក, ឯកច្ច, សព្វ និង ឧភយ "តាំងពីរ" នេះ បំបែកដូច "យ" សព្វនាមក្នុងលិង្គទាំង ៣ ។

(៩៩) "កឹ" សព្វនាមរូបទៅជា "កឹ" តែក្នុងនបុំ. ប. ទុ. ឯក. ប៉ុណ្ណោះ ក្រៅពីនោះផ្លាស់ជា "ក" ហើយបំបែកក្នុងត្រៃលិង្គដូច យ-សព្ទ ។

វិធីបំបែក

វិសេសនសព្វនាម-និយម

(១០០) "ឯត" សព្វនាមបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ឯសោ	ឯតេ
ទុ.	ឯតំ, ឯនំ	ឯតេ
ត.	ឯតេន	ឯតេហិ
ច.	ឯតស្ស	ឯតេសំ, ឯតេសានំ
បញ្ច.	ឯតស្មា, ឯតម្ហា	ឯតេហិ
ឆ.	ឯតស្ស	ឯតេសំ, ឯតេសានំ
ស.	ឯតស្មឹ, ឯតម្ហិ	ឯតេសុ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

"ឯត" សព្វនាមឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ឯសា	ឯតា
ទុ.	ឯតំ, ឯធំ	ឯតា
ត.	ឯតាយ	ឯតាហិ
ច.	ឯតស្សា, ឯតិស្សា, ឯតិស្សាយ	ឯតាសំ, ឯតាសានំ
បញ្ច.	ឯតាយ	ឯតាហិ
ឆ.	ឯតស្សា, ឯតិស្សា ឯតិស្សាយ	ឯតាសំ, ឯតាសានំ
ស.	ឯតស្សំ ឯតិស្សំ, (ឯតាយំ)	ឯតាសុ

"ឯត" សព្វនាមនបុំសកលិង្គបំបែកដូច "ឯត" សព្វនាមបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ឯក. ជា "ឯតំ", ប. ទុ. ពហុ. ជា "ឯតានិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

(១០១) "ឥម" សព្វនាមបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	អយំ	ឥមេ
ទុ.	ឥមំ	ឥមេ
ត.	ឥមិនា. អនេន	ឥមេហិ, (ឯហិ)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ច.	ឥមស្ស, អស្ស	ឥមេសំ, ឥមេសានំ, (ឯសំ)
បញ្ច.	ឥមស្មា, ឥមម្ហា, អស្មា	ឥមេហិ, (ឯហិ)
ឆ.	ឥមស្ស, អស្ស	ឥមេសំ, ឥមេសានំ, (ឯសំ)
ស.	ឥមស្មឹ, ឥមម្ហិ, អស្មឹ	ឥមេសុ, (ឯសុ)

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ឥម–សព្ទក្នុង បុំ. ឥ. ទីនឹង សិ ជា អយំ; ក្នុងនបុំ. ផ្លាស់ ឥម ទីនឹង សិ ទីនឹង អំ ជា ឥទំ ។

២) ណា នៅខាងចុងផ្លាស់ ឥម ជា ឥមិ, ឬផ្លាស់ ឥម ជា អន ហើយផ្លាស់ ណា ជា ឯន ។

៣) ស, ស្មា, ស្មឹ នៅខាងចុង ផ្លាស់ ឥម ជា អ បានខ្លះ ។

៤) ហិ, នំ, សុ, នៅខាងចុងផ្លាស់ អ របស់មនៃ ឥម ជា ឯ ហើយផ្លាស់ នំ ជា សំ ។

"ឥម" សព្ទក្នុងឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ:

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
ប.	អយំ	ឥមា
ទុ.	ឥមំ	ឥមា
ត.	ឥមាយ	ឥមាហិ
ច.	ឥមិស្សា, ឥមិស្សាយ, អស្សា	ឥមាសំ, ឥមាសានំ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
បញ្ច.	ឥមាយ	ឥមាហិ
ឆ.	ឥមិស្សា, ឥមិស្សាយ, អស្សា	ឥមាសំ, ឥមាសានំ
ស.	ឥមិស្សំ, អស្សំ (ឥមាយំ)	ឥមាសុ

"ឥម" សព្ទក្នុងនបុំសកលិង្គ បំបែកដូចក្នុងបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ឯក. ជា "ឥទំ", ទុ. ឯក. ជា "ឥទំ", ប. ទុ. ពហុ. ជា "ឥមានិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

(១០៦) "អមុ" សព្ទក្នុងបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	អមុ, អសុ	អមូ
ទុ.	អមុំ	អមូ
ត.	អមុនា	អមូហិ
ច.	អមុស្ស, អមុនោ	អមូសំ, អមូសានំ
បញ្ច.	អមុស្មា, អមុម្ហា	អមូហិ
ឆ.	អមុស្ស, អមុនោ	អមូសំ, អមូសានំ
ស.	អមុស្មិំ, អមុម្ហិ	អមូសុ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

"អមុ" សព្វនាមឥត្ថីលិង្គ បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	អមុ, អសុ	អមូ
ទុ.	អមុំ	អមូ
ត.	អមុយា	អមូហិ
ច.	អមុស្សា	អមូសំ, អមូសានំ
បញ្ច.	អមុយា	អមូហិ
ឆ.	អមុស្សា	អមូសំ, អមូសានំ
ស.	អមុស្សំ, (អមុយំ)	អមូសុ

"អមុ" សព្វនាមនបុំសកលិង្គ បំបែកដូចនាមបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ទុ. ឯក. ជា "អទុំ", ពហុ. ជា "អមូនិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

អព្យយសព្ទ

(១០៣) សព្ទដែលមិនវិនាសប្រែប្រួលតាមភាពដើមរបស់ខ្លួន ហៅថា "អព្យយសព្ទ" ប្រែថា "សព្ទមិនវិនាស" ឬហៅថា "អលិង្គ" ប្រែថា "(សព្ទ) គ្មានលិង្គ" គឺមិនកំណត់ថាលិង្គណាមួយពុំបានឡើយ ។

អព្យយសព្ទ បែកចេញជា ៣ ពួក គឺជា ឧបសគ្គ ១ ពួក, ជា និបាត ១ ពួក, ជា បច្ច័យ ១ ពួក ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឧបសគ្គ

ឧបសគ្គៈនោះមាន ២០ សព្ទគឺៈ

អតិ កន្លង, ក្រៃ, ក្រៃពេក, ពេក,...,...

អធិ ក្រៃលែង, ក្រៃពេក, លើសលប់, លើសលែង, សង្កត់,...,...

អនុ តាម, តូច, បន្ទាប់, រង, ក្រោយ, បណ្ដោយ, លំដាប់,...,...

អប ប្រាស, គេច, វៀស,...,...

អបិ ឬ បិ (១) ជិត, ខាងលើ,...,...

អភិ ក្រៃពេក, ធំ, ចំពោះ, ឆ្ពោះ, ខាងមុខ,...,...

អវ ឬ ឱ ចុះ, ចុះក្រោម, ទាប, ស្រេច,...,...

អា ឆ្ពោះទៅ, សព្វ, ក្រៃលែង,...,...

ឧ ឡើង, ខ្ពស់, ក្រៅ,...,...

ឧប ជិត, ចូល, ចូលទៅជិត, មាំ, ស៊ប់,...,...

ទុ អាក្រក់, ក្រ, កម្រ, លំបាក, (ពិបាក),...,...

និ ចេញ, មិនសល់, មិនមាន, ឥត,...,...

នី ចេញ, ចូល, ចុះ,...,...

ប ឆ្ពោះទៅ, ខាងមុខ, ចេញ, មុន,...,...

បដិ ឬ បតិ ចំពោះ, តប, ត, ប្រាស, ត្រឡប់,...,...

បរា ខាងមុខ,...,...

១- អបិ ឬ បិ ទាំង២ សព្ទនេះប្រែជានិបាតក៏បាន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បរិ   ជុំ, ជុំវិញ, គ្រប់គ្រាន់, ស្រេច, ...,...

វិ   ផ្សេង, ប្លែក, ច្បាស់, ដាច់; ព្រាត់, ...,...

សំ   ព្រម, ជាមួយ, ល្អ, ប្រពៃ, ...,...

សុ(១) ងាយ, ស្រួល, ស្រណុក, ល្អ, ប្រពៃ, ណាស់, ម៉្លេះ, អ៊ីម៉្លេះ, ...,...

និបាត

និបាតនោះមានច្រើនជាអនេក មាននិបាតប្រាប់សេចក្ដីជាអាលបនៈជាដើម (ចូរមើលក្នុងឧបត្ថម្ភកៈ វិធីសម្ពន្ធមាលា) ។

បច្ច័យ

បច្ច័យនោះមាន ២២ តួ គឺៈ តោ, ត្រ, ត្ថ, ហ, ធ, ធិ, ហឹ, ហំ, ហិញ្ចនំ, វ, ទា, ទានិ, រហិ, ធុនា, ទាចនំ, ជ្ជ, ជ្ជុ, តវេ, តុំ, ត្វា, ត្វាន, ត្វូន, (ចូរមើលក្នុងឧបត្ថម្ភកៈផង) ។

អព្យយសព្ទចប់

បរិច្ឆេទទី ២ តែប៉ុណ្ណោះ ។

---

១. សុ នេះ ប្រើជានិបាតក៏បានដូច អបិ ឬ ធិ ដែរ ។

សមាសនិទ្ទេសទី ៣

សមាស

(១០៨) នាមសព្ទតាំងពី ២ បទឡើងទៅ ដែលបំព្រួញរួមចូលគ្នា ជាបទមួយ ហៅថា "សមាស" ។ នោះ សំដែងដោយកិច្ចមានពីរយ៉ាង គឺ លុត្តសមាស ១, អលុត្តសមាស ១, សមាសដែលលុបវិភត្តិចេញ ហៅថា លុត្តសមាស ។. រាជបុត្តោ "កូននៃស្តេច"; សមាសដែលមិនលុបវិភត្តិហៅថា អលុត្តសមាស ។. ឧរសិលោមោ "(បុរស) មានរោមក្នុងទ្រូង" ។

សមាស បើសំដែងដោយឈ្មោះមាន ៦ យ៉ាងគឺ: កម្មធារយៈ ១, ទិគុ ១, តប្បុរិសៈ ១, ទ្វន្ទៈ ១, អព្យយីភាវៈ ១, ពហុព្វីហិ ១ ។

កម្មធារយសមាស

(១០៩) នាមសព្ទពីរបទ ដែលមានវិភត្តិនិងវចនៈស្មើគ្នា បទ ១ ជានាមនាមជាគូប្រធាន, បទ ១ ជាគុណនាម ឬជានាមនាម ជាគូវិសេសនៈ, ឬក៏ជាគុណនាមទាំងពីរបទ មានបទឯទៀតជាប្រធាន ដែលបំព្រួញចូលជាបទ ១, ហៅថា កម្មធារយសមាស, មាន ៦ យ៉ាងគឺ វិសេសនបុព្វបទ ១, វិសេសនុត្តរបទ ១, វិសេសនោភយបទ ១, វិសេសនោបមបទ ១, សម្ភាវនាបុព្វបទ ១, អវធារណបុព្វបទ ១ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិសេសនបុព្វបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទវិសេសនៈនៅខាងដើម មានបទខាងចុងជាប្រធាន ហៅថា វិសេសនបុព្វបទ ។ មហន្តោ បុរិសោ = មហាបុរិសោ "បុរសធំ" ។

សមាសនេះ ជួនកាលគេលុបអក្សរៈរបស់បទវិសេសនៈចេញខ្លះ ទុកឲ្យសល់នៅតែ ១ តួខាងដើមក៏មាន ។ កុច្ឆិតា ទិដ្ឋិ =(១) កុទិដ្ឋិ "ទិដ្ឋិដែលបណ្ឌិតគួរខ្ពើម" ។

វិសេសនុត្តរបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទវិសេសនៈនៅខាងចុង មានបទខាងដើមជាប្រធាន ហៅថា វិសេសនុត្តរបទ ។ បុរិសោ ឧត្តមោ = បុរិសុត្តមោ "បុរសខ្ពង់ខ្ពស់ ។

១– សញ្ញាពី (= ឬ >) នេះ ក្នុងទីដទៃត្រូវអានថា "ជា, ទៅជា, តភ្ជាប់ជា, តែក្នុងទីនេះ គ្រាន់តែជាកំមករាំង ដើម្បីឲ្យអ្នកសិក្សាដំបូងងាយយល់បទរាយ នឹងបទរួមសមាសប៉ុណ្ណោះ ឯសញ្ញា (= ឬ >) ក្នុងវិគ្គហៈសមាសនេះ មិនមែនឲ្យទន្ទេញសូត្រថា ដូច្នោះទេ គឺមិនត្រូវឲ្យទន្ទេញសូត្រថា មហន្តោ បុរិសោ ជា ឬ ទៅជា មហាបុរិសោ ទេ ។ សូមឲ្យទន្ទេញសូត្រថា មហន្តោ បុរិសោ មហាបុរិសោ ដូច្នេះវិញ ទើបត្រឹមត្រូវតាមក្បួនវិគ្គហៈក្នុងបាលីវេយ្យាករណ៍ ។ សូម្បីវិគ្គហៈក្នុង តទ្ធិតនិទ្ទេស នឹង កិតកនិទ្ទេស ក៏មានន័យដូចគ្នានឹងសមាសនេះដែរ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិសេសនោភយបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទទាំងពីរជាវិសេសនៈ មានបទឯទៀតជាប្រធាន ហៅថា វិសេសនោភយបទ ឧ. សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច = សីតុណ្ហំ (ឋានំ) "(ទី) ទាំងត្រជាក់ទាំងក្តៅ" ។

វិសេសនោបមបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទវិសេសនៈជាឧបមា ហៅថា វិសេសនោបមបទ, មាន ២ យ៉ាងគឺ:

ដែលមានបទឧបមានៅខាងដើម ហៅថាឧបមាបុព្វបទ ឧ. សង្ខំ-ឥវ បណ្ឌរំ = សង្ខបណ្ឌរំ (ខីរំ) "(ទឹកដោះស្រស់) សដូចស័ង្ខ"

ដែលមានបទឧបមានៅខាងចុង ហៅថាឧបមានុត្តរបទ ឧ. នរោ សីហោ ឥវ = នរសីហោ "នរៈដូចជាសត្វសីហៈ" ។

សម្ភាវនបុព្វបទ

កម្មធារយសមាសដែលក្នុងវិគ្គហៈមានបទប្រកបដោយ ឥតិ-សព្ទ ជា សម្ភាវនៈ "គ្រឿងលើកសរសើរឬស្មាន" នៅខាងដើម, មានបទខាងចុងជាប្រធាន ហៅថា សម្ភាវនបុព្វបទ ឧ. ខត្តិយោ (អហំ) ឥតិ មានោ = ខត្តិយមានោ "មានះថា (អញ) ជាក្សត្រិយ៍" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អវធារណបុព្វបទ

កម្មធារយសមាស ដែលគុណនិទ្ទេសៈ មានបទប្រែថាដោយ ឯវ-សព្ទ "សព្ទជាគ្រឿងឃាត់នូវសេចក្ដីឯទៀត" នៅខាងដើម, មានបទខាងចុងជាប្រធាន ហៅថា អវធារណបុព្វបទ ឧ. ពុទ្ធោ ឯវ រតនំ = ពុទ្ធរតនំ " ប្រែ គឺ ព្រះពុទ្ធ "។

ទិគុសមាស

(១០៦) វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសនុ៎ះ កាលបើមានសង្ខ្យាសព្ទជាបទវិសេសនៈនៅខាងដើម ក៏ត្រូវប្ដូរឲ្យឈ្មោះថា "ទិគុ-សមាស" វិញ, មាន ២ យ៉ាងគឺ សមាហារទិគុ ១, អសមាហារទិគុ ១ ។

សមាហារទិគុ

ទិគុសមាស ដែលបំប្រែតាមសព្ទ មានសេចក្ដីជាពហុវចនៈ ធ្វើឲ្យក្លាយជាឯកវចនៈ នបុំសកលិង្គវិញ, ហៅថា សមាហារទិគុ ឧ. តយោ លោកា = តិលោកំ "លោកបី" ។

អសមាហារទិគុ

ទិគុសមាសដែលមិនបំប្រែតាមសព្ទឲ្យជាឯកវចនៈ នបុំសកលិង្គ ហៅថា អសមាហារទិគុ ឧ. ឯកោ បុគ្គលោ = ឯកបុគ្គលោ "បុគ្គលម្នាក់" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តប្បុរិសសមាស

(១០៧) នាមសព្ទដែលផ្សំនឹងវិភត្តិនាម មានទុតិយាវិភត្តិជាដើម ហើយបំប្រួញរួមចូលជាបទមួយនឹងបទខាងចុង ដែលមានវិភត្តិផ្សេងគ្នា ហៅថា តប្បុរិសសមាស មាន៦យ៉ាងគឺ ទុតិយាតប្បុរិសៈ១, តតិយាតប្បុរិសៈ១, បតុត្ថីតប្បុរិសៈ១, បញ្ចមីតប្បុរិសៈ១, ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ១, សត្តមីតប្បុរិសៈ១, កប់ខុកយតប្បុរិសៈ១ បញ្ចូលមកផង ជា ៧ យ៉ាង ។

ទុតិយាតប្បុរិសៈ សុខំ បត្តោ = សុខប្បត្តោ (ជនោ) "(ជន) ដល់ហើយនូវសេចក្តីសុខ" ។

តតិយាតប្បុរិសៈ សល្លេន-វិទ្ធោ = សល្លវិទ្ធោ (មិគោ) "(ម្រឹគ) ដែលសរមុតហើយ" ឬ "(ម្រឹគ) ដែលព្រានបាញ់ហើយដោយសរ" ។

បតុត្ថីតប្បុរិសៈ កឋិនស្ស-ទុស្សំ = កឋិនទុស្សំ "សំពត់ដើម្បីកឋិន" ឬ "សំពត់ (ដែលជនទាំមកហើយ) ដើម្បីកឋិន" ។

បញ្ចមីតប្បុរិសៈ រញ្ញា-ភយំ = រាជភយំ "ភ័យអំពីស្តេច" ។

ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ រញ្ញោ-បុត្តោ = រាជបុត្តោ "កូននៃស្តេច" ។

សត្តមីតប្បុរិសៈ រូបេ-សញ្ញា = រូបសញ្ញា "សេចក្តីសំគាល់ក្នុងរូប" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឧភយតប្បុរិស

កម្មធារយសមាសក្តី ទិគុសមាសក្តី បើមាន "ន" និបាតសព្ទនៅខាងដើម ដែលផ្លាស់ធ្វើជា "អ" ឬជា "អន" នោះ ប្រែជាឲ្យឈ្មោះថា ឧភយតប្បុរិសសមាស ទៅវិញ ។ ឧ. ន-ព្រាហ្មណោ = អព្រាហ្មណោ "ព្រាហ្មណ៍ មិនមែន គឺមិនមែនព្រាហ្មណ៍" ។ ន-អរិយោ = អនរិយោ "ព្រះអរិយៈ មិនមែន គឺមិនមែនព្រះអរិយ ។

សមាសនេះ បើមិនហៅថា ឧភយតប្បុរិស ទីងហៅថា "នបុព្វបទកម្មធារយសមាស" ដូច្នេះវិញក៏បាន ។

ទ្វន្ទសមាស

(១០៨) នាមសព្ទតាំងពីពីរបទឡើងទៅ ដែលមានវិភត្តិស្មើគ្នា បំប្រួញចូលជាបទ ១ ហៅថា ទ្វន្ទសមាស, មាន ២ យ៉ាងគឺ សមាហារទ្វន្ទៈ ១, អសមាហារទ្វន្ទៈ ១ ។

សមាហារទ្វន្ទ

ទ្វន្ទសមាសដែលបំប្រួញនាមសព្ទបទខាងចុងបំផុត, ទោះជាបុំលិង្គក្តី ឥត្ថីលិង្គក្តី, ឲ្យជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈ ឬសព្ទខាងចុងបំផុត ដែលជានបុំសកលិង្គស្រាប់ ក៏ឲ្យនៅជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈដូចដែល ហៅថា សមាហារទ្វន្ទៈ ។ ឧ. សមថោ ច-វិបស្សនា ច = សមថវិបស្សនំ "សមថៈនិងវិបស្សនា" ។ បណ្ណំ ច-បុប្ផំ ច-ផលំ ច = បណ្ណបុប្ផផលំ "ស្លឹកនិងផ្កានិងផ្លែ" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អសមាហារទ្វន្ទ

ទ្វន្ទសមាស ដែលបំព្រួញតាមសព្ទបទខាងចុងបំផុត ឲ្យជាពហុវចនតាមដំណើរលិង្គ ឬដែលមិនបំព្រួញតាមសព្ទបទខាងចុងបំផុតឲ្យជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ ហៅថា អសមាហារទ្វន្ទ ឧ. សមណោ ច-ព្រាហ្មណោ ច = សមណព្រាហ្មណា « សមណៈ និងព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ »; លាភោ ច សក្ការោ ច = លាភសក្ការោ « លាភៈ និងសក្ការៈ » ។

អព្យយីភាវសមាស

(១០៩) សមាសដែលមានឧបសគ្គៈឬនិបាតនៅខាងដើមហើយជានបុំសកលិង្គ, បើទុកជាពហុវចនៈ ក៏មានអាការៈជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ ហៅថា អព្យយីភាវសមាស មានពីរយ៉ាងគឺ ឧបសគ្គបុព្វកៈ ១, និបាតបុព្វកៈ ១ ។

ឧបសគ្គបុព្វកៈ

អព្យយីភាវសមាស ដែលមានឧបសគ្គៈនៅខាងដើម ហៅថា ឧបសគ្គបុព្វកៈ ឬឧបសគ្គបុព្វកាព្យយីភាវៈ ឧ. នគរស្ស សមីបំ = ឧបនគរំ « ទីជិតនៃនគរ » ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

និបាតបុព្វកៈ

ពាក្យសមាស ដែលមាននិបាតនៅខាងដើម ហៅថានិបាត-បុព្វកៈ ឬនិបាតបុព្វកពាក្យសមាសៈ ១. វុឌ្ឍានំ បដិបាដិ = យថា-វុឌ្ឍំ «(លំដាប់នៃជនចំរើន, លំដាប់នៃជនចាស់)» ។

ពហុព្វីហិសមាស

(១១០) សមាសដែលមានបទឯទៀត ស្មុះពីក្នុងវិគ្គហៈចេញមកជាប្រធាន ហៅថា ពហុព្វីហិសមាស មាន៦យ៉ាង គឺទុតិយាពហុព្វីហិ១[១] តតិយាពហុព្វីហិ[១] ១, ចតុត្ថីពហុព្វីហិ ១, បញ្ចមីពហុព្វីហិ ១, ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ១, សត្តមីពហុព្វីហិ១[១] ។

ទុតិយាពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាទុតិយាវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្មុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាស ជាគ្រឿងសំគាល់ដូច្នេះ អាគតា សមណា យំ សោ = អាគតស្សមណោ (អារាមោ) «(អារាម) មានសមណៈមកហើយ» ។

១_ ពហុព្វីហិ ទាំង ៦ នេះនឹងពោលតាមប្រភេទថា តុល្យាធិករណពហុព្វីហិក៏បានគឺ ហៅថា ទុតិយាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១, តតិយាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១ ។ល។ សត្តមីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តតិយាពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាតតិយាវិភត្តិ ក្នុងវិគ្គហៈដែលស្មុះចេញជាប្រធាន នៃបទសមាសជាគ្រឿងសំគាល់ដូច្នេះ ជិតានិ ឥន្ទ្រិយានិ យេន សោ = ជិតិន្ទ្រិយោ (សមណោ) “ សមណៈ) មានឥន្ទ្រិយឈ្នះហើយ ” ។

ចតុត្ថីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាចតុត្ថីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្មុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាសជាគ្រឿងសំគាល់ដូច្នេះ ទិន្នោ សុង្កោ យស្ស សោ = ទិន្នសុង្កោ (រាជា) “ (ស្តេច) មានសួយគឺអ្នកនគរថ្វាយហើយ” ។

បញ្ចមីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាបញ្ចមីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្មុះចេញជាប្រធាន នៃបទសមាស ជាគ្រឿងសំគាល់ដូច្នេះ និក្ខន្តា ជនា យស្មា សោ = និក្ខន្តជនោ (គាមោ) “ (ស្រុក) មានជនចេញហើយ” ។

ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាឆដ្ឋីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្មុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាសជាគ្រឿងសំគាល់ដូច្នេះ ខីណា អាសវា យស្ស សោ = ខីណាសវោ (ភិក្ខុ) “ (ភិក្ខុ) មានអាសវៈអស់ហើយ ” ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ

សមាសដែលមានបទបឋមាវិភត្តិជាឧបមា មានឆដ្ឋីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ស្រុះចេញជាប្រធាន ហៅថា ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ ឧ. សុវណ្ណវណ្ណោ ឥវ វណ្ណោ យស្ស សោ = សុវណ្ណវណ្ណោ (តថាគតោ) «(ព្រះតថាគត) មានសម្បុរដូចជាសម្បុរនៃមាស» ។

នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ

ឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាសដែលមានសេចក្ដីជាបដិសេធ; លោកឲ្យឈ្មោះថា នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ឧ. នត្ថិ តស្ស សមោ’តិ = អសមោ (តថាគតោ) «(ព្រះតថាគត) មានបុគ្គលស្មើមិនមាន» = (ឥតមានបុគ្គលស្មើ) ។

ឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ

ពហុព្វីហិសមាសដែលមានវិគ្គហៈ កំណត់ដោយបទមានវិភត្តិផ្សេងគ្នា គឺមានបទជាទុតិយា ឬ តតិយា ឬ សត្តមី-វិភត្តិ សម្ពន្ធចូលនឹងបទបឋមាវិភត្តិ ហើយមានបទជាឆដ្ឋីវិភត្តិ ស្រុះចេញមកជាប្រធាន ហៅថា ឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ឧ. ឯការត្តិ វាសោ អស្ស’តិ = ឯការត្តិវាសោ (ជនោ) «(ជន) មានកិរិយានៅអស់យប់មួយ» ។ សមានេន សំវាសោ អស្ស’តិ = សមានសំវាសោ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(ជនោ) “ (ជន) មានកិរិយានៅរួមដោយជនស្មើគ្នា ” ។ អសិ ហត្ថោ យស្ស សោ = អសិហត្ថោ (យោធោ) “ (ទាហាន) មានដាវក្នុងដៃ ” ។

សត្តមីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាសត្តមីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈដែលស្រុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាសជាគ្រឿងសំគាល់ដូច្នេះ សម្បន្នានិ សស្សានិ យស្មឹ សោ = សម្បន្នសស្សោ (ជនបទោ) “ (ជនបទ) មានសំទូងដល់ព្រមហើយ ” ។

សហបុព្វបទពហុព្វីហិសមាស

សមាសដែលមានដំណើរវិគ្គហៈជាកត្តុសាធនៈ ប៉ុន្តែដោយសារមានសហ-សព្ទនៅខាងដើមជាគ្រឿងសំគាល់ ក៏កំណត់ឲ្យឈ្មោះថា សហបុព្វបទពហុព្វីហិទៅវិញ ។ សហ បុត្តេន យោ វត្តតីតិ= សបុត្តោ (បិតា) “ (បិតា) ប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយកូន = (បិតា ព្រមទាំងកូន) ” ។

វិកប្បសមាស

(១១១) សមាសដែលមាន វា - សព្ទ (វិកប្ប) ដែលប្រែថា “ ឬ ” នៅក្នុងចន្លោះកណ្តាល ហៅថា វិកប្បសមាស ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទ្វីហំ វា តីហំ វា = ទ្វីហាតីហំ «ថ្ងៃពីរឬថ្ងៃបី» = (ពីរថ្ងៃឬបីថ្ងៃ); មតោ វា អមតោ វា = មតាមតោ (នារកោ) «(ក្មេង) ស្លាប់ឬមិនស្លាប់» ។ បើតាមវិគ្គហ-សមាសនេះបញ្ចូលផង ត្រូវជាសមាសសំដែងដោយឈ្មោះទាំងអស់មាន ៧ យ៉ាង ។

ឯកសេសសមាស

(១១៤) កសមាហារទ្វន្ទសមាសដែលលុបបទឯទៀតចេញទុកឲ្យនៅសល់តែមួយបទហៅថា ឯកសេសសមាសៗនេះ សំដែងតាមប្រភេទនៃវិធីលុបមាន ២ យ៉ាងគឺៈ បុព្វេកសេស ១, បរេកសេស ១ ។

បុព្វេកសេស

សមាសដែលលុបបទខាងចុងទុកឲ្យសល់នៅបទខាងដើម ហៅថា បុព្វេកសេស ឧ. ឧបាសកោ ច ឧបាសិកា ច = ឧបាសកា «ឧបាសក និងឧបាសិកាទាំងឡាយ» ។

បរេកសេស

សមាសដែលលុបបទខាងដើម ទុកឲ្យសល់បទខាងចុង ហៅថា បរេកសេស ឧ. ឧបាសកោ ច ឧបាសិកា ច = ឧបាសិកា «ឧបាសក និង ឧបាសិកាទាំងឡាយ» ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សមាសនេះ សំដែងតាមប្រភេទនៃរូបសព្ទដែលឲ្យសល់មានពីរយ៉ាងគឺ៖ សរូបេកសេស ១, វិរូបេកសេស ១ ។

សរូបេកសេស

សមាសដែលមានរូបសព្ទស្មើគ្នា គឺទាំងពីរបទជាសព្ទមានរូបតែមួយ ហៅថា សរូបេកសេស ។ បុរិសោ ច បុរិសោ ច = បុរិសា "បុរស និងបុរសទាំងឡាយ" ។

វិរូបេកសេស

សមាសដែលមានរូបសព្ទខុសគ្នា គឺទាំងពីរបទជាសព្ទមានរូបផ្សេងគ្នា ប៉ុន្តែមានសេចក្តីជាគូនឹងគ្នា ហៅថា វិរូបេកសេស ។ មាតា ច បិតា ច = មាតរោ ឬ បិតរោ . „ មាតានិងបិតាទាំងឡាយ ។ សារីបុត្តោ ច មោគ្គល្លានោ ច = សារីបុត្តា ឬ មោគ្គល្លានា "ព្រះសារីបុត្រនិងព្រះមោគ្គល្លានទាំងឡាយ" ។ ឬសព្ទដែលទុកឲ្យសល់នោះ ជាសព្ទផ្លាស់រូបឲ្យខុសពាក្យដើមរបស់សព្ទទាំងពីរក្នុងវិគ្គហៈ ក៏ហៅថា វិរូបេកសេសដែរ ។ ទស ច ទស ច = វីស "ដប់និងដប់" គឺ "២០" ។ ទស ច ទស ច ទស ច = តឹស "ដប់ និង ដប់ និង ដប់" គឺ "៣០"...។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សមាសមានផ្ទៃ

(១១៣) សមាសលាយគ្នាតាំងពី ២ សមាសឡើងទៅ ដែលបំប្រួញចូលគ្នាជាបទមួយហៅថា សមាសមានផ្ទៃ ។ នោះចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ: សមាសធំ ១, សមាសតូច ១ ។ តាំងពីនេះ គ្មានកំណត់ឈ្មោះសមាសទេ អាចប្រព្រឹត្តទៅបានគ្រប់សមាសតាំង ៦ ឬតាំង ៧ គឺចង់ជាកម្មធារយៈ, ទិគុ, តប្បុរិសៈ, ទ្វន្ទៈ, អព្យយីភាវៈ, ពហុព្វីហិសមាស និងវិកប្បសមាស ណាមួយបានតាំងអស់ ស្រេចហើយតែសព្ទនោះៗ ណែនាំឲ្យប្រែ ។ មួយទៀតក៏ង់សមាសមានផ្ទៃនោះ មានតែសមាសមួយទេ ដែលចាត់ជាសមាសធំ ចំណែកសមាសតូចនោះមិនមានកំណត់ចំនួនទេ ចង់មានប៉ុន្មានសព្ទប៉ុន្មានសមាសក៏ដោយ ក៏ចាត់ជាផ្ទៃនៃសមាសធំតាំងអស់ ស្រេចតែរូបសព្ទនិងពាក្យប្រែអនុលោមទៅជាយ៉ាងណា ។

តាមវោហារវៃយ្យាករណ៍ហៅថា « សមាសមានផ្ទៃ » ក៏បាន, ថា « សមាសដើម » ក៏បាន, ថា « សមាសធំ » ក៏បាន, ថា « សមាសក្រៅ » ក៏បាន ។

អ្នករៀនត្រូវស្គាល់ពាក្យដែលជាគូនឹងគ្នា ទើបចូលចិត្តយល់ច្បាស់នូវសមាសនេះ ដោយឥតក័ន្ទប្រឡំ គឺ:

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សមាសមានផ្ទៃ ជាគូនឹង សមាសផ្ទៃ

សមាសដើម (មេ) " សមាសកូន

សមាសធំ " សមាសតូច

សមាសក្រៅ " សមាសក្នុង

សមាសដែលប្រែមុនគេ តែតាំងវិគ្គហៈក្រោយគេ ហៅថា សមាសមានផ្ទៃ (ឬសមាសដើម, សមាសធំ, សមាសក្រៅ); សមាសដែលប្រែក្រោយគេ តែតាំងវិគ្គហៈមុនគេ ហៅថា សមាសផ្ទៃ (ឬសមាសកូន, សមាសតូច, សមាសក្នុង); គួរយ៉ាងដូច ឧត្តុលសេដ្ឋ « សេះមានកំលាំងខ្សោយ » បទនេះ មាន សមាស ២ គឺ ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១, វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈសមាស ១ ។ ក្នុងសមាសទាំងពីរនេះ វិ. បុ. កម្ម. ចាត់ជា សមាសធំ គឺសមាសមានផ្ទៃ ព្រោះប្រែមុនតាំងវិគ្គហៈក្រោយ; ឆ. តុ. ព. ជាសមាសតូច គឺសមាសផ្ទៃ ព្រោះប្រែក្រោយតាំងវិគ្គហៈមុន ។ ចូរមើលវិគ្គហៈដូចតទៅនេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឆ. គុ. ព. ទុះ ទុដ្ឋំ ពលំ យស្ស សោ=ទុព្ពលោ (អស្សោ)

វិ. ប៊ុ. កម្ម. ទុព្ពលោ ច សោ អស្សោ ចាតិ= ទុព្ពលស្សោ ។

ចប់សមាសតិទ្វេសទី ៣
តែប៉ុណ្ណោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តទ្ធិតនិទ្ទេសទី ៤

តទ្ធិត

(១១៣) សព្ទមានចំនួន ២ ចុះបច្ច័យជាជំនួយមក ហើយលុបសព្ទមួយខាងចុងចេញ ទុកតែមួយខាងដើម, ផ្សំជាមួយនឹងបច្ច័យ ដើម្បីឲ្យខ្លីស្រួលថា ហៅថា តទ្ធិត ៗ នោះ និយាយដោយសង្ខេប មាន ៣ យ៉ាងគឺសាមញ្ញតទ្ធិត ១, ភាវតទ្ធិត ១, អព្យយតទ្ធិត ១ ។

សាមញ្ញតទ្ធិត

សាមញ្ញតទ្ធិតចែកចេញជា ១៤ យ៉ាង គឺគោត្តតទ្ធិត១, តរត្យាទិតទ្ធិត ១, រាគាទិតទ្ធិត១, ជាតាទិតទ្ធិត ១, សមូហតទ្ធិត ១, ឋានតទ្ធិត ១, ឧបមា-តទ្ធិត ១, និស្សិតតទ្ធិត ១, ពហុលតទ្ធិត ១, សេដ្ឋតទ្ធិត ១, តទស្សត្ថិ-តទ្ធិត ១, បកតិតទ្ធិត ១, បូរណតទ្ធិត ១, សង្ខ្យាតទ្ធិត ១, វិភាគតទ្ធិត ១ ។

គោត្តតទ្ធិត

(១១៤) ក្នុងគោត្តតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៨ គឺ ណ, ណាយន, ណាន, ណេយ្យ, ណិ, ណិក, ណវ, ណេរ ។

ណ: វសិដ្ឋស្ស អបច្ចំ = វាសិដ្ឋោ (ជនោ) “(ជន) ជាកូននៃវសិដ្ឋៈ” = (ជនជាពូជពង្សនៃវសិដ្ឋ = វសិដ្ឋគោត្ត) ។

ណាយន: វច្ឆស្ស អបច្ចំ = វច្ឆាយនោ (ជនោ) “(ជន) ជាកូននៃវច្ឆៈ” ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ណាយន: កច្ចស្ស អបច្ចំ = កច្ចាយនោ (ជនោ) "(ជន) ជាពូជពង្សនៃកច្ចៈ" ។

ណេយ្យ: កត្តិកាយ អបច្ចំ=កត្តិកេយ្យោ (ជនោ) "(ជន) ជាកូននៃស្រីឈ្មោះកត្តិកា" ។

ណិ: ទក្ខស្ស អបច្ចំ = ទក្ខិ (ជនោ) "(ជន) ជាពូជពង្សនៃទក្ខៈ" ។

ណិក: សក្យបុត្តស្ស អបច្ចំ = សក្យបុត្តិកោ (ជនោ) "(ជន) ជាកូននៃសក្យៈ" ។

ណវ: ឧបគុស្ស អបច្ចំ = ឱបគវោ (ជនោ) "(ជន) ជាពូជពង្សនៃឧបគុ" ។

ណេរ: វិធវាយ អបច្ចំ=វេធវេរោ (ជនោ) "(ជន) ជាពូជពង្សនៃស្រីវិធវា" = (ស្រីមេម៉ាយ) ។

តរត្យាទិតទ្ធិត

(១១៦) តរត្យាទិតទ្ធិតនេះចែកចេញជាឈ្មោះមាន ២៧ យ៉ាង គឺតរតិតទ្ធិត ១[1], សំសដ្ឋតទ្ធិត១, ចរតិតទ្ធិត ១,[1] វហតិតទ្ធិត១[1],

---

១– ឈ្មោះតរតទ្ធិត, ចរតទ្ធិត វហតទ្ធិត ក៏បាន (តាមគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រ) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វេសិតតទ្ធិត ១(១), ជាតតទ្ធិត ១, អណេគតទ្ធិត ១, កតតទ្ធិត ១, វត្តិតតទ្ធិត ១(១), សន្និធានតទ្ធិត ១, និយុត្តតទ្ធិត ១, សិប្បតទ្ធិត ១, កណ្ឌតទ្ធិត ១ ជីវិតតទ្ធិត ១(១), ហតតទ្ធិត ១, ពន្ធតទ្ធិត ១, អាវុធតទ្ធិត ១, អាពាធតទ្ធិត ១, បសន្នតទ្ធិត ១, សន្តកតទ្ធិត ១, កីតតទ្ធិត ១, បរិមាណតទ្ធិត ១, កសិតទ្ធិត ១, អវហតិតទ្ធិត ១(១), ទិព្វិតតទ្ធិត ១(១), វិទិតតទ្ធិត ១, សំវត្តិតតទ្ធិត ១(១) ។ តទ្ធិតទាំង ២៧ នេះ ចុះតែ ណិក - បច្ច័យមួយ ដូចគ្នាទាំងអស់ដូច្នេះ ៖

តរតិតទ្ធិតៈ នាវាយ តរតីតិ = នាវិកោ (ជនោ) "(ជន) ឆ្លងដោយទូក" ឬ "(ជន) ឆ្លង (ទូវស្ទឹង) ដោយទូក" ។

សំសដ្ឋតទ្ធិតៈ តិលេន សំសដ្ឋំ (ភោជនំ) = តេលិកំ "(ភោជន) ដែលផ្សំលាយហើយដោយល្ង = (ភោជនលាយល្ង)" ។

ចរតិតទ្ធិតៈ សកដេន ចរតីតិ = សាកដិកោ (ជនោ) "(ជន) ដើរដោយរទេះ" ។

វហតិតទ្ធិតៈ សីសេន វហតីតិ = សីសិកោ (ជនោ) "(ជន) នាំទៅ . . . . . ដោយក្បាល" ។

---

១. ឈ្មោះ វេសតទ្ធិត, វត្តតទ្ធិត, ជីវតទ្ធិត, អវហតទ្ធិត, ទិព្វតទ្ធិត ; សំវត្តតទ្ធិត ក៏បាន (តាមគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រ) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិសតិតទ្ធិតៈ មគធេ វសតីតិ = មាគធិកោ (ជនោ)

"(ជន) នៅក្នុងដែនមគធៈ" ។

ជាតតទ្ធិតៈ ឥន្ទបត្តេ ជាតោ = ឥន្ទបត្តិកោ (ជនោ)

"(ជន) កើតហើយក្នុងនគរឥន្ទបត្ត" ។

អធីតេតទ្ធិតៈ វិនយំ អធីតេតិ = វេនយិកោ(១) (ភិក្ខុ)

"(ភិក្ខុ) រៀននូវវិន័យ" = (អ្នករៀនវិន័យ) ។

កតតទ្ធិតៈ កាយេន កតំ (កម្មំ) = កាយិកំ

"(អំពើ) ដែលបុគ្គលធ្វើហើយដោយកាយ" ។

វត្តតិតទ្ធិតៈ កាយេ វត្តតីតិ = កាយិកំ (កម្មំ)

"(កម្ម.) ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ" ។

សន្និធានតទ្ធិត សរីរេ សន្និធានា (វេទនា) = សារីរិកា "(វេទនា) អាស្រ័យនៅក្នុងសរីរៈ" ។

និយុត្តតទ្ធិតៈ ទ្វារេ និយុត្តោ = ទោវារិកោ (ជនោ)

"(ជន) ប្រកបក្នុងទ្វារ" ។

១— មោគ្គល្លានបា វិនយំ អធីតេ ជិនាតិ វា = វេនយិកោ "អ្នករៀននូវវិន័យ ឬ ចេះនូវវិន័យ" ។

សិប្បតទ្ធិត វីណា[១] អស្ស សិប្បន្តិ = វេណិកោ (ជនោ) "(ជន) មានការដេញនូវពិណជាសិល្ប" ។

ភណ្ឌតទ្ធិត: គន្ធោ អស្ស ភណ្ឌំ = គន្ធិកោ (ជនោ) "(ជន) មានគ្រឿងក្រអូបជាទ្រព្យ" ។

ជីវិតតទ្ធិត: ឧរព្ភំ ហន្ត្វា ជីវតីតិ = ឱរព្ភិកោ (ជនោ) "(ជន) សម្លាប់នូវចៀមហើយចិញ្ចឹមជីវិត" ។

ហតតទ្ធិត ជាលេន ហតោ = ជាលិកោ (សត្តោ) "(សត្វ) ដែលជនសម្លាប់ហើយដោយសំណាញ់" ។

ពន្ធតទ្ធិត: សុត្តេន ពន្ធោ = សុត្តិកោ (សត្តោ) "(សត្វ) ដែលជនចងហើយដោយខ្សែ" ។

អាវុធតទ្ធិត: មុសលោ អស្ស អាវុធោ = មោសលិកោ (ជនោ) "(ជន) មានអង្រែជាអាវុធ" ។

អាពាធតទ្ធិត: វាតោ អស្ស អាពាធោ = វាតិកោ (ជនោ) "(ជន) មានខ្យល់ជាអាពាធ" ។

១– វីណាយ វាទនំ = វីណា « កិរិយាឬការដេញនូវពិណ » ជាអបរណបសមាស (រូបសិទ្ធិ) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បសន្នតទ្ធិតៈ ពុទ្ធេ បសន្នោ = ពុទ្ធិកោ (ជនោ)

“(ជន) ជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធ” = (ជ្រះថ្លាចំពោះព្រះពុទ្ធ) ។

សន្តកតទ្ធិតៈ សង្ឃស្ស សន្តកំ = សង្ឃិកំ (កណ្ឌំ)

“(កណ្ឌ) ជារបស់នៃសង្ឃ” ។

កីតតទ្ធិតៈ សុវណ្ណេន កីតំ (កណ្ឌំ) = សោវណ្ណិកំ

“(កណ្ឌ) ដែលជនទិញហើយដោយមាស” ។

បរិមាណតទ្ធិតៈ កុម្ភោ អស្ស បរិមាណំ = កុម្ភិកំ

(វត្ថុ) (វត្ថុ) មានថ្លាំងជាប្រមាណ” = (ប្រមាណមួយថ្លាំង ឬ

ប្រមាណប៉ុន្មានថ្លាំង ។

រាសិតទ្ធិតៈ កុម្ភានំ(១) រាសិ = កុម្ភិកោ “គំនរនៃថ្លាំង” ។

អរហតិតទ្ធិតៈ កុម្ភំ អរហតីតិ = កុម្ភិកោ (ជនោ)

“(ជន) គួរ (ដើម្បីនាំទៅ) នូវទ្រព្យមួយកុម្ភៈ” ។

ទិព្វតិតទ្ធិតៈ អក្ខេន ទិព្វតីតិ = អក្ខិកោ (ជនោ)

“(ជន) លេងដោយខ្លាច = ដោយស្កា” ។

១_ ក្លាយតួបត្ថម្ភកៈជា កុម្ភស្ស ។ ក្នុងទីនេះយើងសរសេរជាកុម្ភានំ ដើម្បីឲ្យស្រប នឹងសម្ពន្ធមាលាជា សម្ពន្ធសម្ពន្ធោ ដែលត្រូវប្រើបទផ្អែកពហុវចនៈប្រាកបច្ចុល ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិទិតតទ្ធិតៈ លោកេ វិទិតោ=លោកិកោ (ធម្មោ) "(ធម៌) ប្រាកដហើយក្នុងលោក" ។

សំវត្តតិតទ្ធិតៈ លោកាយ សំវត្តតីតិ=លោកិកោ (ធម្មោ) "(ធម៌) ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដើម្បីសត្វលោក" ។

រាគាទិតទ្ធិត

(១១៦) រាគាទិតទ្ធិតនេះចែកចេញជាឈ្មោះមាន ១៣ យ៉ាងគឺ រាគតទ្ធិត ១, ឥទំតទ្ធិត ១, ភវតទ្ធិត ១, ជាតតទ្ធិត ១, សាគតតទ្ធិត១, និយុត្តតទ្ធិត ១, ទេវតាតទ្ធិត ១, អវេច្ចធ័តេតតទ្ធិត ១, វិសយតទ្ធិត ១, សន្និតទ្ធិត ១, និព្វត្តតទ្ធិត ១, និវាសតទ្ធិត ១, ឥស្សរតទ្ធិត ១ ។

តទ្ធិតទាំង ១៣ នេះ ចុះតែណ-បច្ច័យមួយដូចគ្នាទាំងអស់ដូច្នេះ ៖

រាគតទ្ធិតៈ កសាវេន រត្តំ (វត្ថំ)=កាសាវំ "(សំពត់) ដែលជនជ្រលក់ហើយដោយទឹកចត់" ។

ឥទំតទ្ធិតៈ សូករស្ស ឥទំ (មំសំ)=សោករំ "(សាច់) នេះនៃជ្រូក" ឬ "(សាច់) នេះជាសាច់នៃជ្រូក" ។

ភវតទ្ធិតៈ ឧទុម្ពរស្ស អវិទូរេ ភវំ (វិមានំ)=ឱទុម្ពរំ(១) "វិមានកើតក្នុងទីជិតនៃដើមល្វា" ។

---

១ រូបសិទ្ធិថា ឧទុម្ពរស្ស ភវំ (វិមានំ) = ឱទុម្ពរំ "(វិមាន) កើតឬមានជិតដើមល្វា" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជាតតទ្ធិតៈ មគធេ ជាតោ = មាគធោ (ជនោ) "(ជន) កើតហើយក្នុងដែនមគធៈ" ។

អាគតតទ្ធិតៈ មគធស្មា អាគតោ=មាគធោ (ជនោ) "(ជន) មកហើយអំពីដែនមគធៈ" ។

និយុត្តតទ្ធិតៈ កត្តិកាយ និយុត្តោ (មាសោ) = កត្តិកោ "(ខែ) ប្រកបហើយដោយកត្តិកាឫក្ស=(ខែកត្តិក)" ។

ទេវតាតទ្ធិតៈ ពុទ្ធោ អស្ស ទេវតា'តិ = ពុទ្ធោ (ជនោ) "(ជន) មានព្រះពុទ្ធជាទេវតា" ។

អវេច្ចធីតេតទ្ធិតៈ សំវច្ឆរំ អវេច្ច អធីតេ'តិ=សំវច្ឆ-រោ[1] (ជនោ) "(ជន) ពិចារណាហើយរៀននូវឆ្នាំ" ។

វិសយតទ្ធិតៈ កុន្តានំ វិសយោ (ទេសោ) = កុន្តោ "(ប្រទេស) ជាទីនៅនៃសត្វក្រៀល" ។

សន្តិតទ្ធិតៈ ឧទុម្ពរា អស្មិំ (បទេសេ) សន្តិ=ឱទុម្ពរោ "(ប្រទេស) មានដើមល្វា" ។

១_ មោគ្គល្លានបោ សំវច្ឆរមធីតេ ជាតាតិ ភិ = សំវច្ឆរោ "(ជន) រៀន ឬ ដឹងនូវឆ្នាំ" (ឈ្មោះ អធីតេតទ្ធិត ឬ ជាតាតិតទ្ធិត) ។

និព្វត្តតទ្ធិតៈ សាគរេហិ (រាជកុមារេហិ) និព្វ-ត្តោ'តិ = សាគរោ (សមុទ្ទោ) "(សមុទ្រ) កើតហើយដោយសារ (ព្រះរាជកុមារ) ជាបុត្រនៃស្តេចសាគរ" ។

និវាសតទ្ធិតៈ មគធោ អស្ស និវាសោ'តិ=មាគធោ (ជនោ) "(ជន) មានដែនមគធៈជាទីនៅអាស្រ័យ" ។

ឥស្សរតទ្ធិតៈ មធុរាយ ឥស្សរោ = មាធុរោ (ជនោ) "(ជន) ជាឥស្សរៈក្នុងនគរមធុរា" ។

ជាតាទិតទ្ធិត

(១១៨) បច្ច័យសំរាប់ចុះក្នុងជាតាទិតទ្ធិតមាន ៤ យ៉ាង គឺ ឥម, ឥយ, ឥក, កិយ ។

តទ្ធិតនេះចែកចេញជា ឈ្មោះមាន ៣ យ៉ាងគឺ ជាតតទ្ធិត ១ និយុត្តតទ្ធិត ១, អត្ថិតទ្ធិត ១ ។

ជាតតទ្ធិតៈ ចុះបានបច្ច័យពីរ គឺ ឥម, ឥយ ។

ឥម(១): បុរេ ជាតោ បុរិមោ (ជនោ) "(ជន) កើតហើយក្នុងកាលមុន" ។

១_ មោគ្គល្លានសូត្រថា មជ្ឈាទិត្វិមោ " ចុះឥម - បច្ច័យអំពីមុខសព្ទមានមជ្ឈជាដើម" ដំនួសអត្ថថា ភវ ដូចជា មជ្ឈេ ភវោ=មជ្ឈិមោ "(ជន) មាន ឬ កើតក្នុងកណ្តាល" (ឈ្មោះភវតទ្ធិត) ។ ឯរី បុរិមោ បច្ឆិមោ ហេដ្ឋិមោ អន្តិមោឥច្ចាទិ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឥយ: មនុស្សជាតិយា ជាតោ = មនុស្សជាតិយោ (សត្តោ) "(សត្វ) កើតហើយដោយជាតិនៃមនុស្ស" ។

និយុត្តតទ្ធិត ចុះបានបច្ច័យគ្រប់ទាំង ៤ :

ឥម: អន្តេ និយុត្តោ = អន្តិមោ (ជនោ) "(ជន ប្រកបហើយក្នុងទីបំផុត" ។

ឥយ: អន្តេ និយុត្តោ = អន្តិយោ (ជនោ) "(ជន) ប្រកបហើយក្នុងទីបំផុត" ។

ឥក: អន្តេ និយុត្តោ = អន្តិកោ (ជនោ) "(ជន) ប្រកបហើយក្នុងទីបំផុត" ។

កិយ: អន្ធេ និយុត្តោ = អន្ធកិយោ (ជនោ) "(ជន) ប្រកបហើយក្នុងទីងងឹត ។

អត្ថិតទ្ធិត ចុះបានបច្ច័យ ៣ គឺ ឥម, ឥយ, ឥក ។

ឥម: បុត្តោ យស្ស អត្ថិ, តិ = បុត្តិមោ (បុរិសោ) "(បុរស) មានកូន" ។

ឥយ: បុត្តោ យស្សា អត្ថិ, តិ = បុត្តិយា (ឥត្ថី) "(ស្រី) មានកូន" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឥកៈ បុត្តោ យស្ស អត្ថីតិ = បុត្តិកំ (កុលំ) “(ត្រកូល) មានកូន” ។

សមូហតទ្ធិត

(១១៩) ក្នុងសមូហតទ្ធិត ចុះបានបច្ច័យ ៣ គឺ កណ, ណ, តា ។

កណៈ រាជបុត្តានំ សមូហោ រាជបុត្តកោ(១) “ប្រជុំនៃរាជបុត្រ” ឬ “ពួកនៃរាជបុត្រ” ។

ណៈ រាជបុត្តានំ សមូហោ = រាជបុត្តោ “ប្រជុំនៃរាជបុត្រ” ។

តាៈ គាមានំ សមូហោ = គាមតា “ប្រជុំនៃស្រុក” ។

១– រូបសិទ្ធិថា រាជបុត្តានំ សមូហោ = រាជបុត្តកោ រាជបុត្តកំ វា នេះ កណ-បច្ច័យ ចុះក្នុងសមូហតទ្ធិត ប្រើបាន ២ លិង្គគឺ បុំ. និងនបុំ. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឋានតទ្ធិត

(១៦០) កុន្ទឋានតទ្ធិត មានបច្ច័យតែមួយគឺ : « ក្ខ្យ » ឱ. មទនស្ស ឋានំ=មទនីយំ ¹). ហេតុជាទីតាំងនៃសេចក្ដីស្រវឹង» ។

ឧបមាតទ្ធិត

(១៦១) កុន្ទឧបមាតទ្ធិត មានបច្ច័យតែមួយគឺ « អាយិតត្ត » ។. ធូមោ វិយ ទិស្សតិ អទុំ (វត្ថុ) តទិទំ=ធូមាយិតត្តំ « (វត្ថុ) ប្រាកដដូចជាផ្សែង » ។

និស្សិតតទ្ធិត

(១៦២) កុន្ទនិស្សិតតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយ គឺ: « ល » ចុះកុន្ទ អត្ថ ២ យ៉ាងគឺ : និស្សិតនិងឋាន ។

ល: ចុះកុន្ទនិស្សិត: ទុដ្ឋុំ និស្សិតំ=ទុដ្ឋុល្លំ (កម្មំ) « (កម្ម) អាស្រ័យហើយនូវសេចក្ដីអាក្រក់ »; (ឈ្មោះនិស្សិតតទ្ធិត) ។

១— មូលកក្ខាយនព្យាករណ៍ថា ឥយ - បច្ច័យចុះដំនួសសេចក្ដីថា ឋាន « ជាទីតាំង » ដោយកក្ខាយនសូត្រថា តទស្សដ្ឋានមិយោ ច (វុត្តិថា) តទស្សដ្ឋានមិច្ចេតស្មឹ អត្ថេ ឥយប្បច្ចយោ ហោតិ « ចុះឥយ-បច្ច័យ ក្នុងសេចក្ដីនេះថា ឋាន: » ។ មទនស្ស ឋានំ = មទនិយំ ។ រជនស្ស ឋានំ = រជនិយំ ទុស្សនស្ស ឋានំ = ទុស្សនិយំ ។ ឧបាទានស្ស ឋានំ = ឧបាទានិយំ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លៈ ចុះក្នុងហានៈ ទុដ្ឋស្ស ហានំ=ទុដ្ឋលុំ «ហេតុជាទីតាំងនៃសេចក្ដីអាក្រក់» (ឈ្មោះហានតទ្ធិត) ។

ពហុលតទ្ធិត

(១៤៣) ក្នុងពហុលតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយគឺ «អាលុ» ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាង គឺ បកតិ និងពហុល ។

អាលុ ចុះក្នុងបកតិៈ អភិជ្ឈា អស្ស បកតិ=អភិជ្ឈាលុ[១] (ជនោ) «(ជន) មានអភិជ្ឈាជាប្រក្រតី» (ឈ្មោះបកតិតទ្ធិត) ។

អាលុៈ ចុះក្នុងពហុលៈ អភិជ្ឈា អស្ស ពហុលា=អភិជ្ឈាលុ (ជនោ) «(ជន)·មានអភិជ្ឈាច្រើន» (ឈ្មោះពហុលតទ្ធិត) ។

១– ក្នុងគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រទាំងឡាយមានសទ្ទនីតិជាដើមថា អភិជ្ឈា អស្ស បកតិ ពហុលាវា អត្ថវា អភិជ្ឈាពហុលោ = អភិជ្ឈាលុ (ជនោ) «(ជន) មានអភិជ្ឈាជាប្រក្រតី ឬ មានអភិជ្ឈាច្រើនឬថា ច្រើនដោយអភិជ្ឈា» ។ ធជា ពហូ ឯត្ថ សន្តីតិ = ធជាលុ (បាសាទោ) «(ប្រាសាទ) មានទង់ច្រើន» ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សេដ្ឋតទ្ធិត

(១៦៤) ក្នុងសេដ្ឋតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៥ គឺ តរ, តម, ឥយិស្សក, ឥយ, ឥដ្ឋ ។

តរៈ សព្វេ ឥមេ បណ្ឌិតា អយ’មិមេសំ វិសេសេន បណ្ឌិតោ’តិ = បណ្ឌិតតរោ (ជនោ) “ (ជន) ជាបណ្ឌិតប្លែកជាងជនទាំងនេះ ” ។

តមៈ អយញ្ច មហន្តោ អយញ្ច មហន្តោ សព្វេ ឥមេ មហន្តា អយ’មិមេសំ វិសេសេន មហន្តោ’តិ = មហន្តតមោ (ជនោ) “(ជន) ធំបំផុតជាងជនទាំងអស់នេះ” = (ធំបំផុត, ធំបណ្ដាច់ . . . .) ។

ឥយិស្សកៈ សព្វេ ឥមេ បាបា អយ’មិមេសំ វិសេសេន បាបោ’តិ = បាបិយិស្សកោ (ជនោ) “ (ជន) លាមកប្លែកជាងជនទាំងនេះ” = (អាក្រក់ជាងគេ) ។

ឥយៈ សព្វេ ឥមេ អប្បា អយ’មិមេសំ វិសេសេន អប្បោ’តិ = កនិយោ (ជនោ) “ (ជន) តូចប្លែកជាងជនទាំងនេះ ” = (តូចជាងគេ) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពិជ្ជិះ អយញ្ច បសដ្ឋោ អយញ្ច បសដ្ឋោ សព្វេ ឥមេ បសដ្ឋា អយមិមេសំ វិសេសេន បសដ្ឋោ'តិ = សេដ្ឋោ (ជនោ) «(ជន) ប្រសើរបំផុតជាងជនទាំងអស់នេះ» = (ប្រសើរបំផុត) ។

តរ ឥយិស្សក, ឥយ ៣ នេះ សម្រាប់ចុះក្នុងវិសេសគុណសព្ទ ។

តម, ឥដ្ឋ ២ នេះសម្រាប់ចុះក្នុងអតិវិសេសគុណសព្ទ ។

តទស្សត្ថិតទ្ធិត

(១២៨) ក្នុងតទស្សត្ថិតទ្ធិតមានបច្ច័យ៩គឺ វី, ស, សី, ឥក, ឦ, រ, វន្តុ មន្តុ, ណ ។

តទ្ធិតនេះមានបែបចងវិគ្គហៈ ២ យ៉ាង គឺ បើចងដោយ «អត្ថិ» ហៅថា អត្ថិតទ្ធិត ។ ចងដោយ «វិជ្ជតិ» ហៅថា វិជ្ជតិតទ្ធិត ប្រែថា «មាន» ដូចគ្នា ។

អត្ថិតទ្ធិត

វិ: មេធា យស្ស អត្ថី'តិ = មេធាវី (ជនោ) «(ជន) មានប្រាជ្ញា» ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សៈ សុមេធា យស្ស អត្ថី'តិ = សុមេធសោ ជាតោ] "(ជន) មានប្រាជ្ញាល្អ" ។

សីៈ តបោ យស្ស អត្ថី'តិ = តបស្សី(១) [ជាតោ] "(ជន) មានតបៈ" ។

ឥកៈ ទណ្ឌោ យស្ស អត្ថី'តិ = ទណ្ឌិកោ [ជាតោ] "(ជន) មានឈើច្រត់" ។

ឦៈ មាលា យស្ស អត្ថី'តិ = មាលី [ជាតោ] "(ជន) មានផ្កាកម្រង" ។

រៈ មធុ យស្ស អត្ថី'តិ = មធុរោ [បូវោ] "(នំ) មានទឹកឃ្មុំ = (នំ) មានរស់ផ្អែម" ។

វន្តុៈ គុណោ យស្ស អត្ថី'តិ = គុណវា [ជាតោ] "(ជន) មានគុណ" ។

មន្តុៈ សតិ យស្ស អត្ថី'តិ = សតិមា [ជាតោ] "(ជន) មានស្មារតី" ។

---

១ – កាលបោះពុម្ពគ្រាមុនៗ ជា តបសី ។ ក្នុងទីនេះយើងកែជាតបស្សី ដើម្បីឲ្យស្រប តាមបាលីព្រះត្រៃបិដក ។ (ចុះស័កម្ចាស) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ណ: សទ្ធា យស្ស អត្ថី’តិ = សទ្ធោ (ជនោ)
“(ជន) មានសទ្ធា” ។

វិជ្ជតិតទ្ធិត

វី: មាយា តស្មឹ វិជ្ជតី’តិ = មាយាវី (ជនោ)
“(ជន) មានមាយា” ។

ស: សុមេធា តស្មឹ វិជ្ជតី’តិ = សុមេធសោ (ជនោ) “(ជន) មានប្រាជ្ញាល្អ” ។

សី: តេជោ តស្មឹ វិជ្ជតី’តិ = តេជស្សី[1] (ជនោ)
“(ជន មានតេជៈ” ។

ឥក: មាលា តស្មឹ វិជ្ជតី’តិ = មាលិកោ (ជនោ)
“(ជន) មានផ្កាកម្រង” ។

ឦ: សុខំ តស្មឹ វិជ្ជតី’តិ = សុខី (ជនោ) “(ជន) មានសេចក្ដីសុខ” ។

១– កាលបោះពុម្ពគ្រាមុនៗ ថា តេជសី ។ ក្នុងទីនេះ យើងកែជាតេជស្សី ដើម្បីឲ្យស្របតាមបាលីព្រះត្រៃបិដក ។ (បុះសីតម្រួត ស) ។

រ: កុញ្ជោ តស្មឹ វិជ្ជតីតិ = កុញ្ជរោ (សត្តោ) "(សត្វ) មានព្រៃរមាយ = (កុញ្ជរ "ដំរី") ។

វន្តុ: បញ្ញា តស្មឹ វិជ្ជតីតិ = បញ្ញវា (ជនោ) "(ជន) មានប្រាជ្ញា" ។

មន្តុ: ពន្ធុ តស្មឹ វិជ្ជតីតិ = ពន្ធុមា (ជនោ) "(ជន) មានផៅពង្ស ។

ណ: អមច្ឆរំ តស្មឹ វិជ្ជតីតិ = អមច្ឆរោ (ជនោ) "(ជន) មានសេចក្ដីមិនកំណាញ់" ។

បកតិតទ្ធិត

(១២៦) ក្នុងបកតិតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយគឺ "មយ" ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាងគឺបកតិ និង វិការៈ ។

មយ: ចុះក្នុងបកតិៈ សុវណ្ណេន បកតំ = សោវណ្ណមយំ (ភាជនំ) "(ភាជន៍) ដែលជនធ្វើហើយដោយមាស" = (ភាជន៍មាស) ។

មយ ចុះក្នុងវិការៈ កនកស្ស វិការោ = កនកមយំ (វិមានំ) "(វិមាន) ជាវិការៈនៃមាស" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សព្ទដែលចុះ មយ បច្ច័យនេះ កាលបើរួមចូលជាបទសមាសជាមួយនឹងសព្ទឯទៀត ត្រូវលុបបំបាត់ មយ ចេញក៏មាន ។. កាញ្ចនមយំ វិមានំ = កាញ្ចនវិមានំ «វិមានដែលបុគ្គលធ្វើហើយដោយមាស» ឬ «វិមានជាវិការៈនៃមាស» = (វិមានមាស) ។

បូរណតទ្ធិត

(១៤៧) ក្នុងបូរណតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៥ គឺ តិយ, ថ, ឋ, ម, អ [១]

តិយៈ ទ្វិន្នំ បូរណោ = ទុតិយោ (ជនោ) «(ជន)ជាទីពេញនៃជន ២ នាក់» = (ជនជាគំរប់ ២ ឬជនទីពីរ) ។ តិណ្ណំ បូរណោ = តតិយោ (ជនោ) (ជន) ជាទីពេញនៃជន ៣ នាក់» = (ជនជាគំរប់ ៣ ឬ ជនទី ៣ » ។

ថៈ ចតុន្នំ បូរណោ = ចតុត្ថោ (ជនោ) «(ជនជាទីពេញនៃជន ៤ នាក់» = (ជនជាគំរប់ ៤ ឬជនទី ៤ ។

១– មូលកច្ចាយនតទ្ធិត ក្នុងប្រទេសខ្មែរជា ត្ថ - បច្ច័យ (សម្រាប់បូរណសង្ខ្យាជាតត្ថលិង្គតែប៉ុណ្ណោះ); ប៉ុន្តែមិនស្របតាមសូត្រក្នុងមោគ្គល្លានថា តស្ស បូរណេកាទសាទិតោ «ចុះ អ - បច្ច័យក្នុងបូរណ អំពីមុខសង្ខ្យា តាំងពីឯកាទសជាដើមទៅ» ទាំងមិនស្របតាមគម្ពីរបាលីព្រះត្រៃបិដកមានដើមថា អជ្ជុបោសថោ បណ្ណរសោ ឬចាតុទ្ទសោ «ឧបោសថក្នុងថ្ងៃនេះជាឧបោសថទី ១៥ ឬទី ១៤ ហេតុនោះក្នុងទីនេះ យើងកែមកជា អ វិញ ដើម្បីឲ្យសមនឹងបូរណសង្ខ្យាដែលជាសង្ខ្យាគុណនាម ជាតេលិង្គិកៈ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បុ: ឆដ្ឋំ បូរណោ = ឆដ្ឋោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ៦ នាក់" = (ជនជាគំរប់ ៦ ឬ ជនទី ៦) ។

បុ: បញ្ចមំ បូរណោ = បញ្ចមោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ៥ នាក់" = (ជនជាគំរប់ ៥ ឬជនទី ៥) ។ សត្តមំ បូរណោ = សត្តមោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ៧ នាក់" = (ជនជាគំរប់ ៧ ឬជនទី ៧) ។ល។ អសង្ខេយ្យានំ បូរណោ = អសង្ខេយ្យមោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ១ អសង្ខេយ្យនាក់" = (ជនជាគំរប់ ១ អសង្ខេយ្យ ឬជនទី ១ អសង្ខេយ្យ) ។

អ. បុំ. ឯកាទសន្នំ បូរណោ = ឯកាទសោ (បុរិសោ) "(បុរស) ជាទីពេញនៃបុរស ១១ នាក់" = (បុរសជាគំរប់ ១១ ឬ បុរសទី ១១) ។ ឥត្ថី. ឯកាទសន្នំ បូរណី = ឯកាទសី (ឥត្ថី) "(ស្ត្រី) ជាទីពេញនៃស្ត្រី ១១ នាក់" = (ស្ត្រីជាគំរប់ ១១ ឬ ស្ត្រីទី ១១) ។ នបុំ. ឯកាទសន្នំ បូរណំ = ឯកាទសំ (កុលំ) "(ត្រកូល) ជាទីពេញនៃត្រកូល ១១" = (ត្រកូលជាគំរប់ ១១ ឬត្រកូលទី ១១) ។

អឌ្ឍសព្ទ

បូរណសង្ខ្យាគ្រប់ ទុតិយ, តតិយ, ចតុត្ថ, បើរួមចូលជាមួ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សមាសជាមួយនឹង អឌ្ឍ ដែលប្រែថា “ កន្លះ ” នេះត្រូវផ្លាស់សង្ខ្យា ព្រមទាំងអឌ្ឍជារូបសព្ទផ្សេងដូច្នេះ ៖

១) ផ្លាស់ ទុតិយ និង អឌ្ឍ ជា “ ទិវឌ្ឍ ឬ ទិយឌ្ឍ ” ។. អឌ្ឍេន ទុតិយោ = ទិវឌ្ឍោ ឬ ទិយឌ្ឍោ (សកាហ) “ (សការ:) ជាគំរប់ ២ ដោយកន្លះ ” គឺ “ មួយកន្លះ ” ។

២) ផ្លាស់ តតិយ និង អឌ្ឍ ជា “ អឌ្ឍតិយ ឬជា អឌ្ឍតេយ្យ ” ។. អឌ្ឍេន តតិយោ = អឌ្ឍតិយោ ឬ អឌ្ឍតេយ្យោ (សកាហ) “ (សការ:) ជាគំរប់ ៣ ដោយកន្លះ ” គឺ “ ពីរកន្លះ ” ។

៣) ផ្លាស់ ចតុត្ថ និង អឌ្ឍ ជា អឌ្ឍុឌ្ឍ ” ។. អឌ្ឍេន ចតុត្ថោ = អឌ្ឍុឌ្ឍោ សកាហ “ (សការ:) ជាគំរប់ ៤ ដោយកន្លះ ” គឺ “ បីកន្លះ ” ។

សង្ខ្យាតទ្ធិត

(១២៨) កុងសង្ខ្យាតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយគឺ “ ក ” ចុះក្នុងសេចក្តីថា “ មានប្រមាណ ” គឺ “ មានចំនួន ” ។. ទ្វេ បរិមាណានិ អស្សាតិ = ទ្វិកោ (ធម្មោ) “ (ធម៌) មានប្រមាណ ២ = (មានចំនួនពីរ) ” ។ តីណិ បរិមាណានិ អស្សាតិ = តិកោ (ធម្មោ) “ (ធម៌) មានប្រមាណ ៣ = (មានចំនួនបី) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិភាគតទ្ធិត

(១៤៩) ក្នុងវិភាគតទ្ធិតមានបច្ច័យ ២ គឺ ធា. សោ ។

ធា ឯកេន វិភាគេន = ឯកធា "ដោយចំណែក១" ។ ទ្វីហិ វិភាគេហិ = ទ្វិធា "ដោយចំណែកពីរ" ។

សោ(១) បទេន វិភាគេន=បទសោ "ដោយចំណែកដោយបទ" ។ សុត្តេន វិភាគេន = សុត្តសោ ដោយចំណែកដោយសូត្រ" ។

---

១. ក្នុងសទ្ទនីតិថា សោ-បច្ច័យចុះជំនួសសេចក្តីបាន ៤ យ៉ាងគឺចុះជំនួសសេចក្តីថា ដោយអាការៈ (អាការត្ថ)១, ដោយបការ (បការត្ថៈ)១, ដោយចំណែក (វិភាគត្ថៈ) ១, ដោយ.. គឺតតិយាវិភត្តិសុទ្ធ (កេវលតតិយត្ថ ១ ដូចជា សព្វាការេន = សព្វសោ "ដោយអាការៈទាំងអស់" ។ ពហូហិ បការេហិ = ពហុសោ "ដោយបការៈច្រើន" ។ សុត្តវិភាគេន = សុត្តសោ "ដោយចំណែកនៃសូត្រ" ។ ឧបាយេន = ឧបាយសោ "ដោយឧបាយ" ។ ហេតុនា = ហេតុសោ "ដោយហេតុ" ឋានេន = ឋានសោ "ដោយឋាន, ដោយមួយរំពេច" ។ ញាណេន = យោនិសោ "ដោយប្រាជ្ញា" ។ ទាំងអស់នេះ ដោយសទ្ទនីតិសូត្រថា អាការ-បការ-វិភាគ-កេវលតតិយត្ថេសុ សោ "ចុះសោ-បច្ច័យចុះក្នុងអត្ថថាអាការៈ-បការៈ-វិភាគៈ និងកេវលតតិយា (តតិយាវិភត្តិសុទ្ធ)" ។

សាមញ្ញតទ្ធិតចប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ភាវតទ្ធិត

(១៣០) ក្នុងភាវតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៦ គឺ " ណ្យ, ត្ត, ត្តន, តា, ណ, កណ " ។

ណ្យ: បណ្ឌិតស្ស ភាវោ=បណ្ឌិច្ចំ "ភាវៈនៃបណ្ឌិត" ។

ត្ត: អនោធិកស្ស ភាវោ=អនោធិកត្តំ "ភាវៈនៃកិច្ចមិនប្រកប (ក្នុងព្យាយាម) ដើម្បីពោះ" ។

ត្តន: បុថុជ្ជនស្ស ភាវោ=បុថុជ្ជនត្តនំ "ភាវៈនៃបុថុជ្ជន" ។

តា: មុទុនោ ភាវោ=មុទុតា "ភាវៈនៃ (ចិត្ត) ទន់" ។

ណ: វិសមស្ស ភាវោ=វេសមំ "ភាវៈនៃ (ផ្លូវ) ស្មើប្រាស" =(ភាពនៃផ្លូវមិនរាបស្មើ) ។

កណ: រមណីយស្ស ភាវោ=រាមណីយកំ "ភាវៈនៃ (វត្ថុ) ដែលជនគួររីករាយ" ។

ភាវតទ្ធិតចប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អព្យយតទ្ធិត

(១៣១) ក្នុងអព្យយតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៣ គឺ ថា, ថត្តា, ថំ ហៅថា អព្យយប្បច្ច័យ ។ នេះចុះក្នុងសេចក្តីថា “ បការ ” ចុះបានចំពោះតែខាងចុងវិសេសនសព្វនាម ដែលគួរប្រកបប៉ុណ្ណោះ ។

ថា: យោ បការោ=យថា « ប្រការឯណា », . . . ។

ថត្តា: សោ បការោ=តថត្តា « ប្រការនោះ », ... ។

ថំ ចុះបានចំពោះតែខាងចុង « កឹ » និង “ ឥម ” ពីរសព្ទប៉ុណ្ណោះ ឧ. កោ បការោ=កថំ « ប្រការដូចម្តេច », ... ។ អយំ បការោ = ឥត្ថំ “ ប្រការនេះ ”, . . . ។

អព្យយតទ្ធិតចប់

ចប់ តទ្ធិតនិទ្ទេសទី ៤ តែប៉ុណ្ណោះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អាខ្យាតនិទ្ទេសទី ៥

អាខ្យាត

(១៣៦) កិរិយាសព្ទ គឺសព្ទដែលប្រាប់នូវដំណើរនៃអំពើមាន ពាក្យថា « ដេក, ដើរ, ឈរ, អង្គុយ, ស៊ី, ផឹក, និយាយ, ស្ដាប់, គិត » ជាដើម ហៅថា អាខ្យាត ។ នោះលោកកំណត់ថែបជាគ្រឿងប្រដាប់សំរាប់សំគាល់មាន ៨ យ៉ាង គឺ វិភត្តិ, កាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ, ធាតុ, វាចកៈ, បច្ច័យ ។

វិភត្តិ

(១៣៧) វិភត្តិអាខ្យាតមាន ៨ ពួក, ក្នុងពួកមួយ ៗ សុទ្ធតែមាន ១៦ ដូចគាថាំងអស់យ៉ាងនេះ ៖

១) វត្តមានា

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	តិ	អន្តិ (១)	តេ	អន្តេ (១)
ម.	សិ	ថ	សេ	វ្ហេ
ឧ.	មិ	ម	ឯ	ម្ហេ

១— អក្ខរឡូនជា ន្តិ ន្តេ នេះត្រូវនិយមណាស់ ។

២) បញ្ចមី

បុរិស	បរស្សបទ ឯក.	បរស្សបទ ពហុ.	អត្តនោបទ ឯក.	អត្តនោបទ ពហុ.
ប.	តុ	អន្តុ	តំ	អន្តំ
ម.	ហិ	ថ	ស្សុ	វ្ហោ
ឧ.	មិ	ម	ឯ	អាមសេ(១)

៣) សត្តមី

បុរិស	បរស្សបទ ឯក.	បរស្សបទ ពហុ.	អត្តនោបទ ឯក.	អត្តនោបទ ពហុ.
ប.	ឯយ្យ	ឯយ្យុំ	ឯថ	ឯរំ
ម.	ឯយ្យាសិ	ឯយ្យាថ	ឯថោ	ឯយ្យវ្ហោ
ឧ.	ឯយ្យាមិ	ឯយ្យាម	ឯយ្យំ	ឯយ្យាម្ហេ

១— ក្នុងគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រទាំងឡាយមានកច្ចាយន (គម្ពីរដើម) សទ្ទនីតិ, រូបសិទ្ធិ, មុខមត្តទីបនីនិងពាលាវតារៈជាដើមជា អាមសេ ដូចគ្នាទាំងអស់ ; តែមូលកច្ចាយនៈក្នុងប្រទេសខ្មែរនិងសៀវភៅនេះដែលបោះពុម្ពគ្រាដំបូងជាអាម្ហសេ ព្រោះហេតុនោះ បានដាក់ក្នុងទីនេះជា អាមសេវិញ ដើម្បីឲ្យស្របនឹងគម្ពីរទាំងនោះ និងបាលីព្រះត្រៃបិដក ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) បរោក្ខា

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស	ឯក.	ពហុ	ឯក.	ពហុ.
ប.	អ	ឧ	ត្ថ	រេ
ម.	ឯ	ត្ថ	ត្ថោ	វ្ហោ
ឧ.	អំ	ម្ហ	ឥំ	ម្ហេ

៥) ហីយត្តនី

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស	កឯ.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	អា	ឩ	ត្ថ	ត្ថុំ
ម.	ឱ	ត្ថ	សេ	វ្ហំ
ឧ	អំ	ម្ហ	ឥំ	ម្ហសេ

៦) អជ្ជត្តនី

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	ឦ	ឧំ	អា	ឩ
ម.	ឱ	ត្ថ	សេ	វ្ហំ
ឧ.	ឥំ	ម្ហា	អំ	ម្ហេ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧) ភវិស្សន្តិ

បុរិស	បរស្សបទ ឯក.	បរស្សបទ ពហុ.	អត្តនោបទ ឯក.	អត្តនោបទ ពហុ.
ប.	ស្សតិ	ស្សន្តិ	ស្សតេ	ស្សន្តេ
ម.	ស្សសិ	ស្សថ	ស្សសេ	ស្សវ្ហេ
ឧ.	ស្សាមិ	ស្សាម	ស្សំ	ស្សាម្ហេ

៨) កាលាតិបត្តិ

បុរិស	បរស្សបទ ឯក.	បរស្សបទ ពហុ.	អត្តនោបទ ឯក.	អត្តនោបទ ពហុ.
ប.	ស្សា	ស្សំសុ	ស្សថ	ស្សិំសុ
ម.	ស្សេ	ស្សថ	ស្សសេ	ស្សវ្ហេ
ឧ.	ស្សំ	ស្សាម្ហា	ស្សំ	ស្សាម្ហសេ

កិរិយានុគ្រោះ

វិភត្តិអាខ្យាតទាំង ៨ ពួកនោះ មានពាក្យប្រែផ្សេងៗគ្នា ពាក្យប្រែទាំងនោះ ហៅថា កិរិយានុគ្រោះ, ឯកវចនៈ ពហុវចនៈ ប្រែដូចគ្នា តែម្យ៉ាងដូចតទៅនេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១) វត្តមានា មានកិរិយានុគ្រោះថា " កំពុង-, កំពុងតែ-, ទើប-, ទើបនឹង-, ហើយ-, នឹង-, រមែង-, តែងតែ , គង់-, គង់តែ-" ។

២) បញ្ចមី មានកិរិយានុគ្រោះថា "ចូរ , ចូរ- ចុះ ; សូម, សូមឲ្យ- ចុះ !" ។

៣) សត្តមី មានកិរិយានុគ្រោះថា "គួរ-,គួរតែ-, គប្បី-, ត្រូវ-" ។

៤) បរោក្ខា មានកិរិយានុគ្រោះថា " – ហើយ " ។

៥) ហីយត្តនី មានកិរិយានុគ្រោះថា "-ហើយ, បាន-ហើយ, កុំ-ឡើយ " ។

៦) អជ្ជត្តនី មានកិរិយានុគ្រោះថា "–ហើយ, បាន-ហើយ" ។

៧) ភវិស្សន្តិ មានកិរិយានុគ្រោះថា "នឹង – " ។

៨) កាលាតិបត្តិ មានកិរិយានុគ្រោះថា " នឹង–ហើយ, នឹងបាន – ហើយ " ។

វិធីផ្លាស់វិភត្តិ

វិភត្តិទាំងនុះ កាលបើប្រកបនឹងធាតុហើយ គង់រូបនៅដូចដែលក៏មាន ផ្លាស់រូបផ្សេងទៅក៏មានយ៉ាងនេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ត្តិ ប្រកបនឹង អស-ធាតុ ផ្លាស់ជា " ត្ថិ " ឧ. អត្ថិ, ឧត្ថិ បទប្រធានប្រើបានតាំងពីវចនៈ) ។ តែន័យខ្លះជាផ្លាស់ ត និងទីបំផុតធាតុជា „ ស្ស " ផ្សំជា អស្ស ក៏បាន ។

អន្តិ, អន្តេ (១) ផ្លាស់ជា " រេ " ឧ. លជ្ជរេ, វិរោចរេ ។

ថ ប្រកបនឹង អស-ធាតុផ្លាស់ជា " ត្ថ " ឧ. អត្ថ ។

មិ, ម មានអំណាចឲ្យទីឃៈស្រៈខាងដើមខ្លួនដែលជារស្សៈ ឧ. បចាមិ, បចាម ។ បើស្រៈខាងដើមជាទីឃៈស្រាប់មិនបាច់ទីឃៈទេ ឧ. ករោមិ, ជានាម ។ បើនៅខាងចុងតា–ធាតុឲ្យផ្លាស់អានៃតាជានិគ្គហិត ហើយផ្លាស់និគ្គហិតជា " ម " ឧ. ធម្មិ, ធម្ម ។ ប្រកបនឹងអស-ធាតុ ផ្លាស់ មិ ជា " ម្ហិ " ម ជា " ម្ហ " ឧ. អម្ហិ, អម្ហ ។ ឬគ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹងទីបំផុតធាតុក៏បាន ឧ. អស្មិ, អស្ម ។

ត្តុ ប្រកបនឹងអស-ធាតុ ផ្លាស់ជា " ត្ថុ " ឧ. អត្ថុ ។

១– មោគ្គល្លានសូត្រថា ករុប្បញ្ញា រស្សា រេ ន្តេន្តីនំ: ករុប្បញ្ញា-ស្មា រស្សា បរេសំ ន្តេន្តីនំ រេ វា ហោតិ "ផ្លាស់ ន្តេ និង ន្តិ ខាងចុងជា " រេ " ប៉ុន្តែបានតែពាក្យខាងដើមរេ ជា រស្សៈ ហើយពាក្យខាងដើមរស្សៈជា គរុ " ដូច លជ្ជន្តិ - រេ, លជ្ជន្តេ - រេ, វិរោចន្តិ - រេ, វិរោចន្តេ - រេ, លភិស្សន្តិ-រេ,

ហិ មានអំណាចឲ្យទីឃៈស្រៈខាងដើមដែលជារស្សៈដូច មិ, ម; តែកាលបើលុបហើយមិនត្រូវទីឃៈទេ ឧ. បស្ស, គច្ឆ ។ បើលុបហើយទោះបីស្រៈខាងដើមជាទីឃៈ ក៏ត្រូវតែរស្សៈ ឧ. ជាន ។

ឯយ្យ (១) លុប «យ្យ» ទុកតែ «ឯ» ខ្លះ ឧ. ករេ, ជហេ; ប្រើ ឯត្ថ អត្តនោបទជំនួសខ្លះ ឧ. ករេថ, ករេថ ។ ផ្លាស់ជា «អា» ខ្លះ ឧ. កយិរា ។ ផ្លាស់ជា «ឥយា» ខ្លះ ឧ. ជានិយា សិយា ។ ផ្លាស់ជា «ញា» ខ្លះ ឧ. ជញ្ញា; ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុ ជា អស្ស ខ្លះ ។

ឯយ្យុំ ប្រកបនឹង អស-ធាតុ ផ្លាស់ជា «ឥយុំ» ខ្លះ ឧ. សិយុំ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុជា អស្សុ ខ្លះ ។ តែន័យខ្លះថាចុះស្សុ បញ្ចមី លុបទីបំផុតធាតុ, លុប អ-បច្ច័យផ្សំជា អស្សុ ក៏បាន ។

១– សទ្ទនីតិសូត្រថា សញ្ញោហយ្យាសេយ្យាមេយ្យានមេ: សញ្ញាហិ ធាតូហិ ឯយ្យាសិ-ឯយ្យាមិ-ឯយ្យ ឥច្ចេតាសំ វិភត្តីនំ ឯត្តំ ហោតិ «លុប យ្យាសិ, យ្យាមិ, យ្យ ទុកតែ ឯ តាំង ៣ បុរិស» ដូចជា ត្វំ បុញ្ញំ ករេ, អហំ ករេ, សោ បុរិសោ ករេ «អ្នកគួរធ្វើនូវបុណ្យ, ខ្ញុំគួរធ្វើនូវបុណ្យ, បុរសនោះគួរធ្វើនូវបុណ្យ» ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯយ្យាសិ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុ ជា អស្ស ។

ឯយ្យាថ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុ ជា អស្សថ ។

ឯយ្យាមិ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុ ជា អស្សំ ។ ប្រើ "ឯយ្យំ" អត្តនោបទជំនួសបាន ឧ. កាវេយ្យំ, មុញ្ចេយ្យំ ។

ឯយ្យាម ផ្លាស់ជា "ឯមុ" ខ្លះ ឧ. ជានេមុ ។ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុ ជា អស្សាម ខ្លះ ។

អា ហីយត្តនី ប្រើតែស្រៈ អា ជា "អ" ឧ. អបច ។

ត្ថ ហីយត្តនី និង អជ្ជត្តនី ច្រើនប្រើ ឦ បឋមបុរិសជំនួសវិញ ឬក៏ផ្លាស់ ត្ថ នោះជា ឥ តែម្ដង ឧ. អបចិ ។

ឦ ច្រើនតែស្រៈជា "ឥ" ក្នុងទីតាំងពួន ឧ. អវធិ, អជិនិ ។ ចុះ ស និង ហ-អាគម ហើយស្រៈ ឦ ជា ឥ ខ្លះ ឧ. អភាសិ, បតិដ្ឋហិ ។ ផ្លាស់ជា "ច្ឆិ" ខ្លះ ឧ. អក្កោច្ឆិ ។ ផ្លាស់ជា "ត្ថ" ខ្លះ ឧ. អលត្ថ ។ ស្រៈ ឦ ជា ឥ ហើយ ទីឃៈស្រៈខាងដើមខ្លះ ឧ. អាសិ, បតិដ្ឋាសិ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឥំសុ ផ្លាស់ជា "ឥំសុ" បាន ឧ. វិត្តមីសុ, សញ្ញា-ជីសុ ។ ផ្លាស់ជា "អំសុ" ខ្លះ ឧ. អកំសុ, អហំសុ ។ បើមិនផ្លាស់ទេ, ល័យៈស្រៈខាងដើមបានខ្លះ ឧ. អាសុំ ។

ត្ថ គង់រូបនៅជា ត្ថ" ដូចដែល តែអាចល័យៈដើមធាតុបានខ្លះ ឧ. អាសិត្ថ ។

ត្ថិ ផ្លាស់ជា "ត្ថំ" បានខ្លះ ឧ. អលត្ថំ ។

ស្សតិ, ស្សន្តិ
ស្សសិ, ស្សថ } លុបស្សចោលខ្លះ ឧ. កាហតិ, កាហន្តិ
ស្សាមិ, ស្សាម

កាហសិ, កាហថ, កាហាមិ, កាហាម ។

ស្សាមិ ផ្លាស់ជា ខាមិ" ខ្លះ ឧ. វក្ខាមិ ។ ជា "ឆាមិ" ខ្លះ ឧ. វច្ឆាមិ ។

ស្សាម ផ្លាស់ជា "ខាម" ខ្លះ ឧ. វក្ខាម ។ ជា ឆាម" ខ្លះ ឧ. វច្ឆាម ។

ស្សា ស្រៈ "អា" ជា អ" ខ្លះ ឧ. អបចិស្ស, អការិស្ស ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អាគមរបស់វិភត្តិ

អាគមសម្រាប់ចុះក្នុងអាខ្យាតមាន ៥ គឺ៖ អ, ឥ, ស, ហ, និគ្គហិត ។

អ- អាគមសម្រាប់ចុះខាងដើមធាតុចំពោះវិភត្តិ ៣ ពួក គឺ ហីយត្តនី អជ្ជត្តនី, កាលាតិបត្តិ ។ ឧ. អវចំ, អកាសី, អគច្ឆិស្សា ។

ឥ- អាគមសម្រាប់ចុះត្រង់ទីបំផុតធាតុចំពោះវិភត្តិ ៤ ពួកគឺបរោក្ខា, អជ្ជត្តនី, ភវិស្សន្តិ, កាលាតិបត្តិ ។ ឧ. ពភូវិត្ថ, វសិម្ហា, កិល-មិស្សន្តិ, អលភិស្ស ។

ស- អាគមសម្រាប់ចុះត្រង់ទីបំផុតធាតុ ចំពោះតែអជ្ជត្តនី វិភត្តិមួយ ។ ឧ. អគមាសិ, អហាសិ ។

ហ- អាគមសម្រាប់ចុះត្រង់ទីបំផុតធាតុ តាមគួរដល់ការប្រកប ។ ឧ. បតិដ្ឋហាតិ, បតិដ្ឋហិស្ស ។

និគ្គហិត- អាគម (ំ) សម្រាប់ចុះក្នុងពួករុធ-ធាតុ ។ ឧ. រុន្ធតិ; ចុះលើតួអក្សរៈបានខ្លះ ។ ឧ. ចង្កមតិ, ចំពោះព្រូធាតុមួយ បើផ្សំនឹង តិ វត្តមានា, ឲ្យចុះ ឦ-អាគម ។ ឧ. ព្រវីតិ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កាល

(១៣៣) កាលនិយាយដោយសង្ខេបមាន ៣ យ៉ាងគឺ

១) បច្ចុប្បន្នកាល ពេលដែលកំពុងតែមាននៅចំពោះមុខ គឺ
កាលឥឡូវនេះ ។

២) អតីតកាល ពេលដែលកន្លងហួសទៅហើយ ។

៣) អនាគតកាល ពេលដែលមិនទាន់មកដល់ គឺពេល
ដល់នៅខាងមុខ ។

បើនិយាយឲ្យពិស្តារតាមដំណើររបស់កាលដូចតទៅនេះ៖

បច្ចុប្បន្នកាល

បច្ចុប្បន្នកាលនោះ ចែកចេញជា ៣ យ៉ាង គឺ

១) សុទ្ធបច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្នសុទ្ធ ។

២) អតីតបច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្នជិតអតីត ។

៣) អនាគតបច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្នជិតអនាគត ។

អតីតកាល

អតីតកាលនោះ ចែកចេញជា ៣ យ៉ាងគឺ

១) អបច្ចុក្ខាតីតកាល អតីតកាលកន្លងហើយមិនមាន
តំណត់ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ហីយោបក្ខត្យាតីតកាល អតីតកាលកន្លងហើយក្នុងថ្ងៃម្សិល ។

៣) អជ្ជប្បក្ខត្យាតីតកាល អតីតកាលកន្លងហើយក្នុងថ្ងៃនេះ ។

អនាគតកាល

អនាគតកាលនោះ ចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ

១) បច្ចុប្បន្នានាគត អនាគតរបស់បច្ចុប្បន្ន ។

២) អតីតានាគត អនាគតរបស់អតីត ។

អនុត្តកាល

កាលដែលមិនប្រាប់ដំណើរថា ជាបច្ចុប្បន្ន ឬ អតីត ឬក៏អនាគត ហៅថា អនុត្តកាល ចែកចេញជា ៤ យ៉ាងគឺ

១) អាណត្តិ « ប្រាប់សេចក្ដីបង្គាប់ » ។

២) អាសិដ្ឋ « ប្រាប់សេចក្ដីប្រាថ្នា សេចក្ដីប៉ុនប៉ង » ឬ « សេចក្ដីអង្វរ » ។

៣) អនុមតិ « ប្រាប់សេចក្ដីយល់ឃើញ » ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) បរិកប្ប « ប្រាប់សេចក្ដីកំណត់ » ឬ « សេចក្ដីជញ្ជឹង, សេចក្ដីត្រិះរិះ » ។

វិធីសង្កេតកាល

ដែលអាចនឹងដឹងនូវកាលទាំងនេះ ដោយជាក់ប្រាកដបាននោះ ក្នុងភាសា ខ្មែរត្រូវកំណត់ដឹងដោយកិរិយានុគ្រោះ គឺពាក្យប្រែរបស់វិភត្តិ ក្នុងភាសាបាលីត្រូវកំណត់ដឹងដោយវិភត្តិទាំង ៨ ពួកដូច្នេះ ៖

វត្តមានា-វិភត្តិ

ប្រាប់បច្ចុប្បន្នកាលទាំង ៣ យ៉ាង ៗ នេះ ៖

១) សុទ្ធប្បច្ចុប្បន្ន ឲ្យប្រែថា « កំពុង-, កំពុងតែ- » ។ ឧ. ឥទានិ បន សោ កឹ ករោតិ « ចុះឥឡូវនេះ គាត់ កំពុងធ្វើ នូវអ្វី ? » ។ ឬប្រែទទេ ៗ គឺគ្រាន់តែប្រែចេញសព្ទរបស់កិរិយាប៉ុណ្ណោះ ក៏បាន ។ ឧ. បញ្ញាយ បភា សព្វាហិ បភាហិ វិរោចតិ « ពន្លឺនៃប្រាជ្ញា រុងរឿង ជាងពន្លឺទាំងឡាយទាំងពួង » ។

២) អតីតប្បច្ចុប្បន្ន ឲ្យប្រែថា « ទើប-, ទើបនឹង- » ឬថា « -ហើយ » ក៏បានខ្លះ ។ ឧ. កុតោនុ ត្វំ អាគច្ឆសិ ចុះឯង ទើប

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មក ពីណាហ្នឹង?», ឥទានេវ សោ អាគច្ឆតិ «គាត់ទើបនឹងមក អម្បាញ់មិញនេះឯង»; តទា បុញ្ញំ ករោមិ ហិ «ក្នុងកាលនោះ ខ្ញុំធ្វើហើយ នូវបុណ្យ» ។

៣) អនាគតប្បច្ចុប្បន្ន ឲ្យប្រែថា «នឹង-, រមែង-, តែងតែ-» ឬ «គង់-, គង់តែ-» ក៏បាន ។. ឯវំ តយា កតេ បាបេ និរយំ នូន គច្ឆសិ «កាលបើអំពើអាក្រក់ គឺឯងធ្វើយ៉ាងនេះហើយ, (ឯង) នឹងទៅ កាន់នរក ពុំខានឡើយ» ។ អយតោ មលំ សមុដ្ឋាយ តមេវ ខាទតិ «ច្រែះកើតហើយ អំពីដែក រមែងស៊ី នូវដែកនោះវិញ» ។ យោ ពាលំ សេវតិ, សោ វិនាសំ បាបុណាតិ «បុគ្គលណា សេពគប់ នូវជនពាល, បុគ្គលនោះ គង់ដល់ នូវសេចក្ដីវិនាស» ។

បញ្ចមី-វិភត្តិ

ប្រាប់អនុត្តកាល ២ យ៉ាងគឺ

១) អាណត្តិ «ប្រាប់សេចក្ដីបង្គាប់» ឲ្យប្រែថា «ចូរ-» ឬ «ចូរ-ចុះ» ។. មម វចនេន ករោហិ «ឯង ចូរធ្វើ តាមពាក្យនៃអញ» ។ គច្ឆាហិ «ឯង ចូរទៅចុះ» ។

២) អាសិដ្ឋ "ប្រាប់សេចក្ដីប្រាថ្នា, សេចក្ដីប៉ុនប៉ង" ឲ្យប្រែថា "ចូរ-" ឬ "សូម-, សូមឲ្យ-ចុះ" ។. សុខំ តេ ហោតុ "សេចក្ដីសុខ ចូរមាន ដល់អ្នក"; ករោតុ សព្វមង្គលំ "មង្គលទាំងពួង សូមមាន! សូមឲ្យមង្គលទាំងពួងមាន!" ។ ឯវំ ហោតុ សូម ឲ្យបាន យ៉ាងហ្នឹងចុះ! ។ ប្រែថា "សូម-" តំ មេ ខមថ "សូម ព្រះអង្គអត់ទោសនោះដល់ខ្ញុំព្រះអង្គ" ។

សត្តមី-វិភត្តិ

ប្រាប់អនុត្តកាល ២ យ៉ាងគឺ

១) អនុមតិ "ប្រាប់សេចក្ដីយល់ឃើញ" ឲ្យប្រែថា "គួរ-" ឬ "គួរតែ-" ។. ភជេថ មិត្តេ កល្យាណេ ភជេថ បុរិសុត្តមេ "(បុគ្គល) គួរ រាប់រក នូវមិត្តទាំងឡាយ ដែលបណ្ឌិតគួររាប់រក, គួរ រាប់រក នូវបុរសឧត្តមទាំងឡាយ" ។

២) បរិកប្ប "ប្រាប់សេចក្ដីកំណត់" ឲ្យប្រែថា គប្បី-" ឬ "ត្រូវ-" ។.

បុញ្ញញ្ចេ បុរិសោ កយិរា កយិរាថេនំ បុនប្បុនំ
តម្ហិ ឆន្ទំ កយិរាថ សុខោ បុញ្ញស្ស ឧច្ចយោ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បើបុរស គប្បីធ្វើ នូវបុណ្យ. គប្បីធ្វើ នូវបុណ្យនោះឲ្យរឿយៗ គប្បីធ្វើ នូវសេចក្ដីពេញចិត្តក្នុងបុណ្យនោះ, កិរិយាសន្សំនូវបុណ្យ នាំមកនូវសេចក្ដីសុខ" ។

"ប្រាប់សេចក្ដីដញ្ញឹង, សេចក្ដីត្រិះរិះ" ឲ្យប្រែថា "គប្បី-" ឬ "ត្រូវ-" ឧ. កឹ បនា'ហំ ករេយ្យំ "ចុះអញ គប្បីធ្វើ នូវអ្វី?" ឬថា ចុះអញ ត្រូវធ្វើ ដូចម្ដេច?" ។

បរោក្ខា-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់អប្បច្ចក្ខាតីតកាល ឲ្យប្រែថា "-ហើយ" ឧ. តេនា'ហ ភគវា.... "ព្រោះហេតុនោះ ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ហើយ" ។

ហីយត្តនី-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិ ប្រាប់ហីយោបក្ខត្យាតីតកាល ឲ្យប្រែថា "ហើយ" ឧ. សោ អគមា "គេ បានទៅហើយ"; បើមានមា-សព្ទ យោគចូលផង, ត្រង់ពាក្យថា "-ហើយ" ត្រូវផ្លាស់ថា "-ឡើយ" វិញ គឺឲ្យប្រែថា "កុំ-ឡើយ" ឧ. ខណោ មា វោ ឧបច្ចគា "ខណៈ កុំកន្លង នូវអ្នកទាំងឡាយឡើយ" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អជ្ជតនី-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់អជ្ជប្បភូត្យាតីតកាល ឲ្យប្រែថា “-ហើយ” ឧ. ថេរោ អាគមិ “ព្រះថេរៈ មកហើយ” ។

ភវិស្សន្តិ-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់បច្ចុប្បន្នានាគត ឲ្យប្រែថា “នឹង-” ឧ. សោ គច្ឆិស្សតិ “គេ នឹងទៅ” ។

កាលាតិបត្តិ-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់អតីតានាគត ឲ្យប្រែថា “នឹង-ហើយ” បើមាន អ-អាគមនៅខាងដើម ឲ្យប្រែថា “នឹងបាន-ហើយ” ឧ. សោ ចេ យានំ លភិស្សា អគច្ឆិស្សា “បើគេ នឹងបានហើយ នូវយាន (គេ) នឹងបានទៅហើយ” ។

បទ

វិភត្តិមួយពួកៗ ចែកចេញជា ២ បទគឺ

១) បរស្សបទ “បទដើម្បីបុគ្គលដទៃ” ។

២) អត្តនោបទ “បទដើម្បីខ្លួន” ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បរស្សបទសម្រាប់សំគាល់កត្តុវាចកៈ និងហេតុកត្តុវាចកៈ ឧ. សូទោ ឱទនំ បចតិ ។ សាមិកោ ទាសំ ឧទកំ អាហារាបេតិ ។

អត្តនោបទសម្រាប់សំគាល់កម្មវាចកៈ ឬ ភាវវាចកៈ និងហេតុកម្មវាចកៈ ឧ. សូទេន ឱទនោ បច្ចតេ ។ ន តយា លព្ភតេ គន្តុំ ។ អាចរិយេន សិស្សេហិ វិនយោ សិក្ខាបិយតេ ។

ជួនណាបរស្សបទ ប្រើជាកម្មវាចកៈ ឬភាវវាចកៈវិញក៏មាន, ឧ. "... តស្មា ឯសោ ន វុច្ចតិ .... ន ច លព្ភតិ រូបេ ...." ។

ជួនណាអត្តនោបទ ប្រើជាកត្តុវាចកៈក៏មាន ឧ. មេឃោ ជាយតេ ..... ។

វចនៈ

វិភត្តិទាំងនោះមានវចនៈ ២ យ៉ាងគឺ ឯកវចនៈ ១, ពហុវចនៈ ១ ។

កិរិយា និងប្រធាននេះត្រូវប្រកបឲ្យមានវចនៈស្មើគ្នា ឧ. សោ គាមំ គច្ឆតិ ។ តេ គាមំ គច្ឆន្តិ វៀរលែងតែបទនាម ជាឯកវចនៈច្រើនៗបទ រួមចូលដោយនិបាតសព្ទមាន "ច" ជាដើម នោះត្រូវប្រើកិរិយាជាពហុវចនៈ ឧ. សេដ្ឋី ច សេដ្ឋិជាយា ច រាជានំ ឧបសង្កមឹសុ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បុរិសៈ

វិភត្តិនោះចាត់ជាបុរិសៈមាន ៣ គឺ បឋមបុរិសៈ ១, មជ្ឈិមបុរិសៈ ១, ឧត្តមបុរិស ១, ត្រូវប្រើកិរិយាសព្ទប្រកបវិភត្តិឲ្យត្រូវគ្នានឹងបុរិសសព្ទនាម

ឧ. សោ យាតិ ត្វំ យាហិ អហំ យាមិ ។

ធាតុ

វិភត្តិប្រកបដោយកាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ ប៉ុណ្ណោះ សម្រាប់ផ្សំនឹងធាតុឲ្យចេញប្រាកដមកជាកិរិយារបស់នាម ។

ធាតុនោះនិយាយដោយសង្ខេប ចែកជាធាតុគណៈមាន ៨ ពួកតាមដំណើរដែលចុះបច្ច័យត្រូវគ្នាដូច្នេះ

១) ពួកភូ-ធាតុ ភូ “កើត, មាន, ជា-”, ហុ ឬ ហូ[១] “កើត, មាន, ជា-”, សី “ដេក”, ឋា “ឈរ”, ភណ “ពោល, និយាយ”, បច “ចំអិន ...”, ឥក្ខ “ឃើញ”, មរ “ស្លាប់”, លភ “បាន”, គមុ “ទៅ, ដល់”, គុប “គ្រប់គ្រង, រក្សា” ។

១_ កច្ចាយនប្បករណ៍ថា ហុ តែវចនានុក្រមបាលី អង់គ្លេស និងធាតុសង្គ្រោះថា ហូ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ពួករុធិ-ធាតុ រុធិ " បិទ, ពាំង, ខ្ទប់. . . ", មុចិ " រួច, លែង, ដោះ. . . ", ភុជិ " ស៊ី ... ", ឆិទិ " កាត់. . . ", ភិទិ " បែក, ធ្លាយ ", លិបិ " លាប, បូក " ។

៣) ពួកទិវិ-ធាតុ ទិវិ " លេង ", សិវិ " ដេរ ", ខី(២) " អស់ ", មុហិ " ភ្លេច, វង្វេង, កាន់ ", រជិ " ជ្រលក់ ", មុសិ " ភ្លេច .... ", ពុធិ " ដឹង, ត្រាស់ដឹង. . . ", យុធិ " ច្បាំង... " ។

៤) ពួកសុ-ធាតុ សុ " ឮ, ស្តាប់ ", វុ " ក្រង ", អាបិ " ជ្រួតជ្រាប, ហូរទៅ ", ប+អាបិ " ដល់, ទាន់, លុះ. . . " សិ " ចង " ។

៥) ពួកកី-ធាតុ កី " ទិញ ", ចិ " សន្សំ, បេះ ... ", ជិ " ឈ្នះ, ផ្ចាញ់ ", ញា " ដឹង, ស្គាល់ ", ធុ " កំចាត់, កំចាត់បង់ ", ថុ " អុំ, ស្ទួ ", លុ " កាត់ " ។

៦) ពួកគហិ-ធាតុ គហិ " កាន់, ចាប់, យក,. . . " ។

៧) ពួកតនិ-ធាតុ តនិ " ផ្សាយចេញ, ត្រដាង, លាត,

២– កច្ចាយនសូត្រមូលកៈជា ខិ តែវចនានុក្រមបាលី-អង់គ្លេស និងធាតុសង្គ្រោះ ជា ខី ។

លា", ករ៑ "ធ្វើ", ជាគរ៑ "ភ្ញាក់, ព្រេក", សក៑ "អាច, ហ៊ាន" ។

៨) ពួកចុរ៑ ធាតុ ចុរ៑ "លួច", ចិន្ត៑ "គិត", តក្ក៑ "ត្រិះរិះ", មន្ត៑ "ប្រឹក្សា, ពិភាក្សា, ជជែក", លក្ខ៑ "កំណត់" ។

សកម្មធាតុ និង អកម្មធាតុ

ធាតុទាំង ៨ ពួកនោះ បំប្រួញឲ្យរួមកនៅត្រឹម ២ ពួកគឺ សកម្មធាតុ ១, អកម្មធាតុ ១ ។

ធាតុដែលប្រកបដោយ "កម្ម" គឺអំពើដែលគេត្រូវធ្វើ ហៅថា សកម្មធាតុ ឧ. ឱទនំ បចតិ "គេ ចំអិន នូវបាយ" ។

ធាតុដែលមិនប្រកបដោយកម្ម ហៅថា អកម្មធាតុ ឧ. មញ្ចេ សយតិ "គេ ដេក លើគ្រែ" ។

វាចក

កិរិយាសព្ទប្រកបដោយវិភត្តិ, កាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ, ធាតុនោះ ចែកចេញជាវាចកៈមាន ៥ យ៉ាងគឺ:

១) **កត្តុវាចក** កិរិយាសព្ទប្រាប់កត្តា គឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អ្នកធ្វើហៅថា កត្តុវាចកៈ ឧ. សូទោ ឱទនំ បចតិ "អ្នកគ្រួកំពុងចំអិន នូវបាយ" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) **កម្មវាចក** កិរិយាសព្ទប្រាប់កម្ម គឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អំពើដែលគេត្រូវធ្វើ ហៅថា កម្មវាចក: ឧ. សូទេន ឱទនោ បចីយតេ " បាយ ដែលអ្នកគ្រូ កំពុងចំអិន " ។

៣) **ភាវវាចក** កិរិយាសព្ទប្រាប់ភាព គឺកិរិយាសព្ទគ្រាន់តែប្រាប់សេចក្ដីថា « កើត » ប៉ុណ្ណោះ មិនមែនប្រាប់ កត្តា ឬកម្មឡើយ ហៅថា ភាវវាចក: ឧ. តេន ភូយតេ « គឺគេ កើត » ។

៤) **ហេតុកត្តុវាចក** កិរិយាសព្ទប្រាប់ កត្តា ដែលជាហេតុគឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អ្នកប្រើឲ្យផងដទៃធ្វើ ហៅថា ហេតុកត្តុវាចក: ឧ. សេដ្ឋី សូទំ ឱទនំ បាចេតិ « សេដ្ឋី ញុំាងអ្នកគ្រូឲ្យចំអិន នូវបាយ » ។

៥) **ហេតុកម្មវាចក** កិរិយាសព្ទប្រាប់កម្មដែលជាហេតុគឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អំពើដែលគេប្រើឲ្យបុគ្គលធ្វើហៅថាហេតុកម្មវាចក: ឧ. សេដ្ឋិនា សូទេន ឱទនោ បាចាបិយតេ " បាយដែលសេដ្ឋីញុំាងអ្នកគ្រូ ឲ្យចំអិន " ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បច្ច័យ

(១៣៤) ដែលអាចនឹងយល់វាចកៈទាំង៥ យ៉ាងនោះបាន ដោយអាស្រ័យគ្រឿងចំណាំគឺ បច្ច័យ ៗនោះមាន ២៥ តួ គឺ អ, ឥ, ឦ, ឯ, យ, ណុ, ណា, ឧណា, នា, ប្ប, ណ្ហា, ឱ, យិរ, ណេ, ណយ, ណាបេ, ណាបយ, ខ, ឆ, ស, អាយ, ឦយ, អល, អារ, អាល ។

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងកត្តុវាចកៈ មាន ១៥ គឺ អ, ឥ, ឦ, ឯ, យ, ណុ, ណា, ឧណា, នា, ប្ប, ណ្ហា, ឱ, យិរ, ណេ, ណយ ទាំង ១៥ នេះ ចុះក្នុងពួកធាតុទាំង ៨ ដូច្នេះ ៖

ពួកភូ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ១ គឺ អ ។

ពួករុធិ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ៥ គឺ អ, ឥ, ឦ, ឯ, ឱ ។

ពួកទិវិ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ១ គឺ យ ។

ពួកសុ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ៣ គឺ ណុ, ណា, ឧណា ។

ពួកកី-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ១ គឺ នា ។

ពួកគហ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ២គឺ ប្ប, ណ្ហា ។

ពួកតនុ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ២ គឺ ឱ, យិរ

ពួកចុរ ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ២ គឺ ណេ, ណយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងកម្មវាចកៈ មាន ១ គឺ យ ។

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងភាវវាចកៈ មាន ១ គឺ យ ។

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈមាន ៤ គឺ ណេ, ណយ, ណាបេ, ណាបយ ។

ក្នុងហេតុកម្មវាចកៈ ចុះបច្ច័យតាមពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មាន ផង ចុះការិត-បច្ច័យផង ចុះ អី-អាគមផង ចុះយ-បច្ច័យសម្រាប់កម្មវាចកៈផង ។ ចាចាបិយតេ; ក្ខាបិយតេ,... ។

ណយ ឬ អយ - បច្ច័យចុះអំពីមុខនាមសព្ទ ធ្វើឲ្យក្លាយជាកិរិយាសព្ទក៏បានខ្លះ ។ អតិហត្ថយតិ " កន្លងទៅ ឬ ទៅដោយដំរី " ។

ខច្ឆសប្បច្ច័យ

បច្ច័យគឺ ខ, ឆ, ស សម្រាប់ចុះក្នុងអព្ភាសៈ ។

អព្ភាសៈ

កិរិយាសព្ទ ដែលមានវិធីបន្ថែមព្យញ្ជនៈខាងដើមធាតុឲ្យជា ២ តួ ហៅថា អព្ភាសៈ ។ នោះ ចុះបច្ច័យទាំង ៣ គឺ ខ, ឆ, ស ក្តី ចុះបច្ច័យឯទៀតក្រៅពីនោះក្តី មានរូបសិទ្ធិយ៉ាងនេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១) ឲ្យរស្សៈស្រៈរបស់អព្ភាសៈចេញដូច ទា-ទា + អ + តិ > ទទាតិ; ធា-ធា + អ + តិ > ទធាតិ; ហា-ហា + អ + តិ > ជហាតិ ។

២) បើតួអព្ភាសៈជាព្យញ្ជនៈទី ២ ត្រូវផ្លាស់ជាទី១, បើជាទី ៤ ត្រូវផ្លាស់ជាទី ៣ ដូច ឆិ-ឆិទិ + អ + តិ > ចិច្ឆតិ, ចច្ឆតិ; ភូ-ភូ + អ + អ > ពភូវ, ភុ-ភុជិ + ខ + តិ > ពុភុក្ខតិ ។

៣) បើតួអព្ភាសៈជាក-វគ្គៈ ទីណា ត្រូវផ្លាស់ជា ច-វគ្គៈទីនោះ ហើយចុះនិគ្គហិតអាគមលើតួអព្ភាសៈដូច ក-កមិ + អ + តិ > ចង្កមតិ, គ-គមិ + អ + តិ > ជង្គមតិ ។

៤) ឲ្យផ្លាស់អព្ភាសៈនៃ មានិ-ធាតុជា "វ", កិតិ-ធាតុជា "ត" ដូច មា-មានិ + ស + តិ > វិមំសតិ; កិ-កិតិ + ឆ + តិ > តិកិច្ឆតិ ។

៥) បើតួអព្ភាសៈជា ហ ត្រូវផ្លាស់ជា "ជ" ដូច ហុ-ហុ + អ + តិ > ជុហោតិ, ជុហវតិ, ជុហ្វតិ "បូជា" ។

៦) ឲ្យផ្លាស់ស្រៈទីបំផុតនៃអព្ភាសៈជា "អ" ជា "ឥ" បានខ្លះ ដូច ឆិ-ឆិទិ + អ + អ > ចច្ឆេទ; មា-មានិ + ស + តិ > វិមំសតិ, ទីឃៈជា វីមំសតិ ក៏មាន; បា-បា + ស + តិ > បិវាសតិ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧) ក្នុងអក្ខរៈ ស - បច្ច័យនៅខាងចុង មានអំណាចឲ្យផ្លាស់ បា-ធាតុជា "ភា", មានិ-ធាតុជា "មំ" ហរិ-ធាតុជា "គី" ដូច បា-បា + ស + តិ > បិភាសតិ; មា-មានិ + ស + តិ > វីមំ-សតិ, ហ-ហរី + ស + តិ > ជិគីសតិ ។

៨) ស-បច្ច័យនៅខាងចុង បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុទេ ឲ្យទី-ឃៈសុ ធាតុជា សូ ហើយតម្រួត សូ ជា សុស្សូ ដូច សុ-សុ + ស + តិ > សុស្សូសតិ "ប្រាថ្នាដើម្បីស្ដាប់, ចង់ស្ដាប់, . . ." ។

៩) ខ-បច្ច័យនៅខាងចុង ឲ្យផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ក" ដូច ភុ-ភុជ + ខ + តិ > ពុភុក្ខតិ; តិ-តិជ + ខ + តិ > តិតិក្ខតិ

១០) ឆ-បច្ច័យនៅខាងចុងឲ្យផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ច" ដូច ឃ-ឃស + ឆ + តិ > ជិឃច្ឆតិ; គុ-គុប + ឆ + តិ > ជិគុច្ឆតិ "ខ្ពើម, ខ្អើម" ។

១១) ក្រៅពីវិធីដែលនិយាយមកនេះ ត្រូវទុកអក្ខរៈឲ្យគង់រូបនៅ ដូច ច-ចល + អ + តិ > ចញ្ចលតិ; ប-បត + អ + តិ > បបតតិ ។

មួយទៀត ខ, ឆ, ស-បច្ច័យ ៣ នេះ ចុះអំពីមុខធាតុទាំងឡាយ មានដើមថា: ភុជ "បរិភោគ"; ឃស "ស៊ី"; ហរ "នាំទៅ"

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សុ «ឮ, ស្ដាប់», ធា «ផឹក» ក្នុងសេចក្ដីឲ្យប្រែថា «ប្រាថ្នា–» ឬ «ចង់–» ។

ខ: ដូច ពុភុក្ខតិ «ប្រាថ្នាដើម្បីបរិភោគ, ចង់បរិភោគ» (<ភុញ្ជិតុំ ឥច្ឆតិ); ឃ: ដូច ជិឃច្ឆតិ «–ប្រាថ្នាដើម្បីស៊ី, ចង់ស៊ី» (<ឃសិតុំ ឥច្ឆតិ); ស: ដូច ជិគីសតិ «ប្រាថ្នាដើម្បីនាំទៅ, ចង់នាំទៅ» (<ហរិតុំ ឥច្ឆតិ); សុស្សូសតិ «–ប្រាថ្នាដើម្បីស្ដាប់, ចង់ស្ដាប់» (<សុណិតុំ ឬ សោតុំ ឥច្ឆតិ); បិវាសតិ(១) «ប្រាថ្នាដើម្បីផឹក, ចង់ផឹក» (<ធាតុំ ឬ បិវិតុំ ឥច្ឆតិ) ។

អាយ-ឦយ -បច្ច័យ ២ នេះសម្រាប់ចុះអំពីមុខនាមសព្ទ ធ្វើឲ្យក្លាយជាកិរិយាសព្ទ, ចុះក្នុងអត្ថ ៣ យ៉ាងគឺ៖

១) ចុះក្នុង «អាចារត្ថៈ» មានសេចក្ដីថា «ប្រព្រឹត្ត-» ។

២) ចុះក្នុង «ឧបមាចារត្ថៈ» មានសេចក្ដីថា «ប្រព្រឹត្ត… ជាដូចជា-» ឬ «ប្រព្រឹត្ត …. ឲ្យដូចជា –» ។

៣) ចុះក្នុង «អត្តិច្ឆត្ថៈ» មានសេចក្ដីថា «ប្រាថ្នា … ដើម្បីខ្លួន» ឬ «ចង់បាន…. ដើម្បីខ្លួន ។

១– រូបកិរិយានាមជា បិបាសា ។ កិរិយាជាបិបាសតិ ក៏មាន ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អាយ-បច្ច័យ ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាងគឺ

១) អាហារត្ថៈ ។. ចិរាយតិ "-ប្រព្រឹត្តយូរ ចាក់យូរ" ។

២) ឧបមាហារត្ថៈ ។. បព្វតាយតិ "-ប្រព្រឹត្ត (ខ្លួន) ជាដូចជាភ្នំ" ។ សមុទ្ទាយតិ "-ប្រព្រឹត្ត (ខ្លួន) ជាដូចជាសមុទ្រ" ។

ឦយ-បច្ច័យ ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាងគឺ

១) ឧបមាហារត្ថៈ ។. ឆត្តីយតិ "ប្រព្រឹត្តធ្វើ (នូវវត្ថុមិនមែនជាឆ័ត្រ) ជាដូចជាឆ័ត្រ", បុត្តីយតិ "-ប្រព្រឹត្តធ្វើ (នូវជនមិនមែនកូន) ជាដូចជាកូន" ។

២) អត្តិច្ឆត្ថៈ ។. បត្តីយតិ "-ប្រាថ្នានូវបាត្រដើម្បីខ្លួន" ។ ធនីយតិ "-ចង់បាននូវទ្រព្យដើម្បីខ្លួន" ។

បច្ច័យ ៣ គឺ អល, អារ, អាល ចុះអំពីមុខនាមសព្ទ(១) ធ្វើឲ្យក្លាយជាកិរិយាសព្ទដូច្នេះ ៖

អលៈ ជោតលតិ "ធ្វើនូវសេចក្តីរុងរឿង - រុងរឿង" (< ជោតិ + អល + តិ) ។

---

(១) បច្ច័យដែលចុះអំពីមុខនាមសព្ទដែលហៅថានាមធាតុនោះនៅមានទៀត (ចូរមើលធាតុសង្គ្រោះទំព័រ ១១ ត្រង់នាមធាតុ) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អារៈ សណ្ឋារតិ „ប្រព្រឹត្តស្ងប់" (< សណ្ឋ + អារ + តិ)

អាលៈ ឧបក្កមាលតិ „ធ្វើនូវសេចក្តីព្យាយាម, ព្យាយាម" [ឧបក្កម + អាល + តិ] ។

វិធីផ្លាស់ធាតុ

វិធីផ្លាស់ពួក ភូ-ធាតុ

ពួក ភូ-ធាតុនេះ កាលចុះ អ-បច្ច័យមកហើយមានវិធីផ្លាស់ដូច្នេះ

១) ធាតុពោលតែ ១ តួ ដែលជាស្រៈ ឥ ឬ ឦ ឲ្យផ្លាស់ ឥ ឬ ឦ ជា „ឯ" ខ្លះ, ផ្លាស់ ឯ នោះជា „អយ៍" ខ្លះ ដូច ឥ + អ + តិ > ឯតិ, អយតិ „ទៅ, ដល់, មក, ប្រព្រឹត្តទៅ", នី + អ + តិ > នេតិ, នយតិ „នាំទៅ" ។

២) ធាតុពោលតែ ១ តួដែលជាស្រៈ ឧ ឬ ឩ ឲ្យផ្លាស់ ឧ ឬ ឩ ជា „ឱ" ខ្លះ, ផ្លាស់ ឱ នោះជា "អវ៍" ខ្លះ ដូច អ + សុ + អ + ឦ + ស > អស្សោសិ អស្សវិ „បានស្តាប់ហើយ, បានឮហើយ"; អនុ + ភូ + អ + តិ > អនុភោតិ, អនុភវតិ „សោយ, រង" ។

៣) ធាតុពីរតួឡើងទៅ ដែលមានស្រៈ ឥ ឬ ឦ នៅខាងដើមធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ឥ ឬ ឦ នោះជា „ឯ" ខ្លះ ដូច ឥសិ + អ + តិ > ឥសតិ, „ទៅ, ដល់, ប្រព្រឹត្តទៅ" ឯសតិ, ឥច្ឆតិ „ប្រាថ្នា, ស្វែងរក"; ជីវ + អ + តិ > ជីវតិ „រស់នៅ, ចិញ្ចឹមជីវិត" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) ធាតុពីរតួឡើងទៅដែលមានស្រៈឧ ឬ ឩ នៅខាងដើមធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ឧ ឬ ឩ នុ៎ះជា «ឱ» ខ្លះ ដូច មុធ + អ + តិ > (មុធតិ), មោធតិ «រីករាយ»; គុហ៍ + អ + តិ > គុហតិ «ត្រិះរិះ» ។

៥) ចំពោះ ជរ៑- ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ជរ៑ ជា «ជិយ្យ» ខ្លះ, ជា «ជិរ» ខ្លះ ដូចជា ជរ៑ + អ + តិ > ជរតិ, ជិយ្យតិ, ជិរតិ «ចាស់, គ្រាំគ្រា, ទ្រុម» ។

៦) ចំពោះ មរ៑ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ មរ៑ ជា «មិយ្យ» ខ្លះ ដូច មរ៑ + អ + តិ > មរតិ, មិយ្យតិ «ស្លាប់» ។

៧) ចំពោះ គម៑ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ម៑របស់គម៑ជា «ច្ឆ» ខ្លះ ដូច គម៑ + អ + ហិ > គម, គច្ឆ «ចូរទៅ, ចូរដល់» ។

៨) ចំពោះ វទ៑ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ វទ៑ ជា «វជ្ជ» ខ្លះ ដូច វទ៑ + អ + តិ > វទតិ, វេទតិ, វជ្ជតិ «ពោល, និយាយ» ។

៩) ចំពោះ វស៑ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ស៑ របស់ វស៑ ជា «ច្ឆ ខ្លះ ដូច វស៑ + អ + តិ > វសតិ, វច្ឆតិ «នៅ» ។

១០) ចំពោះ ទា-ធាតុ ឲ្យផ្លាស់ អា របស់ ទា ជា «ឯ» ខ្លះ, ផ្លាស់ ទា ជា «ទជ្ជ» ខ្លះ, កាលបើប្រកបនឹង មិ, ម វត្តមានា ឲ្យផ្លាស់ អា របស់ ទា ជានិគ្គហិត ហើយផ្លាស់និគ្គហិតជា «មិ» ខ្លះ ដូច

LIBRARY BUDDHIST INSTITUTE

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ទា + អ + មិ > ទេមិ[1], ទជ្ជាមិ, ទម្មិ[1] « ឲ្យ » ; បើមានអក្ខរៈនៅខាងដើម គង់រូប ដូច ទា - ទា + អ + តិ > ទទាតិ « ឲ្យ » ។

១១) ចំពោះ ករ - ធាតុ បើប្រកបនឹងភវិស្សន្តិវិភត្តិឲ្យផ្លាស់ ករ ជា « កាហ » ដូច ករ + អ + ស្សតិ > កាហតិ « នឹងធ្វើ » ។ បើប្រកបនឹងអជ្ជតនីវិភត្តិ លុបទីបំផុតធាតុខ្លះ, ផ្លាស់ ករ ជា « កាស » ខ្លះ ដូច អ + ករ + ឧំ > អកំសុ, អកាសុំ « បានធ្វើហើយ » ។

១២) ធាតុមានតែ១តួ ឬ ពីរតួឡើងទៅ ដែលជាស្រៈ ឯ ច្រើនតែឲ្យផ្លាស់ ឯ ជា « អាយ » ដូច គេ + អ + តិ > គាយតិ « ច្រៀង », គេលេ + អ + តិ > គេលាយតិ « ស្រឡាញ់ » ។

១៣) ចំពោះ ភី - ធាតុឲ្យផ្លាស់ ស្រៈ របស់ ភី ជា ឯ ហើយផ្លាស់ ឯ ជា « អាយ » ដូច ភី + អ + តិ > ភាយតិ « ខ្លាច » ។

១៤) ចំពោះ ឋា ធាតុ គង់រូបខ្លះ ផ្លាស់ ឋា ជា « តិដ្ឋ » ខ្លះ ដូច ឋា + អ + តិ > (ឋាតិ), តិដ្ឋតិ « ស្ថិតនៅ, តាំងនៅ » ។

១– មោគ្គល្លានសូត្រថា ទាស្ស ទំ វា មិមេស្វទ្វិត្តេ ទាដែលមិនមែនជាអក្ខរៈ ផ្លាស់ ទា ជា ទំ ព្រោះ មិ, ម ដូចជា ទេមិ, ទេម, ទម្មិ, ទម្ម ។ ទេមិ, ទេម (លុបនិគ្គហិតហើយចុះអ > ឯ ឬ ឯ-បច្ច័យ); ឯ ទម្មិ, ទម្ម (ផ្លាស់និគ្គហិតជា ម) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៤) ចំពោះ ចរ - ធាតុគង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ចរ ជា « ចរិ » ខ្លះ ដូច ចរ + អ + តិ > ចរតិ, ចរិតិ « ដើរ, ត្រាច់ » ។

១៥) ចំពោះ ទិសិ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ទិសិ ជា « ទក្ខិ » ខ្លះ ជា « ទិច្ឆ » ខ្លះ, ជា « បស្ស » ខ្លះ, ជា « ទេស្ស » ខ្លះ ដូច ធិសិ + អ + តិ > ធិសតិ « បៀតបៀន, ពាក់ចែង »; ជា ធក្ខតិ, ធិច្ឆតិ, បស្សតិ « មើល, ឃើញ »; ជា ធេស្សតិ « ស្អប់, ខ្ពើម » ។

១៧) ចំពោះ ព្រូ-ធាតុ បើប្រកបនឹងបរោក្ខា-អជ្ជត្តនីវិភត្តិ ឲ្យផ្លាស់ ព្រូ ជា « អាហ » ដូច ព្រូ + អ + អ, ឧ, ំ > អាហ (១), អាហុ(១), អាហំសុ « ពោលហើយ » ។

១៨) ចំពោះ ហុ ឬ ហូ-ធាតុ ឲ្យផ្លាស់ ឧ ឬ ឩ របស់ ហុ ឬ ហូ ជា « េ » ខ្លះ, ជា « េហិ » ខ្លះ, ជា « ោហិ » ខ្លះ, ជា « ោ » ខ្លះ ហើយផ្លាស់ ឧ ទុំះជា អវ » ខ្លះ, ជា « វ » ខ្លះ ដូច ហុ ឬ ហូ + អ + ស្សតិ > ហេស្សតិ, ហេហិស្សតិ, ហោហិស្សតិ, ហោស្សតិ « នឹងមាន, នឹងជា » ហុ - ហុ ឬ ហូ - ហូ + អ + តិ > ជុហោតិ, ជុហវតិ, ជុហូតិ « បូជា » ។

១_ វចនានុក្រម បាលី អង់គ្លេសថា ន. អព្ភាស + អហ ធាតុ + អ, ឧ បរោក្ខា > អាហ, អាហុ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ធាតុក្រៅពីគតិដែលពោលមកនេះ ច្រើនតែទុកតាំងធាតុតាំងអ-បច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ដូច ខាទតិ, ខទតិ, លកតិ ជាដើម ។

វិធីផ្លាស់ពួក រុធិ-ធាតុ

ពួករុធិ-ធាតុនេះ កាលចុះ អ, ឥ, ឦ, ឯ, ឧ-បច្ច័យមកហើយ ច្រើនតែទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅដូចជាពួកភូ-ធាតុដែរ ប្លែកតែពួករុធិ-ធាតុ នេះ មានចុះនិគ្គហិតអាគមខាងដើមធាតុ ហើយផ្លាស់និគ្គហិតនោះជាវគ្គន្តៈ ព្យញ្ជនៈទីបំផុតវគ្គគឺ ង, ញ, ណ, ន, ម ប៉ុណ្ណោះ ។

ឯការផ្លាស់និគ្គហិតនោះ ត្រូវកំណត់តាមព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុដូច្នេះ

១) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជាកវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា “ង” ដូច អង្គតិ “ទៅ, ដល់, ប្រព្រឹត្តទៅ”

២) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា ចវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា “ញ„ ដូច មុញ្ចតិ “រួច លែង„

៣) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា ដវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា-“ណ„ ដូច បណ្ឌតិ “ទៅ, ដល់, ប្រព្រឹត្តទៅ”

៤) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា តវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា “ន” ដូច រុន្ធតិ, រុន្ធិតិ, រុន្ធីតិ, រុន្ធេតិ “បិទ, ពាំង, ឃុំ”

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា បវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា " ម "

ដូច សុម្ភោតិ " វាយ " ។

វិធីផ្លាស់ពួក ទិវ - ធាតុ

ពួកទិវ - ធាតុនេះ កាលចុះយ -បច្ច័យមកហើយមានវិធីផ្លាស់ដូច្នេះ :

១) បើធាតុទោលតែ ១ តួ ត្រូវទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ដូច និ + ទា + យ + តិ > និទ្ទាយតិ " ដេកលក់ " ខី + យ + តិ > ខីយតិ " អស់ " ។

២) បើធាតុពីរតួឡើងទៅ ត្រូវផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹងទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈនោះៗ ដូច្នេះ :

ក) បើទីបំផុតធាតុជា វ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង វ ជា " ព្វ " (វ្យ > ព្វ) ដូច ទិព្វតិ " លេង "

ខ) បើទីបំផុតធាតុជា ស ផ្លាស់ យ-បច្ច័យនឹង ស ជា " ស្ស " (ស្យ > ស្ស) ដូច នស្សតិ " វិនាស, ខូច, បាត់ "

គ) បើទីបំផុតធាតុជា ធ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង ធ ជា " ជ្ឈ " (ធ្យ > ជ្ឈ) ដូច វិជ្ឈតិ " បែក, ធ្លាយ "

ឃ) បើទីបំផុតធាតុជា ហ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង ហ ជា " យ្ហ " ជា " ឡ្ហ " ដូច វុយ្ហតិ (វុឡ្ហតិ) " បន្សាត់ "

ង) បើទីបំផុតធាតុជា ធិ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យ ទាំង ធិ ជា "ជ្ឈ" (ឬ ធ្យ > ជ្ឈ) ដូច ពុជ្ឈតិ "ដឹង, ត្រាស់ដឹង"

ច) បើទីបំផុតធាតុជា លិ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យទាំង លិ ជា "ឡ្ល" (ឬ ល្យ > ឡ្ល) ដូច វុឡ្លតិ, វុឡ្លតេ "ចំរើន"

ឆ) បើទីបំផុតធាតុជា និ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យទាំង និ ជា "ញ្ញ" (ឬ ន្យ > ញ្ញ) ដូច មញ្ញតិ "ដឹង, ស្មាន"

ជ) ចំពោះជនិ - ធាតុផ្លាស់ ជនិ ជា "ជា" ឬ លុប និ ទ័យៈ ជ ជា "ជា" ដូច ជាយតិ "កើត"

ឈ) ក្រៅពីគតិដែលពោលមកនេះ ត្រូវផ្លាស់ យ - បច្ច័យទាំង ទីបំផុតធាតុជាបុព្វរូប គឺផ្លាស់ទៅតាមរូបដើមនៃទីបំផុតធាតុដូច វិ + ឧជិ + យ + តិ > វិជ្ជតិ "នឿយណាយ"; ជលិ + យ + តេ > ជល្លតេ "បញ្ចេញផ្ទៃ, ភ្លឺ, សម្រេច" ជាដើម ល្យ > ល្ល ។

វិធីផ្លាស់ពួកសុ - ធាតុ

ពួក សុ - ធាតុនេះ កាលចុះ ណុ, ណា, ឧណា - បច្ច័យមកហើយ ច្រើនតែទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ តែ ណុ ត្រូវវ្រឹទ្ធិជា ណោ, ណា រស្សៈជា ណ បានខ្លះ ដូច សុណោតិ, សុណាតិ,

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សុណាសិ "ឮ, ស្ដាប់,"; វុណោតិ, វុណាតិ, "ក្រង"; ចាបុណាតិ "ដល់, ពាន់, លុះ" ។

វិធីផ្លាស់ពួកកី-ធាតុ

ពួកក - ធាតុនេះ កាលចុះនា-បច្ច័យមកហើយ ច្រើនតែទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅដូច្នេះ :

១) កីគង់រូប ដូច កីណាតិ "ទិញ", ផ្លាស់ នា ជា "ណា" ខ្លះ ដូច វិក្កិណាតិ "លក់, ដូរ" ។

២) ចំពោះ ញា-ធាតុផ្លាស់ ញា ជា "ជា" ខ្លះ ដូច ជានា-តិ "ដឹង", ផ្លាស់ ញា ជា "នា" ហើយផ្លាស់ នា - បច្ច័យជា "យ" ខ្លះ ដូច នាយតិ "ដឹង"; បើប្រកបនឹង ឯយ្យសត្តមីវិភត្តិ ផ្លាស់ ញា ជា "ជំ", ផ្លាស់ ឯយ្យ ជា "ញា" ផ្លាស់ទិគ្ឃហិត ជា "ញី" លុប នា - បច្ច័យចេញ ដូច ជញ្ញា "គប្បីដឹង" ។

៣) ផ្សំ នា - បច្ច័យជាមួយនឹងទីបំផុតធាតុខ្លះ ដូច អស្នាតិ "ស៊ី, បរិភោគ" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិធីផ្លាស់ពួក គហ៑ - ធាតុ

ពួក គហ៑ - ធាតុនេះ ឃើញមានប្រើតែ គហ៑ - មួយប៉ុណ្ណោះ, កាលចុះ ប្ប, ណ្ហា-បច្ច័យមកហើយ លុបទីបំផុតធាតុចេញ, ណ្ហា រស្សៈជា ណ្ហ ខ្លះ ដូច **គណ្ហាតិ**, (គណ្ហាតិ) ចាប់, កាន់, យក"; ចំពោះ ប្ប-បច្ច័យ ឲ្យផ្លាស់ គហ៑ ជា "ឃេ" ដូច **ឃេប្បតិ** "ចាប់, កាន់, យក" ។

វិធីផ្លាស់ពួក តន៑ - ធាតុ

ពួក តន៑ - ធាតុនេះ កាលចុះ ឱ, យិរ - បច្ច័យមកហើយ ច្រើនតែគង់រូបនៅដូច្នេះ ៖

តន៑ គង់រូប ដូច **តនោតិ** "ផ្សាយ, ត្រដាង. . . "; **ជាគរ៑** គង់រូបដូច **ជាគរោតិ** "ភ្ញាក់រឭក"; **សក៑** គង់រូបដូច **សក្កោតិ** "អាច, ហ៊ាន " (តម្រួតក); **ករ៑** គង់រូបខ្លះ ដូច **ករោតិ** ផ្លាស់ ឱ-បច្ច័យជា ឧ, ផ្លាស់ អ របស់ ក នៃ ករ៑ ជា ឧ ខ្លះ ដូច **កុរុតេ** ផ្លាស់ ឱ បច្ច័យជា ឧ ហើយផ្លាស់ ឧ នុះ ជា វ ផ្លាស់ វ ជា ព, លុបទីបំផុតធាតុ, ផ្លាស់ អ របស់ ក ជា ឧ, តម្រួត ព ជា ព្ព ដូច **កុព្វតិ** "ធ្វើ"; បើប្រកបនឹង យ-បច្ច័យក្នុងកម្មវាចកៈ ឲ្យផ្លាស់ យ-បច្ច័យនឹងទីបំផុតធាតុជា "យ្យ" ខ្លះ ដូច **កយ្យតេ** "ធ្វើ", ឯ យិរ-បច្ច័យឃើញមានប្រើចំពោះតែ ករ៑ - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ កាលចុះ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មកហើយត្រូវលុបវិបផុតធាតុចេញដូច កាយិរតិ (១) "ធ្វើ", បើ ប្រែកបទនឹងសត្តមីវិភត្តិ ឲ្យផ្លាស់ ឯយ្យ ជា "ក" ឯថ ជា "កថ" ដូច កាយិក, កាយិកថ "គប្បីធ្វើ" ។

វិធីផ្លាស់ពួក ចុរ - ធាតុ

ពួកចុរ ធាតុនេះ កាលចុះ ណេ, ណយ - បច្ច័យមកហើយ មាន វិធីផ្លាស់ដូច្នេះ :

១) ត្រូវព្រឹទ្ធិគឺទីឃៈ ឬ វិការៈ ដើមធាតុដែលជារស្សៈសុទ្ធ ហើយ លុប ណ ចេញ ទុកតែស្រៈដែល ណ អាស្រ័យ ដូច ចោរេតិ, ចោរយតិ "លួច"; ទេសេតិ, ទេសយតិ "សំដែង" ។

២) បើខាងដើមធាតុជាទីឃៈ ឬ មានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នាពីរតួនៅ ខាងចុងនោះ មិនត្រូវព្រឹទ្ធិដើមធាតុឡើយ គ្រាន់តែលុប ណ ចេញ ហើយផ្សំនឹងស្រៈដែល ណ អាស្រ័យប៉ុណ្ណោះ ដូច ចិន្តេតិ, ចិន្តយតិ "គិត"; តក្កេតិ, តក្កយតិ "ត្រិះ"; មន្តេតិ, មន្តយតិ "ប្រឹក្សា, ពិភាក្សា, ផ្ដែក"; លក្ខេតិ, លក្ខយតិ "កំណត់"; ឱបេតិ, ឱបយតិ "តាំងទុក, កប់ទុក, ..." ។

១– កាយិរតិ ប្រើជាវាចកៈ ២ គឺ បើយិរ-បច្ច័យជា កត្តុវាចកៈ, បើ-យ-បច្ច័យនិង ឥ-អាគមជាកម្មវាចកៈ ។

ចប់វិធីផ្លាស់ធាតុតែប៉ុណ្ណេះ ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យ

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងកត្តុវាចកៈ

ក្នុងកត្តុវាចកៈនេះកាលចុះបច្ច័យ ១៤ ពួកមកហើយ មានវិធីផ្លាស់ដូចបានពោលក្នុងវិធីផ្លាស់ធាតុរួចហើយ ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងកម្មវាចកៈ

ក្នុងកម្មវាចកៈនេះកាលចុះ យ-បច្ច័យមកហើយមានវិធីផ្លាស់ដូច្នេះ៖

១) ទុក យ ឲ្យគង់រូបនៅត្រូវចុះ ឥ-អាគមមកផង ដូច បចិយ-តេ «កំពុងចំអិន» ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) បើធាតុពេលតែ១តួ គ្រាន់តែចុះ យ-បច្ច័យមិនបាច់ចុះ អ-អាគមក៏បានដូច ញាយតេ «ដឹង»; កីយតេ(១) «ទិញ» ។ បើធាតុមិនបានសេចក្ដីល្អត្រូវតម្រួត យ ជា «យ្យ» មិនបាច់ចុះ អ-អាគមក៏បានដូច សុយ្យតេ(១) «ឮ, ស្ដាប់» ឬ លុប អ-ចេញ ទីឃៈដើមធាតុដែលជារស្សៈក៏បានដូច ចីយតេ(១) «សន្សំ, រេះ»

៣) បើធាតុពីរតួឡើងទៅ ទុក យ-បច្ច័យនិង អ-អាគមឲ្យគង់រូបនៅក៏បានដូច ចរិយតេ(១) «ត្រាច់ទៅ, ប្រព្រឹត្ត» ឬផ្លាស់ទៅទៀតក៏បាន, តែការផ្លាស់នោះត្រូវកំណត់ដូច្នេះ គឺបើទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈទី ១-៣ ក្នុងវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់ យ-បច្ច័យជាបុព្វរូប គឺជាព្យញ្ជនៈតួនោះ, មិនបាច់ចុះ អ-អាគមក៏បាន ដូច បច្ចតិ «ចំអិន»; ចជ្ជតិ «លះ, លះបង់»,

បើទីបំផុតធាតុ ជាព្យញ្ជនៈទី ២-៤ ក្នុងវគ្គៈ ក៏ត្រូវផ្លាស់ យ-បច្ច័យជាព្យញ្ជនៈទី ១ ៣ ទុកទីបំផុតធាតុនោះ ឲ្យនៅដូចដើម មិនបាច់ចុះ អ-អាគមក៏បាន ដូច លព្ភតិ «បាន» ។

១_ តាមការសង្កេតក្នុងបាលីព្រះត្រៃបិដកនិងគម្ពីរផ្សេងៗ ឃើញថា អ-អាគមក្ដី ទីបំផុតធាតុជា ឥ ឬ ឦ ក្ដី ប្រើផ្សំជាមួយនឹងយ-បច្ច័យដែលគង់រូប ច្រើនមានរូបជា ឦយ ឬជាឥយ្យ តែទីឃៈ ឥ ជា ឦ ឬ រស្សៈ ឦ ជា ឥ ហើយតម្រួត យ ជា យ្យ ដូចជា បចីយតេ ឬ បចិយ្យតេ ចីយតេ ឬ ចិយ្យតេ, កីយតេ ឬ កិយ្យតេ ទីយតេ ឬ ទិយ្យតេ សូម្បីទីបំផុតធាតុជា ឧ ឬ ឩ បើផ្សំជាមួយនឹងយ-បច្ច័យដែលគង់រូប ច្រើនតែមានរូបជា ឩយ ឬ ឧយ្យ តែទីឃៈ ឧ ជា ឩ ឬ រស្សៈ ឩ ជា ឧ ហើយតម្រួត យ ជា យ្យ ដូចជា សូយតេ ឬ សុយ្យតេ, ហូយតេ ឬ ហុយ្យតេ, ភូយតេ ឬ ភុយ្យតេ ។

៤) ផ្សំ យ នឹងទីបំផុតធាតុ មិនបាច់ចុះ ឥ-អាគមក៏បាន ដូច គម្យតេ « ទៅ, ដល់ », ខម្យតេ « ខ្ជាន » ។

៥) ផ្លាស់អា របស់ធាតុជា « ឦ » មិនបាច់ចុះ ឥ-អាគម ក៏បាន ដូច ធីយតេ « ឲ្យ »; ហីយតេ « លះបង់ » ។

៦) ឲ្យផ្លាស់ មថ-ធាតុ ជា « មថី » មហ-ធាតុ ជា « មហី » មិនបាច់ចុះ ឥ-អាគមក៏បាន ដូច មថីយតេ « ញាំញី »; មហីយតេ « បូជា » ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងភាវវាចកៈ

ក្នុងភាវវាចកៈនេះ កាលចុះយ-បច្ច័យមកហើយ មានវិធីផ្លាស់ដូចយ-បច្ច័យក្នុងកម្មវាចកៈដែរ ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈ

ក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈនេះ កាលចុះ ណេ, ណយ, ណាបេ, ណាបយ មកហើយ មានវិធីផ្លាស់ដូចណេ, ណយ ក្នុងពួក ចុរ-ធាតុដែរ ប្លែកគ្នាតែបច្ច័យ ទាំង ៤ ក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈនេះ ចុះក្នុងកត្តាដែលជាហេតុ ហៅថា ហេតុប្បច្ច័យក៏បាន ការិតប្បច្ច័យក៏បាន គឺ ណេ, ណយ ឲ្យប្រែថា « ឲ្យ...» ដូច បាចេតិ, បាចយតិ « ឲ្យចំអិន », ណាបេ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ណាបយ ឲ្យប្រែថា „ ឲ្យ... ” ឬថា „ ឲ្យញុំាង - ឲ្យ... ” បានខ្លះ ដូច វិស្សជ្ជាបេតិ, វិស្សជ្ជាបយតិ „ ឲ្យលែង ” ឬ „ ឲ្យញុំាង (គេ) ឲ្យលែង ” ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងហេតុកម្មវាចកៈ

ក្នុងហេតុកម្មវាចកៈនេះ ចុះបច្ច័យតាមពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មានផង ចុះការិតបច្ច័យផង ចុះ ឥ-អាគមនិង យ-បច្ច័យសម្រាប់កម្ម-វាចកៈផង ដូច បាចាបិយតេ, ចុរាបិយតេ, ធិញ្ញាបិយតេ, ណាយ លុប ណ ទុកតែ អយ ក៏មាន លុប យ របស់ ណាយ ក៏មាន ដូច សារិយ្យតេ, សារិយតេ „ ឲ្យរឭ, ឲ្យស្តាប់ ” ។ ឯ ណាបេ ត្រូវតែលុប ណ លុប ឯ ទុកឲ្យនៅតែ អាបិ ដូច ការាបិយតេ „ ឲ្យធ្វើ ” ជាដើម ។

ចប់វិធីផ្លាស់បច្ច័យតែប៉ុណ្ណេះ ។

×

× ×

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បែបបំបែកធាតុ

បំបែក វន្ទ-ធាតុ „ ថ្វាយបង្គំ , សំពះ" ចុះអ-បច្ច័យផ្នែកខាងបរស្សបទ, ចុះ ឥ-អាគម និង យ-បច្ច័យ ផ្នែកខាងអត្តនោបទ ប្រ-កបដោយវិភត្តិទាំង ៨ ពួកទុកជាគំរូដូច្នេះ ។

វត្តមានា

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	វន្ទតិ	វន្ទន្តិ, (វន្ទរេ)	វន្ទិយតេ	វន្ទិយន្តេ
ម.	វន្ទសិ	វន្ទថ	វន្ទិយសេ	វន្ទិយវ្ហេ
ឧ.	វន្ទាមិ	វន្ទាម	វន្ទិយេ	វន្ទិយម្ហេ

បញ្ចមី

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	វន្ទតុ	វន្ទន្តុ	វន្ទិយតំ	វន្ទិយន្តំ
ម.	វន្ទាហិ, វន្ទ, (វន្ទស្សុ)	វន្ទថ	វន្ទិយស្សុ	វន្ទិយវ្ហោ
ឧ.	វន្ទាមិ	វន្ទាម	វន្ទិយេ	វន្ទិយាមសេ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សត្តមី

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	វន្ទេយ្យ, វន្ទេ, វន្ទេថ	វន្ទេយ្យុំ	វន្ទិយេថ	វន្ទិយេរំ
ម.	វន្ទេយ្យាសិ	វន្ទេយ្យាថ	វន្ទិយេថោ	វន្ទិយេយ្យវ្ហោ
ឧ.	វន្ទេយ្យាមិ, (វន្ទេយ្យំ)	វន្ទេយ្យាម	វន្ទិយេយ្យំ	វន្ទិយេយ្យាម្ហេ
		(វន្ទេមុ)		

បរោក្ខា

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	វ(១)វន្ទ	វវន្ទុ	វវន្ទិយត្ថ	វវន្ទិយរេ
ម.	វវេន្ទ	វវន្ទិត្ថ	វវន្ទិយត្ថោ	វវន្ទិយវ្ហោ
ឧ.	វវន្ទំ	វវន្ទិម្ហ	វវន្ទិយី	វវន្ទិយម្ហេ

១_ វ ខាងដើមនេះ ជាតួអព្ភាសៈ ព្រោះតាមក្បួនបាលីវេយ្យាករណ៍ បរោក្ខាវិភត្តិ ច្រើនតែមានតួអព្ភាសៈ នៅខាងដើមធាតុ ហេតុនោះទើបយើងបន្ថែមតួ វ_ អព្ភាសៈ មកទៀតនេះឯង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហ៊ីយត្តនី

បរស្សៃបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. អវន្ទា, អវន្ទ	អវន្ទូ	អវន្ទិយត្ថ	អវន្ទិយត្ថុំ
ម. (អវន្ទោ), អវន្ទិ	អវន្ទត្ថ	អវន្ទិយសេ	អវន្ទិយវ្ហំ
ឧ. អវន្ទំ	អវន្ទម្ហា	អវន្ទិយឹ	អវន្ទិយម្ហសេ

អជ្ជត្តនី

បរស្សៃបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. អវន្ទិ, អវន្ទេសិ	អវន្ទុំ, អវន្ទឹសុ, (អវន្ទុំសុ)	អវន្ទិយា	អវន្ទិយូ
ម. (អវន្ទោ), អវន្ទិ, អវន្ទេសិ	អវន្ទត្ថ, អវន្ទិត្ថ	អវន្ទិយសេ	អវន្ទិយវ្ហំ
ឧ. អវន្ទឹ	អវន្ទម្ហា, អវន្ទិម្ហា	អវន្ទិយំ	អវន្ទិយម្ហេ

ភវិស្សន្តិ

បរស្សៃបៈ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. វន្ទិស្សតិ	វន្ទិស្សន្តិ	វន្ទិយិស្សតេ	វន្ទិយិស្សន្តេ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ម. វឌ្ឍិស្សសិ	វឌ្ឍិស្សថ	វឌ្ឍិយិស្សសេ	វឌ្ឍិយិស្សវ្ហេ
ឧ. វឌ្ឍិស្សាមិ, (វឌ្ឍិស្សំ)	វឌ្ឍិស្សាម	វឌ្ឍិយិស្សំ	វឌ្ឍិយិស្សាម្ហេ, វឌ្ឍិយិស្សម្ហេ

កាលាតិបត្តិ

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. (អវឌ្ឍិស្សា), អវឌ្ឍិស្ស	អវឌ្ឍិស្សំសុ	អវឌ្ឍិយិស្សថ	អវឌ្ឍិយិស្សឹសុ
ម. អវឌ្ឍិស្សេ	អវឌ្ឍិស្សថ	អវឌ្ឍិយិស្សសេ	អវឌ្ឍិយិស្សវ្ហេ
ឧ. អវឌ្ឍិស្សំ	អវឌ្ឍិស្សាម្ហា, អវឌ្ឍិស្សម្ហា	អវឌ្ឍិយិស្សំ	អវឌ្ឍិយិស្សម្ហសេ, អវឌ្ឍិយិស្សាម្ហសេ

បែបបំបែកធាតុចប់ ។

ចប់អាខ្យាតនិទ្ទេសទី ៤ តែប៉ុណ្ណេះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កិតកនិទ្ទេសទី ៦

កិតក

១៣៥) សព្ទដែលផ្សំចូលនឹងបច្ច័យ , ធ្វើកិរិយាសព្ទឲ្យក្លាយជានាមសព្ទ ឬនៅជាកិរិយាសព្ទដូចដើម ហៅថា កិតក: ។ នោះមាន ២ យ៉ាងគឺ កិតក:ដែលជានាមសព្ទ ហៅថា នាមកិតក: ឬ កិតនាម១, ដែលជាកិរិយាសព្ទ ហៅថា កិរិយាកិតក: ឬ កិតកិរិយា ១ ។

នាមកិតក:

(១៣៦) កិតក:ដែលជានាមនាមក្តី ជាគុណនាមក្តី ហៅថានាមកិតក: ។

សាធន:

សព្ទដែលសម្រេចមកអំពីរូបវិគ្គហ:របស់កិតក: ហៅថា „សាធន:” ។ នោះមាន ៧ យ៉ាងគឺ: កត្តុសាធន: ១, កម្មសាធន: ១, ករណសាធន: ១, សម្បទានសាធន: ១, អបាទានសាធន: ១, អធិករណសាធន: ១, ភាវសាធន: ១ ។

រូបវិគ្គហ:នៃសាធន:

រូបវិគ្គហ:នៃសាធន:មាន ៣ យ៉ាងគឺ កត្តុរូប ១, កម្មរូប ១, ភាវរូប ១ រាប់សមាសរូបចូលផងជា ៤ យ៉ាង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូបវិគ្គហៈនៃសាធនៈដែលជាកត្តុវាចកៈ ឬហេតុកត្តុវាចកៈ ហៅថាកត្តុរូប ។ ដែលជាកម្មវាចកៈ ឬហេតុកម្មវាចកៈ (១) ហៅថាកម្មរូប ។ ដែលជាភាវវាចកៈ ឬហេតុភាវវាចកៈ (១) ឬក៏ភាវសាធនៈ (១) ហៅ-ថាភាវរូប ។ រូបវិគ្គហៈដែលប្រើ តុំ-បច្ច័យ ឬយុ-បច្ច័យជាមួយនឹងធាតុជាប្រធាន ប្រាប់អាការរបស់កិរិយា ហើយផ្ដើវិភត្តិស្នុះ

១– ក្នុងកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ មិនមានហេតុកម្មវាចកៈ, ហេតុភាវវាចកៈ និងភាវសាធនៈទេ, តែក្នុងទីនេះ យើងសរសេរបន្ថែម ដើម្បីឲ្យស្របនឹងបាលីក្នុងគម្ពីរទន្ធីតជាថា អារោ-ចាបេតិ និងបាលីព្រះត្រៃបិដកថា នវំ បន ភិក្ខុនា មញ្ចំ វា បីឋំ វា ការយមានេន អដ្ឋង្គុលបាទកំ ការេតព្វំ សុគតង្គុលេន អញ្ញត្រ ហេដ្ឋិមាយ អដនិយា ជាដើម ។ កិរិយាសព្ទប្រាប់ហេតុភាពគឺ ប្រាប់ភាពដែលគ្រាន់តែជាហេតុហៅថា ហេតុភាវវា-ចកៈ ។ ក្នុងហេតុភាវវាចកៈនេះមានកត្តា ២ គឺ កត្តាដែលជាអ្នកប្រើគេ ឬ បង្គាប់គេប្រកបដោយ តតិយាវិភត្តិជាឯកវចនៈក៏បាន ជាពហុវចនៈក៏បាន ១, កត្តាដែលជាអ្នកទ-ទួលបំរើ ឬ ទទួលបង្គាប់ ប្រកបដោយទុតិយា ឬ តតិយាវិភត្តិ ជាឯកវចនៈក៏បាន ជាពហុ-វចនៈក៏បាន ១; កិរិយាសព្ទៈ ធាតុបានតែជាអកម្មធាតុ, បច្ច័យ ចុះបច្ច័យតាមពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មានផង ចុះការិតប្បច្ច័យផង ចុះ ពី-អាគមនិងយ-បច្ច័យផង, វិភត្តិផ្នែកខាងអត្តនោបទ ជាឯកវចនៈតែម្យ៉ាង សូម្បីខាងបរស្សបទក៏អាចប្រើបាន, តែមានតិច ។ សត្ថារា ភិក្ខូ (ឬ ភិក្ខូហិ) ភិក្ខូនំ អារោចាបីយតេ « គឺឬដែលព្រះសាស្តាញុំាងភិក្ខុទាំងឡាយឲ្យប្រាប់ដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ » ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ឬក៏រូបវិគ្គហៈប្រើបទដែលសម្រេចមកជាឆដ្ឋីតប្បុរិសសមាសរួចហើយ ។ បឋមាវិភត្តិស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា សមាសរូប ។

កត្តុរូប ចែកចេញជា ៧ យ៉ាងគឺ កត្តុរូប-កត្តុសាធនៈ ១, កត្តុរូប-កស្សៀលសាធនៈ ១, កត្តុរូប-កម្មសាធនៈ ១, កត្តុរូប-ករណសាធនៈ ១, កត្តុរូបសម្បទានសាធនៈ ១, កត្តុរូប-អបាទានសាធនៈ ១ កត្តុរូប-អធិករណសាធនៈ ១ ។

កម្មរូប ចែកចេញជា ៤ យ៉ាងគឺ កម្មរូប-កម្មសាធនៈ ១, កម្មរូប-ករណសាធនៈ ១, កម្មរូប-សម្បទានសាធនៈ ១, កម្មរូប-អធិករណសាធនៈ ១ ។

ភាវរូប មានតែម្យ៉ាងគឺ ភាវរូប-ភាវសាធនៈ ។

សមាសរូប មានតែម្យ៉ាងគឺ សមាសរូប-កស្សៀលសាធនៈ ។

កត្តុសាធនៈ

សយកត្តា ឬ ហេតុកត្តាជាបទប្រធានក្នុងវិគ្គហៈស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទ កិរិយារបស់ប្រធាននោះក៏សម្រេចរូបមកជាសាធនៈនៅជាកត្តាតាមលំនាំដើម, រូបដែលសម្រេចនុ៎ះឯង ហៅថា "កត្តុសាធនៈ" ឲ្យប្រែថា "អ្នក-" បើចុះក្នុងកស្សៀលៈ ឲ្យប្រែថា "អ្នក-ដោយប្រក្រតី"

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តាមប្រក្រតី" ឬមិនបាច់ប្រែថា . អ្នក-" ក៏បាន តាមគួរដល់ដំណើរសេចក្ដី ១. កុម្ភំ - ករោតី-តិ = កុម្ភការោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកធ្វើនូវឆ្នាំង" ក.ក. ។ កម្មំ ការាបេតី'តិ=កម្មការាបកោ (ជនោ) „(ជន) អ្នកញុំាងអ្នកដទៃឲ្យធ្វើនូវអំពើ" ។

កម្មសាធនៈ

សព្ទប្រាប់អំពើដែលប្រកបទុតិយាវិភត្តិ ឬ ប្រកបបឋមាវិភត្តិ ជាបទប្រធាន ជាកម្មវាចកៈ កន្និគ្គហៈ ស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា "កម្មសាធនៈ" បើជាកត្តុរូប ឲ្យប្រែថា "ជាទី-" ១. បិយេតិ'ន្តិ = បិយោ (បុត្តោ) "(កូន) ជាទីស្រឡាញ់ (នៃបិតា)"; ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា "គឺ-" ឬ "ដែល-" ១. ធិយ្យតេ'តិ = ទានំ (វត្ថុ) ឬ ទាតព្វ'ន្តិ = ទានំ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) ដែលជនឲ្យ" ឬ "(វត្ថុ) ដែលជនគប្បីឲ្យ" ។

ករណសាធនៈ

អ្នកធ្វើសម្រេចនូវអំពើដោយសព្ទ ដែលប្រកបតតិយាវិភត្តិកន្ទិវគ្គហៈ ស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា "ករណសាធនៈ" បើជាកត្តុរូប ឲ្យប្រែថា "ជាហេតុ-, ជាគ្រឿង-, សម្រាប់-" ១. ពន្ធតិ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ករណ'តិ = ពន្ធតិ (វត្ថុ) « (វត្ថុ) ជាគ្រឿងចង-, សម្រាប់ចង (នៃជន) » ; ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា « ជាហេតុគឺ- ឬ ជាហេតុដែល, ជាគ្រឿងគឺ- ឬ ជាគ្រឿងដែល-» ។. ពន្ធិយតេ ករណ'តិ= ពន្ធតិ (វត្ថុ) «(វត្ថុ) ជាគ្រឿងដែលជនចង (នៃសត្វ)»

សម្បទានសាធនៈ

សព្ទដែលទទួលនូវអំណោយ គឺសព្ទដែលប្រកបចតុត្ថីវិភត្តិជាសម្បទាន ក្នុងវិគ្គហៈស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈហៅថា «សម្បទានសាធនៈ», ជាកត្តុរូប ឲ្យប្រែថា "ជាទី-" ។. ធនមស្ស ករត្វា'តិ= ធនក្កតិ (ជនោ) «(ជន) ជាទីចូរកើតនៃទ្រព្យ»; ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា «ជាទីគឺ-, ជាទីដែល-». ។. សម្បទីយតេ ឯតស្សា'តិ = សម្បទានោ (បដិគ្គាហកោ) (បដិគ្គាហកៈ) ជាទីគឺគេយកប្រគល់ឲ្យ (នៃវត្ថុ)» ។

អបាទានសាធនៈ

សព្ទដែលប្រាប់ដែនឲ្យដឹងថាអ្វីមួយ ដែលបានឃ្លាតចេញចាកខ្លួនហើយ គឺសព្ទដែលប្រកបបញ្ចមីវិភត្តិជាអបាទាន ក្នុងវិគ្គហៈ ស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា «អបាទានសាធនៈ» ប្រើបានតែ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កត្តុរូបម៉្យាង ឲ្យប្រែថា «ជាដែន-» ឧ. បកា-សតិ ឯតស្មា'តិ = បកាសកោ (សរីរប្បទេសោ) «(សរីរប្បទេស) ជាដែនផ្សាយចេញនៃពន្លឺ» ។

អធិករណសាធនៈ

សព្ទដែលប្រាប់ទី គឺសព្ទមីវិភត្តិដែលប្រាប់ទីកន្លែង ក្នុងវិគ្គហៈស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា «អធិករណសាធនៈ» ជាកត្តុរូប ឲ្យប្រែថា «ជាទី-» ឧ. អាវសន្តិ ឯត្ថា'តិ=អាវាសោ (បទេ-សោ) «(ប្រទេស) ជាទីនៅអាស្រ័យ (នៃបព្វជិត)»; ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា «ជាទីគឺ-, ជាទីដែល-» ឧ. អាតបិយតេ ឯត្ថា'តិ=អាតបនំ (ឋានំ) (ទី) ជាទីដែលផងហាល (នៃវត្ថុមានសំពត់ជាដើម)» ។

ភាវសាធនៈ

សាធនៈដែលគ្រាន់តែប្រាប់អាការរបស់កិរិយាសព្ទ ដែលក្លាយមកជានាមសព្ទ គឺប្រាប់ឲ្យដឹងត្រឹមតែដំណើររបស់កិរិយាសព្ទប៉ុណ្ណោះ មិនមែនសំដែងដំណើរដែលជាកត្តា ឬជាកម្មឡើយ ហៅថា «ភាវសាធនៈ»។ នេះមានតែជាភាវរូបម៉្យាង ឲ្យប្រែថា «កិរិយា-, ការ-, សេចក្តី-»,

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដំណើរ-, គឺ-" ។, និសីទិយតេ[១]=និសជ្ជា «កិរិយាអង្គុយ, ការអង្គុយ» ។ ញាយតេ[១]=ជាននំ «សេចក្ដីដឹង» ។ គមីយតេ[១]=គមនំ «ដំណើរទៅ» ។ លព្ភតេ[១]=លភនំ «គឺគេបាន» ។

សមាសរូប-តស្សីលសាធនៈ

សាធនៈដែលមានរូបវិគ្គហៈប្រកប តុំ-បច្ច័យ ឬ យុ-បច្ច័យជាមួយនឹងធាតុប្រើជាបទប្រធានប្រាប់អាការរបស់កិរិយាសព្ទមាន «ស៊ីល» សព្ទដែលប្រែថា «ប្រក្រតី» ប្រកបបឋមាវិភត្តិឯកវចនៈជាបទវិសេសនៈ ហើយធ្វើវិភត្តិស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទ មានអាការដូចឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាសឬក៏មានរូបវិគ្គហៈប្រើបទដែលសម្រេចមកជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិស-

---

១— ក្នុងសៀវភៅនេះ ដែលបោះពុម្ពគ្រាមុន ៗ យើងបានដាក់ ឥតិ សព្ទទៅរាំងកិរិយាអាខ្យាតនិងកិរិយាកិតកៈ គ្រប់ ៗ វិគ្គហៈនៃភាវរូប និងភាវសាធនៈ យ៉ាងនេះស្របតាមនឹងកច្ចាយនប្បករណ៍ និងបាលីវេយ្យាករណ៍របស់មហាមកុដរាជវិទ្យាល័យនៅប្រទេសថៃឡង់ដ៍ ; ប៉ុន្តែមិនស្របនឹងអត្ថយោជនារបស់កច្ចាយនប្បករណ៍ ដែលហាមថា វិគ្គហៈទាំងឡាយ ដែលជាសបទវិគ្គហៈក្តី ជាអសបទវិគ្គហៈក្តី របស់ភាវរូប-ភាវសាធនៈ មិនត្រូវប្រកបដោយ ឥតិ-សព្ទទេ ; ទាំងមិនស្របតាមមូលកច្ចាយនប្បករណ៍ប្រទេសខ្មែរថា បចតេ បចនំ វា បាកោ, រុជ្ជតេ រុជនំ វា រោគោ ។ល។ ; មួយទៀត មិនស្របតាមអភិធម្មត្ថវិភាវិនីអត្ថយោជនាថា ឧប្បជ្ជិយតេ ឧប្បជ្ជនំ ; មិនស្របតាមមង្គលត្ថទីបនីថា បូជិយតេ បូជនំ ។ ហេតុនោះ ក្នុងទីនេះ យើងមិនសរសេរដាក់ ឥតិ-សព្ទរាំងកិរិយាទេ ដើម្បីឲ្យស្របនឹងគម្ពីរទាំងនោះ មានអត្ថយោជនារបស់កច្ចាយនប្បករណ៍ជាដើមផង ឲ្យស្របតាមក្បួនបាលីវេយ្យាករណ៍ផង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

មាសរូបហើយ ៗ បប់មាតែគ្គិស្សុះចេញមកជាអញ្ញបទ ហៅថា « សមាសរូបគស្សីលសាធនៈ » ឲ្យប្រែថា « អ្នកមាន-ជាប្រក្រតី ឬ មានជាប្រក្រតី » ១. ទាបំ កាតុំ សីលំ យស្ស សោ = ទាបការី (ជនោ) « (ជន) អ្នកមានកិរិយាធ្វើនូវបាបជាប្រក្រតី » ។

ទាបស្ស ករណំ សីលំ យស្ស សោ = ទាបការី (ជនោ) « (ជន) អ្នកមានកិរិយាធ្វើនូវបាបជាប្រក្រតី » ។ ទាបករណសីលោ[១] = ទាបការី (ជនោ) « (ជន) អ្នកមានកិរិយាធ្វើនូវបាបជាប្រក្រតី » ។

បច្ច័យនៃនាមកិតកៈ

(១៣៧) បច្ច័យដែលសម្រាប់ចុះប្រកបទនឹងនាមកិតកៈ នោះចែកជា ៣ ពួកគឺ ៖

១) កិតប្បច្ច័យ សម្រាប់ចុះក្នុងកត្តុរូប មាន ៩ គឺ ណ្វុ, ណី, ក្វិ, តុ, រូ, អាវី, ណុក, (តុក, ឥក) ។

២) កិច្ចប្បច្ច័យ សម្រាប់ចុះក្នុងកម្មរូប និងភាវរូបមាន ៥ គឺ ណ្យ, ខ, តេយ្យ, (រិច្ច, រិរិយ) ។

១– រូបវិគ្គហៈទី ៣ នេះ ក្នុងកាលដែលបោះពុម្ពគ្រាមុន ៗ មិនមាននៅ តែគ្រានេះយើងសរសេរបន្ថែមមកទៀត ដើម្បីឲ្យស្របតាមមូលកច្ចាយនប្រទេសខ្មែរ និងគម្ពីរផ្សេង ៗ ទៀត ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣) កិតកិច្ចប្បច្ច័យ សម្រាប់ចុះក្នុងកត្តុរូប, កម្មរូប, ភាវរូបមាន ១៣ គឺ ណ, អ, ក, យុ, ត, ម្ម, រ, ផន, តវេ, តុំ, (រត្ត, រិត្ត, រាត្ត) ។

កិតប្បច្ច័យ

ណ្វ

១៣៨) ណ្ -បច្ច័យ ត្រូវផ្លាស់ជា " អក " ជាកំណត់ លើកតែអំពីមុខ ញា - ធាតុចេញមានរូបសិទ្ធិ ៧ យ៉ាង៖

១) ច្រើនតែព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុ ដែលជារស្សៈសុទ្ធ ឧ. ការោ-តីតិ = ការកោ (ជនោ) " (ជន) អ្នកធ្វើ " ក. ក. ។

២) សូម្បីអក្សរដើមធាតុ ដែលជារស្សៈ មិនបាច់ព្រឹទ្ធិខ្លះក៏បាន ឧ. ជនេតីតិ = ជនកោ (ជនោ) " ជនអ្នកញាំងកូនឲ្យកើត, អ្នកបង្កើតកូន " = (ជនក, បិតា, ឪពុក,) ក.ក. ។

៣) បើអក្សរដើមធាតុជាទីឃៈ ឬមានព្យញ្ជនសំយោគនៅខាងចុង មិនបាច់ព្រឹទ្ធិឡើយ ឧ. យាចតីតិ=យាចកោ (ជនោ) " (ជន) អ្នកសូម = (សូម) ក . ក . ; រក្ខតីតិ = រក្ខកោ (ជនោ) " (ជន) អ្នករក្សា " ក. ក. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) ធាតុដែលមានស្រៈ អា ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ អា របស់ធាតុជា អាយ[១] ឧ. បិវតីតិ = បាយកោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកផឹក" ក.ក. ។

៥) ចំពោះញា-ធាតុមួយ ផ្លាស់ ណ្វុ បច្ច័យជា អក ក៏បាន ជា អានក ក៏បាន ឧ. ជានាតីតិ = ញាយកោ ឬ ជានកោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកដឹង" ក.ក. ។

៦) បើធាតុពោល (តែមួយតួ), ផ្លាស់តាមលំនាំពួកធាតុហើយព្រឹទ្ធិ ឧ. សុណាតីតិ = សាវកោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកស្ដាប់" ក.ក. ។

៧) ផ្លាស់តួធាតុជារូបផ្សេងៗ បានខ្លះ គឺផ្លាស់ ហន ធាតុជា ឃាត ខ្លះ, ជា វធ ខ្លះ ឧ. ហនតីតិ = ឃាតកោ ឬ វធកោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកសម្លាប់" ក.ក. ។

សព្ទដែលចុះ ណ្វុ-បច្ច័យនេះ បើជាសកម្មធាតុត្រូវប្រើសព្ទជាកម្មបទកាយ ដែលសម្ពន្ធចូលទីជិតខ្លួន ប្រកបឆដ្ឋីវិភត្តិ ឲ្យជាឆដ្ឋីកម្ម ឧ. ទានស្ស ទាយកោ "ជនអ្នកឲ្យនូវទាន" ។

១– តាមលទ្ធិនៃអាចារ្យខ្លះថា ក្នុងទីបែបនេះ ត្រូវចុះបច្ច័យក្នុងពួកទីវធាតុ មកជួយសម្រួលឲ្យបានរូបជាអាយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ណី

ណី - បច្ច័យច្រើនចុះក្នុងតស្សីលសាធនៈ មានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) ព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុដែលជាស្រះសុទ្ធ ឧ. ព្រហ្មំ ចរិតុំ សីលមស្សាតិ = ព្រហ្មចារី (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាប្រព្រឹត្តនូវធម៌ដ៏ប្រសើរជាប្រក្រតី" ស.គ. ។

២) បើអក្សរដើមធាតុជាទីឃៈ ឬមានព្យញ្ជនសំយោគនៅខាងចុង មិនបាច់ព្រឹទ្ធិឡើយ ឧ. សុភាសិតំ ភាសតិ សីលេនាតិ = សុភាសិតភាសី (ជនោ) "(ជន) អ្នកពោលនូវពាក្យដែលជាសុភាសិតតាមប្រក្រតី" ក.គ. ។ វាចំ អនុវត្តិតុំ សីលំ យស្ស សោ = វាចានុវត្តី (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាតាមពាក្យ (ឬពាក្យរឿយៗ) នូវវាចាជាប្រក្រតី" ស.គ.

៣) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេង គឺបើទីបំផុតធាតុ ជាចវគ្គៈ ផ្លាស់ជាកវគ្គៈ (ច > ក, ឆ > ខ, ជ > គ, ឈ > ឃ, ញ > ង), ឧ. កាមំ ភុញ្ជតីតិ = កាមភោគី (ជនោ) "(ជន) អ្នកបរិភោគនូវកាម" ក.ក. ។

៤) ផ្លាស់តួធាតុទាំងមូលជារូបផ្សេង គឺផ្លាស់ ហន - ធាតុជា ឃាតិ ជាដើម ឧ. បាណំ ហនតិ សីលេនាតិ = បាណ-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឃាតី (ជ.ឡ) “(ជន) អ្នកសម្លាប់នូវសត្វដោយប្រក្រតី” ក.ក. ។

៤) ធាតុដែលមានស្រៈ អា ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ អា របស់ធាតុជា អាយ [១] ឧ. សីឃំ យាយនសីលោ = សីឃយាយី (ជ.ឡ) “(ជន) អ្នកមានកិរិយាទៅរហ័សជាប្រក្រតី” ស.ក. ។

ក្វិ

ក្វិ - បច្ច័យគ្រាន់តែចុះមកជាលំនាំ ហើយត្រូវលុបចេញជាដរាប, មានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) បើធាតុមាននាមនាម, គុណនាម, សព្វនាមជាសទ្ទុបបទ ឬ ឧបសគ្គៈនិបាតជាបុព្វបទ ទើបអាចចុះ ក្វិ-បច្ច័យបាន ឧ. អមតំ ទ-ទាតីតិ = អមតទោ (ជ.ឡ) “(ជន) អ្នកឲ្យនូវអមតៈ” ក.ក. ។ អភិភវតីតិ = អភិភូ (ជ.ឡ) “(ជន) អ្នកគ្របសង្កត់ (គេ)” = (អ្នកជាធំ) ក.ក. ។

២) បើទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈ ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈនោះចេញ ឧ. ឧរេន គច្ឆតីតិ = ឧរគោ (សត្តោ) “(សត្វ) ទៅដោយទ្រូង” = (ពស់) ក.ក. ។

១_ មើលសេចក្តីយោងក្នុង ណ្យ - បច្ច័យត្រង់ ១ ទី ៤ ។

៣) បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈ ត្រូវផ្លាស់ស្រៈនោះបានចច្ចិចច្ចុ មានស្រៈ អា ជា អ ជាដើម ។. អគ្គិ ធេតិតិ=អគ្គធោ (ផ់ធោ) "(ផន) អ្នកឲ្យនូវគ្រឿងស៊ី" ក. ក. ៗ

៤) ចំពោះវិទ - ធាតុមួយ មិនត្រូវលុបទីបំផុតធាតុឡើយ; តែត្រូវចុះ ឩ-អាគមមកជាកំណត់ ។. លោកាំ វិទតីតិ=លោកាវិទូ(១) [កតភ] "(ព្រះមានព្រះភាគ) ទ្រង់ជ្រាបនូវត្រៃលោក" ក.ក.ៗ

៥) បើធាតុទោលឬធាតុតែមួយតួ, ត្រូវទុកធាតុឲ្យនៅតាមរូបដើម ។. (កិលេសាទិកេ បញ្ច) មារេ អជិនីតិ = មារជិ [កតភ] "(ព្រះមានព្រះភាគ) ទ្រង់បានឈ្នះហើយនូវមារទាំង ៥ មានកិលេសមារជាដើម" ក.ក. ៗ

តុ

តុ - បច្ច័យកាលបើចុះមកហើយ ត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅ, មានរូបសិទ្ធិ ៥ យ៉ាង ៖

១) ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុហើយតម្រួត " ត " លើ តុ - បច្ច័យជា " ត្តុ " ។. ករោតី តិ = កត្តា (ផ់ធោ) "(ផន) អ្នកធ្វើ" ក. ក. ៗ

១— ក្នុងគម្ពីរមោគ្គល្លានជា ចុះឩ-បច្ច័យបានរូបជាលោកវិទូ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ត" ឬជា "ឋ" តាមគួរដល់ការប្រកប តាមរបៀប (ត-បច្ច័យក្នុងកិរិយាកិតកៈ) ឧ. វទតីតិ=វត្តា (ជនោ) "(ជន) អ្នកពោល" ក. ក. ។ កោធំ-សមេតិ សីលេនាតិ=កោធសន្ត (ជនោ) (ជន) អ្នករម្ងាប់នូវកំហឹងតាមប្រក្រតី" ក.ក. ។

៣) ធាតុដែលមានអក្សរ ២ តួ, បើមិនលុបឬផ្លាស់ទីបំផុតធាតុទេ ត្រូវចុះ ឥ-អាគមមក ឧ. សរិតុំ សីលំ យស្ស សោ = សរិតា (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយារលឹកជាប្រក្រតី" ស. ក. ។

៤) ព្រឹទ្ធិធាតុក៏បានខ្លះ ឧ. សុណាតីតិ=សោតា (ជនោ) "(ជន) អ្នកស្ដាប់" ក. ក. ។

៥) បើធាតុពោលតែមួយតួជាទីឃៈ គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹងតុ-បច្ច័យជាការស្រេច ឧ. ទទាតីតិ=ទាតា (ជនោ) "(ជន) អ្នកឲ្យ" ក. ក. ។

សព្ទដែលចុះតុ-បច្ច័យនេះ, បើជាសកម្មធាតុ ត្រូវប្រើសព្ទជាតួកម្មបទពាយ ដែលសម្ពន្ធចូលនឹងខ្លួនឲ្យជាឆដ្ឋីកម្ម ឧ. ធម្មស្ស សោតារោ "ជនទាំងឡាយអ្នកស្ដាប់នូវធម៌" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រូ

រូ-បច្ច័យកាលបើចុះមកហើយត្រូវលុប « រ » ចេញទុកឲ្យសល់តែស្រៈ ឩ មានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) បើធាតុមានអក្សរ ២ តួ, ច្រើនតែលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឧ. វេទំ-គច្ឆតីតិ = វេទគូ (ព្រាហ្មណោ) « (ព្រាហ្មណ៍) អ្នកដល់នូវវេទ » ក. ក. ៗ

២) ធាតុមានអក្សរ ២ តួ, បើមិនលុបទីបំផុតធាតុទេ, ច្រើនតែស្សៈ ឩ ជា ឱ ឧ. កិច្ចតិ-សីលេនា'តិ = កិច្ចុ (សមណោ) « (សមណៈ) អ្នកសូមតាមប្រក្រតី » ក. ក. ៗ

៣) បើធាតុទោលតែមួយតួ, ត្រូវលុបស្រៈរបស់ធាតុហើយផ្សំនឹង « ឩ » ឧ. កាលំ ជានាតី'តិ = កាលញ្ញូ (ជនោ) « (ជន) អ្នកដឹងនូវកាល » ក. ក. ៗ

៤) ចំពោះ វិទ-ធាតុមួយ, មិនត្រូវលុបទីបំផុតធាតុទេ ឧ. វិទតីតិ = វិទូ (ជនោ) « (ជន) អ្នកដឹង » (អ្នកប្រាជ្ញ) ក. ក. ៗ

អាវី

អាវី-បច្ច័យច្រើនតែចុះក្នុងតស្សីលសាធនៈ ប្រើបានទាំងកត្តុរូបនិងសមាសរូប ហើយបានចំពោះតែ ទិសិ-ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ ឧ.

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ភយំ · បស្សតិ · សីលេនា'តិ = ភយទស្សាវី (ជនោ) "(ជន) អ្នកឃើញនូវភ័យដោយប្រក្រតី" ក. ត. ។ ភយំ - បស្សិតុំ សីលមស្សា'តិ = ភយទស្សាវី (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាឃើញនូវភ័យជាប្រក្រតី" ។

ណ្វុក

ណ្វុក - បច្ច័យកាលបើចុះមកហើយត្រូវតែលុប ណ ទុកតែ វុក ត្រូវព្រឹទ្ធិធាតុជាស្រេះសុទ្ធ, ច្រើនតែចុះក្នុងតស្សីលសាធនៈ ។ ករោតិ សីលេនា'តិ = ការុកោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកធ្វើតាមប្រក្រតី" ក. ត. ។ កាតុំ - សីលមស្សា'តិ = ការុ-កោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាធ្វើជាប្រក្រតី" ស. ត. ។ អាហននសីលោ = អាឃាតុកោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាសម្លាប់ជាប្រក្រតី" = (ពេជ្ឈឃាត) ស. ត. ។

ត្វុក

ត្វុក - បច្ច័យចុះបានចំពោះគម - ធាតុមួយ ។ អាគច្ឆតី'តិ = អាគន្តុកោ (ភិក្ខុ) "(ភិក្ខុ) អ្នកមក" = (ភិក្ខុដែលទើប-មកដល់ថ្មី) ក. ត. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឥក

ឥក-បច្ច័យចុះបានចំពោះ គមុ-ធាតុ ក្នុងសេចក្ដីថា " គួរ " ក៏មាន, មិនចុះក្នុងសេចក្ដីដូច្នោះក៏មាន ឧ. គន្តុំ ភព្វោ'តិ = គមិកោ (ភិក្ខុ) " (ភិក្ខុ) អ្នកគួរដើម្បីទៅ " = (ភិក្ខុដែលមានដំណើរត្រូវចេញទៅ) ក. ក. ។ គច្ឆតីតិ = គមិកោ (ភិក្ខុ) ប្រែថា (ភិក្ខុ) អ្នកទៅ " ក. ក. ។

កិច្ចប្បច្ច័យ

ណ្យ

(១៣៩) ណ្យ-បច្ច័យ កាលបើចុះមកហើយ ត្រូវលុបណចេញ ទុកតែយជាកំណត់មានរូបសិទ្ធិ ៦ យ៉ាង ៖

១) ត្រូវព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុដែលជាស្រៈសុទ្ធ ហើយចុះឥ-អាគម ឧ. កាតព្វន្តិ = ការិយំ (កម្មំ) " (អំពើ) ដែលជនគប្បីធ្វើ កម្ម. កម្ម. ។

២) ធាតុដែលមាន " អា, ឥ, ឦ " ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ អា, ឥ, ឦ នោះជា " ឯ " ហើយតម្រួតយ ជាយ្យ ឧ. ទាតព្វន្តិ = ទេយ្យំ (វត្ថុ) " (វត្ថុ) ដែលជនគប្បីឲ្យ " កម្ម. កម្ម. ។ ចិនិតព្វន្តិ = ចេយ្យំ (វត្ថុ) " (វត្ថុ) ដែលជនគួរសន្សំ " នេត-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ពុទ្ធិ = ពេយ្យំ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) ដែលជនគប្បីនាំទៅ" កម្ម. កម្ម. ។

៣) ផ្លាស់ យ និងទីបំផុតធាតុជារូបផ្សេង គឺផ្លាស់ ជ្យ ជា គ្គ, ទ្យ ជា ជ្ជ, ធ្យ ជា ជ្ឈ, ក្យ ជា ក្ក ១. យុជ្ជតេនេនាតិ = យោគ្គំ (វីរិយំ) "(ព្យាយាម) ជាគ្រឿងដែលជនប្រកប" កម្ម. ករ. ។ មជ្ជតេ អនេនាតិ = មជ្ជំ (ឧទកំ) "(ទឹក) ជាគ្រឿងស្រវឹង ទឹកស្រវឹង) ក. ករ. ។ ហន្តព្វោតិ = វជ្ឈោ (មនុស្សោ)" "(មនុស្ស) ដែលគេត្រូវសម្លាប់" កម្ម. កម្ម. ។ លភិតព្វាតិ = លព្ភំ(១) (សម្បត្តិ) "(សម្បត្តិ) ដែលគេគប្បីបាន" កម្ម. កម្ម ។

៤) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជារូបផ្សេងគឺ ផ្លាស់ ចវគ្គៈជា កវគ្គៈ ១. វត្តព្វន្តិ = វាក្យំ (សទ្ទជាតំ) "(សទ្ទជាត) ដែលជនគប្បី-ពោល" = ពាក្យ កម្ម. កម្ម. ។

៥) ផ្លាស់យជាបុព្វរូប ដូចជា សក្កោតិ = សក្កា(១) វាចា

១_ សព្ទ ២ គឺ លព្ភា, សក្កា មានគតិដូចគ្នា គឺបើជាកិរិយា ប្រើបានទាំងកម្មវាច-កៈ និងភាវវាចកៈ ប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ លិង្គ ទាំងឯកវចនៈ និងពហុវចនៈ ជារូបស្លាប់ គឺនឹងផ្លាស់ទៅទៀតមិនបាន ហៅថាអព្យយកិរិយា ឬ អព្យយសព្ទ ប្រើជាកិរិយាក្នុងពាក្យផ្ត នៃម៉្យាង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

« (រោគ) ដែលគេអាច » កម្ម. កម្ម. ។ ក្ខយតេ = កព្វំ[២] « កិរិយាកើត » ក. ក. ។ កុញ្ជិតព្វន្តិ = កោជ្ជំ (វត្ថុ) « (វត្ថុ) ដែលគេគប្បីបរិភោគ » កម្ម. កម្ម. ។ ហសិតព្វន្តិ = ហស្សំ (កម្មំ) « (អំពើ) ដែលគេគប្បីសើច » កម្ម. កម្ម. ។ គមិតព្វន្តិ = គម្មំ (ធម្មជាតំ) « (ធម្មជាត) ដែលគេគប្បីដល់ » កម្ម. កម្ម. ។

៦) ធាតុដែលមាន « ហ » ជាទីបំផុត ប្តូរយ ទៅកន្លែងហ, ហ មកកន្លែងយ ជា យ្ហ (វណ្ណវិបរិយយៈ) ឧ. គរហិតព្វន្តិ = គារយ្ហំ (កម្មំ) « (អំពើ) ដែលគេគួរតិះដៀល » កម្ម. កម្ម. ។ គហិតព្វន្តិ = គយ្ហំ (វត្ថុ) « (វត្ថុ) ដែលគេគប្បីកាន់យក » កម្ម. កម្ម. ។

ណ្យ-បច្ច័យនេះ មានអំណាចឲ្យប្រើជាកិតកិរិយាក៏បាន ដូចជា តំ (វត្ថុ) គារយ្ហំ « (វត្ថុ) នោះ គឺជនគួរតិះដៀល » ។ បទវិគ្គហៈថា គរហិតព្វន្តិ = គារយ្ហំ (កម្មំ) « (អំពើ) ដែលបណ្ឌិតគួរតិះដៀល » កម្ម. កម្ម. ។

២-- ក្នុងកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ បង្ហាប់ថា: ចំពោះ ក្ខ-ធាតុ ឲ្យផ្លាស់ណ្យ-បច្ច័យទាំងមូល ទឹង ម របស់ ក្ខ ជា អព្វ សម្រេចរូបជា កព្វ (ចូរមើលក្នុងទីនោះផង) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ខ

១ - បច្ច័យគ្រាន់តែចុះមកហើយលុបចេញ តែលុះតែមាននិបាតសព្ទគឺ ឦសំ « តិចតួច »; មានឧបសគ្គៈគឺ ទុ « អាក្រក់, កម្រ- . . . »; សុ « ល្អងាយ, ស្រួល . . . »; ទាំង ៣ នេះ ណាមួយជាបុព្វបទទើបចុះខ-បច្ច័យបាន, ម្យ៉ាងទៀតមិនត្រូវលុបអក្សរទីបំផុតធាតុ ទាំងមិនត្រូវវឌ្ឍិធាតុឡើយ ហើយចុះអ-បច្ច័យសម្រាប់ពួក កូ-ធាតុមកផង ។

ឦសំ ជាបុព្វបទ ដូចជា ឦសំ សយតេ = ឦសស្សយោ ; ឦសំ សយនំ ភ = ឦសស្សយោ « កិរិយាដេកបន្តិចបន្តួច » ក. ក. ។

ទុ ជាបុព្វបទដូចជា ទុក្ខេន កយ្យតេតិ = ទុក្ករំ (កម្មំ) « (អំពើ) ដែលគេធ្វើ (បាន) ដោយលំបាក » កម្ម. កម្ម. ។

សុ ជាបុព្វបទ ដូចជា សុខេន ករីយតេតិ = សុករោ (កិច្ចោ) « (កិច្ច) ដែលគេចិញ្ចឹមដោយងាយ » កម្ម. កម្ម. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តេយ្យ

តេយ្យ - បច្ច័យមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង ៖

១) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈដើម ឧ. បត្តព្វ' ន្តិ = បត្តេយ្យំ (ឋានំ) « (ទី) ដែលជនគប្បីដល់ » កម្ម. កម្ម. ។

២) ផ្លាស់ ត របស់ តេយ្យ - បច្ច័យជាព្យញ្ជនៈដើម៖ហើយលុបទីបំផុតធាតុ ឧ. លទ្ធព្វ' ន្តិ = លទ្ធេយ្យំ (ធនំ) (ទ្រព្យ) ដែលជនគប្បីបាន » កម្ម. កម្ម. ។

៣) បើធាតុពោលតែមួយតួ ត្រូវទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យនៅតាមរូបដើម ឧ. ញាតព្វ' ន្តិ = ញាតេយ្យំ (អារម្មណំ) « (អារម្មណ៍) ដែលជនគប្បីដឹង » កម្ម. កម្ម. ។

រិច្ច

រិច្ច - បច្ច័យចុះបានចំពោះតែ ករ - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ, ហើយត្រូវលុប « រ » ទុកតែ « ឥច្ច » ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុ ឧ. កាតព្វ' ន្តិ = កិច្ចំ (កម្មំ) « (អំពើ) ដែលជនគប្បីធ្វើ » កម្ម. កម្ម. ។ ឬថា ករីយតេ'តិ = កិច្ចំ (កម្មំ) « (អំពើ) ដែលជនធ្វើ » កម្ម. កម្ម. ។ ករីយតេ = កិច្ចំ « កិរិយាធ្វើ » ភា. ភា. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រិរិយ

រិយ - បច្ច័យចុះបាទចំពោះតែ ករ - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ, ហើយត្រូវលុប « រ » ខាងដើមទុកតែ « ិរិយ » ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុ ។. កាតព្វាតិ = កិរិយា (ធម្មជាតិ) « (ធម្មជាតិ) ដែលជនគប្បីធ្វើ » កម្ម. កម្ម. ។ ការិយតេ = កិរិយា ឬ ការិយំ « កិរិយាធ្វើ, ដំណើរធ្វើ » ក. ក. ។

កិតកិច្ចប្បច្ច័យ

ណ

(១៤០) ណ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយ ត្រូវលុប ណ ចេញ ទុកតែស្រៈ អ ដែលណអាស្រ័យប៉ុណ្ណោះ មានរូបសិទ្ធិ ៦ យ៉ាងគឺ ៖

១) ព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុ ដែលជាស្រៈសុទ្ធ ។. សុវណ្ណំ ការោតីតិ = សុវណ្ណការោ (ជនោ) « (ជន) អ្នកធ្វើនូវមាស » = (ជាងមាស) ក. ក. ។

២) បើអក្សរដើមធាតុជាទីឃៈ ឬមានព្យញ្ជនៈសំយោគនៅខាងចុង មិនបាច់ព្រឹទ្ធិឡើយ ។ អាពាធតីតិ = អាពាធោ (សភាវោ) « សភាព) បៀតបៀនក្រៃលែង » = (អាពាធ, ជម្ងឺ) ច. ក. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ធម្មំ តក្កេតីតិ = ធម្មតក្កោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកត្រិះរិះនូវធម៌" ក. ក. ។

៣) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេងគឺទីបំផុតធាតុជា ចវគ្គៈ ផ្លាស់ជាកវគ្គៈ (ច > ក, ឆ > ខ, ជ > គ, ឈ > ឃ, ញ > ង) ឬទីបំផុតធាតុជាញ ផ្លាស់ជា គ ខ្លះ ជា ង្គ ខ្លះ ។. វិវេចនំ = វិវេកោ "សេចក្ដីស្ងាត់" ក. ក. ។ ចជនំ = ចាគោ "កិរិយាលះ" ក. ក. ។ រញ្ជនំ = រាគោ "សេចក្ដីត្រេក, សេចក្ដីត្រេកត្រអាល = (តម្រេក) ក. ក. ។ រញ្ជន្តិ ឯត្ថាតិ = រង្គោ (បទេសោ) "(ប្រទេស) ជាទីត្រេកត្រអាល ឬជាទីរីករាយ" = (កន្លែងរាំ) ក. អធិ. ។

៤) ផ្លាស់អក្សរដើមធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេងបានខ្លះ ។. បរិទុហនំ = បរិឡាហោ "សេចក្ដីក្ដៅក្រហាយ" ក. ក. ។

៥) ផ្លាស់តួធាតុជារូបផ្សេងគឺ ចំពោះ ករ - ធាតុ បើមាន បុរ, សំ, បរិ ជាបុព្វបទត្រូវផ្លាស់ជា "ខរ", ចំពោះ គហ - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ជា "ឃរ", ចំពោះហន - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ជា "ឃាត" ។. បុរេ ករីយតេ = បុរេក្ខារំ "កិរិយាធ្វើក្នុងខាងមុខ" ក. ក. ។ សំ ឯកតោ ករីយន្តីតិ = សង្ខារា (ធម្មា) "(ធម៌.) ដែលបច្ច័យធ្វើប្រជុំគឺជាក្នុងទីជាមួយគ្នា" កម្ម. កម្ម. ។ បរិករោតិ តេនាតិ = បរិក្ខារោ (សម្ភារោ) "(គ្រឿងសម្ភារៈ)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សម្រាប់ធ្វើដោយជុំវិញ" ក. ករ. ៗ (ឧតុសម្ភារេ) គណ្ហា-តិ = យរំ (សេនាសនំ) "(សេនាសនៈ) កាន់យកនូវទព្វ-សម្ភារៈ = (ផ្ទះ) ក. ក. ៗ ឧបហានំ = ឧបឃាតោ "កិរិ-យាចូលទៅបៀតបៀន" ក. ក. ៗ

៦) ធាតុដែលមានស្រៈ អ ជាទីបំផុត ត្រូវផ្លាស់អ របស់ធាតុជាអយ(១) ។. ធាតព្វន្តិ = ធាយំ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) ដែលផនគួរឲ្យ" កម្ម. កម្ម. ៗ

៚

អ-បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធ ៤ យ៉ាង ៖

១) បើមានសព្ទបទជាគុណកម្មនៅខាងដើមធាតុត្រូវចុះនុ - អាគម; តែបើមិនចុះ នុ - អាគមទេ, ត្រូវតម្រួតអក្សរដើមធាតុតាមគួរដល់ការប្រ-កប; ឯនុ-អាគមនោះ ត្រូវផ្លាស់ជានិគ្គហិតជាដំបូង ហើយនិគ្គហិតនុះ ត្រូវផ្លាស់ជាវគ្គន្តព្យញ្ជនៈ (ង, ញ, ណ, ន, ម,) តាមលំដាប់វគ្គ ។. ទីបំ ករោតីតិ = ទីបង្ករោ (ករការ) (ព្រះមានព្រះភាគ) ព្រះអង្គធ្វើនូវទីពឹង" ក. ក. ៗ តំ ករោតីតិ = តក្ករោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកធ្វើនូវកិច្ចនោះ" ក. ក ៗ

(១) ចូរមើលលេខយោងក្នុងកណ្ឌ - បច្ច័យត្រង់ ខ ទី ៤ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ស័ព្ទមានសទ្ទុបបទជាតួកម្មនៅខាងដើមធាតុ មិនបាច់ចុះនុ-អាគម ឬមិនបាច់តម្រួតអក្សរដើមធាតុ ក៏មានខ្លះ (បន្តិចបន្តួច) ឧ. ទិវំ ករោតីតិ = ទិវង្ករោ (ទេវបុត្តោ) "(ទេវបុត្ត) អ្នកធ្វើនូវថ្ងៃ"=(ព្រះអាទិត្យ) ក. ក. ៧

៣) ធាតុដែលមានបុព្វបទ ឬសទ្ទុបបទនៅខាងដើមដែរ តែមិនមែនជាតួកម្ម ឬក៏ធាតុដែលមិនមានបុព្វបទ, សទ្ទុបបទនៅខាងដើមទេ មិនត្រូវចុះនុ-អាគមឡើយ ឧ. កាមេ អវចរតិ ឯត្ថា-តិ = កាមាវចរោ (លោកោ) "(លោក) ជាទីត្រាច់ចុះនៃកាម" ក. អធិ. ៧

៤) ចំពោះ ទា - ធាតុដែលអក្ខរៈជា ទា - ទា ស្រេះជា ទទ, បើមាន បុរ-សព្ទជាបុព្វបទ, ត្រូវផ្លាស់ អ របស់ រ នៃ បុរ-សព្ទជា ឥំ ហើយផ្លាស់និគ្គហិតរបស់ ឥំ ជា ន ឧ. បុរេ (ទានំ) ទទា-តីតិ = បុរិន្ទទោ (ទេវរាជា) "(ទេវរាជ) ប្រទានឲ្យនូវទានក្នុងកាលពីដើម" = (ព្រះឥន្ទ) ក. ក. ៧

ណី

ណី-បច្ច័យចុះមកត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម, ទាំងធាតុក៏ត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅ មិនមានវិធីឲ្យលុបទីបំផុតធាតុឡើយ, ពោះមានបុព្វ-

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

បទ ឫសខ្ទុំបបទក្តី មិនមានក្តី អាចចុះបច្ច័យនេះបាន ឧ. អាធិយ•តោ·តិ=អាធិ (សការោ) "(សការៈ) ដែលផនគាន់យក"= (ខាន់ដើម) កម្ម. ឥម្ម. ឞ

យុ

យុ-បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) វៀរលែងតែធាតុដែលមាន រិ ឬ ហ៊ា ជាទីបំផុតនិង ញា-ធាតុចេញ ឲ្យផ្លាស់យុ-បច្ច័យជា អន ឧ. សេវីយតេ = សេវនា "កិរិយាសេពគប់" ក. ក. ឞ

២) ធាតុដែលមាន រ៊ ជាទីបំផុត ផ្លាស់យុ-បច្ច័យជា អណ ឧ. ការយតេ = ការណំ "កិរិយាធ្វើ" ក. ក. ឞ

៣) ធាតុដែលមាន ហ៊ា ជាទីបំផុតផ្លាស់ យុ-បច្ច័យជា អន ខ្វះ, ជា អណ ខ្វះ ឧ. ឱបនយ្ហតេ = ឱបនយ្ហនំ "កិរិយាចូលទៅចង, កិរិយាចងទុក" ក. ក. ឞ គហីយតេ = គហណំ "កិរិយាចាប់,-កាន់, ..." ក. ក. ឞ

៤) ចំពោះ ញា-ធាតុ ផ្លាស់ យុ ជា អណ ខ្វះ, ជា អានន ខ្វះ ឧ. ជានាតិ តេជាតិ = ញាណំ (ធម្មជាតិ)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(ធម្មជាត) ជាគ្រឿងដឹង (នៃជន)" ក. ករ. ។ ជានីយតេ=ជាននំ „សេចក្តីដឹង" ក. ក. ។

តិ

ត្តិ-បច្ច័យមានរូបសិទ្ធិ ៦ យ៉ាង ៖...

១) ធាតុដែលមាន ន, ម, រ, ជាទីបំផុត; ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុ ឧ. ខននំ=ខតិ កិរិយាជីក" ក. ក. ។ រមន្តិ ឯតាយា'តិ=រតិ (ធម្មជាតិ) "(ធម្មជាតិ) ជាហេតុរីករាយ (នៃសត្វ)" ក. ករ. ។ សរតិ ឯតាយា'តិ=សតិ (ធម្មជាតិ) "(ធម្មជាតិ) ជាគ្រឿងរឭក (នៃជន)"=(ស្មារតី) ក.ករ.។

២) ធាតុដែលមាន ច, ជ, ត, ប ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ត" ផ្សំនឹង តិ-បច្ច័យជា "ត្តិ" ដូច្នេះ ឧ. វិមោចតិ ឯតាយា'តិ=វិមុត្តិ (គុណជាតិ) "(គុណជាតិ) ជាគ្រឿងរួចស្រឡះ (នៃជន)" ក. ករ. ។ ភជនំ=ភត្តិ "កិរិយាគប់រក" = (ភក្តី) ក. ក. ។ វិនាសំ បជ្ជតេ=វិបត្តិ កិរិយាដល់នូវសេចក្តីខូចបង់" ក. ក. ។ តបនំ=តត្តិ កិរិយាក្តៅ; សេចក្តីក្តៅ" ក. ក. ។

៣) ត្រូវផ្លាស់ធាតុតាំងមូលជារូបផ្សេង ឧ. ជននំ = ជាតិ „កិរិយាកើត" = (កំណើត) ក. ក. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) ធាតុពេលតែមួយតួ, ត្រូវទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យនៅដូចដើម ឧ (កុមារេ) ជនតិ, តិ = ជាតិ (ឥត្ថី) "(ស្រី) អ្នកទ្រទ្រង់នូវកូនក្មេង" = (មែដោះ, បង់ចិញ្ចឹម, បង់ក្បា) ក. ក. ៗ

៥) ចំពោះ ហា-ធាតុ និង ធា-ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ អា របស់ ហា ជា "ឥ" អា របស់ ធា ជា "ហិ" ឧ. ហាតំ = ហិតំ "កិរិយាដាក់ល់, កិរិយាតាំងនៅ" ក. ក ៗ ធាតំ = ហិតំ "កិរិយាដាក់ ក. ក. ៗ

៦) ធាតុដែលមាន ធិ, ភិ, មិ, សិ ជាទីបំផុត ត្រូវផ្លាស់ តិ បច្ច័យជាព្យញ្ជនៈផ្សេង ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញដូច្នេះ ៖

ក) ធាតុមាន "ធិ, ភិ" ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ តិ-បច្ច័យជា "ទ្ធិ" ឧ. ពុជ្ឈតិ ឯតាយាតិ = ពុទ្ធិ (បញ្ញា) "(ប្រាជ្ញា) ជាគ្រឿងដឹង (នៃជន)" ក. ក. ៗ លភំ = លទ្ធិ "កិរិយាបាន" = (លទ្ធ, ទិដ្ឋ) ក. ក. ៗ

ខ) ធាតុមាន "មិ" ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ តិ-បច្ច័យជា "ន្តិ" ឧ. ខមនំ = ខន្តិ "កិរិយាអត់, សេចក្តីអត់ទ្រាំ" = (អំណត់) ក. ក. ៗ

គ) ធាតុមាន "សិ" ជាទីបំផុតត្រូវផ្លាស់ តិ បច្ច័យជា "ដ្ឋិ" ឧ. ទស្សនំ = ទិដ្ឋិ "កិរិយាឃើញ" ក. ក. ៗ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រម្ម

រម្ម - បច្ច័យចុះមកត្រូវលុប "រ" ចេញ ទុកតែត្រឹម "ម្ម" តាំងពីបំ-ផុតជាតុក៏ត្រូវលុបចេញផងគំណត់ ១. ធារេតិ, តិ = ធម្មោ (សភាវ) "(សភាវៈ) ទ្រទ្រង់" ក. ក. ១

រ

រ - បច្ច័យគ្រាន់តែចុះមកជាលំនាំ ហើយលុបចេញឥតមានទុកឲ្យសល់ឡើយ, តាំងពីបំផុតជាតុក៏ត្រូវលុបចេញផងគំណត់ ២. អគ្គិការេតិ តិ = អគ្គតោ (សភាវ) "(សភាវៈ) ភ្លើងទីបំផុត" ក. ឆ. ១

ឥណ

ឥណ - បច្ច័យចុះមកត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម ៤. សុបិយ-តេ = សុបិនំ "កិរិយាដេកលក់, កិរិយាយល់សប្ត" ក. ក. ១

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

តវេ

តវេ(១)-បច្ច័យចុះមកហើយ ជាជំនួសចតុត្ថីវិភត្តិ មានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) ធាតុដែលមាន " ម៑ " ជាទីបំផុត; ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា " ន៑ " ឧ. គន្តវេ " ដើម្បីទៅ, ដើម្បីដល់ " ។

២) ធាតុដែលមាន ទ៑, ប៑ ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា " ត៑ " ឧ. បត្តវេ (<បទ៑-ធាតុ ឬ ប + អប៑-ធាតុ) " ដើម្បីដល់, . . . " ។

៣) ធាតុដែលមាន " ន៑ " ជាទីបំផុត, គ្រាន់តែផ្សំជាមួយតវេ ជាការស្រេច ឧ. ហន្តវេ " ដើម្បីបៀតបៀន " ។

៤) ចំពោះ ករ៑-ធាតុមួយ, ឲ្យផ្លាស់ ករ៑ ទាំងមូលជា " កា " ឧ. កាតវេ " ដើម្បីធ្វើ " ។

១— គម្ពីរមោគ្គល្លានថា តុយេ, តាយេ -បច្ច័យមានគតិដូច តវេ បច្ច័យដែរ ឧ. មរិតុយេ (មរ៑ + ឥ + តុយេ) " ដើម្បីស្លាប់ ", កាតុយេ (ករ៑ ▸ កា + តុយេ) " ដើម្បីធ្វើ "; ទក្ខិតាយេ (ទិស៑ ▸ ទក្ខ + ឥ + តាយេ) " ដើម្បីឃើញ, មើល ", កត្តាយេ (ករ៑ + តាយេ) " ដើម្បីធ្វើ " ។ បើរួមបច្ច័យ ២ នេះចូលផង ត្រូវជាកិតកិច្ចប្បច្ច័យមាន ១៤ ត្រូ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥) ព្រឹទ្ធិធាតុដែលជាទីឃៈស្រាប់ក៏បានខ្លះ ។. ណេតវេ "ដើម្បីនាំទៅ", សូម្បីធាតុពោលជារស្សៈ ក៏អាចព្រឹទ្ធិធាតុបាន ។. សោតវេ "ដើម្បីស្ដាប់" ។

៦) ធាតុពោលតែ ១ តួ, ជាទីឃៈ គ្រាន់តែផ្សំធាតុជាមួយនឹងតវេជាការស្រេច ។. ញាតវេ "ដើម្បីដឹង", បហាតវេ "ដើម្បីលះបង់", តែចំពោះ ធា-ធាតុ ដែលមានឧបុព្វបទ, ផ្លាស់អា របស់ ធា-ធាតុជា ឯ បាន ។. និធេតវេ "ដើម្បីតាំងទុក, កប់ទុក" ។

តុំ

តុំ-បច្ច័យកាលចុះមកហើយសម្រាប់ប្រើជំនួសបឋមាវិភត្តិនិងចតុត្ថីវិភត្តិ មានរូបសិទ្ធិ ១២ យ៉ាង ៖

១) ធាតុដែលមាន ច៑, ជ៑, ប៑ ជាទីបំផុតអាចផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ត៑ (បច្ចិមរូប) បានខ្លះ គឺធាតុដែលមាន ច៑ ជាទីបំផុត ។. សិត្តុំ (សិច៑-ធាតុ) "ដើម្បីស្រោច, កិរិយាស្រោច"; ធាតុដែលមាន ជ៑ ជាទីបំផុត ។. ចត្តុំ (ចជ៑-ធាតុ) ដើម្បីលះ កិរិយាលះបង់"; ធាតុដែលមាន ប៑ ជាទីបំផុត ។. តត្តុំ (តប៑-ធាតុ)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

"ដើម្បីដុត"; បត្តុំ (ប + អបិ-ធាតុ) ដើម្បីដល់,-លុះ,-ពាន់, បាន,-សម្រេច" ។

២) ចំពោះ ករ៑-ធាតុ ផ្លាស់ រ៑ ទីបំផុតធាតុជា ត៑ ក៏បាន ឧ. កត្តុំ "ដើម្បីធ្វើ", ផ្លាស់ ករ៑-ធាតុទាំងមូលជា កា ក៏បាន ឧ. កាតុំ "ដើម្បីធ្វើ" ។

៣) ធាតុដែលមានអក្សរ ២ តួ, បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុ ឬ មិនផ្លាស់ធាតុទាំងមូលជាព្យញ្ជនៈផ្សេងទេ ត្រូវចុះ ឥ-អាគម ឧ. សិញ្ចិតុំ "ដើម្បីស្រោច" ។

៤) សព្វធាតុពោល (តែ ១ តួ), កាលបើព្រឹទ្ធិឬអក្ខរៈឲ្យកើតជា ២ តួហើយ ក៏ត្រូវចុះ ឥ-អាគមដែរ ឧ. ភវិតុំ "ដើម្បីកើត, . . ." ។

៥) ធាតុពោល បើជារស្សៈ ត្រូវព្រឹទ្ធិតាមដំណើររបស់ស្រៈក៏បាន ឧ. សោតុំ "ដើម្បីឮ,-ស្តាប់" ។

៦) ចំពោះ គហ៑-ធាតុ គ្រាន់តែចុះ ឥ-អាគមក៏បាន ឬចុះ ណ្ហា-បច្ច័យក្នុងអាខ្យាត ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ រួចចុះ ឥ-អាគម លុបអារបស់ណ្ហា-បច្ច័យចេញក៏បាន ឧ. គហិតុំ គណ្ហិតុំ "ដើម្បីកាន់យក,-ទទួល,-ចាប់" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧) ធាតុដែលមាន ធ៑, ភ៑ ជាទីបំផុត ផ្លាស់ តុំ - បច្ច័យ ជា ទ្ធុំ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញក៏បាន, ផ្លាស់ តុំ - បច្ច័យ និងទីបំផុតធាតុជា ទ្ធុំ ក៏បាន ឧ. សុពុទ្ធុំ ឬ សុពោទ្ធុំ (សុ + ពុធ៑ ធាតុ) "ដើម្បីដឹងឆ្ងាយ", លទ្ធុំ "ដើម្បីបាន" ។

៨) ធាតុដែលមាន ម៑ ជាទីបំផុត បើមិនចុះ អ - អាគមទេ ផ្លាស់ តុំ ជា ន្តុំ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញក៏បាន, ផ្លាស់ តុំ និងទីបំផុតធាតុជា ន្តុំ ក៏បាន ឧ. គន្តុំ "ដើម្បីទៅ, - ដល់" ។

៩) ធាតុដែលមាន ស៑ ជាទីបំផុតផ្លាស់ តុំ ជា ដ្ឋុំ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញក៏បាន, ផ្លាស់ តុំ និងទីបំផុតធាតុជា ដ្ឋុំ ក៏បាន ឧ. ទដ្ឋុំ (ទិស៑ - ធាតុ) "ដើម្បីឃើញ, - ជួប, . . ." ។

១០) ធាតុទោលដែលជាទីឃៈ ច្រើនគេទុកឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម ឧ. ទាតុំ "ដើម្បីឲ្យ" ។

១១) ធាតុដែលមាន ន៑ ជាទីបំផុត បើមិនចុះ អ - អាគមទេ ត្រូវផ្សំទីបំផុតធាតុជាមួយនឹង តុំ ជា ន្តុំ ឧ. ហន្តុំ "ដើម្បីបៀតបៀន" ។

១២) តុំ-បច្ច័យនេះ បើចុះក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈ ត្រូវចុះការិត-បច្ច័យក្នុងអាខ្យាតផង ជាកំណត់ ឧ. លាភេតុំ លាភាបេតុំ "ដើម្បីឲ្យបាន"

រត្ថុ

រត្ថុ-បច្ច័យ ចុះមកត្រូវលុបចេញ ទុកតែ ត្ថុ, តាំងទីបំផុតធាតុ ក៏ត្រូវលុបចេញ ឧ. សាសតី'តិ=សត្ថា (ជនោ) "(ជន) អ្នកប្រៀនប្រដៅ" = (គ្រូប្រៀនប្រដៅ) ក. ក. ៕

រិតុ

រិតុ-បច្ច័យ ចុះមកត្រូវលុបចេញ ទុកតែ ឥតុ, តាំងទីបំផុតធាតុ ក៏ត្រូវលុបចេញ ឧ. (បុត្តំ) ចាលេតី'តិ=បិតា (បុរិសោ) "(បុរស) អ្នករក្សា (នូវកូន)" ក. ក. ៕

រាតុ

រាតុ-បច្ច័យ ចុះមកត្រូវលុប "រ" ចេញ ទុកតែ អាតុ, តាំងទីបំផុតធាតុ ក៏ត្រូវលុបចេញ ឧ. (បុត្តំ) មានេតី តិ=មាតា (ឥត្ថី) "(ស្រី) អ្នករាប់អាន (នូវកូន)" ក. ក. ៕

នាមកិតកៈចប់ ៕

★

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កិរិយាកិតកៈ

(១៤១) កិតកៈដែលជាកិរិយាសព្ទ ហៅថា កិរិយាកិតកៈឬកិតកិរិយា ឬហៅថា កិតបទ, ត្រូវប្រើប្រកបនឹងវិភត្តិ, វចនៈ, កាល, ធាតុ, វាចកៈ, បច្ច័យ ។

វិភត្តិ និង វចនៈ

(១៤២) វិភត្តិនៃកិរិយាកិតកៈ, ត្រូវប្រើប្រកបនឹងវិភត្តិនាម, បើនាមសព្ទប្រកបនឹងវិភត្តិណា, វចនៈណា, កិរិយាកិតកៈ ក៏ត្រូវប្រកបនឹងវិភត្តិនោះ វចនៈនោះតាម, ទាំងលិង្គ ក៏ត្រូវប្រកបឲ្យស្មើគ្នា ឧ.

ភិក្ខុ អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ "ភិក្ខុ ចូលទៅហើយ កាន់ព្រៃ" ។

កាល

(១៤៣) កាលក្នុងកិតកៈមាន ៣ យ៉ាងគឺ បច្ចុប្បន្នកាល ១, អតីតកាល ១, អនាគតកាល ១; រាប់អនុត្តកាលចូលផង ជា ៤ យ៉ាង ។

បច្ចុប្បន្នកាលចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ បច្ចុប្បន្នសុទ្ធ ១, បច្ចុប្បន្នជិតអនាគត ១ ។

បច្ចុប្បន្នសុទ្ធ ប្រែថា «កំពុង-, កំពុងតែ-, ឬ គ្រាន់តែ ប្រែចេញសព្ទរបស់ធាតុក៏បាន ។ ឧ. ឧបាសកោ ធម្មំ សុណន្តោ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សទ្ធំ ជនេតិ « ឧបាសក កំពុងស្តាប់ នូវធម៌ ញុំាងសទ្ធាឲ្យកើត » ។

បច្ចុប្បន្នជិតអនាគត ឲ្យប្រែថា «កាល-, កាលនឹង-»

ឧ. ពុទ្ធា ច នាម ធម្មំ ទេសេន្តា សត្តានំ ឧបនិស្សយំ ឱលោកេត្វា ទេសេន្តិ « ធម្មតា ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ កាលសម្តែង នូវធម៌ (តែងតែ) ប្រមើលមើល – នូវឧបនិស្ស័យ – នៃសត្វទាំងឡាយ រួចហើយទើបសំដែង » ។

អតីតកាល ចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ អតីតកាលគ្រាន់តែប្រាប់ថា កន្លងហើយ ១, អតីតកាលកន្លងស្រេចហើយ ១ ។

អតីតកាល គ្រាន់តែប្រាប់ថាកន្លងហើយ ឲ្យប្រែថា « ហើយ » ឬ ថា « រួចហើយ » ក៏បានខ្លះ ។ ឧ. តយោ មាសា អតិក្កន្តា ខែទាំងឡាយ ៣ កន្លងហើយ ។

អតីតកាល កន្លងស្រេចហើយ ឲ្យប្រែថា « លុះហើយ » ឬថា « លុះរួចហើយ » ក៏បានខ្លះ ។ ឧ. អយំ កុលបុត្តោ មំ ទិស្វា មម សន្តកំ ការិស្សតិ តតោ ឥ បន មហាសម្បត្តឹ លភិស្សតិ «កុលបុត្តនេះឃើញ-នូវអញ-ហើយ

នឹងធ្វើនូវសេចក្ដីសង្គ្រោះដល់អញ, ក៏លុះធ្វើរួចហើយ នឹងបាននូវសម្បត្តិធំ " ។

អនុត្តកាលចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ អនុមតិ ១, បរិកប្ប១ ។

អនុមតិ " ប្រាប់សេចក្ដីយល់ឃើញ " ឲ្យប្រែថា " គួរ-, គួរតែ- " ។. ន កោចិ ពាលោ សេវិតព្វោ បណ្ឌិ-តោ, បន សេវិតព្វោ បុគ្គលពាលគឺអ្នកណាមួយ **មិនគួរសេពគប់ឡើយ** ឯបុគ្គលជាបណ្ឌិត (គឺជន) **គួរសេពគប់** " ។

បរិកប្ប ប្រាប់សេចក្ដីកំណត់ " ឲ្យប្រែថា " គប្បី- " ឬ ត្រូវ- " ។. រាជកិច្ចំ តេ កាតព្វំ " កិច្ចរបស់ស្ដេចគឺអ្នក **គប្បីធ្វើ** " ។

" ប្រាប់សេចក្ដីជញ្ជឹង, សេចក្ដីត្រិះរិះ " ឲ្យប្រែថា " គប្បី-" ឬ " ត្រូវ -" ។. កិន្នុ ខោ បនេតំ មយា កាតព្វំ " ចុះ (កិច្ច) ហ្នឹង គឺអញ **ត្រូវធ្វើ** ដូចម្ដេចហ្ន៎ ? " ។

ធាតុ និង វាចកៈ

ធាតុ

(១៨៨) ធាតុក្នុងកិតកៈនេះក៏ដូចគ្នានឹងធាតុក្នុងអាខ្យាតដែរ ដូចបែបធៀបតទៅនេះ :

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

លភ "បាន"

(បច្ចុប្បន្នកាល): អាខ្យាត លភតិ; កិតកៈ បុំ. លភន្តោ, ឥ. លភន្តី, នបុំ. លភន្តំ ។

(អតីតកាល): អាខ្យាត លភិ ឬ អលភិ; កិតកៈ បុំ. លទ្ធោ, ឥ. លទ្ធា, នបុំ. លទ្ធំ, អព្យយកិរិយាៈ លភិត្វា, លភិត្វាន, លទ្ធាន ។

(អនុត្តកាល) អាខ្យាតៈ លភេយ្យ; កិតកៈ បុំ. លភិតព្វោ ឬ លទ្ធព្វោ, ឥ. លភិតព្វា ឬ លទ្ធព្វា, នបុំ. លភិតព្វំ ឬ លទ្ធព្វំ ។

វាចកៈ

វាចកៈមាន ៥ យ៉ាងគឺ កត្តុវាចកៈ, កម្មវាចកៈ, ភាវវាចកៈ, ហេតុកត្តុវាចកៈ, ហេតុកម្មវាចកៈ ។

កត្តុវាចកៈ ភិក្ខុ អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ "ភិក្ខុ ចូលទៅហើយកាន់ព្រៃ" ។

កម្មវាចកៈ ភគវតា ទេសិតោ អយំ ធម្មោ "ធម៌នេះ ដែលព្រះមានភាគ ត្រាស់សំដែងហើយ" ។

ភាវវាចក: ករិយំ មេ និស្សាយ កយេន ឧប្បន្នេន ករិតព្វំ « គឺភ័យកើតឡើង ព្រោះអាស្រ័យនូវកិរិយានៃអញ គប្បី-មាន » = (ជាក់ជាភ័យកើតមាន ព្រោះអាស្រ័យនូវកិរិយារបស់អញ) ។

ហេតុកត្តុវាចក: អាចរិយោ អន្តេវាសិកេ វិនយំ សិក្ខាបេន្តោ « អាចារ្យកំពុងញុំាងអន្តេវាសិកទាំងឡាយឲ្យរៀននូវ-វិន័យ » ។

ហេតុកម្មវាចក: វិនយោ អាចរិយេន អន្តេវាសិកេហិ សិក្ខាបេតព្វោ « វិន័យ គឺអាចារ្យគប្បីញុំាងអន្តេវាសិកទាំង-ឡាយឲ្យរៀន » ។

បច្ច័យនៃកិរិយាកិតក:

(១៤៥) បច្ច័យសម្រាប់ចុះប្រកបនឹងកិរិយាកិតក:នោះ ក៏ចែកជា ៣ ពួក ដូចបច្ច័យនៃនាមកិតក:ដែរ ។ កិតប្បច្ច័យមាន ៣ គឺ អន្ត, តវន្តុ, តាវី ។

កិច្ចប្បច្ច័យមាន ២ គឺ តព្វ, អនីយ ។ កិតកិច្ចប្បច្ច័យមាន៥គឺ មាន, ត, ត្វា, ត្វាន, តូន ។

អន្ត, មាន(១) ពីរនេះប្រាប់បច្ចុប្បន្នកាល ។ តព្វ, អនីយ ពីរនេះប្រាប់អនុត្តកាល ។ ត មួយនេះច្រើនតែប្រាប់អតីតកាលផង បច្ចុប្បន្នកាល, ខាងអនាគតកាលក៏ប្រើបាន តែមានតិចណាស់ ។ តវន្តុ, តាវី, ត្វា, ត្វាន, ត្វូន ៥ នេះប្រាប់អតីកាលដោយច្រើនជាងកាលឯទៀត ។

(១៤៦) ឧទាហរណ៍ ក្នុងកិតប្បច្ច័យ

អន្ត

អន្ត - បច្ច័យ ចុះបានតែវាចកៈពីរគឺកត្តុវាចកៈ និងហេតុកត្តុវាចកៈ ។

កត្តុវាចក: ភាសន្តោ, ភាសន្តី, ភាសន្តំ «កំពុងពោល កាលពោល» ; លភន្តោ, លភន្តី, លភន្តំ «កំពុងបាន កាលបាន» ។

១_ ក្នុងគម្ពីរច្បាប់ចាស់ ៗ ថា ស្ស បច្ច័យចុះខាងដើម អន្ត, មាន, អាន-បច្ច័យនិងខាងដើមវត្តមានាវិភត្តិ សម្រាប់សំគាល់អនាគតកាលដូចជា សិចិ + ស្ស + អន្តៈ សិញ្ចិស្សំ សិញ្ចិស្សន្តោ, សិញ្ចិស្សន្តី ឬ សិញ្ចិស្សតី, សិញ្ចិស្សំ, សិញ្ចិស្សន្តំ, សិចិ + ស្ស + មាន សិញ្ចិស្សមានោ, សិញ្ចិស្សមានា, សិញ្ចិស្សមានំ សិចិ + ស្ស + អានៈ សិញ្ចិស្សានោ, សិញ្ចិស្សានា សិញ្ចិស្សានំ ប្រែថា «កាលនឹងស្រោច, នឹងស្រោច» ; សិចិ + ស្ស + តិ សិញ្ចិស្សតិ នឹងស្រោច» ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហេតុកត្តុវាចក: ការាបេត្វា, ការាបេត្វី, ការាបេត្វំ "កំពុងឲ្យពោល, កាលឲ្យពោល"; លាភាបេត្វា, លាភាបេត្វី, លាភាបេត្វំ "កំពុងឲ្យបាន, កាលឲ្យបាន" ។

តវន្តុ

តវន្តុ-បច្ច័យចុះបានក្នុងវាចក: ២ គឺកត្តុវាចក: និងហេតុកត្តុវាចក: មានរូបសិទ្ធដូច្នេះ ៖

កត្តុវាចក:

១) ធាតុទោលតែមួយតួ, ត្រូវទុកធាតុឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម ឧ. សុត្វា "ឮហើយ, ស្តាប់ហើយ" ។

២) ធាតុមានអក្សរ ២ តួ, ដែលមាន ច៍, ជ៍, ប៍ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ត៍" ក៏បាន ឧ. សិត្ត្វា (សិច៍-ធាតុ) "ស្រោចហើយ"; ភុត្ត្វា (ភុជ៍-ធាតុ) "បរិភោគហើយ"; គុត្ត្វា (គុប៍-ធាតុ) "គ្រប់គ្រងហើយ, រក្សាហើយ" ។

៣) បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុទេ, ត្រូវទុកធាតុឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម ប៉ុន្តែត្រូវចុះ ឥ-អាគមមកផង ឧ. ចជិត្វា "លះហើយ, លះបង់ហើយ" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ចំពោះ ទសិ - ធាតុមួយ, ត្រូវផ្លាស់ ទ របស់ ទសិ ជា "ទុ" ឬផ្លាស់ អ របស់ ទ នៃ ទសិ ជា "ឱ" ក៏បាន ត្រូវចុះ ឥ-អាគមមកផង ឧ. ទុសិតោ «នៅហើយ" ។

ហេតុកត្តុវាចកៈ

ក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈ ត្រូវចុះការិត-បច្ច័យចំពោះធាតុខ្លះដែលប្រើបានតាមគួរដល់ការប្រកប ឧ. ភោជេតោ; ភោជយិតោ, ភោជាបេតោ ភោជាបយិតោ ឲ្យបរិភោគហើយ" ត្រង់ណាយ និង ណាបយ ត្រូវចុះ ឥ-អាគមផង ។

តាវី

តាវី-បច្ច័យមានគតិដូចតវន្តុ, ខុសតែស្រៈទីបំផុត មួយជា ឥ មួយជា ឦ ប៉ុណ្ណោះ ។

កត្តុវាចកៈ សុតាវី, សុតាវិនី, សុតាវី " ឮហើយ, ស្តាប់ហើយ " ។

ហេតុកត្តុវាចកៈ ភោជេតាវី, ភោជយិតាវី, ភោជាបេតាវី, ភោជាបយិតាវី "ឲ្យបរិភោគហើយ" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

(១៤៧) ឧទាហរណ៍ក្នុងកិច្ចប្បច្ច័យ

តព្វ

តព្វ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៧ យ៉ាង ៖

១) ធាតុដែលមានស្រៈអាជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំនឹងតព្វ-បច្ច័យជាការស្រេចក៏មាន ឧ. បាតព្វោ (បា-ធាតុ) "គប្បីផឹក" ។

២) ធាតុដែលមានស្រៈអាជាទីបំផុត បើមិនផ្សំនឹងតព្វទេ, ត្រូវផ្លាស់ អា ជា អាយ ហើយចុះ ឥ-អាគមក៏មាន ឧ. យាយិតព្វោ (យា-ធាតុ) "គប្បីទៅ" ។

៣) ធាតុដែលមានស្រៈ ឥ, ឦ, ឧ, ឩ ជាទីបំផុត ផ្លាស់ធាតុជារូបផ្សេងៗគ្នា គឺផ្លាស់តាមលំនាំពួក ភូ-ធាតុ ឧ. បច្ចេតព្វោ (បតិ + ឥ-ធាតុ) "គប្បីដល់ចំពោះ, គប្បីជឿ" ។ នេតព្វោ (នី-ធាតុ) "គប្បីនាំទៅ" ។ សោតព្វោ (សុ-ធាតុ) "គប្បីឮ, ស្តាប់" ។ ភវិតព្វំ "គប្បីកើត, -មាន, -ជា" ។

៤) ធាតុដែលមានទីបំផុតជាព្យញ្ជនៈ គ្រាន់តែចុះ ឥ-អាគមជាការស្រេច ឧ. បុច្ឆិតព្វោ (បុច្ឆ-ធាតុ) "គប្បីសួរ" ។

៥) ធាតុដែលមានទីបំផុតជាព្យញ្ជនៈ, ធាតុខ្លះមិនត្រូវចុះឥអាគមទេ; តែត្រូវផ្លាស់ព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុនិង ត នៃ តព្វ ជារូបផ្សេងៗក៏មានដូចតទៅនេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក) ធាតុដែលមាន ភ៑ ជាទីបំផុត ផ្លាស់តនៃ តព្វ ជា ធ ហើយផ្លាស់ ភ៑ ទីបំផុតធាតុជា ទ ឬជាផ្លាស់ ត របស់ តព្វ និង ភ៑ ទីបំផុតធាតុជា ទ្ធ ក៏បាន ឧ. លទ្ធព្វោ (លភ៑-ធាតុ) «គប្បីបាន ។

ខ) ធាតុដែលមាន ស៑ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត នៃ តព្វ ជា ឋ ហើយផ្លាស់ ស៑ ទីបំផុតធាតុជា ដ ឬជាផ្លាស់តរបស់ តព្វ និង ទីបំផុតធាតុជា ដ្ឋ ក៏បាន ឧ.ទដ្ឋព្វោ (ទិស៑-ធាតុ) «គប្បីឃើញ» ។

គ) ធាតុដែលមាន ម៑ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ម៑ ទីបំផុតធាតុជា ន ឧ. គន្តព្វោ (គម៑-ធាតុ) «គប្បីទៅ,-ដល់» ។

ឃ) ធាតុដែលមាន ន៑ ជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹងតព្វតែម្តង ក៏បាន ឧ. ហន្តព្វោ (ហន៑-ធាតុ) «គប្បីសម្លាប់» ។

ង) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ត៑ (បច្ចិមរូប) បានខ្លះ ឧ. កាត្តព្វោ (ករ៑-ធាតុ) «គប្បីធ្វើ»; បត្តព្វោ (ប+អប៑-ធាតុ) «គប្បីដល់, . . .», វត្តព្វោ (វច៑-ធាតុ) «គប្បីពោល» ។

ច) ចំពោះ ករ៑-ធាតុ បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ត៑ ទេ, ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុហើយទីឃៈអរបស់ ក ជា អា ក៏បាន, ផ្លាស់ ករ៑ ធាតុទាំងមូលជា កា ក៏បាន ឧ. កាតព្វោ (ករ៑-ធាតុ «គប្បីធ្វើ» ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦) ធាតុខ្លះ ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក្នុងអាខ្យាតមកផង ហើយចុះ ឥ-អាគមក៏មាន ឧ. ពុជ្ឈិតព្វោ (ពុធ-ធាតុ) "គប្បីដឹង, ត្រាស់ដឹង", អាបជ្ជិតព្វោ "គប្បីដល់, គប្បីត្រូវ" ។

៧) ខាងហេតុកម្មវាចកៈ ត្រូវចុះការិតព្វប្បច្ច័យមកផង តែត្រង់ណយ និង ណាបយ, ត្រូវចុះ ឥ អាគមផង ឧ. ការេតព្វោ ការយិតព្វោ ការាបេតព្វោ ការាបយិតព្វោ "គប្បីឲ្យធ្វើ ត្រូវឲ្យធ្វើ, គួរឲ្យធ្វើ" ។

តព្វ-បច្ច័យនេះ ជាកិច្ចប្បច្ច័យខាងកិរិយាកិតកៈក៏ពិតមែន, ប៉ុន្តែអាចប្រើជានាមនាមបានខ្លះ ឧ. គមនំ=គន្តព្វំ "កិរិយាទៅ, ដំណើរទៅ" ក. ក. ។

អនីយ

អនីយ-បច្ច័យមានគតិដូចតព្វ-បច្ច័យដែរ; ខុសតែវិធីប្រសិទ្ធិនិងភាពសណ្ឋានប៉ុណ្ណោះដូច្នេះ ៖

១) ធាតុដែលមានអក្សរ២តួ, ផ្លាស់ឲ្យខុសចាកភាពដើមខ្លះក៏មាន ឧ. ទស្សនីយំ "(គឺជន) គប្បីឃើញ, គួរមើល" ។

២) ធាតុទោលតែមួយតួ, ត្រូវពឹទ្ធិធាតុខ្លះ មិនបាច់ពឹទ្ធិខ្លះ ដែលត្រូវពឹទ្ធិ ឧ. ភវណីយំ "(គឺសត្វ) គប្បីកើត" ។ ដែលមិនបាច់ពឹទ្ធិ ឧ. បានីយំ "(ដែលជន) គួរផឹក" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣) សព្វធាតុដែលមានអក្សរ ២ តួ; ក៏ត្រូវព្រឹទ្ធិបានខ្លះដែរ ឧ. ភោជនីយំ (ដែលជន) គួរបរិភោគ" ។

៤) ធាតុដែលមាន «រ» ឬ «ហ» ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ «ន» របស់ អនីយ ជា «ណ» គឺធ្វើអនីយឲ្យជា "អណីយ" ឧ. ករណីយំ «(គឺជន) គប្បីធ្វើ" គហណីយំ (ដែលជន) គប្បីកាន់" ។

៥) សព្វធាតុក្រៅពីនេះ ក៏អាចឲ្យផ្លាស់ «ន» ជា «ណ» បានខ្លះដែរ តែមានតិច ឧ. រមណីយំ "(ដែលជន) គួរត្រេកអរ" ។

៦) តាមធម្មតារបស់បច្ច័យនេះ, ច្រើនតែទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យនៅដូចដើម មិនផ្លាស់ប្រែ ឧ. បចនីយំ «(ដែលជន) គប្បីចំអិន" ។

៧) ខាងហេតុកម្មវាចក: គ្រាន់តែចុះ ណាបេ-បច្ច័យ មិនបាច់ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក៏មាន ឧ. បុំ. ការាបនីយោ; ឥ. ការាបនីយា; នបុំ. ការាបនីយំ «(ដែលជន) គប្បីឲ្យធ្វើ, ត្រូវឲ្យធ្វើ, គួរឲ្យធ្វើ" ។ ត្រូវចុះ ណាបេ-បច្ច័យ ព្រមទាំងបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក៏មាន ឧ. បុំ. សិក្ខាបនីយោ; ឥ.

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សិញ្ញាបនីយា: ឧ. សិញ្ញាបនីយំ "(ដែលជន) គប្បីឲ្យដេរ, ត្រូវឲ្យដេរ, គួរឲ្យដេរ" ។

៨) អនីយ-បច្ច័យនេះ ជាកិច្ចប្បច្ច័យខាងកិរិយាកិតកៈក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែជួនណាប្រើជានាមនាមក៏បានខ្លះ ឧ. សេដ្ឋី បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន ភិក្ខុសង្ឃំ បរិវិសិ "សេដ្ឋី អង្គាសហើយនូវភិក្ខុសង្ឃដោយវត្ថុដែលជនគួរទំពាស៊ី (បង្អែម) ដោយវត្ថុដែលជនគួរបរិភោគ (បាយ) ដ៏ថ្លៃថ្លា" ។

(១៤៨) ឧទាហរណ៍ក្នុងកិតកិច្ចប្បច្ច័យ

មាន

មាន-បច្ច័យ ចុះក្នុងវាចកៈទាំង ៣ ៖

កត្តុវាចក: បចមានោ, បចមានា, បចមានំ "កំពុងចំអិន, កាលចំអិន" (នេះមានចុះ អ-បច្ច័យ សម្រាប់ពួកភូ-ធាតុផង) ។

កម្មវាចក: ការិយមានោ "(គឺជន) កំពុងធ្វើ, កាលធ្វើ"

ភាវវាចកៈ លព្ភមានំ "(គឺជន) កំពុងបាន, កាលបាន" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ហេតុកត្តុវាចកៈ ត្រូវចុះ ណយ ឬ ណាបយ ការាយមានោ, ការាបយមានោ "កំពុងឲ្យធ្វើ, កាលឲ្យធ្វើ" ត្រូវចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតមកផងក៏មាន ។. ធិញាបយមានោ "(គឺជន) កំពុងឲ្យលេង, កាលឲ្យលេង" ។

ហេតុកម្មវាចកៈ ត្រូវចុះ ណាបេ-បច្ច័យ, យ-បច្ច័យនិង ឥ-អាគម ។. ការាបិយមានោ "(គឺជន) កំពុងឲ្យធ្វើ, កាលឲ្យធ្វើ" ត្រូវចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតមកផងក៏មាន ។. ធិញាបិយមានោ "(គឺជន) កំពុងឲ្យលេង, កាលឲ្យលេង" ។

ត

ត បច្ច័យប្រើបានគ្រប់វាចកៈទាំង ៥ កាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ១៩ យ៉ាង ៖

១) បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈដែលមិនមែនជា ឬ គ្រាន់តែផ្សំនិង ត បច្ច័យជាការស្រេច ។.

ញា + ត : ញាតោ "ដឹងហើយ" ;

យា + ត : យាតោ "ទៅហើយ" ;

ន្ហា + ត : ន្ហាតោ "ងូតហើយ" ;

ចិ + ត : ចិតោ "សន្សំហើយ" ;

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ជិ + ត : ជិតោ « ឈ្នះហើយ ";

ភី + ត : ភីតោ « ខ្លាចហើយ ";

ឆី + ត : ឆីតោ « ឆាំពៅហើយ " ;

សុ + ត : សុតោ « ឮហើយ, ស្ដាប់ហើយ " ;

ភូ + ត : ភូតោ « កើត-, មាន-, ជាហើយ " ។

២) ចំពោះ ឋា, ធា, ពា - ធាតុ ប្ដូរផ្លាស់ អា របស់ ឋា, ធា ជា ឥ, អា របស់ ពា ជា ឦ ។

ឋា + ត : ឋិតោ " ឈរ-, ឋិតនៅ-, តាំងនៅហើយ " ;

និ + ធា + ត : និហិតោ " ដំកល់-, កប់-, ដាក់ចុះហើយ";

ពា + ត : ពីតោ " ផឹកហើយ " ។

៣) ចំពោះ ទា - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ ត - បច្ច័យ ជា ន្ន ហើយ លុប អា របស់ ទា ។ ទិន្នោ " ឲ្យហើយ"; តែកាលមានបទដទៃនាំមុខ បំប្រួញចូលទៅជាបទសមាស, ត្រូវផ្លាស់ ទិន្ន ជា ទត្ត ឧ: ។ ទេវទត្តោ ព្រហ្មទត្តោ ពុទ្ធទត្តោ ដែលទេវតា- ព្រហ្ម- ព្រះពុទ្ធឲ្យហើយ, (ប្រទានហើយ " ។

៤) បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈ ឯ, ផ្លាស់ ឯ ជា ឥ ឧ:, ជា ឦ ឧ:, ជា អា ឧ: ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អភិ + ឈេ + ត: អភិជ្ឈិតោ « សំឡឹងរំពៃហើយ »;

គេ + ត: គីតោ « ច្រៀងហើយ »; បើប្រើជានាមនាម ជានបុំ. គីតំ « ការចៀង, ចម្រៀង »;

តេ + ត: តាតោ « គ្រប់គ្រង,- រក្សា,- ចិញ្ចឹមហើយ »; បើប្រើជានាមនាម ប្រែថា « ឪ, ឪពុក, បិតា » ។

៥) ធាតុដែលមាន រី, ណី, មី ជាទីបំផុត ត្រូវលុបទីបំផុត ធាតុក៏មាន ឧ.

ករី + ត: កតោ « ធ្វើហើយ »;

សរី+ត: សតោ « រលឹកហើយ »; បើប្រើជានាម ប្រែថា " អ្នករលឹក, អ្នកមានស្មារតី ";

មរី ឬ មណី+ត: មតោ « ស្លាប់ហើយ » ឬ « ពោលហើយ,.. »;

ខណី + ត: ខតោ « ជីកហើយ »;

ជណី + ត: ជាតោ " កើតហើយ ";

គមី + ត: គតោ « ទៅហើយ »;

រមី + ត: រតោ « ត្រេកអរហើយ » ។

៦) ចំពោះ បូរី ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិង រី ទីបំផុត ធាតុជា ណ្ណា ឧ. បុណ្ណោ « ពេញហើយ » ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧) ចំពោះធាតុដែលមាន រ៑ ជាទីបំផុត ដូច ចរ៑, ជរ៑, តរ៑ ត្រូវផ្លាស់ ត-បច្ច័យជា ណ្ណ ហើយលុប រ៑ ចេញ ។

ចរ៑ + ត: ចិណ្ណោ « ប្រព្រឹត្តហើយ »;

ជរ៑ + ត: ជិណ្ណោ « ចាស់-, គ្រាំគ្រា-, ទ្រុមហើយ »,

តរ៑ + ត: តិណ្ណោ « ឆ្លងហើយ » ។

៨) ធាតុដែលមាន ក៑ ជាទីបំផុត ត្រូវផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិងទីបំផុតធាតុជា ក្ក ។ សក្កោ « អ្នកអាច » នេះជាគុណនាម; បើប្រើជានាមនាមជា បុំ. ជាព្រះនាមព្រះឥន្ទ ។ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ។

៩) ធាតុដែលមាន ហ៑ ជាទីបំផុតផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិង ហ៑ ជា ឌ្ឍ ក៏មាន, ជា ឡ្ហ ក៏មាន, ជា ឍ ក៏មាន ។

ទហ៑ + ត: ទឌ្ឍោ « ឆេះហើយ »;

មុហ៑ + ត: មូឡ្ហោ « វង្វេងហើយ »;

ឱ + ទហ៑ + ត: ឱទឍោ « គ្របសង្កត់ហើយ »; ។

១០) ធាតុដែលមាន ស៑ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិង ស៑ ទីបំផុតធាតុជា ដ្ឋ ។

តុស៑ + ត: តុដ្ឋោ ត្រេកអរហើយ »

ទិស៑ + ត: ទិដ្ឋោ « ឃើញហើយ »;

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

អនុ + សាសិ + ត: អនុសិដ្ឋោ "ប្រៀនប្រដៅហើយ";

កាសិ + ត: កដ្ឋោ "ភ្ជួរ-, រាស់ហើយ" ។ តែ សុសិ - ធាតុឲ្យផ្លាស់ ត និង សិ ជា ក្ខ ។. សុក្ខោ "ស្ងួតហើយ" ។

១១) ធាតុដែលមាន ចិ, ជិ, បិ ជាទីបំផុតផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា តិ (បច្ចិមរូប) ឬផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិងទីបំផុតធាតុជា ត្ត ក៏បាន ។.

សិចិ + ត: សិត្តោ "ស្រោចហើយ";

កុជិ + ត: កុត្តោ "បរិភោគហើយ";

គុបិ + ត: គុត្តោ "គ្រប់គ្រងហើយ";

ប៉ុន្តែ បចិ-ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិង ចិ ទីបំផុតធាតុជា ក្ក ។. បក្កោ "ចំអិន-, ឆ្អិន-, ទុំហើយ" ។

១២) ធាតុដែលមាន ធិ, ភិ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត-បច្ច័យជា ទ្ធ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឬ ផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិងទីបំផុតធាតុជា ទ្ធ ក៏បាន ។.

កុធិ + ត: កុទ្ធោ "ខឹងហើយ";

អា + រភិ + ត: អារទ្ធោ "ប្រារព្ធហើយ";

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៣) ធាតុដែលមាន ម៑ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត-បច្ច័យជា ន្ត ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឬជាផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិងទីបំផុតធាតុជា ន្ត ក៏មាន ។.

ប + កម៑ + ត: បក្កន្តោ “ចៀសចេញហើយ”។

១៤) បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈ ផ្លាស់ ត-បច្ច័យជា ន ក៏មាន។.

លី + ត: លីនោ “រួញហើយ-, រួញកហើយ”;

សំ + លី + ត: សល្លីនោ “សម្ងំហើយ-, ពួនហើយ”;

បដិ + សំ + លី + ត: បដិសល្លីនោ “គេចចេញ-ហើយ,- សម្ងំហើយ”;

និ + លី + ត: និលីនោ “ពួនហើយ, ...”,

ហា + ត: ហីនោ “សាបសូន្យហើយ, ថោកទាប”,

ខី + ត: ខីណោ “អស់ហើយ”;

លូ + ត: លូនោ “កាត់ហើយ, ដកហើយ”;

កិលេ + ត: កិលានោ “ឈឺហើយ”; បើប្រើជានាមប្រែថា “អ្នកឈឺ” ។

១៥) បើទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈ ក្រៅពីគតិដែលពោលហើយត្រូវផ្លាស់ដូចតទៅនេះ ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ក) បើទីបំផុតធាតុជា ច្ឆ៑, ញ្ជ៑ ត្រូវផ្លាស់ ត-បច្ច័យជា ដ្ឋ ឬ ជា គ្គ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ។.

បុច្ឆ៑ + ត: បុដ្ឋោ "សួរហើយ";

ភញ្ជ៑ + ត: ភដ្ឋោ ឬ ភគ្គោ "បំបាក់ហើយ" ។

ខ) បើទីបំផុតធាតុជា ទ៑ ត្រូវផ្លាស់ ត-បច្ច័យនិង ទ ទីបំផុតធាតុជា ន្ន ។.

ភិទ៑ + ត: ភិន្នោ "បែកហើយ, បែកធ្លាយហើយ";

រុទ៑ + ត: រុន្នោ "យំហើយ";

ឆិទ៑ + ត: ឆិន្នោ "កាត់ហើយ, ដាច់ហើយ" ។

គ) បើទីបំផុតធាតុជា គ៑, ជ៑, ជ្ជ៑, ផ្លាស់ ត- បច្ច័យ និងទីបំផុតធាតុជា គ្គ ។.

លគ៑ + ត: លគ្គោ "ជាប់ហើយ";

សំ + វិជ៑ + ត: សំវិគ្គោ "តក់ស្លុតហើយ"

និ + មុជ្ជ៑ + ត: និម្មុគ្គោ "មុជចុះហើយ, លិចចុះហើយ" ។

១៦) ចំពោះ ករ៑-ធាតុ បើមានឧបសគ្គៈ ៣ ក្ដ គឺ សំ, ឧប, បរិ ឬ និបាតសព្ទគឺ បុរ ជាបុព្វបទ ត្រូវផ្លាស់ ករ៑ ជា ខ ។.

សំ + ករ៑ + ត: សង្ខតោ "ធ្វើព្រមហើយ, តាក់តែងហើយ";

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឧប + ករ + ត: ឧបក្ខតោ « ចូលទៅធ្វើហើយ, តាំងធ្វើហើយ »;

បរិ + ករ + ត: បរិក្ខតោ « ធ្វើជុំវិញហើយ, ហែហមហើយ, ព័ទ្ធហើយ »;

បុរ + ករ + ត: បុរក្ខតោ « ធ្វើកន្លងខាងមុខហើយ; ចោមរោមហើយ » ។

១៧) ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈ, បើមិនលុប, មិនផ្លាស់ទេ គ្រាន់តែចុះ ឥ-អាគមមកជាការស្រេច ។

កចិ + ត: កចិតោ « ពោលហើយ, ថ្លែងហើយ, សំដែងហើយ, . . . »;

កប្បិ + ត: កប្បិតោ « កាត់ហើយ, កោរហើយ »;

កាសិ + ត: កាសិតោ « ពោលហើយ, សំដែងហើយ » ។

១៨) ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈក្តី ជាស្រៈក្តី ត្រូវព្រឹទ្ធិផ្លាស់តាមពួកធាតុ ឬចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុ ហើយចុះ ឥ-អាគមក៏បាន ។

សុចិ + ត: សោចិតោ « សោកហើយ, ស្តាយហើយ »;

ឥសិ + ត: ឥច្ឆិតោ « ប្រាថ្នាហើយ, ចង់បានហើយ »

ភូ + ត: ភាវិតោ « ចំរើនហើយ, អប់រំហើយ »;

គហិ + ត: គណ្ហិតោ « ចាប់ហើយ, កាន់ហើយ »

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កុធ + ត : កុទ្ធោ « ខឹងហើយ » ។

១៩) បើជាហេតុកម្មវាចក: ត្រូវចុះណាបេ-បច្ច័យ ហើយលុប ណា និង ឯ ទុកត្រឹមតែ អាបិ ព្រមទាំងចុះ ឥ-អាគមមកផង, មិនបាច់ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតក៏មាន ។. មរ + ណាបេ + ឥ + ត : មារាបិតោ « ឲ្យស្លាប់ហើយ »; ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតមកផងក៏មាន ។. ញា + ណាបេ + ឥ + ត : ជានាបិតោ « ឲ្យដឹងហើយ » ។

ត-បច្ច័យ សម្រាប់ប្រើខាងប៉ែកកិរិយាកិតក:ក៏ពិត , ប៉ុន្តែជួនណាប្រើជានាមកិតក:បានពេញទី ។. ពុជ្ឈតី' តិ = ពុទ្ធោ (កត្តា) «(ព្រះមានព្រះភាគ) ទ្រង់ត្រាស់ដឹង» ក.ក. ។

ត្វា, ត្វាន, តូន

ត្វា, ត្វាន, តូន - បច្ច័យទាំង ៣ នេះកាលចុះមកហើយ បើមានឧបសគ្គ:ណាមួយជាបុព្វបទ មានវិធីឲ្យផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នុ៎ះណាមួយជា យ ហើយទុកឲ្យនៅជា យ ប៉ុណ្ណោះក៏មាន ផ្លាស់ យ និងទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេងក៏មាន មានរូបសិទ្ធិ ១៨ យ៉ាង ៖

១) ធាតុដែលមាន អា ជាទីបំផុត ត្រូវទុក យ នុ៎ះឲ្យគង់រូបនៅ ។. អា + ទា + យ : អាទាយ « កាន់យកហើយ, នាំទៅហើយ » ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ធាតុដែលមាន ជ៑ ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ យ និង ជ៑ ទីបំផុតធាតុជា ជ្ជ (ជ្យ > ជ្ជ) ក៏បាន ឧ. អា + ជិជ៑ + យ : អជ្ជិជ្ជ « ដណ្តើមយកហើយ », ... ។

៣) ធាតុដែលមាន ម៑ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ យ និង ម៑ ទីបំផុតធាតុជា ម្ម (ម្យ > ម្ម) ក៏បាន ឧ. និ + កាម៑ + យ : និក្ខម្ម « ចេញទៅហើយ » ។

៤) ធាតុដែលមាន ភ៑ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ យ និង ភ៑ ទីបំផុតធាតុជា ព្ភ (ភ្យ > ព្ភ) ក៏បាន ឧ. អា + រភ៑ + យ : អារព្ភ « ប្រារព្ធហើយ , តាំងផ្តើមហើយ, ចាប់ផ្តើមហើយ » ។

៥) ធាតុដែលមាន ហ៑ ជាទីបំផុត, ប្តូរ យ ទៅកន្លែង ហ៑ ហ៑ មកកន្លែង យ (វណ្ណវិបរិយយៈ) ជា យ្ហ ឧ. ប + គហ៑ + យ : បគ្គយ្ហ « ផ្គងហើយ, លើកឡើងហើយ, . . . » ។

៦) គ្រាន់តែចុះ ឥ-អាគមមក, ទុក យ ឲ្យគង់រូបនៅក៏បានឧ. ឧ + ទិស៑ + យ : ឧទ្ទិសិយ « សំដែងហើយ » ។

៧) ធាតុដែលមាន ស៑ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ យ ជាបុព្វរូប ក៏បាន ឧ + ទិស៑ + យ : ឧទ្ទិស្ស « ចំពោះហើយ, ចោះ-ចំពោះហើយ, ដៅហើយ, ឧទ្ទិសហើយ » ។

៨) ធាតុខ្លះគ្រាន់តែឲ្យចុះ យ-អាគមមកជា យ្យ ក៏បាន ឧ. អភិ + ភូ + យ : អភិភុយ្យ « គ្របសង្កត់ហើយ » ។

៩) ធាតុដែលមានឧបសគ្គៈជាបុព្វបទ, មិនបាច់ផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះណាមួយជា យ ក៏បាន, តែត្រូវចុះ ឥ-អាគមនៅទីបំផុតធាតុ ឧ. និ + ខមិ + ត្វា ឬ ត្វាន : និក្ខមិត្វា ឬ និក្ខមិត្វាន « ចេញហើយ » ។

១០) សម្ប័ផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះជា យ ហើយផ្លាស់ យ + ទុះ និងទីបំផុតធាតុជារូបផ្សេងដូច អច្ឆិជ្ជ, បគ្គយ្ហ រួចហើយអាចចុះ ឥអាគមនិង ត្វា-បច្ច័យថែមមកមួយជាន់ទៀតក៏បាន ឧ. អច្ឆិជ្ជិត្វា « ដណ្ដើមយកហើយ » បគ្គយ្ហិត្វា[១] « ផ្គងហើយ, លើកឡើងហើយ » ។

១១ សម្ប័ធាតុដែលមិនមានឧបសគ្គៈជាបុព្វបទ ក៏អាចផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះ ណាមួយជា យ ហើយចុះ ឥ-អាគមក៏បាន ឧ. ចិន្ត + យ : ចិន្តិយ « គិតហើយ », ញា + នា + យ : ជានិយ « ដឹងហើយ », ភូ + យ : ភវិយ « កើតហើយ មានហើយ, ជាហើយ » ។

១_ ន័យនេះថា ចុះ យ _បច្ច័យសម្រាប់ពួក ទិវី - ធាតុ ក្នុងអាខ្យាត ហើយចុះ ឥ_អាគមនិងត្វា_បច្ច័យបានរូបជា អច្ឆិជ្ជិត្វា, បគ្គយ្ហិត្វា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៦) ធាតុដែលមាន ធិ, ភិ ជាទីបំផុត, បើទុកជាមិនមាន ឧបសគ្គៈជាបុព្វបទ, ក៏គប្បផ្លាស់ យ នោះនិងទីបំផុតធាតុជា ជ្ឈា ព្ភ ព្ភាន បានខ្វះ ១. វិធិ + យ : វិជ្ឈា "មុតហើយ, បាញ់ហើយ, ចាក់ហើយ", លភិ + យ : លព្ភា លព្ភាន "បានហើយ" ។

១៧) ឥ-ធាតុនិងធាតុដែលមាន ចិ, ឆិ, រិ, តិ, ធិ ទៅ ទីបំផុតជាដើម, គប្បផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះ ណាមួយជា ច្ច(១) បាន ១. អតិ + ឥ + ច្ច : អតិច្ច "កន្លងហើយ", វិ. + វិចិ (លុបចិ) + ច្ច : វិវិច្ច "ស្ងាត់ហើយ", អា + ហនិ (លុបនិ) + ច្ច : អាហច្ច "ចុច-ទើស-ទល់-កល់-កើល-ទង្គិច ហើយ", ការិ-(លុបរិ) + ច្ច : កាច្ច "ធ្វើហើយ", សំ + ចិតិ (លុបតិ) + ច្ច : សញ្ចិច្ច "គិតព្រមហើយ, ក្លែងហើយ" អនុ + វិធិ (លុបធិ) + ច្ច : អនុវិច្ច "ពិចារណាហើយ,...." ។

---

១ មូលកច្ចាយនៈជា ផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះ ណាមួយជា រច្ច ហើយលុប រ ចេញ; តែក្នុងទីនេះយើងសរសេរជា ច្ច វិញ ដើម្បីឲ្យស្របតាមសូត្រក្នុងមោគ្គល្លានជោ ឥតោ ច្ចា "ផ្លាស់ ត្វា ជា ច្ច អំពីមុខ ឥ-ធាតុ និងធាតុដែលមាន ចិ, ឆិ, រិ, តិ, ធិ ជាទីបំផុត។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៤) ចំពោះ ទិស-ធាតុ, ផ្លាស់ ត្វា ជា ស្វា, ត្វាន ជា ស្វាន ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ។. ទិស្វា "ឃើញហើយ", ទិស្វាន "លុះឃើញហើយ, លុះចួបហើយ" ។

១៥) ផ្លាស់ ត្វា-បច្ច័យជា តុំ(២) ហើយផ្លាស់ តុំ ទុំ:ជា ដ្ឋុំ បានខ្លះ ។ អភិ + ហរ៑ + ដ្ឋុំ: អភិហដ្ឋុំ នាំទៅចំពោះហើយ", ទិស៑ + ដ្ឋុំ: ទដ្ឋុំ "ឃើញហើយ" (មានលុបទីបំផុតធាតុផង) ។

១៦) ផ្លាស់ ត្វាជា យាន(១) បានខ្លះ ។. ខាទិ + ឥ-អាគម យាន: ខាទិយាន ទំពាស៊ីហើយ, ខាំស៊ីហើយ" ។

១៧) ផ្លាស់ ត្វា ជា ដ្ឋា(២) បានខ្លះ ។. ទិស៑ (លុបស៑)+ ដ្ឋា: ទិដ្ឋា "ឃើញហើយ" ។

១៨) ហេតុកត្តាចក: ត្រូវចុះការិត-បច្ច័យមកផង ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មានផង ត្រង់ ណយ និង ណាបយ ត្រូវចុះ ឥ-អាគមមកផង ។. បាចេត្វា, បាចយិត្វា, បាចាបេត្វា, បាចាបយិត្វា "ឲ្យចំអិនហើយ.." ។

---

១ ផ្លាស់ ត្វា ជា តុំ ជា យាន នេះដោយមានសូត្រក្នុងមោគ្គល្លានថា តុំយានា "ផ្លាស់ ត្វា ជា តុំ ជា យាន" ។

២– មតិយើងថាផ្លាស់ ត្វា ជា ដ្ឋា; តែសទ្ទនីតិសូត្រថា ត្វាស្ស រដ្ឋា ច "ផ្លាស់ ត្វា ជា រដ្ឋា" (ហើយលុបរចេញទុកតែដ្ឋា) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ភុញ្ជេត្វា, ភុញ្ជយិត្វា, ភុញ្ជាបេត្វា, ភុញ្ជាបយិត្វា

„ ឲ្យបរិភោគហើយ, ឲ្យស៊ីហើយ, ឲ្យសោយហើយ ” ។

កិរិយាកិតកៈចប់

ចប់ កិតកនិទ្ទេសទី ៦ តែប៉ុណ្ណេះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឧណាទិនិទ្ទេសទី ៣

ឧណាទិ

(១៤៩) ឧណាទិនិទ្ទេសនេះមានគតិជាមួយគ្នានឹងកិតកនិទ្ទេសដែរ, ប៉ុន្តែបច្ច័យដែលប្រើក្នុងឧណាទិ នេះ ត្រូវគ្នានឹងបច្ច័យក្នុងកិតកៈខ្លះ ប្លែកគ្នាខ្លះ, ដែលប្លែកគ្នាអំពីបច្ច័យក្នុងកិតកៈហៅថាបច្ចេកប្បច្ច័យ ។

បច្ចេកប្បច្ច័យ

ប្រែថា «បច្ច័យផ្សេងដោយឡែក» គឺបច្ច័យសម្រាប់នាមកិតកៈផ្សេងដោយឡែកអំពីបច្ច័យក្នុងនាមកិតកៈ និងកិរិយាកិតក ដែលពោលរួចមកហើយ (ហៅថាបច្ចេកប្បច្ច័យ) ដោយសង្ខេបមាន ២៨ តួ គឺ

ឧណី ឬ ណុ,(១) ថ, ម, ល, យ, យាណ, លាន, ឬ, ឥម, ណិម ត្រណ ឆ, ទ, ឥទ្ធ, ក, ឥរ, អល, ទុ, ឦវរ, ឱ, រ, ឥុ, ណុ, ឧស្ស, ឧស (ឥុស), ឥស ។

១– ក្នុងកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ មានតែ ណុ មិនមាន ឧណី ទេ ហើយរៀងទុកនៅត្រង់ទី ១១ ; ក្នុងទីនេះ យើងថា ឧណី ឬ ណុ ហើយរៀងទុកជាទី ១ វិញ ដើម្បីឲ្យស្របនឹងពាក្យ ឧណាទិ ដែលប្រែថា « បច្ច័យមានឧណីជាដើម » ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឧណ ឬ ណុ

(មានព្រឹទ្ធិ)

ឧណ ឬ ណុ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយ មានវិធីឲ្យព្រឹទ្ធិអក្សរដើម ធាតុដែលជាស្រៈសុទ្ធ ហើយលុប ណ ចេញ ទុកឲ្យសល់នៅតែ ស្រៈ ។ ដូច ការ + ឧណ ឬ ណុ > ការុ វិ. ការោតីតិ = ការុ (ជ. ជោ) "(ជន) អ្នកធ្វើ" "អ្នកមានសិល្បៈ, ជាង) ក.ក. ៧

ឋ

ឋិ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ២ យ៉ាង៖

១) បើទុកទីបំផុតធាតុ, ត្រូវចុះ អ - បច្ច័យសម្រាប់ពួក ភូ-ធាតុ ឲ្យនឹង ៥ - បច្ច័យជា អថ ឧ. បច្ចនីកធម្មេ សមេតីតិ = សមថោ (ធម្មោ) "(ធម៌) រម្ងាប់នូវធម៌ជាសត្រូវ" ក.ក. ៧ ទរណំ: ទហណំ = ទរថោ "សេចក្ដីក្រវល់ក្រវាយ, សេចក្ដី កេលកល" ក . ក . ៧

២) បើមិនចុះអ - បច្ច័យសម្រាប់ពួក ភូ - ធាតុទេ, ត្រូវលុបទីបំផុត ធាតុចេញ ។. រហិតព្វោ: គណ្ហិតព្វោតិ = រថោ (យានៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វិសេសោ) «(យានវិសេស) ដែលជនគួរគាប់យក » = (ដែលគេគួរជិះ) កម្ម. កម្ម. ។

៣) ចំពោះធាតុ ៣ គឺ វុ, សុ, អសិ ត្រូវផ្លាស់ស្រៈ ុ របស់ សុ, វុ ជា អតិ ផ្លាស់ អសិ ជា អតិ ហើយមិនបាច់ចុះ អ-បច្ច័យសម្រាប់ពួកភូ-ធាតុទេ ។ សុ ឧ. សវត្តិ: សត្តេ ហឹសត្តិ ឯតេនាតិ = សត្ថំ (បហរណវត្ថុ) «(វត្ថុសម្រាប់ប្រហារ) ជាគ្រឿងបៀតបៀននូវសត្វ (នៃជន)» = (សស្ត្រា) ក ករ. ។ វុ ឧ. វុឍោតិ: ហិរោត្តប្បំ សំវរតិ ឯតេ-នាតិ = វត្ថំ (វត្ថុ) «(វត្ថ) សម្រាប់បិទបាំងនូវហិរិនិងឱត្តប្បៈ (នៃជន)» = (សំពត់) ក ករ. ។ អសិ ឧ. សត្តានុរូបំ អសតិ: ករតីតិ = អត្ថោ (សភាវោ) «(សភាវៈ) កើតដ៏សមគួរដល់សត្វ» = (សេចក្តី) ក. ក. ។

៤) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា តិ ហើយមិនបាច់ចុះ អ-បច្ច័យសម្រាប់ពួកភូ-ធាតុ ឧ. សសត្ថិ: សត្តេ ហឹសត្តិ = ឯតេ-នាតិ = សត្ថំ (បហរណវត្ថុ) «(វត្ថុសម្រាប់ប្រហារ) ជាគ្រឿងបៀតបៀននូវសត្វ (នៃជន)» = (សស្ត្រា) ក. ករ. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ម្ម (១) - បច្ច័យ កាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង ៖

១) បើធាតុមានអក្សរពីរតួ, ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ម៉ (បច្ចិមរូប) ផ្សំជា ម្ម ឧ. ធារេតីតិ = ធម្មោ(២) (សភាវ) «(សភាវៈ) ទ្រទ្រង់» ក. ក. ។

២) បើធាតុដែលមាន មិ, សិ ជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំ ម៉ បច្ច័យជាមួយនឹងទីបំផុតធាតុជាការស្រេច ឧ. អមេតិ : បេមេន បវត្តតិ បុត្តកេសូតិ = អម្មា : មាតា (ឥត្ថី) «(ស្ត្រី) អ្នកប្រព្រឹត្តដោយសេចក្តីស្រឡាញ់ក្នុងកូនតូច» = (ម៉ែ, នាង) ក. ក. ។ អស្សតេតិ = អស្មា (វត្ថុជាតិ) «(វត្ថុជាតិ) ដែលគេតែងបោះ» = (ថ្ម) កម្ម. កម្ម. ។

១— ក្នុងមូលកច្ចាយនៈ ត្រង់នាមកិតកៈថា រម្ម - បច្ច័យតែក្នុងខណកាទីនេះថា មនិ - បច្ច័យផង ថា ម - បច្ច័យផង កាលសម្រេចរូបហើយ ឃើញនៅសល់តែ ម ដូចគ្នា; ហេតុនោះបានជាក្នុងទីនេះ យើងសរសេរទុកតែ ម - បច្ច័យមួយតួវិញ ដើម្បីឲ្យងាយស្រួលដល់អ្នកសិក្សាថ្នាក់ដំបូង ។ ២— ធម្មោ នេះ ក្នុងនាមកិតកៈត្រង់កិតកិច្ច - បច្ច័យថា រម្ម - បច្ច័យ ធរ - ធាតុ + រម្ម - បច្ច័យ + សិ ។ ក្នុងខណកាទីនេះថា មនិ ឬ ម - បច្ច័យ, ផ្លាស់ រី ជា ម៉ > ធម្ម + សិ > ធម្មោ ហេតុនោះ អ្នកសិក្សាគួរចូលចិត្តថា ម-បច្ច័យតែម្តងទៅ ព្រោះមានបច្ច័យក្តិតជារម្មនិងមនិ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣) បើធាតុពេល ត្រូវទុកធាតុឲ្យគង់រូបនៅ ព្រមទាំងព្រឹទ្ធិធាតុបានខ្លះ ។. ហិ ធោតិៈ បវត្តតីតិ=ហិមំ (ធម្មជាតិ) «(ធម្មជាត) ប្រព្រឹត្តទៅ» = (ទឹកសន្សើម) ក. ក. ។ ហាវធំ ហុយ្យតេ វា = ហោមោ «កិរិយាបូជា, ការបូជាយញ្ញ» ក. ក. ។

ល

ល (១)-បច្ច័យកាលចុះមក ហើយមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង ៖

១) ធាតុដែលមាន លិ ជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹង ល-បច្ច័យជាការស្រេច ។. អលតិៈ សជ្ជតីតិ=អល្លំ (ធម្ម-ជាតិ) «(ធម្មជាត) ជាប់នៅ» ក. ក. ។ កាលិតព្វំ: សង្ខ្យាតព្វន្តិ=កាល្លំ (ធម្មជាតិ) «(ធម្មជាត) ដែលជនគប្បីរាប់» កម្ម. កម្ម. ។ សត្តាធំ សរីរេ សលតិៈ គច្ឆតិៈ បវិសតីតិ=សល្លំ (បហរណវត្ថុ) «(វត្ថុសម្រាប់ប្រហារ) ចូលទៅក្នុងសរីរៈនៃសត្វ» = (សរ, កូនសរ) ក. ក. ។

---

១ _ ក្នុងកច្ចាយនប្បករណ៍ និងមូលកច្ចាយនៈថា ល និង យ - បច្ច័យទាំងពីរនេះ ប៉ុះ បានបំពោះតែអំពីមុខធាតុគឺ អលិ, កលិ, សលិ តែ ៣ ប៉ុណ្ណោះ (ចូរមើលទីនោះផង) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ធាតុ ២ តួដែលមិនមានទីបំផុតជា ល័ ៤, គ្រាន់តែចុះអ-បច្ច័យសម្រាប់ពួកកូ-ធាតុត្រង់ទីបំផុតធាតុជាការស្រេច ឧ. ចុបតិៈ ឯកត្ត ឆ តិដ្ឋតីតិ = ចបលោ (សភាវៈ) "(សភាវៈ ដែលឃ្លាន គឺថាមិនតាំងនៅក្នុងកន្លែងមួយ"=(ឃ្លេងឃ្លោង) ក. ក. ។

៣) ធាតុពោល គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹងធាតុជាការស្រេច ឧ. សត្តេហិ សេវីយតីតិ = សិលា (វត្ថុជាតិ) "(វត្ថុជាតិ ដែលសត្វគប់រក"= (ថ្ម) កម្ម. កម្ម. ។

យ

យ[1]-បច្ច័យមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង៖

១) យ (មិនមែនមកពី យកៃ និង ណ្យ) ចុះបានចំពោះ ធាតុ ២ តួគឺ មា, ឆា ហើយទុកឲ្យត្រង់រូបទៅតាំងធាតុតាំងបច្ច័យ ។

មា ឧ. មេតិៈ បរិមេតិ អញ្ញេន ឧត្តមេន តុលេន អត្តនោ តុលន្តិ = មាយា (ធម្មជាតិ) "(ធម្មជាតិ)

១_ មូលកច្ចាយនៈត្រង់នាមកិតកៈថា ណ្យ-បច្ច័យ, ផល់មកនូវណាទិនេះថា យ-បច្ច័យ, ក្នុងគម្ពីរមោគ្គល្លានថា យកៃ-បច្ច័យ; តែ ណ្យ និងយកៃ-កាល ផ្សំនិងធាតុ លុប ណ៍, លុបកៃ ទៅសល់តែ យ ដូចគ្នា ហេតុនោះ គួរតែហៅឬសរសេរត្រឹមតែ យ-បច្ច័យ មានព្រឹទ្ធិនិងមិនព្រឹទ្ធិប៉ុណ្ណោះ ទើបសមហេតុផលជាង ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រាប់នូវគុណនៃខ្លួន ដោយគុណដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ដទៃ " = (កិច្ចកល់, ការល្បួង) ក. ក. ។

ឆា ធ. ឆេតិ: ឆិន្ទតិ សំសយន្តិ = ឆាយា (ធម្មជាតិ) " (ធម្មជាតិ) កាត់នូវសេចក្ដីសង្ស័យ " ក. ក. ; ឆិន្ទតិ បរិស្សមន្តិ វា = ឆាយា (ធម្មជាតិ) " ម្លប់ (ធម្មជាតិ) កាត់នូវសេចក្ដីលំបាក, -នឿយ, -ហត់" = (ស្រមោល, ម្លប់) ក.ក. ។

២) យ (មកពីយក) ចុះបានអំពីមុខធាតុមាន គុហ៍ ជាដើម ហើយសម្រេចរូបដូចណ្យ-បច្ច័យ ។ គុហ៍ ធ. គូហតិ គុយ្ហតេ វា = គុយ្ហំ កិរិយាបិទបាំង, ការលាក់ " ក.ក. ។ សាសិ ធ. សាសីយតីតិ = សិស្សោ (ជនោ) " (ជន) ដែលគ្រូប្រៀនប្រដៅ " = (សិស្ស) កម្ម. កម្ម. ។

៣) យ (មកពី ណ្យ) សម្រេចរូបតាមរូបសិទ្ធិរបស់ ណ្យ-បច្ច័យក្នុងនាមកិតក: (ចូរមើលណ្យ - បច្ច័យក្នុងនាមកិតក:ខាងដើម)

យាណ

យាណ - បច្ច័យចុះបានចំពោះតែ កល៍ - ធាតុមួយ ធ. កល្យតេ: សង្ខ្យាតេ'ន្តិ = កល្យាណំ (គុណជាតំ) " (គុណជាត) ដែលគេគួររាប់ " = (លំអ) កម្ម. កម្ម. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ណាន

ណាន-បច្ច័យចុះបានចំពោះតែ សលិ-ធាតុមួយ ឧ. គណ-តោ បដិក្កមិត្វា សលតិ-ឯត្ថា'តិ = បដិសល្លានោ (បទេសោ) "(ប្រទេស) ជាទីគេចចេញអំពីពួកហើយសម្ងំនៅ (វិវេកយោគី)" ក. អធិ. ៗ

ថុ [ឬ ធុ]

ថុ-បច្ច័យមានវិធីឲ្យចុះ អ-បច្ច័យ សម្រាប់ពួកកុ-ធាតុមកវេប ជាដើម ឲ្យបានទៅ អថុ (ឬ អធុ) ឧ. វេបថុំ = វេបថុ ឬ វេបធុ (វេបិ-ធាតុ) "កិរិយាញាប់ញ័រ" ក. ក. ៗ វមថុំ=វមថុ ឬ វមធុ (វមិ-ធាតុ.) "(កិរិយាចង្អោរ "=(ការ-ក្អួតចង្អោរ) ក. ក. ៗ

ត្តិម

ត្តិម-បច្ច័យ មានរូបសិទ្ធិ ២ យ៉ាង ៖

១) បើធាតុ ២ តួឡើងទៅ ឲ្យលុបតួចុងធាតុចេញ ការណំ = កត្តិមំ "កិរិយាកេយកយ" ក. ក. ៗ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) បើធាតុគោល (តែ១តួ) ជាទីឃៈ ត្រូវស្រះឬព្រឹទ្ធិក៏បាន ។. ទានំ = ទត្តិមំ "កិរិយាឲ្យ, អំណោយ" ក.ក. ។ ករំ កត្តិមំ "កិរិយាកើត" ក. ក. ។

ណិម

ណិម បច្ច័យ កាលចុះមកហើយមានវិធីឲ្យព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុ ដែលជាស្រះសុទ្ធ ហើយលុបណចេញជាដាច់ ទុកឲ្យសល់នៅតែ ឥម ប៉ុណ្ណោះ ។. អវហារំ = ឱហារិមំ "កិរិយាបូជា, ការបូជា" ក. ក. ។

ត្រិណ

ត្រិណ-បច្ច័យ កាលចុះមកហើយ ត្រូវលុបណចេញ ទុកឲ្យសល់នៅតែ ត្រ ប៉ុណ្ណោះ ហេតុនោះទើបហៅត្រឹមតែ ត្រ-បច្ច័យ ក៏បាន មានវិធីព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុក៏មាន, មិនបាច់ព្រឹទ្ធិក៏មាន ។. អាគមំ ឆាទេតីតិ = ឆត្រំ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) បាំងនូវកំដៅថ្ងៃ" ក.ក. ។ យុញ្ជតិ: សត្តេ ពន្ធតិ ឯតេនាតិ = យោត្រំ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) សម្រាប់ប្រកបគឺជាចងនូវសត្វ (នៃជន)" = (ខ្សែ) ក. ក. ។

ធ

ធ - បច្ច័យ ប្រើនចុះអំពីមុខធាតុ ដែលមានអក្សរ ២ តួ ហើយ ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ន ។ (សប្បាធយោ) រមន្តិ-ឯត្ថា'តិ = រន្ធំ (ហាធំ) "(ទី) ជាទីកែកាយ (នៃសត្វមានពស់ជាដើម)" = (រន្ធ, រូង, ប្រហោង, ព្រង់) ក. អភិ. ១

ទ

ទ - បច្ច័យ ប្រើនចុះអំពីមុខធាតុដែលមាន "ទិ" ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ន" ក៏មាន, ផ្សំ "ទិ" ទីបំផុតធាតុនឹងបច្ច័យជា "ន្ទ" ក៏មាន ។ ចទិតព្វោ: ចន្ទិតព្វោ'តិ = ចន្ទោ (ទេវបុត្តោ) "(ទេវបុត្រ) ដែលផ្ទល់ពន្លឺបាន" = (ព្រះចន្ទ) កម្ម. កម្ម ១ សំ: សុន្ទ - ឧទន្តិ: បសវន្តិ (ភាវភាវហា) - ឯត្ថា'តិ = សមុទ្ទោ (បទេសោ) "(ប្រទេស) ជាទីហូរទៅដោយប្រពៃ (នៃទឹក) = (សមុទ្រ) ក. អភិ. ១

ឥន្ទ

ឥន្ទ - បច្ច័យ មានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបទៅ ។ ធលតិ : ទុក្ខតការំ គច្ឆតី'តិ = ធលន្ទោ (ជនោ)

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

" (ជន) អ្នកទ័ល គឺជាអ្នកដល់នូវភាពនៃខ្លួនជាបុគ្គលទុគ៌ត " = (អ្នកទ័លក្រ, អ្នកកំសត់) ក. ក. ។

ក

ក-បច្ច័យ មានរូបសិទ្ធិ ២ យ៉ាង ៖

១) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ការ៉ " ១. វិចិតព្វំ: បរិកាសិ-តព្វ'ន្តិ = វក្កិំ (អាការជាតំ) " (អាការជាត) ដែលជនគួរគិះរៀល " = (តម្រង់បស្សាវៈ) កម្ម. កម្ម. ។

២) គ្រាន់តែចុះ ក-បច្ច័យមកជាលំនាំ ហើយលុបចេញក៏បាន ១. កទិតព្វំ: កាដិតព្វ'ន្តិ = កណ្ឌំ (វត្ថុ) " (វត្ថុ) ដែលជនគួរចែក " កម្ម. កម្ម. ។ កទិតព្វំ: ពន្ធិតព្វន្តិ វា= កណ្ឌំ (វត្ថុ) " ម៉្យាងទៀត (វត្ថុ) ដែលជនគប្បីចែ " = (ទ្រព្យ, អីវ៉ាន់) កម្ម. កម្ម ។

ឥរ

ឥរ-បច្ច័យ មានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ១. វជតិ: អប្បដិមាតកាវំ កច្ចតីតិ = វជិរំ (រតនវត្ថុ) " (រតនវត្ថុ) ដល់នូវភាវៈនៃខ្លួនជារបស់ដែលវត្ថុឯទៀតកំចាត់បង់ពុំបាន" = (ពេជ្រ) ក. ក. ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឣល

ឣល - បច្ច័យ មានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ។. កុសតិ: ចាបកោ: អកុសលេធម្មេ ឆិន្ទតីតិ=កុស-លំ (គុណជាតំ) «(គុណជាត) ផ្តាច់នូវធម៌ដ៏អាក្រក់គឺជា អកុសល» ក. ក. ។ កាមីយតីតិ = កាមលំ (វត្ថុ) (វត្ថុ) ដែលគេប្រាថ្នា,-ចង់បាន» =(ផ្កាឈូក) កម្ម. កម្ម ។

ធុ

ធុ - បច្ច័យ មានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ។. ធុត្វាំ អធតិ: អធុករតិ ឃតេចាតិ=អន្ធុ (ពន្ធនវត្ថុ) «(វត្ថុសម្រាប់ចង) ជាគ្រឿងស៊ុំនូវទុក្ខ គឺជាជាគ្រឿងរង់នូវទុក្ខ (នៃជន)» =(ខ្នោះ) ក. ករ. ។ ធុក្ខាវេធតំ ធនា-តីតិ=ធន្ធុ (ធម្មជាតំ) «(ធម្មជាត) ឲ្យនូវទុក្ខវេទនា»=(កេតដំណូចពិស) ក. ក. ។

ណ្ឌីរ

ណ្ឌីរ - បច្ច័យមានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ហើយច្រើនចុះអំពីមុខធាតុគោល ។. ចីយតីតិ = ចីរំ (វត្ថុ) «(សំពត់) ដែលបត្តជិតសន្សំ») កម្ម. កម្ម. ។ អជិរំ

បយិតព្វន្តិ = ចីវរំ (វត្ថុ) "បូជា (សំពត់) ដែលបព្វជិតគួរសន្សំ" កម្ម. កម្ម ។

ឩរ

ឩរ-បច្ច័យ មានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ. អត្តនោ គន្ធេន អញ្ញំ គន្ធំ កប្បតិ: ហាបេតិ: ហឹសតីតិ = កប្បូរោ (វត្ថុវិសេសោ) "(វត្ថុវិសេស) បៀតបៀនក្លិនឯទៀត ដោយក្លិនខ្លួន" = (កប្បូរ) ក. ក. ។ កិព្វិសំ ករោតីតិ = ក្រូរោ (ជនោ) "(ជន) អ្នកធ្វើនូវអំពើអាក្រក់" ក. ក. ។

នុ

នុ-បច្ច័យ ច្រើនចុះជាមួយនឹងធាតុពោល មានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ. បសវីយតីតិ = សូនុ (ជនោ) "(ជន) ដែលបិតាបង្កើត" = (កូន) កម្ម. កម្ម ។ វច្ឆំ ធាយេតិ: ធាយេតីតិ ធេនុ (គាវី) "(មេគោ) អ្នកញ៉ាំងកូនគោឲ្យបៅ" = (មេគោទឹកដោះ) ក. ក. ។

ណុ

ណុ-បច្ច័យ មានវិធីទុក ណុ ឲ្យគង់រូបនៅ ហើយព្រឹទ្ធិធាតុ ឬ ផ្លាស់ស្រៈរបស់ធាតុ ឬក៏លុបចុងបំផុតធាតុខ្លះក៏បាន ឧ. វេតិ បសវតីតិ=

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

វេណុ (វេត្ត) "(វេក) ទៅ, ហុយទៅ" = (លំអង, ធូលី) ក. ក. ៗ ខនតេញាតិ = ខាណុ (ឆិន្នរុក្ខក្ខន្ធោ) "(ដើមឈើដាច់) ដែលជនគួរគាស់ចេញ" = (ដង្គត់) កម្ម.កម្ម. ៗ កាតិ: ធិប្បតីតិ = កាណុ (ទេវបុត្តោ) "(ទេវបុត្រ) អ្នកចំភ្លឺ" = (ព្រះអាទិត្យ) ក. ក. ៗ វេតិ: បវត្តតីតិ = វេណុ (រុក្ខវិសេសោ) "(រុក្ខវិសេស) ប្រព្រឹត្តទៅគឺផ្សាយទៅ" = (ដើមឫស្សី) ក. ក. ៗ

ឧស្ស

ឧស្ស-បច្ច័យ ចុះបានចំពោះតែ មន-ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ ។. ការណាការណា មនតិ: ជានាតីតិ = មនុស្សោ (សត្តវិសេសោ) "(សត្វវិសេស) អ្នកដឹងនូវហេតុ (គួរ) និងហេតុមិនគួរ" = (មនុស្ស) ក. ក. ៗ

ឧស (ណុស)

ឧស (ណុស) - បច្ច័យនេះចុះបានចំពោះតែអំពីមុខ មន-ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ (ណុស លុប ណ៍ នៅឧស) ។. អត្តានំ មនតិ: ជានាតីតិ = មានុសោ[១] (សត្តវិសេសោ) "(សត្វ–

១_ មនុស្សោ, មានុសោ នេះ នៅមានន័យដទៃទៀត (ចូរមើល បាលីវេយ្យាករណ៍ថ្នាក់ខ្ពស់របស់យើងអ្នកតែងត្រង់តាមកិតកៈ ឧស្ស, ឧស) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឥស

ឥស-បច្ច័យ មានវិធីទុកតាំងធាតុតាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបទៅ ។

មាតាបិតូនំ ហទយំ បូរេតីតិ = បុរិសោ (ជនោ) « (ជន) អ្នកញុំាងហឫទ័យនៃមាតានិងបិតាឲ្យពេញ " = (បុរស) ក. ក. ។ តេមីយតេ = តិមិសំ « សេចក្ដីងងិត " ក. ក. ។ សស្សុ សសុរេហិ សុណិតព្វា : ហឹសតព្វាតិ = សុ-ណិសា (ឥត្ថី) « (ស្ត្រី) ដែលម្ដាយក្មេកនិងឪពុកក្មេកគួរបៀតបៀនបាន " = (កូនប្រសាស្រី) កម្ម. កម្ម. ។

ឧណាទិនិទ្ទេស ទី ៣ ចប់

ចប់ និទ្ទេសមាណា តែប៉ុណ្ណោះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សម្ពន្ធមាលា

របៀបសម្ពន្ធ

តាមកច្ចាយន

បឋមាវិភត្តិ

(១៨០) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងបឋមាវិភត្តិ ត្រង់ដែលប្រែថា " វ " ជាបទប្រធាន មានអត្ថ ៤ យ៉ាងគឺ:

១) បើមិនមានអាខ្យាតកិរិយា ឬកិតកិរិយាទទួលទេ ហៅថា លិង្គត្ថោ ឬ លិង្គត្ថបឋមា ។

២) ដែលមានអាខ្យាតកិរិយា ឬមានកិតកិរិយាទទួល, បើជាកត្តុវាចក: ហៅថា សយកត្តា ឬ សយកត្តុបឋមា សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា ។

៣) ដែលមានអាខ្យាតកិរិយា ឬមានកិតកិរិយាទទួល, បើជាហេតុកត្តុវាចក: ហៅថា ហេតុកត្តា ឬ ហេតុកត្តុបឋមា សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា ។

៤) ដែលមានអាខ្យាតកិរិយា ឬមានកិតកិរិយាទទួល, បើជាកម្មវាចក: ឬជាហេតុកម្មវាចក: ហៅថា វុត្តកម្មំ ឬ វុត្តកម្មបឋមា សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា ។

ទុតិយាវិភត្តិ

(១៨១) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងទុតិយាវិភត្តិ មានអត្ថ ៦ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាដូច្នេះ ៖

១) ជាអំពើដែលគេត្រូវធ្វើ ប្រែថា “នូវ” ហៅថា អវុត្តកម្ម ឬ អវុត្តកម្មត្ថទុតិយា ។

២) ជាដំណើរឬជាទីទៅដល់ ប្រែថា “កាន់” ហៅថា សម្បាបុណិយកម្ម ឬ សម្បាបុណិយកម្មត្ថទុតិយា ។

៣) ជាទីទទួលសម្រេចនូវអំពើ ដែលគេប្រើឲ្យធ្វើ ប្រែថា “ញុំាង” ហៅថា ការិតកម្ម ឬ ការិតកម្មត្ថទុតិយា ។

៤) ជាទីប្រព្រឹត្តទៅរហូតដល់ ឬ លុះដល់, កន្លង, រំលង, ប្រែថា “អស់” ហៅថា អច្ចន្តសំយោគោ ឬ អច្ចន្តសំយោគត្ថទុតិយា ។

៥) ជាទីទទួលពាក្យដែលគេនិយាយចំពោះខ្លួន ប្រែថា “នឹង” ឬ “ចំពោះ” ហៅថា អកថិតកម្ម ឬ អកថិតកម្មត្ថទុតិយា ។

(កាលបើមានបទមួយជាអកថិតកម្មដូច្នេះ ត្រង់បទមួយដែលប្រែថា “នូវ” ដែលជាអវុត្តកម្មនោះត្រឡប់ទៅជាហៅថាកថិតកម្ម ឬកថិតកម្មត្ថទុតិយាវិញ) ។

៦) ជាគ្រឿងធ្វើកិរិយាឲ្យមានសេចក្ដីប្លែកជាងប្រក្រតី ហៅថា កិរិយាវិសេសនំ ឬ ទុតិយាកិរិយាវិសេសនំ ។

តតិយាវិភត្តិ

(១៩៦) បទនាមនាមដែលប្រកបដោយនឹងតតិយាវិភត្តិមានអត្ថ ៦ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាក៏មាន ចូលនឹងនិបាតសព្ទ គឺ សហ ឬ សទ្ធឹ ក៏មានដូច្នេះ៖

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១) ជាគ្រឿងសម្រេចនូវកំពើ ប្រែថា "ដោយ" ហៅថា ករណំ ឬ ករណត្ថតតិយា ។

២) ជាផ្លូវ ឬ ជាចំណង, ជាលំអាន ដែលបែកអំពីការសម្រេចនូវកំពើ ប្រែថា "ដោយនូវ" ឬ "តាម" ហៅថា តតិយាវិសេសនំ ឬ វិសេសនត្ថតតិយា ។

៣) ជាអ្នកសម្រេចនូវកំពើខ្លួនឯង, ក្នុងប្រយោគដែលជាកម្ម-វាចកៈក៏មាន, ក្នុងប្រយោគដែលជាភាវវាចកៈក៏មាន, ក្នុងប្រយោគដែលជាហេតុកម្មវាចកៈក៏មាន ប្រែថា "គឺ" ឬ "ដែល" ហៅថា អនភិ-ហិតកត្តា ឬ អនភិហិតកត្តុត្ថតតិយា ។

៤) ជាហេតុ, ជាចំណង, ជាដំណើរ ប្រែថា "ហេតុ" ឬ "ព្រោះ" ឬ "ព្រោះតែ" ហៅថា ហេតុ ឬ ហេត្វត្ថតតិយា ។

៥) ជាអាការៈដូចជាបទវិសេសនៈរបស់បទដែលមានវិភត្តិផ្សេងគ្នា ប្រែថា "មាន" ហៅថា ឥត្ថម្ភូតំ ឬ ឥត្ថម្ភូតតតិយា ។

៦) ជាគ្រឿងប្រកបជាមួយៈ ប្រែថា "ដោយ" ហៅថា សហត្ថតតិយា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ចតុត្ថីវិភត្តិ

(១៥៣) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងចតុត្ថីវិភត្តិមានអត្ថ ៣ យ៉ាង ហៅថា សម្បទានំ ឬ សម្បទានត្ថចតុត្ថី ដូចគ្នាទាំង ៣ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាដូច្នេះ:

១) ជាទីឲ្យ ឬ ជាទីទទួលនូវអំណោយ ប្រែថា “ដល់” ។

២) ជាទីបំរុង, ជាទីផ្ញើ ឬ ជាទីបញ្ជូន ប្រែថា “ដើម្បី” ឬ “បំរុង” ។

៣) ជាទីត្រូវគេប្រទូស្ត, គេបៀតបៀន ប្រែថា “ចំពោះ” ឬ “ខឹង” ។

បញ្ចមីវិភត្តិ

(១៥៤) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងបញ្ចមីវិភត្តិ មានអត្ថ ៣ យ៉ាង ច្រើនតែសម្ពន្ធចូលក្នុងកិរិយាដូច្នេះ:

១) ជាដែនចេញ ឬ ជាដែនដែលគេត្រូវវៀរលែង ប្រែថា “អំពី” ឬ “ចាក” ហៅថា អបាទានំ ឬ អបាទានត្ថបញ្ចមី ។

២) ជាដែនប្រៀបធៀបឲ្យដឹងជាលើស ឬ ថយជាងគ្នា; ប្រែថា “ជាង” ហៅថា អបាទានំ ឬ វិភជ្ជាបាទានត្ថបញ្ចមី ។

៣) ជាមូលហេតុ គឺជាដើមហេតុ, ដើមចម ប្រែថា “ហេតុ” ឬ “ព្រោះ” ឬ “ព្រោះតែ” ហៅថា ហេតុ ឬ ហេត្វត្ថាបាទានត្ថបញ្ចមី ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឆដ្ឋីវិភត្តិ

(១៩៥) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងឆដ្ឋីវិភត្តិមានអត្ថ ៦ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលបានតែនឹងនាមនាមដូច្នេះ ៖

១) ជាគ្រឿងជាប់ដោយម្ចាស់របស់ ប្រែថា "នៃ" ឬ "របស់" ហៅថា សម្ពន្ធោ ឬ សាមិសម្ពន្ធោ ឬ សាមិសម្ពន្ធឆដ្ឋី ។

២) ជាគ្រឿងជាប់ដោយពួក. ដោយក្រុម ប្រែថា "នៃ" ហៅថា សមុហសម្ពន្ធោ ឬ សមុហសម្ពន្ធឆដ្ឋី ។

៣) ជាគ្រឿងជាប់ដោយការ-សព្វជាដើម ប្រែថា "នៃ" ហៅថា ភាវាទិសម្ពន្ធោ ឬ ភាវាទិសម្ពន្ធឆដ្ឋី ។

៤) ជាសេចក្ដីដែលចូលមក ប្រែហាក់ដូចជាបទប្រធានដោយឡែក ប្រែថា "កាល" ជា "កាលបើ" ឬ "កាលដែល" ហៅថា អនាទរោ ឬ អនាទរឆដ្ឋី ។

៥) ជាសេចក្ដីដកញែកចេញឲ្យដាច់ដោយឡែក អំពីចំនួនដែលរួម, ដែលប្រមូលគ្នា ប្រែថា "ជំនុំ" ឬ "បណ្ដា" ហៅថា និទ្ធារណំ ឬ និទ្ធារណឆដ្ឋី ។

៦) ជាបទកម្ម គឺជាអំពើដែលគេត្រូវធ្វើ (ចុះជំនួសទុតិយា-វិភត្តិ) សម្ពន្ធចូលនឹងបទដែលជាកិតនាម ប្រែថា "នូវ" ហៅថា ឆដ្ឋីកម្មំ ឬ កម្មត្ថឆដ្ឋី ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

សត្តមីវិភត្តិ

(១៨៦) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងសត្តមីវិភត្តិ មានអត្ថ ៩ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាក៏មាន, ចូលនឹងនាមក៏មាន ដូច្នេះ :

១) ជាទីតាំង ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា បដិច្ឆន្នាធារោ ឬ បដិច្ឆន្នាធារត្ថសត្តមី ។

២) ជាទីជ្រួតជ្រាប ឬ លាយគ្នា ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា ព្យាបិកាធារោ ឬ ព្យាបិកាធារត្ថសត្តមី ។

៣) ជាទីនៅអាស្រ័យ ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា វេសយិកាធារោ ឬ វេសយិកាធារត្ថសត្តមី ។

៤) ជាកាល, ជាពេល ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា កាលសត្តមី ឬ កាសត្ថសត្តមី ។

៥) ជាទីរង, ជាទីទ្រ ឬ ជាទីផ្ទាប់, ជាទីជ្រៀតជ្រែក ប្រែថា "លើ" ថា "ឰដ៏" ថា "ត្រង់" ឬ "នា" ហៅថា ឧបសិលេសិកាធារោ ឬ ឧបសិលេសិកាធារត្ថសត្តមី ។

៦) ជាសេចក្តីដែលចូលមក ប្រហែលដូចជាបទប្រធានដោយឡែក ប្រែថា "នាកាល" ថា "កាលបើ" ឬ "កាលដែល" ហៅថា លក្ខណំ ឬ លក្ខណវន្តំ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៧) ជាគ្រឿងចំណាំ ឬ ជាហេតុ ប្រែថា "និមិត្ត" ហៅថា និមិត្តសត្តមី ។

៨) ជាសេចក្ដីដកញែកចេញឲ្យដាច់ដោយឡែក អំពីចំនួនដែលរួម, ដែលប្រមូលគ្នា ប្រែថា "ជំនុំ" ឬ "បណ្ដា" ហៅថា និទ្ធារណំ ឬ និទ្ធារណសត្តមី ។

៩) ជាទីជិត, ជាទីប្រែប ប្រែថា "ជិត" ឬ "ទៀប" ហៅថា សមីបាធារោ ឬ សមីបាធារត្ថសត្តមី ។

អាលបនៈ

(១៩៧) បទនាមនាម ដែលប្រកបផ្សំនឹងបឋមាវិភត្តិ គ្រាន់តែ ប្រែថា "បពិត្រ, ម្នាល, នែ, ហៃ" ហៅថា អាលបនំ មានពីរយ៉ាងគឺ:

១) ដែលពោលដោយសេចក្ដីគោរព ប្រែថា "បពិត្រ" ហៅថា សគារវាលបនំ ឬ ហៅត្រឹមតែ អាលបនំ ក៏បាន ។

២) ដែលពោលដោយមិនមានសេចក្ដីគោរព ប្រែថា "ម្នាល, នែ, ហៃ" ហៅថា អគារវាលបនំ ឬ ហៅត្រឹមតែ អាលបនំ ក៏បាន ។

គុណនាម

(១៩៨) បទដែលជាគុណនាម មានអត្ថ ៤ យ៉ាងដូច្នេះ :

១) ជាគ្រឿងធ្វើ នាមនាមឲ្យមានសេចក្ដីប្លែកជាងប្រក្រតី ហៅថា វិសេសនំ ឬ តុល្យាធិករណវិសេសនំ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ជាគុណនាមសុទ្ធក្តី ជានាមនាម តែយកមកប្រើដូចជាគុណនាមក្តី ដែលចូលនឹងកិរិយាសព្ទ ប្រែថា "មាន" ថា "កើត" ថា "ជា" ហៅថា វិកតិកត្តា ឬ វិកតិកត្តុបឋមា ; (កាលបើមានបទមួយជាវិកតិកត្តាដូច្នេះ ត្រង់បទមួយដែលប្រែថា "វី" ដែលជាសយកត្តានោះ ត្រឡប់ទៅជាហៅថា បកតិកត្តា ឬ បកតិកត្តុបឋមាវិញ) ។

៣) បទវិសេសនៈ ដែលប្រកបដោយបឋមាវិភត្តិក្នុងប្រយោគដែលជាកម្មវាចកៈ ហៅថា វិកតិវុត្តកម្មំ ឬ វិកតិវុត្តកម្មបឋមា ។ (កាលបើមានបទមួយជា វិកតិវុត្តកម្មំ ដូច្នេះ ត្រង់បទមួយដែលប្រែថា "វី" ដែលជាវុត្តកម្មនោះត្រឡប់ទៅជាហៅថា បកតិវុត្តកម្ម ឬ បកតិវុត្តកម្មបឋមាវិញ) ។

៤) បទវិសេសនៈ ដែលប្រកបដោយទុតិយាវិភត្តិ ចូលជាមួយនឹងកិរិយាអាខ្យាតថា "ធ្វើ" ជាកត្តុវាចកៈ ហៅថា វិកតិអវុត្តកម្មំ ឬ វិកតិអវុត្តកម្មទុតិយា ។ (កាលបើមានបទមួយជាវិកតិអវុត្តកម្មំ ដូច្នេះត្រង់បទមួយដែលប្រែថា "នូវ" ដែលជាអវុត្តកម្មំនោះ ត្រឡប់ទៅជា ហៅថា បកតិអវុត្តកម្មំ ឬ បកតិអវុត្តកម្មទុតិយាវិញ ។

សព្វនាម

(១៥៩) បទដែលជាសព្វនាម មានអត្ថ ២ យ៉ាងគឺ:

១) បើជា បុរិសសព្វនាម សម្ពន្ធដូចបទនាមនាម ។

២) បើជាវិសេសនសព្វនាម សម្ពន្ធថា វិសេសនំ ឬ សម្ពន្ធតាមពាក្យប្រែក៏បានខ្លះ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កិរិយាអាខ្យាត

(១៦០) បទដែលជាកិរិយាអាខ្យាត សម្ពន្ធតាមវាចកៈទាំង៥ ដូច្នេះ

១) បើជា កត្តុវាចកៈ ហៅថា អាខ្យាតបទកត្តុវាចកៈ ។

២) បើជា កម្មវាចកៈ ហៅថា អាខ្យាតបទកម្មវាចកៈ ។

៣) បើជា ភាវវាចកៈ ហៅថា អាខ្យាតបទភាវវាចកៈ ។

៤) បើជា ហេតុកត្តុវាចកៈ ហៅថា អាខ្យាតបទហេតុកត្តុវាចកៈ

៥) បើជា ហេតុកម្មវាចកៈ ហៅថា អាខ្យាតបទហេតុកម្មវាចកៈ

កិរិយាកិតកៈ

(១៦១) បទដែលជាកិរិយាមិនពេញទី មានឈ្មោះ៥ យ៉ាង ផ្សេងៗ គ្នាដូច្នេះ :

អន្ត និង មាន-បច្ច័យ

១) បើប្រើទុកខាងដើមនាមនាម ដែលជាម្ចាស់របស់ ហៅថា វិសេសនំ ។

២) បើប្រើទុកខាងចុងនាមនាម ដែលជាម្ចាស់របស់ ហៅថា អព្ភន្តរកិរិយា ។

ត-បច្ច័យ

៣) បើប្រែកបដោយបឋមាវិភត្តិ ចូលនឹងកិរិយា ថា "កើត" ថា "មាន" ថា "ជា" ហៅថា វិកតិកត្តា ឬ វិកតិកត្តុបឋមា ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) បើប្រកបដោយបឋមាវិភត្តិ ចូលនឹងកិរិយាជាទូទៅក្រៅអំពីកិរិយា ថា "កើត" ថា "មាន" ថា "ជា" ហៅថា អត្ថន្តរកិរិយា ។

៥) បើប្រកបដោយទុតិយាវិភត្តិ ហើយចូលនឹងកិរិយាការទ្រាកណាមួយ ហៅថា វិសេសនំ វ: ហៅថា វិកតិអវុត្តកម្ម ឬ វិកតិអវុត្ត-កម្មត្ថទុតិយា វ: ។

អន្ត-មាន និង ត-បច្ច័យ

៦) បើជា កិរិយារបស់ឥត្ថម្ភូត ហៅថា ឥត្ថម្ភូតកិរិយា ។

៧) បើជា កិរិយារបស់អនាទរ: ហៅថា អនាទរកិរិយា ។

៨) បើជា កិរិយារបស់ លក្ខណ: ហៅថា លក្ខណកិរិយា ឬ លក្ខណវុត្តកិរិយា ។

កិរិយាកិតក:

(១៦៦) បទដែលជាកិរិយាពេញទី គឺកន្លែងប្រយោគនោះមិនបាច់មានកិរិយាអាខ្យាតនៅទៀតផង ក៏អាចកើតជាប្រយោគបានយ៉ាងនេះ ហៅថា កិរិយាពេញទី ។ នេះប្រើបានបច្ច័យ ៣ គឺ ត, តព្វ និង អនីយ-បច្ច័យ មានឈ្មោះហៅតាមវាចក: ទាំង ៤ ដូច្នេះ :

១) បើជា កត្តុវាចក: ហៅថា កិតបទកត្តុវាចក: ។

២) បើជា កម្មវាចក: ហៅថា កិតបទកម្មវាចក: ។

៣) បើជា ភាវវាចក: ហៅថា កិតបទភាវវាចក: ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) បើជា ហេតុកត្តុវាចកៈ ហៅថា កិតបទហេតុកត្តុវាចកៈ។

៥) បើជា ហេតុកម្មវាចកៈ ហៅថា កិតបទហេតុកម្មវាចកៈ។

ត្វាទិប្បច្ច័យ

(១៦៣) បទកិរិយាដែលប្រកបដោយ ត្វា, ត្វាន, តូន-ប្បច្ច័យ មានឈ្មោះសម្ពន្ធ ៧ យ៉ាង គឺ:

១) បុព្វកាលៈ អតីតកាលដែលគ្រាន់តែប្រាប់ថាកន្លងហើយ ហៅថា "បុព្វកាល"; ឲ្យប្រែថា "–ហើយ" ឬថា "–រួចហើយ" ក៏បានខ្លះ; ត្រូវប្រែមុនកិរិយារបស់ប្រធាន ។

២) បរិយោសានកាលៈ អតីតកាលដែលកន្លងស្រេចហើយ ហៅថា "បរិយោសានកាល"; ឲ្យប្រែថា "លុះ-ហើយ" ឬថា "លុះ–រួចហើយ" ក៏បានខ្លះ, ត្រូវប្រែក្រោយបន្ទាប់អាខ្យាតកិរិយា ដែលមានរូបសព្ទ ធាតុ ត្រូវគ្នានឹងខ្លួនដែរ ។

៣) សមានកាលៈ "កាល" ដែលប្រាប់សេចក្តីមានលំនាំជាបច្ចុប្បន្នថា "កំពុងតែ-" ឬ "ដែលកំពុង-" ហៅថា "សមានកាល"; ត្រូវប្រែមុនកិរិយារបស់ប្រធាន, តែមិនបញ្ចេញពាក្យថា-"ហើយ" ទេ, គ្រាន់តែប្រែបញ្ចេញសព្ទរបស់ធាតុប៉ុណ្ណោះ ។

៤) អបរកាលៈ "កាល" ប្រាប់ដំណើររបស់កិរិយាសព្ទ ដែលក្តប្រធានត្រូវសម្រេច, តបន្ទាប់អំពីកិរិយារបស់ប្រធានទៅ ហៅថា

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

"អបរកាល", ត្រូវប្រែក្រោយកិរិយារបស់ប្រធាន, ប្រែថា "-ហើយ" ក៏បាន, មិនថា "-ហើយ" ក៏បាន តាមគួរដល់ដំណើរសេចក្ដី ។

៥) ហេតុកាលៈ "កាល" ដែលប្រាប់ដំណើរសេចក្ដីថា "ព្រោះ-" ឬ "ព្រោះតែ-" ហៅថា "ហេតុកាល" ត្រូវប្រែក្រោយកិរិយារបស់ប្រធាន; ប្រែថា "ហេតុ-, ព្រោះ-" ឬ "ព្រោះតែ-" ក៏បានខ្លះ ។

៦) នាមវិសេសនៈ "កាល" ដែលប្រើជាវិសេសនៈរបស់នាមសព្ទ ហៅថា "នាមវិសេសនៈ" ត្រូវប្រែមុនកិរិយារបស់ប្រធាន, មិនប្រែថា "-ហើយ" ទេ ។

៧) កិរិយាវិសេសនៈ "កាល" ដែលប្រើជាវិសេសនៈរបស់កិរិយាសព្ទ គឺនាំកិរិយាសព្ទឲ្យមានសេចក្ដីប្លែកជាងប្រក្រតី ដូចកិរិយាវិសេសនៈតាំងពួងដែរ, ហៅថា "កិរិយាវិសេសនៈ"; ត្រូវប្រែក្រោយកិរិយារបស់ប្រធាន, មិនប្រែថា "-ហើយ" ទេ ។

សម្ពន្ធពិសេស

១) តថាលិង្គត្ថៈ

គថា ដែលចុះក្នុងអត្ថនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រែថា "រីយ៉ាងនោះ" ឬដូចណាៗទៅតាមបទដទៃទៀត យ៉ាងនេះហៅថា "លិង្គត្ថៈ" (ចូរមើលសម្ពន្ធតារាងទំព័រ ២២០) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) បទវិវរណៈ និង បទវិវរណីយៈ

នេះសម្រាប់ហៅបទទ្វេនិងបទកាយរបស់បទទ្វេ; បទទ្វេគឺបទខាងដើម ហៅថា "បទវិវរណៈ ឬ វិវរិយៈ", បទកាយសេចក្ដីពេញទៅគឺបទខាងចុង ហៅថា "បទវិវរណីយៈ ឬ វិវរណៈ" បទដើមត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងបទខាងចុង ហើយបទខាងចុងត្រូវសម្ពន្ធត្រឡប់មករកបទខាងដើមវិញ (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២១) ។

៣) បដិសេធលិង្គត្ថៈ

អលំ ដែលចុះក្នុងអន្តនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រែថា "រ៉ល្មមហើយ, រ៉កុំ-ទៀយ" នេះត្រូវសម្ពន្ធថា "លិង្គត្ថៈ ឬ បដិសេធលិង្គត្ថៈ" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២២) ។

៤) សច្ចាបកលិង្គត្ថៈ

ឯវំ ដែលចុះក្នុងអន្តនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រែថា "រ៉យ៉ាងនោះ, រ៉យ៉ាង-ហ្នឹង, រ៉យ៉ាងហ្នឹងហើយ" នេះត្រូវសម្ពន្ធថា "សច្ចាបកលិង្គត្ថៈ" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២៥) ។

៥) តុមត្ថកត្តា

សព្ទដែលប្រកបដោយ តុំ-បច្ច័យក្នុងនាមកិតកៈ ដែលចុះក្នុងអន្តនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រើជាបទប្រធានប្រែថា "រ៉ី-" នោះ ត្រូវសម្ពន្ធថា "តុមត្ថកត្តា" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២៦) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៦) តុមន្តសម្បទាន

សព្ទដែលប្រកបដោយ តុំ-បច្ច័យក្នុងនាមកិតកៈដែលចុះក្នុងអត្ថនៃចតុត្ថីវិភត្តិប្រែថា "ដើម្បី-, ដើម្បីកិរិយា-" នោះត្រូវសម្ពន្ធថា "តុមន្ត-សម្បទាន" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២៧) ។

៧) កិច្ចាធារៈ ឬ កិច្ចាធារត្ថសត្តមី

សម្រាប់ហៅសត្តមីវិភត្តិដែលប្រែថា "ក្នុង-" ដែលមានលក្ខណៈខុសពីអត្ថនៃសត្តមីទាំង ៩ យ៉ាង ហើយចូលបានតែនឹងបទតាមនាម យ៉ាងនេះត្រូវសម្ពន្ធថា "កិច្ចាធារៈ ឬ កិច្ចាធារត្ថសត្តមី" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៣០) ។

៨) អាធារៈ ឬ អាធារត្ថសត្តមី

សម្រាប់ហៅសត្តមីវិភត្តិ ដែលប្រែថា "ក្នុង-" ដែលមានលក្ខណៈខុសពីអត្ថនៃសត្តមីទាំង ៩ យ៉ាង ហើយចូលបានតែនឹងកិរិយា យ៉ាងនេះត្រូវសម្ពន្ធថា "អាធារៈ ឬ អាធារត្ថសត្តមី" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៣២) ។

៩) សត្តមីបច្ចត្ត ឬ បច្ចត្តត្ថសត្តមី

សម្រាប់ហៅសព្ទដែលប្រកបដោយសត្តមីវិភត្តិ តែចុះក្នុងអត្ថនៃបឋមា ប្រើជាបទប្រធានប្រែថា "វី-" យ៉ាងនេះត្រូវសម្ពន្ធថា "សត្តមី-បច្ចត្តៈ ឬ បច្ចត្តត្ថសត្តមី" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៣៤-៥) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០) សញ្ញាវិសេសនៈ និង សញ្ញីវិសេសយៈ

សម្រាប់ហៅបទដែលជាវិសេសនៈរបស់នាមដែលជាឈ្មោះគឺដែលវេលាប្រែមានផ្ដើមពាក្យថា “ឈ្មោះ - ឈ្មោះថា -” ចូលមកផង ដើម្បីឲ្យដឹងថាឈ្មោះនេះ, ឈ្មោះនោះ, យ៉ាងនេះត្រូវសម្ពន្ធថា “សញ្ញាវិសេសនៈ” កាលបើមានបទមួយជាសញ្ញាវិសេសនៈដូច្នេះ, ត្រង់បទនាមនាមមួយដែលជាម្ចាស់របស់នោះ ត្រឡប់ទៅជាហៅថា “សញ្ញីវិសេសយៈ” (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ៦៣៨) ។

១១) វិសេសលាភី

សម្រាប់ហៅសព្ទដែលប្រែថា “គឺ -” តែមិនមែន “គឺ -” របស់ឥតិ ឬ “គឺ -” របស់បទដទៃនោះទេ, ជា “គឺ -” ដែលដាក់បញ្ចូលមក ដើម្បីឲ្យដឹងថា “មនុស្សនោះគឺអ្នកណា, វត្ថុនេះគឺអ្វី”; តែត្រូវមានវិភត្តិ និងវចនៈស្មើគ្នា នឹងតួនាមនាមដើមផង, នេះត្រូវសម្ពន្ធថា “វិសេសលាភី” (ចូលនឹងបទនាមដែលជាម្ចាស់របស់ ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ៦៦០·១) ។

១២) សរូបនិទស្សនៈ និង សរូបនិទស្សិយៈ

សម្រាប់ហៅនាមនាមច្រើនបទដែលនៅរួមគ្នាដែលចែកចេញមកពីបទនាមនាមដែលជាម្ចាស់របស់, ហើយដែលប្រែថា “គឺ -” តែមានវចនៈ និងវិភត្តិមិនដូចបទនាមនាមដែលជាម្ចាស់របស់នោះទេ យ៉ាងនេះហៅថា “សរូបនិទស្សនៈ” កាលបើមានបទមួយជាសរូបនិទស្សនៈ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ដូច្នេះ ត្រង់បទនាមនាមមួយដែលជាម្ចាស់របស់នោះ ត្រឡប់ទៅជា ហៅថា "សរូបទិទស្សនីយៈ" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ៤៤៤) ។

១៣) កិរិយាបដាឆឆយៈ

សម្រាប់ហៅកិរិយាដែលប្រកបដោយ ត្វាទិ-បច្ច័យ ដែលប្រើក្នុងប្រយោគដែលមានប្រធាន ២ គូ តែបទនេះផ្សេងគ្នា, ជាកិរិយាអាចគ្រប់គ្រងពាក្យបាន; កិរិយាដូច្នេះ ហៅថា "កិរិយាបដានទយៈ" មិនបាច់ចូលនឹងកិរិយាដទៃទៀត, បទប្រធានដែលចូលនឹងកិរិយាដូច្នេះ ហៅថា បកតិកត្តា ឬ សយកត្តា (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ៤៤៧) ។

១៤) កិរិយាបកាសៈ

សម្រាប់ហៅ យំ, យស្មា, ហំ ដែលជាប់ដំណាក់ជាមួយនឹងកិរិយា តែមិនមែនជាវិសេសនៈរបស់នាម, មិនមែនជាកិរិយាវិសេសនៈ, ប្រែថា "ព្រោះហេតុឯណា" យ៉ាងនេះ ហៅថា "កិរិយាបកាសៈ" ត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាអាខ្យាត ឬ កិតកៈដែលជាធំក្នុងប្រយោគ; (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ៤៤៨) ។

១៥) កិរិយាបទ

សម្រាប់ហៅ សក្កា និង អលំ, ព្រោះសព្ទទាំង ២ នេះពាក់ជាកិរិយាអាខ្យាត ឬ ជាកិរិយាកិតកៈមិនបាន, តែប្រើជាកិរិយាបាន យ៉ាងនេះ ហៅថា កិរិយាបទ; មាន ២ យ៉ាង គឺកិរិយាបទគម្ភីរកៈ ១, កិរិយាបទការាបកៈ ១, (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ៤៩១) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១៦) បុនប្បុនត្ថៈ

សម្រាប់ហៅនិបាត គឺ បុនប្បុនំ ដែលប្រែថា "រឿយៗ,ញឹកញាប់ ញយៗ" ត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ២៥៥)

១៧) និវត្តាបនត្ថៈ

សម្រាប់ហៅនិបាត គឺ បុន ដែលប្រែថា "វិញ", ត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ២៥៧) ។

១៨) មញ្ញេ

មញ្ញេ ជានិបាតចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីសង្ស័យ, សេចក្ដីស្មាន, ការប្រហែល, ដែលប្រែថា "ទំនងជា..., មុខជានឹង..., ប្រហែលជានឹង" មានឈ្មោះហៅ៥យ៉ាងគឺ បរិកប្បត្ថៈ១, សំសយត្ថៈ១, អនុមានត្ថៈ១, សន្និដ្ឋានត្ថៈ១, មញ្ញត្ថៈ១ ឈ្មោះទាំង៥យ៉ាងនេះ នឹងសម្ពន្ធតាមឈ្មោះណាមួយក៏បាន, សម្ពន្ធចូលនឹងកត្តុប្រធានក៏បាន ចូលនឹងកិរិយាក៏បាន (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ១៤១) ។

សម្ពន្ធពិសេសចប់

និបាត

(១៦៤) និបាតនោះមានឈ្មោះច្រើនយ៉ាងផ្សេងៗ គ្នាតាមទំនង ដែលចុះក្នុងដំណើរសេចក្ដី,និបាតទាំងនោះលោកបានរួបរួមទុកជា៥ពួកគឺ

១) ពួកទីមួយ កំណត់ដោយសេចក្ដីពីរសង្កាត់ចុះក្នុងសង្កាត់ខាងក្រោយ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

២) ពួកទី ២ ចុះក្នុងបទ ឬ ក្នុងសេចក្ដីដែលជាប់គ្នា ។

៣) ពួកទី ៣ ចុះក្នុងសេចក្ដីនៅក្នុងសង្កាត់ជាមួយគ្នា ។

៤) ពួកទី ៤ ចុះក្នុងបទ ។

៥) ពួកទី ៥ ប្រើជាបទ ។

និបាតពួកទី ១

(១៦៥) ពួកទីមួយចុះក្នុងអត្ថ ១៤ យ៉ាងគឺ:

១) បំភ្លឺ ឬពន្យល់សេចក្ដីពិស្ដារ ហៅថា វិត្ថារជោតកៈ ឬវិត្ថារត្ថវិភាវកៈ និបាតនេះប្រើតែ ហិ-សព្ទមួយ ប្រែថា "សេចក្ដីពិស្ដារថា, សេចក្ដីថា, ទីនេះពោលដោយពិស្ដារថា, ទីនេះអធិប្បាយថា" ឬ "គឺ" ។

២) បំភ្លឺឬពន្យល់សេចក្ដីដែលផ្ដើមពាក្យ មុនដំបូងបន្តិចខាងដើម ហើយប្រាប់នូវសេចក្ដី ដែលនិយាយមកពីខាងដើមនោះតទៅ ហៅថា វាក្យារម្ភជោតកៈ ឬ វាក្យារម្ភវិភាវកៈ និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ក៏, ឯ, ក៏ឯ" ។

៣) បំភ្លឺ ឬ ចង្អុលប្រាប់ហេតុ ហៅថា ហេតុជោតកៈ ឬហេតុវិភាវកៈ; និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ហេតុថា, ព្រោះថា, ដ្បិតថា, ដ្បិត" ។

៤) ពន្យល់ ឬ ចង្អុលប្រាប់ផល ហៅថា ផលជោតកៈ ឬ ផលវិភាវកៈ និបាតនេះ ប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ដ្បិត, ដ្បិតថា" ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥) បំភ្លឺសេចក្ដីវិសេសវែកដាច់គ្នា ហៅថា វិសេសជោតកៈ ឬ វិសេសត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន, ប្រែថា "តែ, ប៉ុន្តែ, ក៏ប៉ុន្តែ, តែថា, ប៉ុន្តែថា, ក៏ប៉ុន្តែថា, បើទុកជាដូច្នោះ, តែឯ" ។

៦) បំភ្លឺដោយអំពើដែលធ្វើនោះឲ្យប្រាកដឡើង ដោយសេចក្ដីពន្យល់ប្រៀបធៀប ហៅថា តប្បាជីករណជោតកៈ ឬ តប្បាជីករណត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើបានសព្ទ ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ដូចយ៉ាង, ដូចជា, នឹងពោលខ្លួនសេចក្ដីខាងដើមឲ្យប្រាកដ ដោយសេចក្ដីឧបមាថា; នឹងពោលដោយសេចក្ដីប្រៀបធៀបថា, មានសេចក្ដីឧបមាថា, សេចក្ដីឧបមាខាងដើមមិនសូវប្រាកដនឹងឧបមាម្ដងទៀត..." ។

៧) បំភ្លឺសេចក្ដីនៃអំពើដែលធ្វើនោះ ឲ្យកើតតែមាំមួនឡើង ហៅថា ទឡ្ហីករណជោតកៈ ឬ ទឡ្ហីករណត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ២ គឺ ហិ, ច ប្រែថា "ពិត, មែនពិត, សមដូចជា, ត្រូវនឹង" ។

៨) បំភ្លឺសេចក្ដីមួយចំណែកផ្សេងទៀត ហៅថា បក្ខន្តរជោតកៈ ឬ បក្ខន្តរត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ២ គឺ ច, បន ប្រែថា "ចំណែកខាង, ចំណែកឯ, ឯ, ប៉ែកខាងឯ, មានតែ, ក្រែងតែ" ។

៩) ប្រាប់សេចក្ដីបណ្ដោយតាម ហៅថា អន្វយជោតកៈ ឬ អន្វយត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "គឺ, មែន"

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

១០) ប្រាប់សេចក្ដីមិនប្រែនភេទមិនគិតភេទ ហៅថា ព្យតិរេកជោតកៈ ឬ ព្យតិរេកត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើបានតែសព្ទ ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា “ គឺ, មែន ” ។

១១) ប្រាប់សេចក្ដីសរសើរ ហៅថា សម្ភាវនជោតកៈ ឬ សម្ភាវនត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើបានតែសព្ទមួយគឺ បន ប្រែថា “ បើទុកជាយ៉ាងនោះ, បើដូច្នោះ, បើទុកជាដូច្នោះ, តែ, ប៉ុន្តែ, តែថា, ប៉ុន្តែថា, ក៏តែថា, ចំណាន់បើ, បើទុកជា ” ។

១២) ប្រាប់សេចក្ដីតិះដៀល ហៅថា គរហជោតកៈ ឬ គរហត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើបានតែសព្ទមួយ គឺ បន ប្រែថា “ បើទុកជាយ៉ាងនោះ, បើដូច្នោះ, បើទុកជាដូច្នោះ, តែ, ប៉ុន្តែ, តែថា, ក៏តែថា, ចំណាន់បើ, បើទុកជា ” ។

និបាតពួកទី ១ ចប់ ។

និបាតពួកទី ២

(១៦៦) និបាតពួកទី ២ ចុះក្នុងអត្ថ ៧ យ៉ាងគឺៈ

១) ការរួបរួមពាក្យ ឬ រួបរួមបទឲ្យចូលជាពួកជាមួយគ្នា ហៅថា សមុច្ចយត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះឃើញមានប្រើតែសព្ទមួយច្រើនជាងគេ, បើប្រើដាក់ក្នុងចន្លោះពាក្យ ឬ ត្រង់ចន្លោះបទប្រែថា “ និង, ជាមួយ ”, បើ

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ប្រើដាក់ខាងចុងពាក្យ ឬ ខាងចុងបទ ប្រែថា “ផង, មួយ ”; នឹងមានប្រើ ក៏ “ ចុះ ”, បិ, អបិ “ ទាំង, ចុះ, ផង, ក្តី ” ។

២) ការប្រមូលសេចក្តីសង្កាត់ខាងចុងៗ ឲ្យចូលនឹងសេចក្តីសង្កាត់ខាងដើមៗ ហៅថា សម្បិណ្ឌនៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាតគឺ ច-សព្ទតែមួយ ប៉ុណ្ណោះ ប្រែថា “មួយវិញទៀត, ម្យ៉ាងទៀតថា, មួយសោត, ទាំង-នោះសោត ” ។

៣) ការទាញយកសេចក្តីសង្កាត់ខាងដើម មកនិយាយក្នុងសេចក្តីសង្កាត់ខាងចុងថែមទៀត ហៅថា អន្វាចយៈ ក្នុងអត្ថនេះមាននិបាតគឺ ច-សព្ទតែមួយ ប្រែថា “ព្រោះ, ផង, (ដោយ) ” ។

៤) ការចែកពាក្យ ឬ ចែកបទ ដែលនៅរួមគ្នាឲ្យដាច់ពីគ្នាចេញ គឺដកយកមកនិយាយតែមួយៗ ហៅថា វិកប្បៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាតគឺ វា-សព្ទតែមួយ; បើប្រើក្នុងចន្លោះពាក្យ ឬ ក្នុងចន្លោះបទ ប្រែថា “ឬ ”; បើប្រើខាងចុងពាក្យ ឬ ខាងចុងបទ ប្រែថា “ចុះ, ក្តី, ក៏ដោយ, ក៏បាន, ក៏មាន, ក៏កើត ”; ជួនកាលមានប្រើនិបាតដទៃៗ ចុះក៏មាន ដូចយ៉ាង យទិ, ចេ, អថ ដែលប្រែថា “ ឬថា, ឬក៏ ”; បិ, អបិ ដែលប្រែថា “ ចុះ, ក៏មាន, ក៏បាន, អើក៏, ក៏ដោយ ”; វាបន “ ក៏ឬ, ឬក៏, មួយវិញទៀត, ទាំងនោះ, បើទុកជា ” អថ, យទិ “ មួយវិញទៀត, ម្យ៉ាងទៀតថា ឬមួយវិញទៀត, ឬ, ឬថា ”; តុ “ ចុះ, ក៏បាន ” ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៥) សេចក្ដីនៅមិនទាន់ពិតប្រាកដមិនទាន់ដាច់ស្រេច គ្រាន់តែនិយាយកំណត់ទុកហៅថា បរិកប្បៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាត ៤ គឺ សចេ, ចេ, យទិ, អថ ប្រែថា « ប្រសិនណាបើ, ប្រសិនបើ, បើ, បើជា, ប្រសិនជា, ប្រសិនណាជា, ពោះបើ, ល្គឹកតែ, ល្គឹកណាតែ, បើទុកជា »; ជួនណាមានប្រើអព្យយ នាម, យន្ទូន ដែលប្រែថា " ធ្វើដូចម្ដេចហ្ន៎, គិតដូចម្ដេចហ្ន៎, ធ្វើយ៉ាងណាអេះ, បើដូច្នោះ, បើដូច្នោះមានតែ, ដូចម្ដេចហ្ន៎ » ។

៦) ក្នុងសេចក្ដីមានពីរបែប, បែបខាងដើមនិយាយបណ្ដោយតាមហៅថា អនុគ្គហៈ បែបខាងចុងសំដែងសេចក្ដីមិនយល់ព្រមផង ហៅថា អប្បិស្បបធៈ ក្នុងអនុគ្គហត្ថៈប្រើនិបាត ៣ គឺកិញ្ចាបិ, យទិបិ, កាមំ ឬ កាមញ្ច ប្រែថា " ក៏មែនពិតហើយ, ក៏ពិតមែនហើយ, ក៏មែនដោយពិត, ក៏ត្រូវណាស់ហើយ"; ក្នុងអប្បិស្បបធនត្ថៈក៏មាននិបាត ៣ គឺ តថាបិ, បន, អថខោ, សម្រាប់ប្រើនាំមុខពាក្យនិយាយប្រែថា "ប៉ុន្តែ, ក៏ប៉ុន្តែ, ប៉ុន្តែថា, ក៏ប៉ុន្តែថា, តែ, តែថា, បើទុកជា, បើទុកជាដូច្នោះ, បើយ៉ាងនោះ, បើពោះបើ » ។

៧) លំនាំសេចក្ដីដែលនាំមកប្រៀបធៀបហៅថា ឧបមា: លំនាំសេចក្ដីដែលគួរប្រៀបធៀប ហៅថា ឧបមេយ្យៈ ក្នុងឧបមាមាននិបាត ៤ សព្ទ គឺ យថា, សេយ្យថាបិ ប្រែថា "ដូចជា, យ៉ាងណា, យ៉ាងណាមិញ"; វិយ, ឥវ ប្រែថា "បីដូច, ដូច, ដូចជា, ហាក់ដូច, ហាក់ដូចជា, ប្រហែលដូច, ប្រហែលដូចជា, ប្រដូច » ។

និបាតពួកទី ២ ចប់

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

និបាតពួកទី ៣

(១៦៧) និបាតពួកទី៣ ចុះក្នុងសង្កាត់សេចក្ដីតែមួយ គឺមានតែខាងដើមឬខាងចុងមួយៗប៉ុណ្ណោះ មិនចាប់មានតាំងដើមតាំងចុងឡើយ, និបាតពួកនេះប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអត្ថ ៤ យ៉ាងដូច្នេះគឺ:

១) ចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីដំណាល ឬ បានឮគេៗមក ហៅថា អនុស្សវនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះមាននិបាត ៣ សព្ទ គឺ កិរ, ខលុ, សុទំ ប្រែថា "ឮថា, បានឮថា, ឬ "មានសេចក្ដីដំណាលថា" ។

២) ចុះក្នុងអត្ថនៃពាក្យសួរ ហៅថា បុច្ឆនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាតច្រើនណាស់ គឺ កឹ-សព្ទដែលប្រែថា "ឬ?, អ្វី?, ដូចម្ដេច?...," ជន "កឹ, ចុះ?" ។ កថំ "យ៉ាងណា?, ដូចម្ដេច?..." ។ កច្ចិ "ឬ?, ដែរឬ?, ខ្លះដែរ?...,..." ។ នុ "ហ្ន៎,... អេះ,... ហ៎, ទេដឹង..." ។ ននុ "មិនមែនឬ? ក្រែង,--ទេដឹង?..." ។ ឧទាហុ, អាទុ "ឬថា, ឬក៏" ។ សេយ្យថីទំ "ដូចម្ដេចនេះ? យ៉ាងណានេះ? ដូចម្ដេច? គឺអ្វីខ្លះ? អ្វីខ្លះទៅ?..." ។

៣) ចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីទទួលឬឆ្លើយតប ហៅថា សម្បដិច្ឆនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើ អាម, អាមន្តា តែពីរសព្ទ ប្រែថា "អើ"; ត្រូវប្រែតាមដំណើរពាក្យឆ្លើយ តាមសមគួរដល់សេចក្ដីដែលប្រើក្នុងភាសាយើងថា "បាទ, ចា៎ះ, ករុណា, ព្រះករុណា, ករុណាវិសេស" ជាដើម តាមពាក្យខ្ពស់ កណ្ដាល និងទាប ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៤) ចុះក្នុងអត្ថនៃពាក្យយល់ព្រម, ពាក្យដាស់តឿនក្រើនរំឭក, ពាក្យបបួល, ពាក្យបង្គាប់ប្រើឲ្យធ្វើហៅថា ឧយ្យោជនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាត ៤ សព្ទគឺ ឥង្ឃ "ដូចជាតឿន, ហ៊ឹ, ហ៊ឹចុះ, ចុះ..." ។ អង្គ "ហ៊ឹ, ហ៊ឹចុះ, ចុះ..." ។ ហន្ទ, តេនហិ "ហ៊ឹ, បើដូច្នោះ..." ។ តែ តេនហិ-សព្ទខាងចុងនេះត្រូវសម្គាល់ថា "វិភត្តិប្បដិរូបកៈ" វិញ ព្រោះមានរូបស្រដៀងគ្នានឹងសព្ទដែលប្រកបដោយវិភត្តិនាម ។

៥) ចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្តីអស្ចារ្យ ហៅថា អច្ឆរិយត្ថៈ ទាំងចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្តីតក់ស្លុត ហៅថា សំវេគត្ថៈ ក្នុងអត្ថទាំង ២ នេះប្រើនិបាតតែពីរសព្ទដូចគ្នាគឺ អហោ, តែ ដែលហៅថា អច្ឆរិយត្ថៈ ប្រែថា "ឱ!, ហ្ន៎!, អើហ្ន៎!, យើ!, យើអើ!, ..." ។ សម្រាប់ប្រើខាងដើមពាក្យ, ដែលហៅថា "សំវេគត្ថៈ", ប្រែថា "ឱ! ហ្ន៎! គួរស្រណោះ!" ។

និបាតពួកទី ៣ ចប់

និបាតពួកទី ៤

(១៦៨) និបាតពួកទី ៤ សម្រាប់ចុះក្នុងបទប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអត្ថ ៧ យ៉ាងគឺ

១) ហាមឃាត់នូវសេចក្តីដទៃ ហៅថា អវធារណត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះមាននិបាត ៣ សព្ទគឺ ឯវ, វ, ហិ "មែន, មែនពិត, ពិត, តែប៉ុណ្ណោះ, គ្រាន់តែ, ក្លាយក៏..." ។ ប៉ុន្តែ ហិ មិនសូវមានប្រើ ១ មួយ ១ ប៉ុណ្ណោះ,

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ឯពាក្យសម្ពន្ធថា "អវធារណត្ថៈ" ក៏បាន, ថា "អវធារណៈ" ក៏បាន, ហើយត្រូវចូលនឹងបទដែលប្រែរួមគ្នានោះ ។

២) សំឡេងយកតាមនាមដទៃ ហៅថា អបេក្ខត្ថៈ ក្នុងអក្ខរខេមរៈប្រើតែ ចិ, អបិ, ពីរសព្ទប៉ុណ្ណោះ ដែលប្រែថា "មែន, សូម្បី, ទុកជា, ដែរ, ចុះ, ក៏បាន, ក៏មាន, ក៏ដោយ, ថ្វីបើ, ក្រែង, ជួនជា ....." ។

៣) សរសើរនឹងតិះដៀល ហៅថា សម្ភាវណត្ថៈ និង គរហត្ថៈ និបាតនេះឃើញមានប្រើតែ ចិ, អបិ ដែលប្រែថា "សូម្បី, បើទុកជា, ទុកជា, ទុកជាម្ដេចហើយក៏...., ទោះយ៉ាងណាក៏ដោយ, ក្រែងតែ...., ថ្វីបើប៉ុណ្ណឹង....." ។ បើប្រែរួមចូលនឹងបទណា, ក៏ត្រូវសម្ពន្ធចូលជាមួយនឹងបទនោះទៅ, បើមិនប្រែរួមទេ ត្រូវសម្ពន្ធដាច់ដោយខ្លួនឯង ។

៤) សម្រាប់បំពេញបទ ហៅថា បទបូរណៈ និបាតដែលសំកប់ប្រើក្នុងអក្ខរខេមរៈមាន៤សព្ទគឺ ទុ "ហ្ន៎, ហ៎, ហ៎ះ, ហ្ន៎ះ....." ។ សុ "ហ៎, ហ៎ះ, ហ្ន៎ះ...." ។ វេ "ហើយ, ហ៎ះ...." ។ ហេ "ហ្ន៎ះ, យ៉ី, ឃើ...." ។ សេ "ហ្ន៎ះ...." ។ ខោ "ឯង, មែន, មែនពិត..." ។ តែ "៖, ហ្ន៎, អើហ្ន៎, យ៉ី, យ៉ីអើ...." ។ ហវេ "ហើយ, យ៉ី, ឃើ, ហ៎ះ, ហ្ន៎ះ...." ។

៥) ប្រជុំបត្តា ឬ ប្រជុំសត្តា ហៅថា សមវាយៈ មាន ៣ យ៉ាង គឺ បើចូលជាមួយនឹងនាមនាម ហៅថា "ទព្វសមវាយ" ។ បើចូលជាមួយនឹងគុណនាម ហៅថា "គុណសមវាយ" ។ បើចូលជាមួយនឹង

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

កិរិយា ហៅថា "កិរិយាសមុច្ច័យ" ។ ករណីអត្ថនេះ ប្រើនិបាតតែ ៤ សព្ទ គឺ សហ ឬ សទ្ធឹ ប្រែថា "មួយអន្លើ, ជាមួយ, ព្រម", បើកាលណាប្រែថា "មួយអន្លើ" នោះបទនាមនាមដែលប្រកបដោយវិភត្តិតតិយា ត្រូវប្រែថា "ដោយ", បើប្រែថា "ជាមួយ" បទនាមនាមនោះ ត្រូវប្រែថា "នឹង", បើប្រែថា "ព្រម" បទនាមនាមនោះត្រូវប្រែថា "ទាំង" ។

៦) សំរាប់ហាមឃាត់ ហៅថា បដិសេធៈ ករណីអត្ថនេះ មាននិបាតសំរាប់ប្រើ ៣ សព្ទគឺ ន, នោ "មិន, មិនមែន, ពុំ, ឥត, ខាន" ។ មា "កុំ, កុំ.....ឡើយ" ។ បើប្រើឃាត់ហាមសព្ទណា, ក៏ត្រូវសម្ពន្ធចូលជាមួយនឹងសព្ទនោះ ។

៧) ឥតិ-សព្ទមានឈ្មោះ ៤ យ៉ាង តាមលក្ខណៈដូច្នេះ

ក) បៀមសេចក្តីដែលជាពាក្យទុកពេញទី មានសេចក្តីជាប់ជាមួយនឹងកិរិយា, ប្រែថា "ដូច្នេះ" ហៅថា អាការៈ ។

ខ) មានសេចក្តីជាប់ជាមួយនឹងបទនាម រួមសេចក្តីទុកខាងក្នុង ប្រែថា "គឺ" ឬ "ដូច្នេះ" ហៅថា សរូបៈ ។

គ) បញ្ចប់សេចក្តីទុកនៅមិនទាន់អស់ នៅមានតទៅទៀត ប្រែថា "មានពាក្យថាដូច្នេះជាដើម, មានបទថាដូច្នេះជាដើម, មានដូច្នេះជាដើម" ហៅថា អាទ្យត្ថៈ ។

ឃ) ដំកល់ទុកល្មមជាសេចក្តីពន្យល់-បង្ហាញ ល្មមជាបែបយ៉ាង ប្រែថា "ដូច្នេះ" ហៅថា និទស្សនៈ ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

ង) ជាហេតុ ប្រែថា "ព្រោះហេតុដូច្នោះ, ហេតុដូច្នោះ" ហៅថា ហេត្វត្ថៈ ។

ច) ជាបការប្រហែលគ្នានឹងឧបមេយ្យ ប្រែថា "ដោយប្រការដូច្នេះ" ហៅថា បការត្ថៈ ។

ឆ) ជានិបាតមានក្នុងទីបំផុតសេចក្តី ឬ ទីបំផុតនៃនិទាន ប្រែថា "ដូច្នេះឯង" ហៅថា សមាបន្នៈ ឬ បរិសមាបន្នៈ ។

ជ) ជានិបាតប្រើជំនួសនាមសព្ទ គឺ និបាតដែលសម្រាប់ប្រាប់ឈ្មោះ ប្រែថា "ឈ្មោះថា" ហៅថា សញ្ញាជោតកៈ ។

និបាតតួទី ៤ ចប់

និបាតតួទី ៥

(១៦៩) និបាតតួទី ៥ មានឈ្មោះផ្សេងៗ គ្នាដូច្នេះ ៖

១) និបាតប្រាប់អាលបនៈតាំងពួង ហៅថា អាលបនៈ មាន ១២ សព្ទគឺ យគ្ឃេ, ភន្តេ, ភទន្តេ, ភណេ, អម្ភោ, អាវុសោ, រេ, អរេ, ហរេ, ហេ, អហេ, ជេ (ចូរមើលអាលបនត្ថជោតកៈ) ។

២) និបាតប្រាប់កាលតាំងពួងហៅថា កាលសត្តមី ឬ កាលត្ថសត្តមី មាន ១១ សព្ទគឺ អជ្ជ, បាតោ, ទិវា, សាយំ, សុវេ, ហិយ្យោ ឬ ហិយោ, ស្វេ, បរសុវេ, បរស្វេ, សម្បតិ, អាយតិ (ចូ··មើលកាលត្ថជោតកៈ) ។

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

៣) និបាតប្រាប់ទីតាំងពួន ហៅថា អាធារៈ ឬ អាធារត្ថសត្តមី មាន ១៦ សព្ទគឺ ឧទ្ធំ, ឧបរិ, អន្តោ, អន្តរា, តិរោ, ពហិ, ពហិទ្ធា, ពាហិរំ ឬ ពាហិរា, អធោ, ហេដ្ឋា, ឱរំ, បារំ, ហុរំ, សម្មុខា, បរម្មុខា, រហោ (ចូរមើលឋានត្ថបទក) ។

៤) និបាតប្រាប់ខេត្តផែន, ប្រាប់ប្រការៈជាដើម ដែលជួបជាគុណរបស់កិរិយា ហៅថា កិរិយាវិសេសនៈ មាន ១៣ សព្ទគឺ កិរ, យាវ, តាវ, តាវតា, កិត្តាវតា, យាវទេវ, តាវទេវ, យាវតា, ឯត្តាវតា, សមន្តា (ចូរមើលបរិច្ឆេទត្ថបទកៈ) ។ ឯវំ, កថា, កថំ (ចូរមើលបការត្ថបទកៈ) ។

និបាតពួកទី ៥ ចប់

ចប់ សទ្ទត្ថមាលា តែប៉ុណ្ណះ

កម្កល់ទុកតាមច្បាប់ លេខ ១០៩ ចុះថ្ងៃទី ១៨-៣-៦៩

បោះពុម្ពលើកទី ៥ ចំនួន ២០០០ក្បាល

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org

រោងពុម្ព មិត្តភាព
កម្ពុជា-ជប៉ុន

តម្លៃ: ៣៥០០៛

www.budinst.gov.kh www.elibraryofcambodia.org